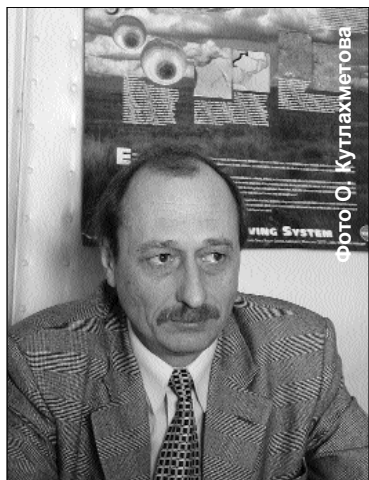

ПОГОДА — НА АНОМАЛІЇ, КЛІМАТ — НА ВРОЖАЇ

На початку лютого в західних областях України вдень — до 18 градусів тепла. У Києві — близько 14 градусів. Навіть старші кажуть, що не пам'ятають подібного. А що кажуть з цього приводу в Українському гідрометеорологічному центрі, зокрема його начальник — Микола Куль-

біда?

— Миколо Івановичу, якщо вірити прислів'ю — “Взимку не змерзнеш, влітку — не нагрієшся” — на нас чекає холодне літо?

— Нині все змінилось. Метеорологічні дані за останні 150 років свідчать про явну тенденцію до загального підвищення температурного режиму. Середньорічна температура в Україні впродовж минулого століття піднялася на цілих півградуса. Цими днями температура повітря в більшості областей на 8–12 градусів вища, ніж за багаторічною статистичною нормою для цього періоду. Побито всі рекорди за весь період спостережень.

— Чи Вас, як фахівця, щось бентежить, тривожить у цих змінах?

— Тривожить аномалія в природі. Це явище є небажаним для зимуючих сільськогосподарських культур, оскільки передчасно розпочався активний період вегетації, потроху оживають дерева, а далі, коли знову почнуться морози, частина рослин може бути пошкоджена.

— Але ж це, мабуть, є характерним не тільки для України. Чи маєте інформацію щодо оцінки зарубіжними вченими причин зміни клімату, зокрема й стосовно впливу сонячної активності?

— Найбільш авторитетні міжнародні експерти першопричиною глобального потепління вважають збільшення вуглекислого газу в атмосфері на 30% впродовж останніх 100 років. Наразі, ніякої залежності між глобальним потеплінням і сонячною активністю не виявлено. Натомість, можемо тут

ПРИРОДА І МИ

спостерігати процеси певної авторегуляції: чим активнішим є Сонце, тим більше випаровується води з поверхні Землі, тим більше утворюється хмар, а отже, й менше сонячної енергії і тепла потрапляє у приземний шар.

— Які Ваші прогностичні оцінки погоди на цей рік, на лютий, на найближчі дні?

— У всьому світі прогнози погоди складають на дуже обмежений термін — до 15 днів. Про рік можу лише сказати, що загальна тенденція подальшого підвищення температури в Україні збережеться. До середини лютого ми не чекаємо якихось суттєвих похолодань, тобто температура повітря буде вищою від норми.

— Перепрошую, але як і куди нам з цим прогнозом “коні запрягати”, тобто чого очікувати в нашій практичній роботі?

— Загалом, зафіксовані нами тенденції до збільшення кількості опадів (особливо у степових і лісостепових зонах України) і підвищення температурного режиму — є позитивними для розвитку господарської діяльності, зокрема, для вирощування зернових, зимівлі худоби, вегетації рослин, підвищення врожайності.

У світовій кліматології існують кілька сценаріїв подальшого розвитку погодно-кліматичних тенденцій. Інститут космічних досліджень Говарда (США) передбачає в найближчі роки подвоєння кількості вуглекислого газу в атмосфері і, як наслідок, підвищення середньої річної температури на планеті на 4,2 градуса, а за другою моделлю — на 4 градуса. Модель Канадського кліматичного центру, так само як і Метеорологічного Бюро Сполученого Королівства (Велика Британія), прогноують підвищення температури на 3,5 градуса...

— Яке майбутнє (хоча б фрагментарно) можна уявити сьогодні за цими цифрами для України?

— Якраз за цими сценаріями ми й проаналізували можливі зміни врожайності. Ось, наприклад, бачимо схеми результатів впливу нових метеорологічних умов на строки сівби, перезимівлю, строки збирання, врожайність озимої пшениці. Практично майже по всіх регіонах у прогнозі маємо збільшення врожайності. Причому, при 30-відсотковому зростанні вуглекислого газу, підвищення врожайності в південних областях України становитиме 30%.

— Досвід учить, що за кожне задоволення треба платити, а тут буквально з неба, немовби манна небесна, падає додаткове зерно... Підозріло легко...

— У нещодавно проведеному

спеціальному дослідженні ми проаналізували практичний бік справи і робимо ось який важливий висновок: на сьогодні Україна не готова до адекватного реагування на очікувані кліматичні зміни.

По-перше, тому, що не маємо сортів озимої пшениці, які пристосовані до м'яких умов зимівлі.

Друге: не маємо швидкостиглих сортів з періодом вегетації на 30 — 40 днів меншим, а отже, придатним для пізньої сівби (у першій половині жовтня замість серпня-вересня) і більш раннього збирання. Також не відпрацьовано в масовій вітчизняній практиці відповідні технології вирощування і обробітку цих швидкостиглих культур.

Третє: нині прийняте територіальне розміщення сільгоспкультур в Україні вже відірвалося од кліматичних реалій. Кліматичне районування потребує суттєвого уточнення за фактом кліматичних змін. Тільки за рахунок цього можна отримувати додатковий приріст врожаю в межах 20 — 30%.

— Те, що Ви сказали, — дуже серйозно...

— Так. І не тільки стосовно сільського господарства, а й інших галузей. Тому вже зараз наріпа необхідність розробки і впровадження Державної програми реагування на кліматичні зміни.

Сьогодні в номері:

Незабаром нам стануть відомі імена цьогорічних лауреатів Національної премії імені Тараса Шевченка. “Слово Просвіти” сподівається, що публіцист **Анатолій Погрібний**, поет **Igor Римарук**, прозаїк **Марія Матіос**, сатирик **Євген Дудар** — найдос-

стор. 7–10

Тисячолітній Хотин має золотого коня

стор. 4–5

Яка мова переможе?

стор. 6

“Вище від усяких політичних і суспільних угруповань”

стор. 12–13

Українець без комплексу меншовартості

стор. 15

П'ятий день останнього місяця зими нагадував казку “Дванадцять місяців”: ніби брат квітень передав лютому свій жезл. У київських переходах продавали проліски...

ТРАДИЦІЇ ФУНДУВАННЯ В УКРАЇНІ — ДУЖЕ ДАВНІ

— 3 перших днів відродження Києво-Могилянську Академію суттєво підтримало, як вважає президент університету В'ячеслав Брюховецький, “вплило пальне у двигуни”, Могилянське академічне товариство (США), яке очолював відомий учений, професор Радгертського університету Іван Фізер. Якою мірою фундація Києво-Могилянської Академії (США), яку очолює пан Вислоцький, продовжуватиме напрацювання товариства і на яких засадах вона функціонуватиме?

— Нова фундація продовжуватиме добрі справи, започатковані Могилянським академічним товариством (США), яке з дня його заснування очолював професор Іван Фізер. До речі, професор Фізер став головним радником нової фундації. Напрацювання товариства мали добрий відгук в українській спільноті Північної Америки. І треба віддати їм належне. Але час стрімкий і диктує своє. Тому ми, продовжуючи надбання товариства, задумуємо фундацію, яка розширить, поглибить ті напрацювання, яка матиме більше адміністративної підтримки, буде адміністративно функціональною. Це дасть можливість розширювати ті надбання в українській спільноті, працювати з іншими фундаціями, організаціями, бізнесом і прямо з урядами. Сьогодні тільки на офіційній, правовій, уточнімо, бізнесовій, основі фундація може бути життєздатною і виконувати свої завдання.

Ці тенденції, напрями відкривають можливості будівництва далекосяжних проєктів та ендаументу для Києво-Могилянської Академії, спрямованих виключно на Академію. Думаю, що така фундація допоможе Могилянцям налагодити ділові, творчі контакти з передовими університетами США.

— **Отже, мета фундації...**

— Мета фундації — консолідація попередньої праці, виконаної Могилянським академічним товариством, поглиблення і розширення фундації на діяльність, на різноманітні цілі й потреби Києво-Могилянської Академії. Також важливо, що Києво-Могилянська фундація набула постійного юридичного характеру на постійне існування. Це нам відкриває безліч нових доріг до збирання коштів.

— **Традиції фіндування на**

Україні дуже давні. Згадаймо Раїну Вишневецьку, яка офірувала (було таке цікаве слово у ежитку) будівництво Мгарського монастиря, Галишку Гулевичівну — на дарованій нею землі фундувалися не лише школа, а й монастир, що стали основою Києво-Могилянської Академії. Сумлінно підтримували ці традиції українські братства. Наскільки може бути цікавим і корисним цей історичний досвід особисто Вам і Вашим спільникам-однодумцям?

— Поняття української філантропії, котре існувало колись і згубилося наприкінці XIX — на початку XX століття через катаклізми в Україні, варто відновити. Думаю, що тепер маємо слушну нагоду це зробити. Сама філантропія є моральним посередником для надбання ресурсів. І якщо ми зуміємо висвітлити і довести, що маємо бути неабиякою модерною нацією з багатонаціональним вкладом, якщо ми зуміємо вжити їх переконливо, то ми можемо відновити традиції української філантропії XVI — XVIII століть. Ми зможемо утверджувати традиції університету через нашу українську філантропію, котра має свою історію і традиції. Але їй треба надати нової форми, котра б віддзеркалювала краще нашу добу. Думаю, що варто відновити такі поняття як членство у братствах різних ступенів, треба створити інші угруповання і розпрацювати їх. До таких можуть належати постійні меценати, спонсори, котрі готові постійно підтримувати Академію.

Українці в діаспорі — великі філантропи. Ви подивіться, скільки там побудовано для українства консульств, скільки структур побудувала діаспора для свого і національного збереження. Українці великою мірою живуть островами по всьому світу, відірвані од материка. Навколо церков створилися угруповання, осередки й установи, традиції, котрі зберігали нашу ідентичність. Були і є зусилля творити координаційні ради, хоч нам то ще не дуже вдається.

— **Гарвардський університет щороку збирає до 0,5 мільярда доларів фондових коштів. За цією схемою працюють й інші університети світу. Зрозуміло, що скопіювати ці моделі Могилянська не може, адже вона функціонує в**

інтерв'ю з Ігорем Вислоцьким, головою фундації Києво-Могилянської Академії (США)

непередбачуваному пострадянському просторі. І не враховувати ці моменти не можна. Отже, що буде покладено в основу моделі збирання коштів?

1. Чи достатньо, на Ваш погляд, працеспроможна законодавча база України для того, щоб фундації, меценатство, спонсорство функціонували в країні результативно і цілеспрямовано? І що було б варто зробити в цьому випадку, аби циркуляція грошей відбувалася цивілізовано і знов-таки дієво?

2. Уявімо, що коштів на певний час удосталь. На які програми, на вирішення яких проблем варто було б спрямувати грошовий потік?

3. Що зі світового досвіду роботи фундацій варто впровадити в Україні?

— Думаю, що ми, українці, маємо дуже добрий приклад українських студій при Гарвардському університеті, де на моделі існування інших фундацій для розбудови потужностей великих університетів збираються потрібні фонди. А Гарвард — не єдиний університет, який збирає 500 мільйонів доларів на своє існування. Є й інші школи, які збирають подібні суми. Є вже перевірені моделі, які працюють дуже успішно. І ми вивчатимемо їх і знаходитимемо співробітників тих фундацій, які працюватимуть із нами, поки ми не навчимося. А з часом, коли Україна зміцніє економічно, такі схеми буде перенесено і в Україну. І тут треба діяти відповідно до нових обставин. Треба, щоб ця справа вкорінювалася, вироблялися стандартні підходи до фінансування вищих шкіл і розвитку знань у нашому українському суспільстві, а не лише в інших країнах. Тому я вважаю і вважаю, що нам треба працювати разом із передовими університетами світу. Зокрема ми тісно співпрацюємо з Нордвест університетом в Еванстоні, біля Чикаго, і, між іншим, маємо там члена ради нашої фундації, професора Раднора, який працює з нами.

Ви запитуєте, чи працеспроможна законодавча база? Зрозуміло, що треба удосконалювати законодавчу базу, змінювати економічний клімат. І найефективніший спосіб — робити це через освіту. Треба розбудовувати такі осередки, як Києво-Могилянська Академія. Це найкращий гарант, який вестиме суспільство, а відтак і державу до кращого.

Нордвестен має чи не найбільший фонд, до котрого кожного року додається 500 мільйонів доларів, і він працює на постійній основі. І якщо цей університет сьогодні розробляє новий проєкт, то розраховують на результат не раніше як через два роки. Такий цикл. Тому треба працювати постійно. І також інші постійні фундації. Зокрема фундації колишніх студентів. Усе те нам треба вивчати, потрібно знати, якою мірою

це може бути реалізовано в Україні. Мабуть, треба робити все поступово, але перші кроки вже треба робити і зараз закладати такий фундамент, який би давав якнайшвидше постійний прибуток.

Між іншим, коли ми створювали фундацію в Америці, оформлювали юридичні документи в Україні, в інших країнах нас просили інформувати їх. Наш досвід цікавить українців в інших країнах. Я б хотів поїхати до Аргентини, допомогти в організації аргентинської фундації. Не думаю, що можна очікувати великих фінансових фондів в Аргентині, але важливо підтримати культурний зв'язок з Україною через Могилянську фундацію в кожній країні. Німці, французи мають свої фундації, підтримували їхніми державами. Ми цього не маємо, але ми можемо їх мати через Могилянську фундацію. Там, де є найбільші згущення українського суспільства, ми повинні мати такі осередки.

Ідея створення таких фундацій може бути реалізована швидко. За 5 років ми можемо мати фундації у світі. Може, то є дещо інший вектор, але то є вулиця з двома напрямками, якою користуватиметься Києво-Могилянська Академія й українці за кордоном.

Повертаюся до ваших запитань. Мені дуже важко уявити, що коштів уже вдосталь... Грошей багато не буває... (Сміється). Думаю, що передусім треба творити імідж Академії, потрібно інформувати, дати зрозуміти, що найбільше зараз потрібно Україні для збереження нас самих, нашої ідентичності, культури і всіх атрибутів, що стосуються нашого існування, де б ми не мешкали: в Києві, Донецьку, Львові, Чикаго чи в Буенос-Айресі. Без такого інформовування не можна збирати фондів. То нормальний, прагматичний підхід, у бізнесі він називається поверненням, воно має бути більшим, ніж вклад. Адже ми матимемо видатки на штат, бо фундація має бути професійною, люди мають отримувати зарплатню, бо аматорство дуже швидко себе вичерпує.

Вважаю, що другим порядком потрібно організувати прибутковість фундації. І якщо буде прибутковість, то ми зможемо вкладати фонди в Києво-Могилянську академію, а куди саме вкладати, вона знає краще за нас. То вже внутрішнє питання Академії.

З часом таких успішних університетів, як Києво-Могилянська Академія на Україні, буде більше, вона не буде одинока. То є модель, на яку орієнтуватимуться інші університети. І якщо держава матиме менший вплив на економіку суспільства, воно стане таким, яке саме себе утримуватиме. І в цьому суспільстві фундації дуже потрібні. Потрібне дієве меценатство. Воно з'явиться автоматично.

— **І насамкінець...**

— Насамкінець хочу сказати, що я вражений тим, що побачив під час візиту до Києво-Могилянської Академії. Вона стрімко роз-

БЮДЖЕТ ЗАЛЕЖИТЬ ВІД СТАВЛЕННЯ ДО КРАСИ

Нещодавно в приміщенні Просвітньо-виробничо-комерційної фірми “Сяйво” відбулася нарада стосовно відбудови Спасо-Преображенської церкви — Кобзареві Святині в м. Ніжин. Серед присутніх були Анатолій Крутько, секретар міської ради, єпископ Чернігівський і Ніжинський Никон, головний редактор міської газети “Вісті” Олександр Безпалый, керівник дільниці “Укреставрація” Григорій Сипливець, голова ТОВ ПВКФ “Сяйво” Микола Шкурко, які, зокрема зазначили: незважаючи на те, що в місті з населенням близько 80 тисяч жителів налічується 12 православних церков та 2 монастирі, Спасо-Преображенська церква вирізняється тим, що розташована впритул до основної магістралі — так званого останнього шляху Кобзаря. Саме в цій церкві 17 травня 1861 року перебувала труна з тілом Т. Г. Шевченка по дорозі з Петербурга до Канева. Храм, якому близько 250 років, є рідкісним взірцем українського бароко трибальної будови. Бани розташовані по одній осі із Заходу на Схід, ніби символізуючи цим зв'язок між двома цивілізаціями та ключове розташування України між тими світами.

Враховуючи, що Ніжин є університетським містом та має та-

Миколаївський собор в м. Ніжин

кож аграрний інститут, училище культури, музичне училище, добре розвинену сферу торгівлі й дозвілля, багато історичних пам'яток і пам'ятних місць, унікальних музеїв, рідкісних зібрань тощо, а також беручи до уваги те, що місто включено до туристичного маршруту “Намісто Славутича”, справа відбудови храмів має перспективне значення. Очевидно: саме зручні шляхи сполучення, відсутність значного промислового навантаження, а відтак збережене сприятливе довкілля, близькість до столиці та унікальних місць, таких як: Качанівка, Батурин, Сокиринці, Тростянець — так званих дворянських гнізд, — роблять Ніжин незамінним місцем відпочинку для мандрівників.

До речі, на нараді було наголошено, що міська адміністрація на чолі з мером Михайлом Приходьком саме цю перспективу і вбачає пріоритетним завданням розвитку. Зорієнтованість на неї народних депутатів дасть змогу відповідно зорієнтувати й бюджет.

Було ухвалено звернення щодо шляхів відродження Спасо-Преображенського храму, домовлено зробити такі зібрання регулярними і на наступну зустріч запросити визначних ніжинських підприємців.

М. ШКУРКО,
м. Ніжин

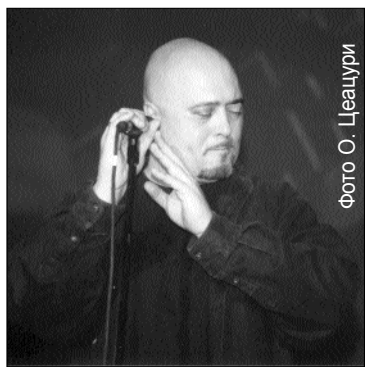

фото О. Ціацурі

СЕНТИМЕНТАЛЬНИЙ РОМАН АНДРІЯ СЕРЕДИ

Киянин Андрій Середа, лідер рок-групи "Кому вниз" — особа біографічно-харизматична. Саме тому дехто вважає його буковинцем, інші просто рокером чи актором. Сам Андрій глибоко переконаний у тому, що місце народження чи проживання не завжди адекватно відтворює стан свідомості людини.

— Я — українець без комплексу меншовартості, — усмінено стверджує він. — Став таким не відразу, а коли почав робити людське діло — писати, співати рідною, українською. Бо, чесно кажучи, не завжди так було.

Народився на Куренівці. Це прекрасний район столиці, що межує з історичним Подолом. Батько — інженер-кораблебудівник. На сьогодні — майже безробітний. Хоча я переконаний, що він може претендувати на Книгу Рекордів Гіннеса. Його реалізовані проекти кораблів, тобто риболовецьких траулерів, за кількістю переважають роботу будь-якого бюро колишнього Союзу. У наш час його запрошували до співпраці у Фінляндію, але він відмовився, посилаючись на те, що й тут багато роботи...

Про маму можна сказати лише одне: вона — росіянка, а мій дід колись казав, що змішування його родоводу з росіянами приносить нещастя. Так, на жаль, і в моїй сім'ї сталося з батьками. Батько з матір'ю не вживаються — це факт. А дідова наука, чи дідова школа у нашій родині — закон. Його доля — приклад для мене в усьому. Ще до війни його з бабусею було депортовано до Сибіру як вчителів. Там народилися і виросли батьки. Батько з тієї сторони Омщини, де поселилися емігранти передвоєнної доби, заснувавши село Вереміївку Полтавського району, Омської області, а мати народилася і виросла на території російських поселень тієї ж Омщини і є напівросіянкаю, напіволдкою (є таке плем'я північних індіанців) за походженням. Запізналися вони вже в Києві, хоча навчалися у вузах різних міст. Батько — в Миколаєві, а мати — в Одесі.

Повернулися дід з бабусею

(по батькові) та дітьми в Україну і поселилися у Чернівецькій області, на кордоні з Румунією. Дід став місіонером, відкрив школу, викладав точні науки. А бабуса — гуманітарні. На Буковині я провів кращі часи свого дитинства, саме тому дехто мене вважає буковинцем. Від них, живих носіїв історії, я ще малим знав про депортації, геноцид, репресії, а дід та батько стали для мене прикладом в усьому.

Після закінчення київської школи я вступив до театрального інституту на акторський факультет. По закінченню навчання пішов працювати в київський театр естради до режисера Малахова, деякий час працював з Лесем Танюком у Київському молодіжному театрі, де й познайомився зі Славою Макаровим, який досі в гурті "Кому вниз". Знайшлися ще одні думці — Сергій Степаненко та Слава Малюгін. Так і досі тримаємося купи й розвиваємо свій "театр", який знають як гурт "Кому вниз". Хоча згадуємо і той час, коли у київському рок-клубі поруч із "BB", "Едемом", "Квартирою 50", "Загубленим світом" мали свої перші виступи. Відтоді минуло понад десять років, а для мене — це просто ціла епоха мого повноцінного, гідного, творчого життя, від якого я отримую "кайф". Дуже вдячний Тарасові Петриненку, який помітив нас і "витаг" на Перший фестиваль "Червона рута" у 89-му. Ми ж були лауреатами не одного фестивалю ще до "Рути" і за званнями на неї не їхали. Так сталося, що пісня "Суботів", яку я присвятив моєму батькові, поставила мене і все у моїй голові на місце і шлях, з якого збачити вже неможливо, бо він глибинно і первинно — мій.

Ми не багато зробили. Але все, що робимо — це частина кожного з нас. Співають як соліст гурту я почав не відразу. Шукали, шукали вокаліста під свій стиль і зупинилися на мені. Співаю те, що думаю і хочу донести до загалу. Саме тому текстовою основою наших пісень часто є найкращі і мої найулюбленіші твори українських класиків. Драматургія нашої музики вимагає шевченківського — захриплого від любові та ненависті — слова. Щирості.

Ось відсвяткував традиційно свій черговий день народження і думаю: "Не все так і погано у моєму житті і не останній я з-поміж інших. Не одразу, але знай-

шов свій шлях і коло друзів та шанувальників, яким буде, мабуть, цікаво знати про Середу київського, буковинського чи просто українського не лише на сцені. Як не дивно, але я маю досить щасливе приватне життя, дружини, сина.

— Можеш розповісти про свої звички святкувати день народження та Новий рік, адже ти народився у перший день нового року, тобто першого січня?

— Першого січня, коли найбільше хочеться попоїсти квашеної капусти, я завжди вдома, з родиною. Так було з дитинства і до цих пір. Я — Козоріг, а ми, Козороги, — прихильники традицій.

— Дуже важко уявити рокера у сімейному колі. Тобто, ти у житті граєш роль рокера, бо рок — це стиль життя, який вимагає і багатьох обмежень, отже, уявити рокера у затишному сімейному колі не просто...

— Не уявляєте собі заміряного Середу? Таким я був, коли розмова торкається сентиментальних струн душі, коли розповідаю про свого батька, дружини, сина, якому вже тринадцятий... А от уявіть собі, що я маю ще й сімейні таємниці, друга, з яким уже багато років святкую свій день народження та новорічне свято. І цим другом є мій тесть. З ним можна і чарку випити, і поговорити добре. В його родині ніхто, крім мене, не п'є. Виходить, що йому пофортунило зі мною, а мені з ним. Свого тестя я не лише поважаю, а його просто люблю.

Пам'ятаю з дитинства, що відразу ж після зустрічі Нового року, буквально через півгодини, мені вже дарували, як іменинникові, подарунки. Це — найкращі спогади мого дитинства. А мій син, відтоді, як дізнався про день народження своєї мами, з подивом відзначив, що нема ялинки. У нього було чітке уявлення про день народження як про свято з ялинкою в хаті.

Я — людина консервативна. Починаючи з дитинства і досі святкую ці два свята вдома. Останнім часом — у родині мого тестя під Кіровоградом, у його приватній оселі. Це мій обов'язок перед родиною. Для мого тестя наш приїзд — довгоочікуваний. До того ж від однієї думки про цю поїздку і в мене, і в дружини, і у сина навіть настрої поліпшуються.

Було колись...

— Щодо біографії та традицій святкування і приватного життя — зрозуміло. А у творчому житті здобутки є?

— Про це можна сказати одним словом — мало. Ми не схильні до "фарсмажорної" творчості і все, що робиться — поза фальшем, бо давно зрозуміли, що нічого не варто робити тоді, коли не хочеться. Збираємося тоді, коли є потреба звести здобутки кожного з нас поза комунізаційською діяльністю. І збираємося так протягом більш ніж тринадцяти років. Чи це робота пов'язана із записом компакт-дисків, чи підготовка до концертної програми — це наше спільне, що народжується внаслідок творчості кожного з нас "у гречці" (сміється). Це не те, про що всі подумують. Кожен із нас працює ще й окремо, поза "Кому вниз". Я реалізую своє акторське "Я", озвучую реклами, веду концерти тощо. Хлопці аранжують, пишуть музику класним виконавцям, іноді грають з іншими групами.

Торік сталося те, чого я давно хотів. Нас нарешті "виштовхнули" за межі України — у тому напрямку, куди мені хотілося. Побували ми на великому фестивалі "Гастол паті" у Західній Польщі. Були однією з сорока команд, що зібралися з усієї Європи. Там нас визначили як представників готичної музики. Маємо цікаву позицію стосовно співпраці з німецькою командою "Даст их" і позицію поїхати вже у цьому році на німецький готичний фестиваль ширшого масштабу.

— Готика — це музичний стиль? Мабуть, чи то невідомий досі, чи щось інше вкладається у цей термін?

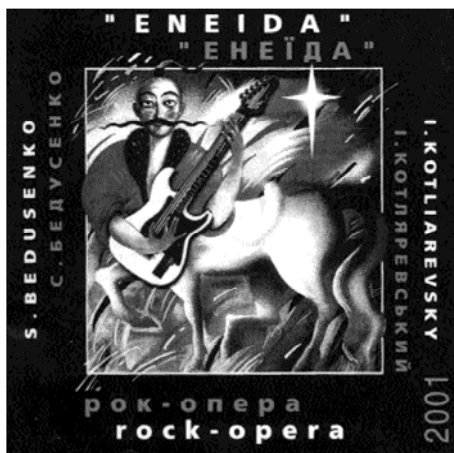
— Готика — не музичний стиль, а ставлення до світу і твій стиль спілкування зі світом. Конкретніше — боротьба зі злом методами зла. Такими в Україні є ми і гурт "Вій", з яким також маємо спільні творчі плани. Є ще один приємний момент у нашій творчості. Останнім часом на студії Лузана нам створені найсприятливіші умови для праці. Тут усе так, як ми любимо. Не швидко і не повільно. Музиканти знають, чого варті відповідні до звичок умови. От саме такі ми маємо на студії "РОМАН РЕКОРДЗ". Тому є надія на те, що наступний компакт-диск, над яким ми працюємо, буде високоякісним.

Ще, мабуть, комусь буде цікава моя участь у дійствах, які впроваджувалися протягом років організовує Іван Малкович. Я, Марічка Бурмака, Тарас Чубай, Кузьма (Андрій Кузьменко, гурт "Скрябін") та інші ходили по Києву, вітаючи прекрасні українські родини. Одним словом — маланкували. Роль смерті, яку я обрав собі сам, мене мало не згубила, бо всі намагалися задобрити смерть і наливали їй по вінця, щоб вона якнайдовше не приходила, щоб напилася і заснула навіки, щоб ноги ледве волочила. Уявляєш, як важко витримати ці смертельні дози?!

— Але ти живий і сповнений оптимістичних планів?

— Так, бо цього року вже побоявся маланкувати Смертю і всі свята провів з улюбленим тестем та своєю родиною.

Розмову вела
Лєся САМІЛЕНКО

Рівно 10 років тому київська студія "АУДІО-УКРАЇНА" видала першу українську рок-оперу "Енеїда". Видала на двох касетах. Наклад — і це зрозуміло — розійшовся дуже швидко. На момент видання "Енеїда" вже п'ять років не сходила зі сцени Національного театру ім. Івана Франка, витримала декілька гастрольних турів за кордоном і в Україні та мала цілу низку захоплених відгуків у пресі. Не вистачало лише одного — якісного відтворення запису на сучасних

І ЗНОВУ — «ЕНЕЇДА»! ВІДТЕПЕР — НА 2 КОМПАКТАХ

носіях, аби не соромно було представити світові один із найяскравіших зразків сучасної української музики. І от з'явився подвійний компакт-диск — рок-опера "Енеїда" із 12-сторінковим кольоровим буклетом і в чудовому поліграфічному виконанні. Насправді, цей диск — кращий спосіб гідно відзначити 15-річчя рок-опери.

Власне, ідея створення феєричної бурлескної опери виникла у композитора Сергія Бедусенка ще в 1985 році, а вже у 1986-му відбулася прем'єра. Оперу поставив видатний режисер Сергій Данченко, який досяг надзвичайної органічності єдності драматургії, візуального ряду і музики.

— На той час, — згадує Сергій Бедусенко, — слово "рок" ще відлякувало міністерських посадовців, тому перша в Україні рок-опера мала попервах інші найменування. Але це не зашкодило творові швидко стати одним із найбільш улюблених публікою дійств. Увесь цей час залишалася актуальною потреба додрукувати наклад касет, видавати компакт. Крига скресла у 2001 році, коли аудіокомпанія "Ukrainian Records" запропону-

вала видати "Енеїду" на дисках. Враховуючи те, що запис робився 10 років тому і деякі фрагменти музичної тканини звучать архаїчно, ми вирішили зробити ремастерінг. Це — досить складна операція з оновлення звучання, мета якої — надати запису об'ємного і сучасного звучання. На цю роботу пішло два місяці. Процес тривав на двох студіях: у Києві на студії музичного училища ім. Глієра і в Чернівцях — на студії "Інтервал". Звукорежисери Михайло Дідик і Григорій Костюкевич ніби вдихнули нове життя в "Енеїду".

І справді — результат вартий витрачених зусиль, оскільки компактова версія "Енеїди" просто причаровує. І не лише зовнішнім виглядом, а звісно ж, своїм змістом. Власне, в жодному з українських проектів ще не збиралося стільки яскравих і різних акторів, співаків і музикантів. Хоча композитор, за його словами, абсолютно свідомо вибирав різнохарактерних виконавців, аби ще більше підкреслити буфонадність і казковість дійства.

У нашій аудіоверсії Дідону співає Таїсія Повалій, Охріма — Іво Бобул, Евріала —

Богдан Бенюк, а Сивілу — Наталя Сумська. Енея в рок-опері проспівав Володимир Удовиченко — на жаль, покійний. Роль Вулкана виконав Микита Джигурда, а Латина — Анатолій Матвійчук. Зевса тут співає Віталій Білоножко, а Ніза — Анатолій Хосікоєв. Музику в рок-опері створювали співочий гурт "Веселі музики", струнний оркестр Національної філармонії та Ансамбль струнних київського Театру опери і балету, а також цілий ряд запрошених гітаристів, басистів, барабанщиків і клавішників... Отже, список творців "Енеїди" дуже солідний, а це — апорію — забезпечує відповідний виконавський рівень твору в цілому.

До речі, в новому сезоні "Енеїда" буде йти вже в оновленому складі й вигляді. Так вирішив Богдан Ступка. Богдан Сильвестрович в опері грає Івана Котляревського, а в компактній версії читає текст від автора.

Олександр ЄВТУШЕНКО

Немає на світі двох однакових людей, як немає двох однакових листочків. У своїй суті кожна річ неповторна. Тому будь-яке порівняння хибне на неточність. Однак з порівняння хочеться почати свою розповідь.

У природі зустрічаються коштовні камені, що справжню цінність здобувають лише після копіткого шліфування. Нові форми і зміст вражають відтак своєю невідомістю, багатством кольорів і тонів, а іноді, розгортаючи породу людських особистостей, осліплюєшся — перед тобою безцінний скарб чаруючої людської обдарованості і таланту. Цей скарб, на відміну від коштовних каменів, людина шліфує сама, залишаючи лише успадковану від природи основу, як і трапилося з людиною, чиє життя було зіткане з чорних і червоних ниток, назва яким музика, поезія, пісня, любов до людей, до народу свого, до своєї сім'ї. По небутті його спливає час. Зайвою окалиною відпали невизнання, невіра в його непересічний талант і зайві емоції. Незалежно від наших побажань виблискують нині і виблискуюватимуть у майбутті грані його геніальної обдарованості, грані творця, новатора і таланту потужної, як сказав би Іван Франко, сили.

Спадає на пам'ять перша зустріч з автором "Червоної руті" Володимиром Івасюком. Це був молодий, міцно збитий хлопець у синій спортивній куртці, з красивими і по-гуцульськи гордими рисами обличчя. Здоровий рум'янець підкреслював весело-спостережливий блиск його очей, а були вони, наче небо після зливи — голубими, очей, на які спадало каштанове сипке волосся. Різьблене підборіддя свідчило про твердий і рішучий характер. Володя невідвратно дивився на поля зеленої Буковини, впивався спостережливим поглядом у зелені вруна свого краю, що миготіли у вікні автобуса. Поля поволі переходили в мрійливі пагорби, віщуючи наближення справжніх синіх гір. Як писала про нього одна канадська газета, Володимир Івасюк — співак синіх гір. Він нестямно любив свої гори. В його піснях вони ставали одухотвореними героями, мріяли, співпереживали і печалилися разом зі своїм автором. У горах він знайшов червону руту, що полум'янітиме вічно у серцях людських вічним вогнем його щедрої і доброї душі, його зачарованості і любові.

Лише вчора-позавчора я став студентом Чернівецького держуніверситету, а того дня вертав додому, з радістю наспівуючи пісні "Смерічки", де брав участь. На щастя, нагодився знайомий журналіст із місцевого телебачення — Жан Макаренко. На зупинці у Вашківцях він познайомив мене з Володею. То було у серпні 1970 року. На час нашого знайомства Володя уже був автором "Червоної руті", яку запропонував редакції телебачення. Головний режисер В. М. Селезінка, який знав його як здібного скрипаля і співака, був здивований. Хлопець приніс пісню. Селезінка проникся текстом пісні і запропонував "оправити" її у видовий ролик з красвидами Карпат і водограїв. На цей час ми вже в "Смерічці" співали одну з Івасюкових пісень — "Я піду в далекі гори" — надзвичайно імпульсивну й життєрадісну співанку. Виявляється, їхали вони до Косова, де пініть-ся напрочуд красивий водоспад Гук. Там оператор Дмитро мав зняти той видовий ролик, і Володя із захватом розписував кожен кадр, кожен куплет. Отож знайомство з тим Івасюком закарбувалось у душі і буде зі мною завжди. Зустріч і знайомство, однак, перевершили всі мої сподівання. На все життя вразила його особливість характеру — не викладати себе одразу, не обрушувати на голову співрозмовника масу інформації і лавину інтелектуальних режюмувань. Він вводив мене у свій неповторний людський світ поволі, розкриваючись щоразу несподіваними закрутками залюбленої у гори, в людей душі, ще більше несподіваного і жаданого залишав на потім. До кінця не розкриваючись, він не давав найменшого приводу пізнати себе у всій своїй складності. Могу лише з впевненістю судити, що Володимир Івасюк жив у чотирьох вимірах. Це був Поет, Композитор, Художник, Людина. Віддати перевагу якомуś одному важко, як і нелегко знайти кожному точне формулювання. Залишається крок за кроком відтворювати його будні і свята. Цим короточасним святам,

власне, більше передували будні, мозольні і напружені, для яких напружена праця залишала короткі години перепочинку.

Першими виконавцями "Червоної руті" — критики, музикознавці і звичайні шанувальники естрадного мистецтва вважають мене і Василя Зінкевича. Це твердження пішло гуляти між людей з легкої руки самого Володимира Івасюка, який завжди зичив популярності своїм колегам і друзям, але пальма першості належить не нам, а самому автору популярного твору. Композитор і поет Володимир Івасюк сам володів чудового тембру і краси голосом, який і окрилив "Червону руту" зі сцени Чернівецької студії телебачення. Цей варіант і слід вважати оригіналом. Наш — просто відомий ширшому загальному слухачів. Свого часу пісня на фоні падаючої бистрої води з-під Гука, водограю побіля Косова в Карпатах, обійшла екрани України і надовго заповонила серця людей.

Непомітно ніби, але впевнено і дуже сходилла його зоря. Шкода лише, що була вона серпневою, короточасною на життєдайне світло. Однак на небі творчості залишила вона незгасний світ. Зоря ця горіла тільки для людей.

Екран багато сприяв його популярності. Добре пригадую жовтневий день 1970 року, після третьої пари відкликають мене на Театральну площу, де готувалася передача "Камертон доброго настрою". На вулиці стояв погожий осінній день, день, ко-

— поезія найвищої проби.

Не знаю я, коли сюди
прийду,
Та залишаю замість
себе квіти,
Ті квіти, що знайшов
у саду
Для тебе, для тебе
я...

Не зітреться ніколи у пам'яті найбільш творчий і тому напружений до неможливого період перед зйомками фільму, коли безсонними ночами сиділи ми на телестудії. Запис фонограми робив знайомий вже Василь Стріхович. Репетиції. Оркестри. Апаратура. Сотні дублів. Переспівано стільки ж пісень. Не знали спочинку не тільки режисери фільму, але й Володя, Софія, Левко, Василь і Марійка Ісак. Над ранок буквально валилися з ніг, але, ледь вийшовши на вулицю, почувши щебет негмамовного птаства, ми ніби відроджувалися. Володя наспівував фінальну пісню про поїзд.

На швидких поїздах

НАЗАРІЙ ЯРЕМЧУК: СПОГАДИ ПРО ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА

ли люди вперше почули у Володиному виконанні "Червону руту" і "Водограй". До самої площі було не пройти. Її обступили сотні людей. З вікон медінституту, де на той час навчався Володя, визирали студенти, сонце сяяло у променях бабиного літа, а над Чернівцями лунали пісні Володимира Івасюка, що сидів на лаві під деревами — смерічками, ялинками (їх недавно викопа-ли і пересадили на інше місце) та розмовляв із дівчиною. Для камери він був недовсяжним. Увага операторів зосереджувалась на безпосередніх учасниках передачі, на Софії Ротару, скажімо. Вона співала пісню "Валентина". Співала натхненно, вражаючи. Подальший злет її тісно пов'язаний з іменем Володимира Івасюка.

Зі сходинки на площі я співав, пригадую, "Юність смerek, мов незрівнянний світ краси...". Оддалік стояли добре знайомі мені Валерій Громцев, Левко Дутківський, Марія Ісак, Софія Ротару, Василь Зінкевич, Василь Селезінка, Василь Стріхович. Останній, тон-режисер місцевої студії телебачення, першим записував на плівку пісні композитора Володимира Івасюка і всіх тих, хто був на площі. Через камеру ми несли глядачам світ не лише краси, але й своїх почувань і мрій. Багато хто з імпровізованої сцени передачі "Камертон доброго настрою" виглядав своє майбутнє. Не один пов'язував його з людиною, що все ще сиділа на лаві під ялинами. Отже, 13 жовтня 1970 року — це день народження "Червоної руті" і "Водограю", що дивно, пісні прозвучали одночасно, а визнання їх людьми було різне. "Червона рута" одразу зацьмурила не лише "Водограй", але й інші пісні.

Після "Камертону доброго настрою" друге життя "Червоної руті" дав однійменний фільм режисера Романа Олексива. Це своєрідна стрічка з участю цілого сузір'я талантів нашого краю. На чільному місці стояв, звичайно ж, Володя, чимі піснями — "Я піду в далекі гори", "Водограй", "На швидких поїздах" — стали справжньою окрасою стрічки. А чого тільки варта його поезія до пісні Валерія Громцева "Залишені квіти"! Я ніскільки не обмовився

Подолаю свій шлях.
Хай летить до мети,
І легка моя путь —
Здогадались, мабуть, —
Нових друзів я хочу знайти...

Нарешті, у сінокошому серпні, учасники зйомок зібралися в Яремчі. Володя приїхав з нерозлучною гітарою, разом з якою він перейшов на одну мою фотографію. На композиторові джинси, синій спортивного крою светр. Володя стоїть у колі друзів, перед якими стелиться чарівний світ Карпат. Погляд його ледь замряний. Голова горділиво відкинута назад...

У Яремчі він часто наспівував одну мінорну французьку пісню. Інтерпретував її напрочуд вдало. Цю пісню співав він в автобусі, коли ми вертались зі зйомок. Співав, задумливо вдивляючись через заплакані від дощу вікна на присмирнілі гори.

Якщо дотримуватися строгої хронології подій, згаданим зйомкам передували наші зустрічі у Вишніці. До гірського райцентру він приїжджав ранковим поїздом, проводив з нами не одну годину. В результаті народилося чимало оркестрових пісень, цікавих задумів. Наприклад, пісня "Відлуння твоїх кроків", котру згадую я у хвилини душевного сум'яття. Заспівати її Володя запропонував Василеві і мені. Після прослуховування зійшлися на думці віддати твір моєму напарникові по сцені. Вона й прижилася в репертуарі Зінкевича.

З вишницьких зустрічей Володю пам'ятаю завжди веселим і переповненим задумами. Він носив при собі нерозлучний кавового кольору портфель, у якому, крім книг, зошитів, білого халата і стетоскопа, завжди лежав чистий нотний папір. Любив Володя свій портфель по-особливому. Завжди з якимось побожним трепетом клацав замком, витягаючи нові твори. Згодом придбав польський чемоданчик, але запам'ятався він чомусь менше, хоч теж вигойдував його задуми, супроводжував у дорозі. Не менше од валіз дорозі мені спогади про його появу в Будинку культури, ручкався і сів за стареньке фортепіано. Починав наспівувати...

Одного разу Володя приїхав до Вишніці як ніколи веселий, викликав нас з Василем з Будинку культури і дорогою мовив: "Ану, хлопці, послухаєте зараз..."

Володя сів на найближчу лавку і заспівав:

Ой зробив хлопчина та й дві красні
скрипки,
Розділив надвоє снів своїх красу...

Я не відривав погляду від обличчя композитора. Воно було одухотвореним і непроникним. За його настроїв більше промовляв голос — напрочуд міцний, сталекий і водночас ніжний та розлогий. Цей голос проникав у всі закопелки серця, оживляв легенду і віддалявся-віддалявся, залишаючи по собі біль і терпкий щем.

Ділося нам зустрічатися, але жодного разу не бачив його за робочим столом у чернівецькій квартирі. Складалося враження, що Володя, вічно рухливий, палкий любитель мандрівок, ніколи не замикає себе у чотирьох стінах. Побувавши перший раз у помешканні, я щиро поспівчував йому. Жила сім'я Івасюків по вулиці Маяковського. У Львові йому теж випала вулиця з такою назвою. Телефонний апарат не переставав дзвонити. Добрі знайомі і люди, яких він часто і в очі не бачив, не давали йому спокою. Де тут було до праці!..

Цього разу Володя запросив мене і Василя Зінкевича. Сім'я Івасюків отримала нову квартиру, приводила її до ладу. Донедавна композитор негмамовно бігав по ґаздівству, шукаючи то замки, то шпаклівку, то фарбу, а тепер чекав нас із таємничою посмішкою.

— Так що, діду, треба їхати до Москви. Викликають на "Пісню-71", всесоюзний фінал. Під оркестр Силантьєва ти, Василь і я повинні заспівати "Червону руту". Аранжувати пісню доведеться мені особисто. Для великого складу не пробував ніколи, але треба...

Побачивши в наших очах радість і схвалення, Володя сів за свій рояль. Взяв ля-мінорний акорд.

— Отут, я думаю, — сказав він, — краще буде, якщо замість жіночого голосу

прозвучить гобой...

До Володі на квартиру ми приходили кілька днів поспіль. На телефонні дзвінки просто не зважали, поринувши з головою у роботу. На своєрідних репетиціях Зінкевич і я наспівували пісню, а він зв'язав оркестровку.

Майже усі оркестровки, до речі, Володя завжди писав сам. Кожну він сприймав, наче "уберю" людини. Часто любив повторювати: "Від того, як одягнеш пісню, значною мірою залежатиме її звучання". Йому як авторів легко було знаходити найпотрібніші шати. Особливо він полюбляв писати партії "для дерева", тобто для дерев'яних духових інструментів — гобоя, флейти, фагота. Під час наших репетицій на його роялі лежали також томи для оркестрування великих симфонічних творів. Вони ніби виявляли його давні наміри підкріпити свої знання консерваторською освітою.

До Москви вилітали ми грудневим холодним ранком. У літаку, тримаючи ноти на портфелі, Володя дописував оркестровку. До надсадного реву двигунів його пам'ять долучала голос флейти, гобоя, скрипок і... хвилювання, хвилювання...

На Буковині ми залишили справжню золоту осінь. Москва зустрічала снігом. Він збивав нас із ніг на аеродромі в Биково. Ледь дотягнулися до електрички. Впавши у крісла, полегшено зітхнули.

Фінал конкурсу "Пісня-71" зібрав чимало зірок тодішньої естради: Магомаєв, Хіль, Кобзон, Зікіна, початкуючий Лещенко... Десятки відомих імен. До участі у конкурсі допускалися навіть композитори без консерваторських дипломів. Тепер їм чомусь закрито дорогу. Через необдумане, як на мене, обмеження, скільки чудових пісень ми не почули взагалі або ж почули з непростимим запізненням.

Наш вихід на сцену. Ми з Василем з'явилися у білих, стилізованих гуцульських костюмах. Сліпуче сяяли прожектори. Телевізійні камери, наближення хвилюючої хвилини відчутно зв'язували поведінку. Та ще великий симфонічний оркестр. Після заключного голосу гобоя ми взяли перші ноти. Після конкурсу критика назвала наш виступ визначним. Володимир Івасюк було вручено диплом лауреата фестивалю і мініатюрний рояль з написом "Пісня-71". Усім нам ще подарували метрові макети Останкінської вежі, де ми залишили один одному автографи. Це немеркнуча пам'ять про наше перше перебування у столиці.

Не минуло й року після виступу на "Пісні-71", як "Смерічка" на крилах "Водограю" і "Горянки" Левка Дутківського стала лауреатом Всесоюзного телеконкурсу "Алло, ми шукаємо таланти!". Йому передувала, до речі, не менш хвилююча для нас подія — півфінал у Чернівцях. Він проходив у Мармуровій залі університету. З мікрофоном у руках до Володі підійшов ведучий програми Саша Масляков. Композитор від хвилювання почав було червоніти, але швидко опанував себе:

— Вчуся в медінституті. Пишу пісні. Мій улюблений ансамбль "Смерічка"...

Володя говорив повільно, виважуючи кожне слово. Дехто пам'ятає, напевне, його інтерв'ю в телепередачі. Немає сенсу його повторювати. Залишається лише додати, що говорив він чистісіньку правду. Не загравав із глядачем. Дивуватися не доводиться, бо акторства він не терпів, хоч популярність серед шанувальників естрадного мистецтва, специфіка творчості композитора створюють відповідно сприятливий ґрунт.

Виступали ми також на заключному концерті "Пісня-72". Наш "Водограй" здобув популярність. Володі, з-поміж інших маститих композиторів, було вручено знайомий мініатюрний рояль — другу нагороду за участь у фестивалі всесоюзного рангу.

"Смерічка" на якийсь час згорнула свою діяльність. Здавалося б, мало запанувати затишшя, але то тільки здавалося. За ансамблем закріпилася слава першого ВІА України. Пісня і фільм "Червона рута" дали назву колективі Чернівецької філармонії на чолі з Софією Ротару. Через рік у Дніпропетровську виник ансамбль "Водограй", а про любов глядачів вже годі й говорити. "Смерічка" пустила в нашу землю, людські серця глибоке коріння.

З якогось часу обласна філармонія почала вести переговори з окремими учас-

никами ансамблю. Левко, Василь та я приватно з Вишницею не заходили. На професійну сцену подалася лише Софія Ротару, яка включила до свого репертуару чимало наших пісень. Це, крім "Червоної руті", "Водограю", "Відлуння твоїх кроків", "Залишені квіти", "У Карпатах ходить осінь" Левка Дутківського, згодом надійшла черга і до "Двох перстенів", "Пісні...", "Двох скрипок".

Але спокуса "великої сцени" взяла всім гору. З першого квітня, після довгих "торгів" і обіцянок з боку тодішнього заступника директора філармонії Фаліка, "Смерічка" офіційно почала вважатися колективом філармонії. День сміху обернувся для нас майже плачевно. Жодна з умов не була виконана. Попри все, любов до мистецтва та можливість нести зі сцени кращі твори естради примусили забути про тимчасові труднощі. Ми спалили мости до повернення у Вишницю на самодіяльну сцену. Попереду були нові зустрічі із самотнім і талановитим композитором Володимиром Івасюком.

По довгій перерві Володя зустрівся зі "Смерічкою" у Києві, де ми готувалися до відповідальних концертів. Натхненний, як завжди з гумором, він любив смачно посміятись і своєю веселістю заряджав інших; споряджений ластами і підводною рушницею, затримався з нами, щоб показати кілька нових пісень, хоча його чекали у Бердянську, на батьківщині матері, батьки.

У Київській філармонії є дуже гарний старовинний зал і чудовий рояль, не знаю, який вигляд має той зал після реконструкції зараз, але коли Володя загравав нову пісню "Два перстені", він став у стократ краший. Ця пісня і понині у моєму репертуарі у віночку по-пурі на теми пісень "Смерічки". Там є і "Червона рута", "Водограй", "Золотоволоска", яку він чомусь не любив і завжди просив зняти її, не записувати на платівку, не співати на телебаченні, але на диво, ця пісня завжди подобалася людям, і понині приходять на сцену записки, листи, щоб виконати цю пісню або прислати ноти і слова.

Того ж літа в Криму проводив перший всесоюзний фестиваль "Кримські зорі", який пізніше перетворено у міжнародний, і на закінчення його до Сімферополя засмаглий, чорний як негр, приїхав Володя. Колектив поїхав додому поїздом, а я і Володя летіли літаком. Ми поспішали вулицями полуденного, спекотливого міста до філармонії, у прохолодний затишок залу, де було комфортно. На той час у мене було кілька задумів по вокалу, по манері виконання голосового діапазону, і я вдячний йому, що у скрутний момент одержав потрібну пораду і допомогу.

Раптом він своїми немусичними пальцями зробив стрімкий пасаж на фортепіано і заспівав нову пісню, яку я, на жаль, не заспівав:

Коли між нами не було нічого...

То був уже новий Володя. Відчувалася філософія як у віршах, так і у музиці, тонке відображення високих нюансів любові, переживань пронизувало твір невидимими променями справжньої поезії, поезії-музики.

Володя з сестрою Галиною перевелися на навчання до Львова. Наші зустрічі стали нечастими. Доля залишилася до нас прихильною. І він попросив нас допомогти в організації концерту для студентів Львівського медінституту.

Число 13 мала квартира у Львові, куди Володя невдовзі переїхав, вступивши до тамтешньої консерваторії і заочно закінчуючи медінститут. Незважаючи на свою так звану "нещасливість", воно не принесло студентові-композитору несподіваних прикрас. Навпаки, зі Львовом пов'язаний більш плідний період його творчості. Що могло дати навчання у Чернівцях? Одні неприємності. Його натура не вклада-

ся у звичні рамки вузу, надто вже "випирала" пристрасть до творчості. Нікому не секрет, що навіть до медінституту, крім людей, покликаних до медицини, приймають спортсменів і артистів, на різні необхідні випадки. Володя був приємним винятком, по-справжньому творчою людиною, якій наука давалася також легко. Це зможе підтвердити кожен з викладачів інституту, що зараз живі-здорові. Однак вчитися йому було важко. Вислів "у своєму краї пророків нема" спрацював безвідмовно. Популярність композитора і клопоти звичайного студента зжитися не могли, були добрим підґрунтям для заздрісників. Дехто аж надто ревниво дбав за честь вузу, замість любові і доброзичливості створював йому байдужість, а почасти і відверте глузування з покликання. А у Львові Володя чекали умови, сприятливі для закінчення інституту і вступу до консерваторії. Табличка з цифрою 13 на дверях його квартири вигідно підкреслювала "справжню турботу" про талант.

І ось під вечір ми виїхали у напрямку Галичини. Першою перешкодою на шляху був міст через бурхливий Черемош. Ни-

Володимир Івасюк та Софія Ротару під час концерту. Фото з музею Володимира Івасюка, м. Чернівці

нішнього мосту з Вишниці на Кути ще не було, транспорт, навіть пасажирський, йшов убрід. Ніколи не забути відчуття, коли переповнений автобус натужно долав дикий опір води, перевалювався з каменя на камінь і досить прозоро обіцяв перекинутися. Ще скоріше мав заглухнути двигун. Не одному з нас, як ми згодом дізнавалися, думалося: "Зупинись техніка посеред течії — прощай, щасливе майбутнє ансамблю". На щастя, все обійшлося гаразд, але шлях "Смерічки" потім був не з легких, схожим на дорогу через оспіваний Черемош.

Древній Львів зустрів ніби трохи похмуро. Згодом ми переконалися, що за його похмурістю, як у людей, ховається не підробна краса і велика щирість. Люди міста Лева зустріли наш виступ, ба ще раніше прибуття, несподівано приязно. Концерт проходив в академічному театрі імені М. Заньковецької. Ставлення львів'ян до ансамблю ми зауважили вже з того, що до зали було ніяк пройти. Перед диверма юрилися сотні людей. На сторожі нашої безпеки стояв наряд міліції. Вдавалися до службових заходів. Любов до улюблених артистів прокладала дорогу ще не через такі "пробки". Ця любов часто супроводжувалася дружніми оплесками. Концерт, що називається, пройшов "на ура". Наприкінці спалахнули справжні овації, особливо після того, коли на сцену вийшов Володя. Вдячність публіки невдовзі змусила взагалі забути про тимчасові наші труднощі. Це

найвища оцінка, яку тільки може бажати собі служитель сцени. Вона не зрівняється навіть з найвищими відзнаками і захвалюваннями преси.

Не можу не пригадати виступ "Смерічки" після присвоєння їй обласної комсомольської премії ім. Героя Радянського Союзу Кузьми Галкіна. 1972 рік. Звітний концерт з нагоди знаменної події. Проведення його пропонувалося в актовому залі університету. Ще задовго до концерту п'ятачок по сусідству був заповнений ущент. Найбільш енергійні шанувальники "Смерічки" рвуться у двері. Чергові з обкому комсомолу розгублені. Зал не може вмістити навіть п'ятої частини бажаючих. Якись спритники почали дертися на другий поверх, аби проникнути всередину через розбите вікно по водостічній ринві. Досі не пам'ятаю яким чином, все-таки мені вдалося пройти крізь двері. Найкраще було, звичайно, сховатися у тиші роздягальні. Відносний, звичайно, бо зовсім поруч інструктор обкому комсомолу викликав наряд міліції, а наша чергова адміністратор ще не приїхала, та чи допомогла б і вона навести порядок. Відсутність квитків і малі розміри залу — навряд чи такі аргументи подіяли б на бажаючих потрапити на концерт.

Невдовзі у засклені двері службового входу постукав розпашілий Володя Івасюк. Не знаючи його в обличчя, чергова навідріз відмовилася його впускати. Довелося все пояснити. Композитор зайшов до середини без жодного ґудзика на пласці. Сестра Галя стукала йому крок у крок. "Що ж то діється, діду — запитав він зі своїм традиційним зверненням, — так, чого доброго, солістів навіть не пропустять. Ви всі у зборі?".

Невдоволення у голосі не було. Володя радів прихильності глядачів, але не тією радістю, яка заважає людині бачити різницю між прихильником "за переконаннями" і "за модою".

Володимир Івасюк був переконаний, що справжня цінність ансамблю перебуває у прямій залежності від тривалості глядацької любові. Ділив публіку на секундних і справжніх, котрі не відкидаються від улюбленого колективу навіть тоді, коли загаль скидає його з п'єдесталу, на який сам же і зніс. До творців сценічного дива прихильники часто ставляться сліпо. Ці прихильники приходять і пропадуть, до зали веде кожного менше потяг, більше — мода, тотальне визнання або ж випадковість. Вмостившись зручніше у кріслі, вони хочуть — і край тут! — чути лише те, що їм до вподоби, не роблячи знижок, але Володя ніколи не йшов і не радив нам іти на компроміс із глядачем. Передусім — мистецтво. А воно — річ примхлива, виключає з себе "золоту серединку", названу кимось рятівною.

Володимира Івасюка визнавали як талановитого композитора і водночас любими. Не кожному дано поєднувати в собі часто діаметральні поняття. Йому вдавалося. Його оголошували "улюбленим", але він особисто такого підходу не сприймав. Шануючи любов і похвалу людей, яких цінував, автор "Червоної руті" досить поблажливо ставився до ажіотажу збоку. Володя добре знав про жорстокість глядача. Застілля, зустрічі, компліменти і часте зловживання спиртними напоями позначаються неодмінно на вимогливості до себе, призводять до переоцінки власних можливостей. Поволі ідея втрачає непересічні якості і прописується в межах досяжності. Непростимо боляче, коли поблажливості і вино взаємозв'язані.

...Що ж то робиться, діду? — промовив Володя, потираючи синець під лівим оком. Обернувшись до сестри, він додав, — ось тобі, Галя, і "Смерічка"! Ти коли-небудь сподівалася на подібне?!...". Це був не тільки успіх "Смерічки". Можливо, лише на третину. Дві частини його Володя міг приписати собі, своїм пісням, за які часом одержуєш синці і втрачаєш ґудзики...

ЧАС ВИЗНАННЯ І ВИЗНАЧЕННЯ

Комітет з Національної премії імені Тараса Шевченка розглянув і обговорив (у двох турах) представлені на здобуття найвищої державної відзнаки 50 творів і робіт у галузі літератури і мистецтва, публіцистики і документалістики. До третього, завершального туру в результаті таємного голосування допущено 28 кандидатур, зокрема: в номінації "Художня література, публіцистичні і культурологічні праці" їх — 15, "Музичне мистецтво" — 6, "Образотворче мистецтво" — 3, "Сценічне та екранне мистецтво" — 4. Ось така арифметика, і лише чотири (стільки, скільки номінацій) премії. Йдеться не лише про грошову винагороду, диплом та нагрудний знак лауреата, — мова про те, настільки твір, обраний комітетом, є етапним, визначальним, відповідним, значущим (кожен з нас може назвати свій епітет-визначення) в нашому часі, і, звичайно ж, у своєму жанрі.

Важко зрозуміти, чому проза і поезія, публіцистичні та культурологічні здобутки віднесені до однієї номінації. Чи то Комітет

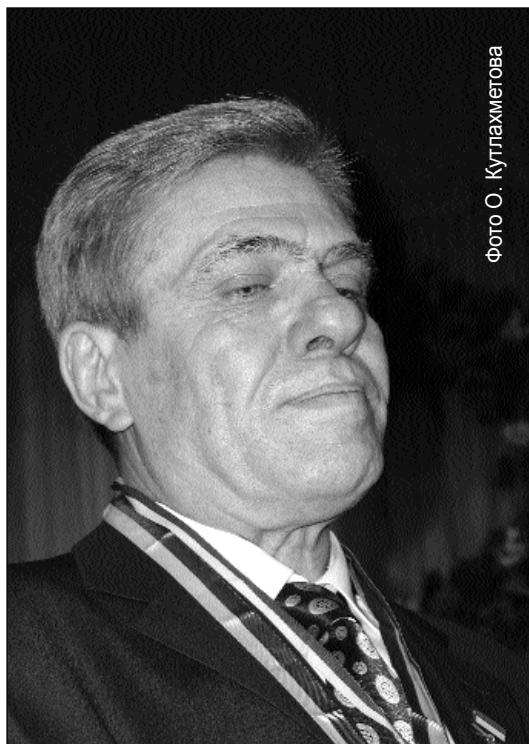
встановлював цю "норму" у ті важкі часи, коли вихід української книжки — вже етапна подія, чи то вважає, що "жанрове суперництво" сприятиме розвитку літератури загалом. Але ж — рік за роком, і доробки можуть бути більші або менші видатними. А нинішній список примушує задумуватися навіть пересічного читача: поява в ньому, скажімо, Емми Андієвської викликає в пам'яті імена Василя Барки, Івана Кошелівця, Юрія Шереха (Шевельова) — значних "діаспорних" літературних імен, що номінувалися в попередні роки, але не були винагороджені, незважаючи на солідні і дійсно значні доробки. Звичайно ж, сама з'ява у списку кандидатур — як привід для обговорення критикою та залучення читацької уваги, — похвальна. Адже нині, коли книготорговельна та бібліотечна справи в занепаді, список кандидатур, допущених Комітетом до третього туру, — добрий лоцман у читацькому морі. А для багатьох письменників, особливо з областей, це єдина змога бодай на певний час опини-

тися в колі читачів і критики...

Минулорічне присудження національної премії імені Тараса Шевченка Євгенові Пашковському за роман "Щоденний жезл" означало щось більше, ніж достойне поцінування справді талановитого твору. Багатьом здалося, що це — свідчення зміни літературних поглядів, утвердження оновлених художніх цінностей. Хоча, звісно ж, нагороджуються не покоління, а твори, що їх характеризують... Не забулася й минулорічна історія з кандидатурою Анатолія Погрібного, чия публіцистична книга "Розмови про наболіле, або Якби ми вчилися так як треба" мала переконливу підтримку просвітян, освітян і, — без перебільшення, — всієї національної України. Книга та витримала не лише кілька видань, але й здобула такий суспільний резонанс, про який можна лише мріяти будь-якому письменнику-публіцисту. Без перебільшення, — тисячі українців віддали свої голоси кандидатурі Анатолія Погрібного, а з'їзд "Просвіти" надіслав до Комітету листа підтримки. І що

ж? Чи то від того, що мовне питання у нас завжди політичне, і високому журі не хотілося дратувати тих, для кого російська — не чужа в Україні, чи то голоси громадськості та її думка на рішення Комітету не впливають, Анатолію Погрібному не вистачило двох голосів — одностайців української громади...

У нинішньому списку Анатолій Погрібний представлений книгою "По зачарованому колу століть, або Нові розмови про наболіле". Книжка публіциста присвячена питанню мовного будівництва в Україні, її мовній культурі. Це глибока соціо-психологічна студія, що увиразнює настрої та прагнення нашого суспільства, це — діалог з народом нашої молодшої держави. Так, саме діалог, і найкращою оцінкою цієї книги є листи, адресовані воістину народному професору від народу. Здається, саме рядки з цих листів і є найкращими рецензіями на книгу Анатолія Погрібного, що претендує на Національну премію 2002 року.

Анатолій Погрібний

Фото О. Кутлашевича

«Я — ОДИН З КОЛИШНІХ МАЛОРОСІВ...»

"Це я — один з тих недавніх малоросів, яких російські наші доморощені шовіністи вважають вже за росіян. Але хто давав їм право говорити від мого імені й від імені подібних мені? З мого прізвища — Жуков — видно, що мені і моїм нащадкам до скінчення віку належало бути російськомовними. Але ж у моїх жилах тече кров моїх дідів, прапрадідів, яких росіяни вважали малоросами. Але ж і я народився на цій багаторождальній землі та прожив на ній уже багато років. І я не став на шлях ганьби та зневіри. Я вирішив повернутися до самого себе. За роки незалежності я вивчив свою рідну мову, і я радий і задоволений з того, що перестав бути малоросом. А тим шовіністам, які ще мріють перетворити Україну на колонію, я скажу на руском языке

(чтобы им понятней было): "Господа шовинисты, я, может, во сто крат больше вас являюсь русским, в том смысле, что когда-то русами звали себя украинцы. Но я родился и живу на святой земле своих предков с долгострадающим во многом из-за вас украинским народом. Так вот вам пора понять, что подобные мне "русские" — уже и не "малороссы", и не "хохлы". Они пробуждаются, они имеют свое Отечество — Украину, они готовы за нее постоять". Продолжайте, дорогой профессор, вести свой бесід, адже у нас, в тому числі у керівній верхівці, ще дуже багато тих, кому подобається бути не українцями, а хохлами".

Василь ЖУКОВ,
Гуляйполе Запорізької області

МИ ПОРЯД З ВАМИ

Валентина Волошина, Запоріжжя: "Просимо Вас: взявши цей хрест, ідіть вперед, не оглядаючись. Я впевнена, що таких, як я, в нашій країні багато, хоч Ви нас і не знаєте, але ми поряд з Вами".

СПАСИБІ ЗА ЛІКИ!

Олександр Батир, Черкаси: "Вельмишановний сину України! Спасибі за ліки. Доземно дякую Богові за Вас, за те, що доносите національну ідею, розкриваєте очі сліпим і тупим. Ви рятуєте і лікуєте неміч витоптаної імперією української гідності".

ПРЕЗЕНТАЦІЯ НА ГОРИЗОНТІ 3500 МЕТРІВ

Добрий день, шановний добродію Анатолію!

5 січня, в суботу, одержав від Вас книгу з Вашими побажаннями і автографом. Разом з книгою одержав газети (я виписую 8 газет). Дивлюсь, а внизу на 1-й сторінці "Світлиці" вітання з Вашим ювілеєм від Зоців (газету, мабуть, вам надіслали). Я зі своїми друзями-шахтарями приєднуюсь до цього вітання. Бажаємо Вам доброго здоров'я і нових плідних успіхів у всіх ваших справах. Хай не слабнуть Ваші руки і дух, завжди яким буде Ваш розум на довгі роки Вашого життя!

А в неділю, 6 січня, збираючись на зміну, о 15-й по 1-й програмі радіо чую: диктор повідомляє, що в Києві відбується презентація Вашої книги — яку я вже тримаю в руках. Книга дійшла досить швидко, 2 січня підписана вами, 2 січня відправлена (пошта № 100), а

5-го я її вже тримаю тут у руках! І подумалося — зробити паралельно зі столичною презентацією — презентацію в Донбасі. Презентація розпочалася в автобусі по дорозі на роботу о 16 годині, — нам до шахти 35 хвилин. І як сказали мої шахтарі і пасажери, які "підсіли" в наш "ЛАЗ" — "автобус превратился в читальний салон...", "в избу-читальню с поздравлениями". І коли я читав, було приємно чути від пересічних громадян і шахтарів: "...а вот это письмо я слышала по радио...", "а цей фрагмент я з дружиною чув також...". Значить, слухають(ли) Вас!

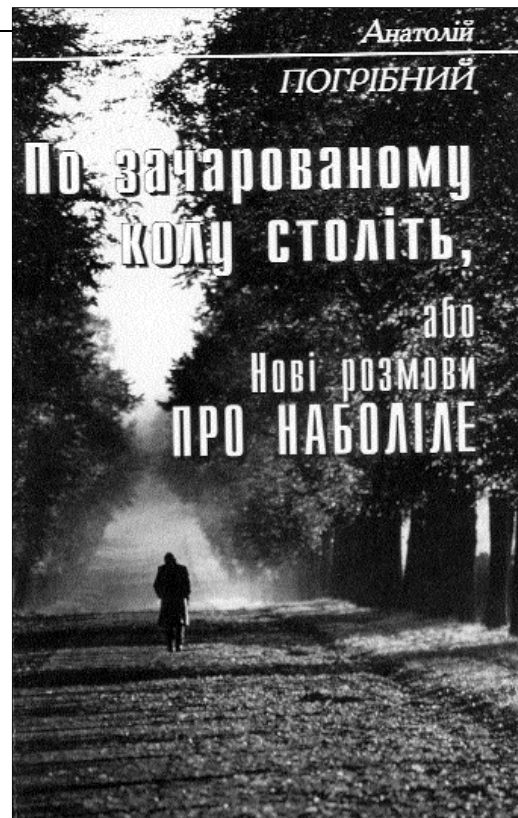
Продовжилася презентація в нашій шахтній нарядній. Були присутні 37 шахтарів, — продовжив перед спуском зміни (уже в "шахтарках") — присутні 120—130 гірників і, під час спуску до горизонтів — 2100, 3200, 3500 м (спуск до горизонту 3500 м займає

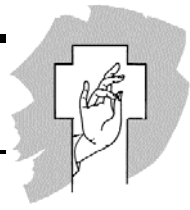
35—40 хвилин). Вашу книгу загорнув у два пластикові прозорі пакети і заховав за пазуху. Продовжив так само і в день Різдва — 7 січня. Наші шахті "згори" наказали в цей день працювати, або, як кажуть шахтарі: "Черным работать, а белым отдыхать!" Презентація (коротка) була зроблена зустрічній зміні, яку ми змінюємо в шахті. І хоч вашу книгу я загорнув і читав через досить прозору плівку, на ній усе ж залишилися сліди шахтної атмосфери.

Є ще тут шахтарі (хоч і не так багато), котрі думають не тільки про ковбасу, а й про Україну. З такими шахтарями, металургами, коксохіміками стоїмо форпостом тут, на сході нашої України.

З повагою до Вас

Аркадій ОЛЕКСІЙЧУК,
шахтар

Гай-гай, відповісти на запитання, що мучило старого хлібороба з оповідки незабутнього Василя Сухомлинського, нелегко. Бо ні рух юних красенців, ані старання народознавців, що ними покликані бути письменники, не спромоглися ще на той суспільно-патріотичний резонанс, який би забезпечив стале пробування в нашому житті — у житті, а не на папері! — кращих традицій та звичаїв, народних ремесел, творчості й пісень, ба, навіть мови... Зі смертю заможних колись хуторів і сіл, заподіяною насильницькою гуртизацією, штучною міграцією та відомчим головоутяпством, нас навки покинула така сила приповідок, уподобань, казок та й просто **слів**, що жодна **Червона** книга вже не зарадить. Ось так, сиротіємо ми — сиротіє людство. З утратою слова, фразеологічного звороту, ідіоми чи пісні зубожіє пам'ять народу, його **душа**; але ніхто не знає, скільки втрачає людство, коли відмирає **мова**, щезає з лиця Землі, розчиняючись у **населенні**, нація... Що правда, найсумлінніші з-посеред нас не стомлюються призибувати народні пісні, казки, легенди й анекдоти, знаються й на діалектах рідної мови, зрештою — на людських типах і характерах. А такі, наприклад, як покійний дослідник українського фольклору, відомий мистецтвознавець Григорій Нудьга чи його духовний послідовник етнограф і публіцист Василь Скуратівський ще й усіма доступними засобами будять сумління громадськості, закликаючи своєю творчістю не тільки вивчати, а й зосереджено плекати все те, що надбано народом за довгі віки духовного утвердження свого права на місце під сонцем.

Але чи гаразд ми цінуємо наших подвижників? Хіба винятково цікаве дослідження Григорія Нудьги "Слово і пісня", що стало підсумком багаторічних наполегливих пошуків автора в царині літературно-фольклорних взаємозв'язків, особливо у сфері творення української народної пісні та її значення у всеслов'янському і всеєвропейському культурному розвитку, знайшло сподіваний відгук у видавців? Адже її третисяденний (!) тираж... надцять років тому означив лише стан культурологічних проблем упослідженої нації! Отже, звідтоді мало що змінилося?! Хто ж тоді має засвоїти заповіт учителя: "Що вище стоїть культура народу, його свідомість, то більше виявляється піклування про збереження й розвиток своєї мови, своєї пісні у всіх найкращих її проявах"?! До речі, розділи тієї книжки аж надто красномовні: "Лілея" Т. Г. Шевченка та її європейські паралелі, "Українські народні балади", "Дума в писемних джерелах XVI — XVIII століть", "Світова слава української пісні", "Козак, філософ, поет" — розвідка, присвячена життєпису легендарного Семена Климовського, та інші, склавши три самостійні тематичні цикли, засвідчили потужну амплітуду зацікавлень дослідника, потверджену чітким концептуальним мисленням. Адже саме з мови й пісні розвинулися першоелементи духовної культури, це саме ті крила кожного народу, розмах яких і визначає здатність піднятися до висот уселюдських ідеалів.

фото О. Кутлахметова

ХТО Ж БЕРЕГТИМЕ НЕВМИРУЩУ КРИНИЦЮ?

Зрештою, Микола Васильович Гоголь, до прикладу, вважав українські пісні "надзвичайно поетичними" саме в тих випадках, коли "думки в них торкнулись релігійного..." І хоча в збірці "Народні пісні в записах Миколи Гоголя" ("Музична Україна", 1985) згадані рядки соромливо вилучені, але думка ця таки дійшла до читача! А М. Гоголь зазначав: "Вони не подивляються колосальним сотворінням Вічного Творця: це подивування належить уже тому, хто став на вищий ступінь самопізнання; але їхня віра така невинна, така чула, така непорочна, як непорочна душа немовляти. Вони звертаються до Бога, як діти до батька; вони вводять його часто в побут свого життя з такою невинною простою, що ненароком його зображення стає у них величним у самій простоті своїй".

Душа народу неподільна в часі... А пісня — мов добрий дух,

який оберігає нас од забуття, не-пам'яті. Згадаймо принагідно хоча б А. Міцкевича:

*Народна пісне! Голос твій
вартує
Вітчизни храм, на спомини
багатий...*

О береги — добрі предковічні символи, генетичне коріння котрих сягає тисячоліть... А що як саме вони допомогли народові нашому вберегти від забуття нашу пісню й думу, нашу історію і родову пам'ять? Василь Скуратівський не просто ставить перед нами й собою таке запитання, а наполегливо й послідовно намагається віднайти в сьогоденній конкретиці народного буття живі реалії прадавньої материкової пам'яті. Дослідник усвідомлює, що мова людська — прекрасний сад, де кожне дерево належить окремій нації, хоча всі разом дерева цього божествен-

ного саду належать людству. Чи позначається втрата бодай одного з них на духовному здоров'ї людства? Безперечно! Адже недарма в першопочаток сущого Святе Письмо возводить Слово! Воно — суть речей. Бог, якого кожна людина мусить пізнати через Любов у собі самій. Адже Бог — це і є Любов... Але ми, українці, й на межі третього тисячоліття неспроможні покаятися за страшну занедбаність прадавнього дерева своєї рідної мови. Мало того, що ми її просто не знаємо, не розуміємо значення того багатства, яким володіємо на правах спадкоємців. Ми її ще й зневажаємо! Чи не нагадає ця ситуація баєчку про свиней та бісер?! А таки нагадає. Особливо стосовно тих, хто на зреченні генетичних коренів прагне заробити ще й такий собі політичний капітал. Мовляв, я уже виріс із пелюшок національної обмеженості!

Ба, саме тут і криється червхамства. Культурна людина ніколи й ніде не намагатиметься вищитися коштом ближнього. І вже вершина безкультур'я — топтатися по духовних набутках землі, яка дала тобі життя. А саме таке неподобство й чиниться стосовно мови та пісні в Україні.

Яким же дивом і досі літні люди на Поліссі називають своє житло й вогнище **берегиною**? Як, незважаючи на те, що **дерево життя** та берегові символи обзивалися "ідопоклонством", "поганством", вони перетривали тисячоліття, щоб і сьогодні тішити нас усеосязною народною мудрістю?! Ця загадка така ж незглибима, як і таємниця життя. І тому, кому пощастить розгадати її, людство буде вдячне не так само, як Джорданові Бруно чи Ноїколі Копернику. Головне при цьому — не забути про "берег свого дитинства..."

Якщо подвижницька праця письменника, етнографа й фольклориста Василя Скуратівського не стала несподіванкою для читача, то тільки тому, що прийшла, мов ложка до обіду: на щось подібне давно чекали. Розповідаючи про побут і звичаї, ремесництво й піснярство різних регіонів України, письменник, по суті, обстоює потребу духовного відродження нації, самоусвідомлення себе і своєї історії у вселюдському життєписі... Через краєзнавство та народознавство, через прилучення кожної сім'ї, дитини й дорослого до належного пошанування духовних цінностей, створених попередніми поколіннями, ця потреба має запанувати в конкретних справах. Саме тому "Слово Просвіти" й інші патріотичні видання прилучаються до цієї благородної теми. Намагаються розбудити скам'янілі серця.

Справді поетично й ненав'язливо переповідає В. Скуратівський почуте й пережите — усе те, що в'яже людину з домівкою, родом, селом чи містечком, що оберігає її від ентропії всюдозволеності та національного нігілізму. А ще його книжки світяться великою любов'ю — до людини й природи. Мудрі, пастельні замальовки "Мамина пісня", "На березі дитинства", "Кому оберігати гостинець?", "Без толоки — як без руки", "Хліб на столі", "Отче поле", "Цей давній, давній посьвіт", "Ода вербі", "Сопілка з маминої калини" його первістка — "Берегині" стали темами наступних книг, які провадять нас тією небуденною стягою народного життя, де призабута пісня залюбки сусидить поліському музиці, а цілюще слово відкриває не тільки людське серце, а й підземні джерела, де панує гармонія та злагода, де народна педагогіка та література черпали й черпатимуть і людинознавчі ідеї, і засоби для їх вираження. Адже, наприклад, лишень єдине слово — **посвіт**, яке виступає ще синонімами дідок, світач та ін., спроможне примусити зовсім поіншому гляняти на світ, на роль **оберега** в житті роду й народу... Але для того, щоб це збагнути, потрібно пізнати слово в собі, потрібно дорівнятися йому значенням і звучанням, потрібно усвідомити, що саме тобі випадає берегти невмирущу Криницю Народного Духу.

• **Віктор ГРАБОВСЬКИЙ**

СВІТЛОДАЙНА СИЛА КОЛЯДОК

Незважаючи на понад тисячолітній історичний шлях, неминучі різноманітні часові нашарування тощо, народні колядки дійшли до нас майже не діткнуті часом, — зберігли характерні особливості змісту, традиційну форму, спосіб виконання. Це один з яскравих феноменів стійкості народної традиційно-побутової культури, що, переплітаючись із церковними релігійними піснями, витворив оригінальний духовний мелос — різдвяні колядки.

До речі, саме в колядках світоглядні й космогонічні уявлення українців набули значення справжніх оберегів нації, вкорінивши християнство в хліборобські традиції. Тому й не дивно, що колядки й церковні пісні часто звучать в унісон. В Україні церковні колядки відомі з XVII ст. У першому виданні "Почаївського Богогласника" (1790), до якого увійшло близько 250 церковних пісень, міститься значна кількість коляд, — разом із народними колядками й щедрівками вони плідно позначилися на розвитку нової української літератури, музики, театру, живопису. А нещодавно студія Івано-Франківського обласного об'єднання Товариства "Прос-

віта" здійснила запис різдвяних колядок у виконанні чоловічого хорового ансамблю "Pro Anima", — вже у лютому виповниться рік від створення його групою однодумців, які виявили бажання відроджувати і пропагувати церковно-службову музику та брати активну участь у богослужіннях.

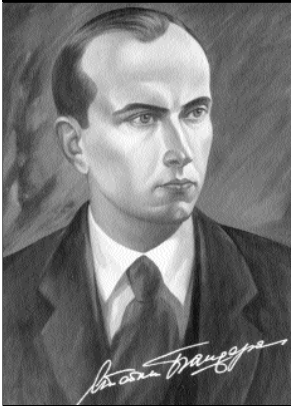
Мушу засвідчити, що це починання вдалося на славу. Над випуском компакт-диска сумлінно працювали диригент Мирон Мироняк, звукорежисери Василь Боровський, Олег Колубасєв, цікавий дизайн Андрія Остапишина, вдало вписані знімки Андрія Дозорцева, неабиякий смак виявив художник Василь Стефурак, прислужився потрібні справи й менеджер Віктор Дацюк.

За випуск цього компакт-диска з Різдвяними колядами особлива подяка Єпископу Ординарію Івано-Франківської єпархії УГКЦ Софрону Мудрому.

Михайлина БОДНАР,
м. Івано-Франківськ

СИМВОЛ НАЦІЇ

Чому Бандера досі залишається українським "Сфінксом"? Є анекдот, що демонструє найширше знання і уявлення про нього. Заходить Бандера з кулеметом у трамвай столиці. "Котра година?" — питає. Тиша. Питає знову. Мертвіша тиша. Нарешті встає, тремтячи, негр і каже: "О пів на шосту, батьку!" "Сиди, синку. Так бачу, що не москаль!.." Щоби трохи збагатити уявлення людей про "батька", пропонуємо на їхній розгляд бібліографію праць — особисто його та про нього. Подаємо у цьому контексті також спробу узагальнити діяльність провідника... Думайте — читайте.

1. *Московські вбивці Бандери перед судом.* — Мюнхен, 1961.

2. *Московські вбивці Бандери перед судом (мюнхенське перевидання).* — Львів, 1991.

3. *Бандера Степан. Перспективи української революції.* — Видання ОУН. — 1978.

4. *Бандера Степан. Перспективи української революції.* — Дрогобич: Видавнича фірма "Відродження", 1998.

5. *Бандера Степан. Перспективи української революції.* — Київ: Інститут українського державотворення, 1999.

6. *Дужий Петро. Степан Бандера — символ нації.* — У 2 т. — Львів: Галицька видавнича спілка, 1996 — 1997 рр.

7. *Кук Василь. Степан Бандера — провідник ОУН.* — Київ, 1999.

8. *Вбивство Степана Бандери.* — Львів, 1993.

9. *Петро Мірчук. Степан Бандера — символ революційної безкомпромісовості.* — Нью-Йорк — Париж, 1961.

10. *Пастух Роман. Родина Степана Бандери.* — Стрий: Щедрик, 1995.

11. *Мудрик-Мечник Степан. Революційна ОУН під проводом Степана Бандери (причинки до історії).* — Стрий: УВІС, 1993.

1 січня мало б виповнитися 93 роки з дня народження одного з видатних українських діячів ХХ століття — Степана Бандери, чие ім'я на сьогодні в Україні ще, на жаль, продовжує викликати неоднозначну реакцію.

Очолювана ним, найдієздатніша тодішня українська організація — ОУН — активно і послідовно розгорнула у 1940—50-х рр. боротьбу, розріст і сила якої стали не тільки однією з причин "Холодної війни". Захід вдало подекуди спекулював українськими інтересами, щоб послабити східного ворога, реально боячись розмаху бандерівського руху. Усіх свідомих українців або мешканців Західної України вороги називали іменем Бандери — бандерівцями.

Він мав репутацію революційного, безкомпромісного політика.

Свою принциповість проявив ще під час Варшавського і Львівського судових процесів 1935—36-х рр., примусивши тим самим поляків визнати існування української проблеми у Польщі, а світ — заговорити про неї. Під час Другої світової війни своєю відмовою відкликати Акт про відновлення незалежності України від 30.06.1941 р. не пішов на компроміс із нацистською Німеччиною, по закінченні війни виступав проти намагань США та Великої Британії звести визвольний рух СРСР на "перебудовні" рейки.

З іншого боку, опинившись за кордоном, С. Бандера налагодив контакти зі США та Великою Британією. Власне, від цих країн наприкінці 1940 — на початку 50-х рр. надходила допомога ОУН у формі спеціальної підготовки вибраних членів Організації задля відправки їх на допомогу підпілля в Україну. На Батьківщину ті групи ОУН добиралися як каналами Організації, через Польщу або Чехословаччину, так і безпосередньо за допомогою США та Великої Британії. Зокрема, з використанням літаків, як це сталося наприкінці травня 1951 р., коли в Україну було закинуто 3 групи оунівців. В одній з них керівником був сотник Громенко, а в іншій перебував представник ЗЧ ОУН В. Охримович. Крім цих маршрутів, групи висаджувалися морським шляхом з кораблів або підводних човнів на морське узбережжя Польщі і т. д.

Крім того, з його допомогою створюється спільна організація "поневолевених СРСР народів" — Антибільшовицький Блок Народів (АБН).

Українці були однією з найактивніших націй, яка боролася проти Радянської імперії. Через це неодноразово організовувалися замаху на С. Бандеру. 15 жовтня 1959 р. радянському агенту Богдану Сташинському (хоч як це трагічно — українцю) за другої спроби вдалося вбити лідера української нації.

Його ім'я є символом борця для українців, а в світовій історії стоїть поряд з такими постатями як Кромвель, Гарібальді, Вашингтон.

РОМАН КОВАЛЬ СТВЕРДЖУЄ, ЩО ПОВЕРТАЄ УКРАЇНІ ДУШІ ГЕРОЇВ

Цю людину знавцям вітчизняної історії представляти не треба. Президент історичного клубу "Холодний Яр", автор кількох книг документальних досліджень про отаманів Холодноярської республіки, пристрасний публіцист Роман Коваль став авторитетним носієм героїчної історії спротиву українського селянства більшовицько-російській окупації України 20-х років ХХ століття. Переважна частина тих подій, про які пише у своїх книгах Роман Коваль, відбувалася на території Кіровоградщини — Олександрівський, Знам'янський, Новомиргородський, Кіровоградський райони. Герої його книг — реальні люди, наші з вами земляки, захисники Вітчизни, якими б пишася будь-яка інша держава, а в нас багатьох із них і досі не реабілітовано...

— **Пане Романе, донедавна в Україні знали Вас як політика, автора контрверсійних політологічних праць. І раптом, здається, Ви відходите од попередньої діяльності і поринаєте у дослідницьку працю. Як відбувається перехід з однієї якості в іншу?**

— У середині 90-х я написав книгу "Політичні портрети самостійної України" про людей, з якими зустрічався, співпрацював, — Левко Лук'яненко, Михайло Горинь, Степан Хмара, Валентин Мороз, інші. Переглядаючи остаточний варіант свого рукопису, я зрозумів, що цю книгу поки що не можна видавати, бо вона несе великий негативний заряд. Коли пізнаєш відомих людей зблизка, часто вони втрачають ореол. Україні необхідні зовсім інші, позитивні герої. Серед сучасників таким для мене став Зиновій Красівський. Він завжди залишався на недосяжній для багатьох моральній висоті.

Думку про те, що Україні потрібен позитивний герой, а не деморалізуюча правда, допомогла мені сформувати донька великого українця Юрія Липи — Марта. Ще в 1991 році на одній із конференцій у Львові вона зауважила, що та правда, яку я подаю в своїх книгах, виступає — обеззброює. Це зауваження глибоко засіло в моїй душі. У якийсь момент мені потрапила до рук книга Горліса-Горського "Холодний Яр", видана львівським видавництвом "Червона калина". Вона настільки схвилювала, збентежила мене, розгарячила мої почуття, що на черговому з'їзді "Державної Самостійності України" я запропонував резолюцію про вшанування холодноярських героїв. Що ми робимо й досі.

— **Ви зараз не голова ДСУ?**

— Голова. Але наша організація зараз відійшла від активної політичної діяльності. Те, що ми робимо,

для України зараз цінніше. Поставили меморіальний знак у Холодному Яру, я налагодив контакти з краєзнавцями з Черкаської, Кіровоградської областей. Коли вийшла перша книга "Героїзм і трагедія Холодного Яру", не уявляв, який безмір роботи ще попереду. Уже вийшло шість книг. Але це має бути велика серія. Якби я мав надійного спонсора, який би матеріально забезпечував ці видання, міг би готувати по дві-три книги на рік. Матеріал величезний. Значна частина його не закрита для дослідників, певний масив досі ще не розсекречений. Другою була книга "Кость Блакитний — отаман Степової дивізії". Мене дуже вразив чин двадцятидворічного юнака, що зумів зібрати двадцятитисячну (!) дивізію (це за більшовицькими даними), яка від Херсона до Черкас не мала жодної військової поразки. Навіть не стільки здивував факт його бойової зв'язки, скільки те, що цей юнак примудрився прогнати, вдягнути, забезпечити зброєю двадцять тисяч повстанців! Наступною була книга "Записки повстанця", потім "Отамани гайдамацького краю: тридцять три біографії", "Отамани святих і страшних". Мій товариш по клубу "Холодний Яр" Костя Завальнюк видав довідник про повстанців Поділля "Лицарі волі". Олег Шатайко із Тального написав книгу про Юрія Тютюнника. Про отамана Семена Заболотного під несправедливою назвою "Останній гайдамака" (він таки був не останній) вийшла книга в Одесі... Свою роль зіграв цикл радіопередач "Отамани гайдамацького краю". Історичний клуб "Холодний Яр" проводить зустрічі, вечори пам'яті отаманів у різних містах, не лише в Києві — у Кривому Розі, Чигирині, Черкасах, Миколаєві. Їх відбулося вже понад п'ятдесят. У цьому ряду стоїть і фільм, знятий разом з кіровоградцями Миколою Хомандюком та Володимиром Мошинським "Незасимий вогонь Холодного Яру" (його презентація відбулася в Києві і в Кіровограді). Це — вимога сьогодення, бо люди зараз менше читають, а більше дивляться. Якби фільм мав хороший резонанс, а творча група — зацікавленість у продовженні цієї теми, ми могли б Кіровоградською телерадіокомпанією зняти фільм про Юрія Горліса-Горського, про отаманів — уродженців області. Ця тема — лише привідкрита.

— **Не виникає бажання залишити її?**

— Ні. Тепер знаю: я прийшов у цей світ, щоб повернути Україні душі загиблих героїв. Коли працюю — вони обступають мене. У моїй кімнаті висять портрети

отаманів, є деякі їхні речі. Все це створює атмосферу маленької української фортеці у київському мегаполісі.

Смисл мого життя сьогодні — створити величезну галерею українських героїв, яка може стати однією з підвалин патріотичного виховання майбутніх поколінь. Усе це ще й дуже цікаво. Детективні сюжети, бої, зради, підступи, пригоди. Це те, що приваблює молодь, те, що вона бачить на інших зразках — англійських, російських. Але ж є своє! І якби ж держава або громадські інституції взялися допомогти (власне, тим, чим займаюся я, мав би займатися Інститут історії), можна було б зробити набагато більше.

— **Поки що Ви такої підтримки не відчували?**

— Є зацікавленість. Підтримка моральна на рівні громадськості, окремих осіб. Наприклад, цикл передач на радіо "Отамани гайдамацького краю" протегував Іван Драч. На час виборчої кампанії вони припинені, хоча в мене немає жодних амбіцій у цьому плані. А після виборів я планую продовжити ці радіопередачі.

— **Пане Романе, чи не закидають Вам пропагування анархії у формі "отаманства"?**

— Наші історики, науковці, взагалі, інтелігенція, формувалися під кліше, що отамани — це символ анархії, розбрату, руйни. Чимало відомих науковців дуже ревниво ставляться до моїх досліджень, їм важко переступити через свої стереотипи.

Але ж селяни отаманів часто називали батьками, бо ті забирали в більшовиків награбоване і віддавали людям. Взагалі, якби не було прихильного ставлення населення до повстанства, воно б не існувало. Це — однозначно. Українське повстанство діяло аж до 29-го року. А в 30-му році піднялася нова хвиля національно-визвольної боротьби на ґрунті розкуркулення і колективізації. Так звані волонки. В Україні відбувалися сотні повстань.

— **Але ж ми ніби знаємо, що в ті часи не було ніякого спротиву...**

— Мені приємно, що я

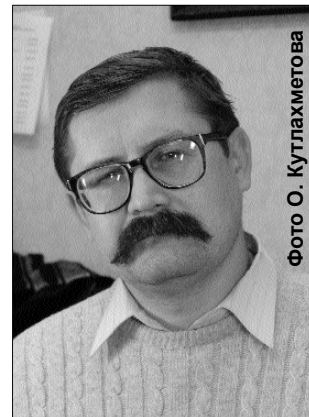

Фото О. Кутляметова

Роман Коваль

фактично спричинився до деміфологізації історії, нав'язуваної більшовиками. Міф про те, що проти загарбників боролися лише західняки, а східняки мало не з хлібом-сіллю зустрічали російські окупаційні війська, потребує розвінчання. Боротьба була масштабніша, гостріша.

До речі, Василь Кук, заступник Романа Шухевича, нині почесний президент клубу "Холодний Яр" — чітко й однозначно стверджує, що ОУН і УПА — продовження повстанського руху на Східній Україні. На мій погляд, це справедливі слова.

Героїчні вчинки, які знаходимо в нашій історії, слід лише належним чином подати і розтиражувати. І тоді з'явиться зовсім інше покоління українців. Світоглядна еволюція можлива навіть у сімдесят. Так, недавно отримав листа від свого слухача Івана Ромашка із Маріуполя Донецької області. Він пише, що все своє життя прожив яничаром, але ті передачі на радіо перевернули все в душі.

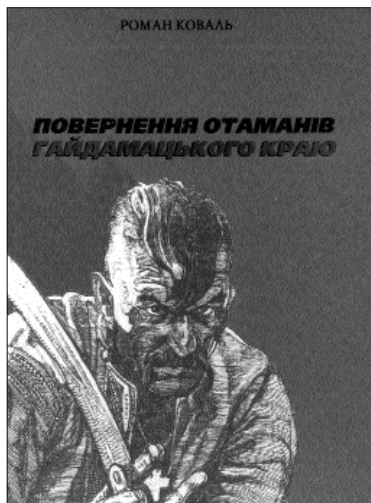
Поки що наша непевна інтелігенція тримає в своїх руках вогник національної ідеї. Але є величезна прірва між цією інтелігенцією і народом. Ми мусимо її скоротити, мусимо знайти такі слова, такі факти, які дійдуть до серця народу.

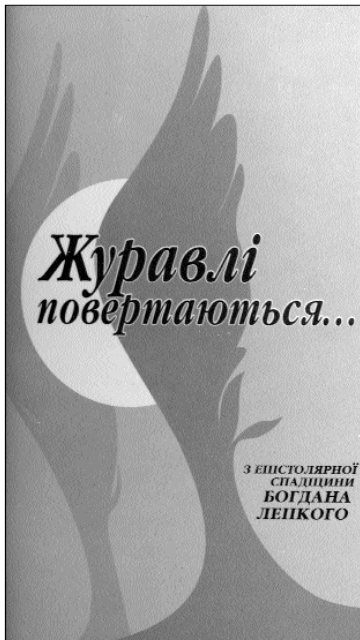
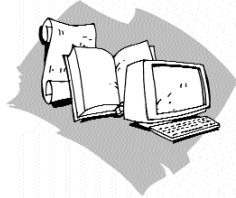
— **Дякую за розмову.**

З гостем розмовляла
Світлана ОРЕЛ

Від редакції. Нещодавно побачила світ нова книга Романа Ковалю "Повернення отаманів Гайдамацького краю", яка вийшла у видавництві "Діюкор". Книга є збіркою радіопередач авторського циклу "Отамани Гайдамацького краю", який у 2000 — 2001 роках прозвучав на Першому каналі Національного радіо.

Повертаються імена непересічних провідників революційного козацько-селянського руху 1917—1920 років, який довгий час незаслужено носив клеймо "бандитського" та "анархістського".

60-ту річницю пам'яті і 129-річчя від дня народження нашого земляка Богдана Лепкого бережанці відзначили наприкінці минулого року. Свято «Просвіти» доповнило, вияскравило портрет автора «Журавлів» ще і в площині просвітнянської діяльності. У тому неочікуваному доданку надала книга академіка Володимира Качкана «Журавлі повертаються», презентація якої відбулася на тому ж святі у присутності шанувальників і гостей: доктора філології Володимира Качкана з дружиною п. Ольгою, головою «Союзу Українок» Івано-Франківська, доцента прикарпатського педуніверситету Петра Арсеника, просвітнянина

БОГДАН ЛЕПКИЙ І БЕРЕЖАНИ

Михайла Рудковського, голови обласної «Просвіти» Петра Шимківа, голови Тернопільської міської «Просвіти» Дарії Чубатої, голови Тернопільського міського Союзу українок Лесі Андрушків та ін.

Вступним словом урочини відкрив голова районної організації Всеукраїнського Товариства «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка, заслужений працівник культури України Павло Макода. Він відзначив, що Богдан Лепкий своє життя присвятив творчій, освітній і просвітницькій діяльності в ім'я визволення знедоленого українського народу. Ще гімназистом у Бережанах він виконував важливі доручення «Просвіти», виступав з рефератами і доповідями, а пізніше — з науковими дослідженнями, публікаціями у пресі, підтримував тісні зв'язки з «Просвітою» у Львові, її філією у Бережанах. Проживаючи в Австрії, Німеччині, Польщі, виступав у пресі на захист української мови, пропагував наше слово, пісню, гуртував навколо себе українських студентів, допомагав їм, як міг. За великі заслуги перед народом і «Просвітою» Б. Лепкий був удостоєний звання Почесного члена «Просвіти», яким ушановували найбільш діяльних просвітян за особливо вагомі внески у духовне й національне відродження України. Своє кредо він визначив так: «Як письменник, весь маєток якого — перо, я хо-

тів сим пером служити «Просвіті» і обіцяю не відхилятися од праці, котру вона для мене призначить». Водночас він закликав усіх «зрозуміти, що «Просвіта» стоїть вище од усяких політичних і суспільних угруповань», а тому вона є «основною новою культурною нашою, і чим сильніша та основа, тим кріпше стоїть народна будівля».

Оповідь про Лепкого-просвітнянина продовжив академік Володимир Атаназійович Качкан, письменник, автор понад 50-ти книг, багатьох монографій, сотень публікацій у періодиці. Найвідомішими з його видань є три томик досліджень «Хай святиться ім'я Твоє» та недавно випущена книга «Журавлі повертаються». Власне у ній постать Богдана Лепкого розкривається нам через його листи до вчених, друзів, родини, видавців, письменників тощо. За цю й ряд інших ґрунтовних праць про автора «Журавлів» бережанська громада висунула кандидатуру Володимира Качкана на здобуття премії ім. Братів Лепких.

Ґрунтовний виступ академіка В. Качкана став головним у програмі просвітнянських урочин у Бережанах.

На святі відзначено активістів-просвітян Бережанщини: мецената д-ра Р. Смика, керівника хору «Просвіти» З. Головацького, хору «Діброва» — Б. Кухарука, ансамблю «Калинонька» — Г.

Академік В. Качкан з учасниками літературно-мистецького вечора «Журавлі повертаються»

Хиляк, ветерана Товариства — Р. Кізіму, співачку — Я. Мазурак, висловлено щирі вдячності керівництву району і міста, просвітнянам-подвижникам, творчим колективам, усім, хто просвітницьку працю вважає своїм патріотичним обов'язком. На завершення свята — концерт, заключна нота в якому належала лауреату премії Братів Лепких, лауреату Всеукраїнських і регіональних конкурсів та оглядів — народному аматорському хору «Просвіта» під диригуванням заслуженого працівника культури України Зіновія

Головацького. І злинула з уст усіх учасників свята хвилююча, пронизана тугою прощання з рідною землею мелодія «Журавлів» — така незабутня, давня й болюча, сьогоднішня для українських сердець.

• **В. САВЧУК**, член Спілки журналістів України,
П. МАКОДА, голова Бережанського РО Товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка, Засл. працівник культури України, Тернопільська обл.

КНИГА — ПАМ'ЯТЬ, КНИГА — АРХІВ

До 10-ї річниці Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р. вийшла з друку солідна книжка «Відродження Держави» (Тернопіль, вид-во «Джура», 2001 — 448 ст.). Її автор — Йосип Шостак, член штабу Тернопільської крайової ради НРУ. Ця книжка — документ історичної ваги, на основі зібраних документів і спогадів учасників розповідає про те, як Тернопільщина брала участь у підготовці і проведенні референдуму 1 грудня 1991 р. не тільки у себе, а й у східних і південних областях України. Над впорядкуванням документів і спогадів працювали Роман Пастушенко та Василь Турецький як консультант.

Колектив редакції книги «Відродження Держави» зробив величезну і корисну працю, зібравши і систематизувавши численні документи і спогади учасників підготовки і проведення референдуму. У книзі — списки керівників і членів Тернопільського крайового штабу з проведення референдуму та районних штабів. Тут і служба інформації, масових заходів та агітації, відділи видавничі, друкарські, поштові, матеріально-технічного забезпечення, списки членів лекторсько-агітаційних груп та учасників художньої самодіяльності з кожного району, з установ і підприємств. Є навіть протоколи засідань, постанови районних штабів, організованих Рухом і радами народних депутатів.

З цікавістю читаю спогади тих, хто був учасником агітаційно-пропагандистських груп у семи областях: Хмельницькій, Полтавській, Сумській, Донецькій, Запорізькій, Дніпропетровській та в Криму. Місцеві жителі задоволено слухали пісні стрілецькі, повстанські, релі-

гійні, ліричні, дивились гумористичні сценки. У Донецьку їм подобалась інсценізація свята Миколая. На запитання одного з глядачів: «Хто он такий?» хтось відповів: «Ето ихний царь». Місцеві члени Товариства української мови цікавились, як проводяться в нас засідання ТУМу, які питання обговорюємо, як відроджуємо народні звичаї та обряди. А тематичний вечір Великопавчанського вокально-етнографічного ансамблю Козівського району «Козацькому роду нема переводу» показували по Донецькому телебаченню. Нікого з місцевих не вражало те, що наші агітатори і лектори розмовляли українською мовою. Там познайомились з керівниками місцевого Руху і ТУМ Марією Василювою Олійник і Євгенією Миколаївною Ратніковою. І таких дружніх зустрічей і знайомств було багато в усіх семи областях. У короткій статті неможливо передати багате враження про книгу. Висловлюю щирі вдячності усім, хто приклав свою працю до цієї книги і, передусім, панові Й. Шостак. Потрібно, щоб подібні книги побачили світ в усіх областях України.

Єдине, що, на мою думку, не відповідає дійсності — це інформація про те, що депутати Верховної Ради того першого скликання були висунені Рухом. У грудні 1989 р., коли відбувалось висунення кандидатів у депутати усіх рівнів, Рух ще не був зареєстрований як громадська організація. Вибірчі комісії документів на них не прийняли б. Висунення кандидатів у депутати відбувалося на зборах первинних організацій Товариства української мови ім. Т. Шевченка, інших громадських об'єднань (Спілок письменників, журналістів і т.п.),

партій, які тоді вже існували, в тому числі й КПРС, що присвоїла собі багато депутатських місць та зборів громадян. Таким був у 1989 р. Закон про вибори. Рух як громадська організація був зареєстрований аж через 5 днів після виборів, тобто 9 березня 1990 р. Отже, депутатів у той час від Руху не могло бути, бо існував він нелегально й існувало компартійне гоніння на нього. На обласній конференції Товариства української мови, здебільше, в листопаді 1989 р. були висунені до обласної ради керівники районних і деяких первинних організацій Товариства. А 28 грудня того ж року ми на зборах нашого районного об'єднання висунули до Верховної Ради УРСР К. Завадську (на обласній конференції ТУМу була кандидатом у депутати до обласної ради) й інших кандидатів у депутати до обласної, районної, селищної рад. Тоді Товариство української мови в нашому районі відстояло 17 депутатських місць, чотири із них — до обласної ради і одне — К. Завадську — до Верховної Ради.

Отже, не можна ігнорувати діяльність ТУМу — «Просвіти». Це об'єднання починало легально процес національного відродження, адже тоді побутував у пресі, в промовах вислів: Товариство української мови — мати, а Рух — її син. Та й самі організатори ТУМу були згодом і творцями та керівниками Руху: І. Драч, В. Яворівський, Д. Павличко, П. Мовчан та ін. Мабуть, в архівах збереглися документи на інших депутатів: М. Куземко, В. Колінець та ін.

• **Ядвіга ФЕДИК**, член «Просвіти», м. Козова Тернопільської обл.

СЯГНУТИ ДЖЕРЕЛ ДУХОВНОСТІ

Час відродження надихнув до творчої праці всіх, хто відчув готовність покласти на споруду духовну і свій талант. Таким у нас на Івано-Франківщині став колектив авторів — М. Ільків, Є. Водолазська та Л. Голіук, які, заопікувавшись спільними проблемами, збагатили суспільство навчальним виданням «Стежками духовності».

У цій книзі пропонується вивчення дітьми 36 тем за розділами «Добро починається з родини», «Чесноти української дитини» та «Християнські цінності, традиції, свята». Програму складено так, що релігійне виховання стає складовою частиною національного виховання. Авторі велику увагу приділяють питанням виховання у дітей чесності, совісті, правдивості, гордості, пошани до старших, до нашої землі і держави. На цьому автори акцентували, бо в основу реформування освіти, згідно з Державною національною програмою «Освіта. Україна XXI ст.», покладено духовність. У навчальному виданні розроблено низку тематичних календарних планів, які пройшли апробацію у дошкільних закладах. Програму складено з урахуванням вікових особливостей дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, її адаптовано до багато-конфесійності.

Зважаючи на велику кількість нових слів, що вводяться у лексикон дитини та педагога, збірник доповнено «Глосарієм» (коротким тлумачним словником основних понять). Без сумніву, програма стане основою формування свідомого українця, для якого Бог і Україна були б життєво необхідною потребою. Про це ствердно говорили всі, хто був присутній на презентації навчального видання «Стежками духовності» в обласному НД «Просвіта» м. Івано-Франківська.

• **Михайлина БОДНАР**, м. Івано-Франківськ

МОВНЕ ПИТАННЯ СТАЄ ПОЛІТИЧНИМ?

Як повідомив редакцію голова Коломийського МРТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка пан Василь Глаголюк, розширене засідання ради коломийської «Просвіти» прийняло звернення до представників державної влади найвищого ешелону, бо вважає, що в Україні щодо рідної мови українського народу чиниться лінгвоцид.

Зокрема, йдеться про те, що окремі міністри, депутати всіх рангів, численна армія чиновників цураються української мови.

Русифікація, як епідемія, і далі поширюється в більшості засобів масової інформації, а російські шовіністи настирливо репетують

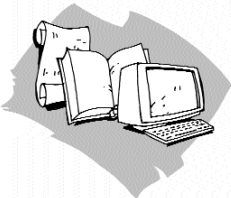
про «насилницьку українізацію».

З телеекранів, трибун, мікрофонів, сесій, зборів, конференцій і мітингів не перестає звучати мовний бруд і безграмотність. Маємо добре розуміти, що жодної різниці між термінами державна і офіційна мова — не існує. Навіть формально! Бо якщо приймається офіційний документ офіційною мовою, то він не може не бути документом державної ваги. Не варто допускати до атестації державних службовців, які не володіють державною мовою, або ігнорують її у своїй діяльності.

Просвіт'яни вимагають навести відповідний порядок у галузі книговидавництва, кни-

готоргівлі, розповсюдженні російськомовних газет, журналів, аудіовідеокaset, компакт-дисків, передбачивши методи оподаткування, а концертні програми відомих артистів, шкільної і студентської молоді вибудовувати на конкурсній основі, заохочувати український репертуар.

«Вважаємо, — пише Василь Глаголюк, — що в нашій державі повинна бути вироблена належна стратегія боротьби з проявами антиукраїнства в Україні, що має базуватися на дотриманні Конституції України!»

ЛЮБОВ, ЩО ЗАПАЛЮЄ ЗОРІ

За написання віршів, у яких відповіди органи вбачили «антирадянську націоналістичну діяльність», 18 січня 1953 року студент третього курсу Микола Адаменко був заарештований і засуджений на десять років. Відбув чотири, а коли в країні сталися соціальні зміни, на підставі рішення комісії Президії Верховної Ради СРСР був реабілітований. В університеті поновили значно пізніше, на заочне відділення...

Таланти Миколи Адаменка — педагога і поета, злиті воедино, особливо розкрилися в справі його життя — викладанні рідної мови і літератури в школі, де свого часу і сам навчався. Учитель-методист, відмінник народної освіти, завідувач відомим в Україні шкільним музеєм О. П. Довженка, голова місцевої «Просвіти», член Національної Спілки письменників України. Автор чудових поетичних збірок «Повінь», «Цвіт на морозі», «Прагнення неба», захоплюючого роману «Закон — тайга», творець катренів... А ще — Людина, добра, щира, сердечна. Він ніколи не замикався в собі, завжди порадить і допоможе, його досвід став надбанням українців Чернігівщини, які нещодавно щиро вітали його із сімдесятиріччям.

«Письменнику вигідно бути учителем, — говорить Микола Петрович, — бо ж ніколи не залишаєшся без читача. Хто-хто, а його колеги вчителі, та й учні, передусім, прочитають те, що він публікує чи видає. Учителю теж вигідно бути письменником — адже це якось підносить його в очах дітей. Отож взаємна вигода».

Закоханий у творчість Олександра Довженка, поет присвятив йому цілу поему, так і назвавши: «Олександр Довженко». Тут же вірш «Біля Довженкових криниць», «Довженкова

ТАКІ ВОНИ, ПРОСВІТЯНИ

дорога», «Голос пам'яті» та інші.

Ще коли працював учителем у Новгород-Сіверському районі, закохався і в древній Сіверський край, красі його природи, його славній історії, героям присвятив немало поезій, що публікувалися тоді в районній газеті, а також увійшли до збірок під заголовком «Новгород-Сіверські мотиви».

Глибокі філософські роздуми про життя, про роль і місце людини в ньому, її красу, здатність завдяки своїй сміливості, «правди сили» переборювати труднощі, виходити переможцем з будь-яких складних ситуацій, про святу рідну мову, знайшли яскраве відображення у збірці віршів «Три дороги». Починається вона віршем «Жива вода» словами:

*Я знаю: мова мамина свята,
В ній вічний незнищений дух
свободи,*

*Її плекали руки і вуста
Мільйонів, це жива вода народу.*

У його чернігівському циклі чимале місце відведено поетичним творам, написаним під час перебування у вигнанні, зокрема звертає на себе увагу своїм трагізмом, тугою за рідним краєм, за Україною «Щоденник з того світу» з віршами «Розчарування», «До судді», «Мрія», «Україна», «Краю мій», «У тайзі», де

*Неба чорного сувій похмурий.
Стогін жажливий пурить.*

*Загнано хлопця за темні мурі
Тайги.*

Читачів захопила і до глибини душі схвилювала нова прозова книга Миколи Адаменка «Закон — тайга», до якої увійшли новели, оповідання, нариси, перша частина роману під цією назвою. Ця книга побачила світ у

Микола Адаменко

серії книг «Рідні джерела», яка видається з ініціативи і за фінансування Чернігівської облдержадміністрації. Продовження роману поки що в рукописах. Чекає на видання також велика науково-дослідницька праця «Сосниці та її околиці», створена групою авторів під керівництвом Миколи Адаменка.

Свої творчі задуми Микола Петрович окреслює так:

— Хочу більше уваги приділити прозі. Літа підштовхують до ґрунтовних роздумів та узагальнень. Закінчую невелику повість, а ще, як тільки знайдеться вільна хвилинка, пишу свої мініатюри-чотиривірші, в які вкладаю душу і зміст життя.

Наталія РЕШОДЬКО,
журналіст, смт Сосниці
Чернігівської області

•

Шановні панове! Унікальну розповідь листом прислав мені колишній мій односелець з села Прутівка (Карлова), що на Покутті Івано-Франківщини, Іван Костинюк про свого прадіда, народного поета, посла до австрійського парламенту Івана Сандуляка, якого «січовий батько» Кирило Трильовський назвав одним з найбільших діячів Галичини в кінці XIX — на початку XX століття, а наш видатний земляк — письменник з Покуття Василь Стефаник — величав Івана Сандуляка «великим Мужиком».

«ВЕЛИКИЙ МУЖИК»

З верхів'я Карпат на село насувалися кошлаті, чорні грозові хмари. Щоб перегородити дорогу нещастю, люди вибігали з осель, падали на коліна і, з піднятими до неба руками, просили Всевишнього, щоб змилювався над ними і відвернув хмару од їхніх городів та левад, але хмари, здуті, як пінка на молоці, підігнані вітром, татарською ордою сунули на село, несучи на своїх крилах іскристі блискавиці та гучні громи...

Під непрорізану зливу, перемішану з градом, під іскри вогнистих блискавиць, які прорізували, шматуючи, дощову пільму, під удари тяжких громів, які наче кришили дощове небо та під тихий стогін молодої матері, яка на дерев'яній постелі лежала в пологах, почувся плач новонародженого дитятка, — в майбутньому народного поета Прикарпаття, правозахисника бідного люду — Івана Сандуляка в селі Карлові (Прутівка), що розкинулося своїми солом'янками серед зелених лугов та зарінок понад тихоплинним Прутом.

Можливо, та негода в той день і віщувала Іванкові Сандуляку нелегке, сирітське дитинство, а блискавиці — то вічний вогонь, який Сандуляк буде носити у своєму серці, яким і буде запалювати людські серця.

Але доки Сандуляк досягне своєї мети, його чекає гірке, босоного дитинство, поневір'яння попід чужими плотами з простягнутою рукою та тяжка, непосильна праця на залізниці, на відрізку Львів — Чернівці, аж поки його не заберуть до австрійського війська.

Минули роки. Прослуживши у війську вісім років, Сандуляк повернувся до рідного села; закупивши землі, одружився.

Видатний художник нашого часу, професор мистецтв у еміграції Іван Кейван, теж виходець з Карлова (Прутівка), пише так:

«Змалку тягнуло його до книжки, свої знання здобував і поглиблював самотужки, передусім читаючи видання «Просвіти», членом якої був від дня її заснування.

Дуже Іван Сандуляк вболівав над долею села. Разом з парохом Андрієм Воевідкою заснували «Громадський штихлір», «касу позичкову», щоб допомогти бідним селянам, а в 1874 році — «Братство тверезості», аби боротися з пияцтвом».

У 1884 році Іван Сандуляк разом з Кирилом Трильовським і Миколою Кейваном (тодішнім гімназистом, згодом — священиком) заснували у Карлові першу на Покутті читальню «Просвіти». Був також співзасновником Руської Радикальної партії з великим поетом Іваном Франком та Михайлом Павликом, з яким мав тісні приятельські зв'язки, агітував виборців за них у 1897 році. В ті часи Іван Франко відвідав Сандуляка в селі Карлові і присвятив йому оповідання «Історія хлопського кожуха».

Іван Сандуляк був правою рукою Кирила Трильовського при заснуванні «Січі» на Покутті, а в селі Карлові був першим Кошовим Січі.

Його непересічний розум, до того ж показна зовнішність та гучний голос, викликали пошану і симпатію до нього. Монографія «Село Карлів колись і тепер» написана ним з хистом та великою любов'ю.

Іван Сандуляк був двічі обраний до австрійського парламенту — у 1908—1913 рр.

У той пам'ятний Листопадовий Зрив 1918 року Іван Лукич виголосив палку промову перед односельцями, а незабаром виїхав до Станіслава на засідання Української Центральної ради.

Пізніше Іван Сандуляк разом з письменниками Василем Стефаником, Іваном Макухою та іншими літераторами виїхав до Києва на свято Соборності всіх українських земель.

Повернувшись із Києва, Сандуляк розповідав односельцям про все, що чув та бачив: великий здвиг, піднесення духу, бо ж настала з'єднана велика Українська держава, але водночас проймав острах за її майбуття: на Сході більшовицька влада загрожувала Україні, на Заході натискають поляки...

Останнім публічним виступом Івана Сандуляка є відкриття читальні «Просвіти» у Карлові в 1923 році.

Після довгої недуги, будучи прикутим до ліжка, Іван Сандуляк помер 5 червня 1927 року.

Перший Кошовий Січі у Карлові Іван Сандуляк лежав у домовині у січовій стрічці через плече, біля нього лежали шапка та топірець.

Похорон відправляв А. Білінський, співав хор читальні «Просвіта». Над домовиною Сандуляка промову виголосив Гриць Ілашук — громадський діяч, а при надгробку — Семен Зінкевич зі Снятина. При кінці похорону письменник Василь Стефаник говорив чудовими поетичними словами, які всіх глибоко зворушили: «І знову земля-матінка пригорнула до своїх грудей сина, що так її дуже щиро любив». Це помер великий Мужик!

• **Іван БУДЗ**, м. Часів-Яр на Донеччині

Віталій Мацько

Давайте запитасмо самі себе: а чи повністю подолано бар'єр меншовартості, чи ми на повен зріст підвелися з колін, чи всюди подолано павівну тенденцію великодержавництва, як і нівеляційну, під могутньою хвилею національного відродження? Ні. Прикладів більше, ніж достатньо. До того ж існують приховані форми шовіністичного смогу. Зокрема, у Технологічному університеті Поділля (Хмельницький) на перерві замість дзвінка звучить мелодія на слова російської пісні «Родина слишків. Родина знаєт», зомбуючи підсвідомість молоді. А всюдишуща реклама? Якщо не русифікуємося, то поволі англізуємося: брейн-ринг, ліцетатор, Макдональдс тощо.

Є ЩС СКАЗАТИ

Ті, хто чинив спротив прийняттю статті 10 Конституції України, здається, і досі стоять в опозиції до українців, до державної мови. Дарма, що в грудні 1999 року Конституційний суд остаточно поставив крапку у цій історії «з бороною». Причина такого стану — не тільки тривале роз'єднання однорідних регіонів, що перебували у складі різних держав, а й ідеологічне протистояння, зумовлене зневажанням української мови домороженими манкуртами (свої перевертні набагато небезпечніші, ніж чужі); а ще й приховані форми підтримки російської мови окремими посадовими особами і державними службовцями; поділ за мовними принципами (умовно) на україномовне і російськомовне населення. Однак, на Хмельниччині проживає чимало поляків, але ж ми не вживаємо словосполучення «польськомовне населення».

Явно недержавницька ідеологія у радіокомпаній «Наше радио», «Радио ютар», «Гала радио», «Супер-нова», де української мови на добу буває 5–20 відсотків, і зовсім відсутній цей показник на «Русском радио», «Європіплюс», «Хіт-FM», хоч дозвіл на трансляцію вони отримували, певна річ, у нашій державі.

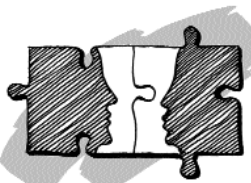
Зрештою, досить глянути на заголовки книжкової продукції, аби зрозуміти, на яку державу наш споживач працює. Навіть у Центрально-

му універмазі за 16 гривень вам запропонують пасквіль «Вурдалак Тарас Шевченко». Так і хочеться запитати: куди йдемо і куди прийшли?! Чи можемо ми погодитися з тим, як завуальовано УПЦ МП проводить мовну експансію? Служба Божа на Хмельниччині, наприклад, не ведеться державною мовою, служителі культу розмовляють між собою переважно російською, оголошення розтиражовуються російською мовою. Це не що інше як мовна експансія. Хто винен? Ми самі. На ці невтішні роздуми мене навернули відвідини магазинів обласного центру: календарі, візитки, поштові вітальні картки — усе російськомовне. Прилавки завалені!

...Колись при обласній державній адміністрації було створено мовну раду (розпорядження № 1132-р від 3.XII.97 р.), членом якої зараховано і мене, як голову обласної «Просвіти». Повірте, люди добрі, що мене на її засідання не запрошували жодного разу. Упевнений, що не брали участі у її засіданнях (якщо такі проводились) й інші члени «Просвіти» — учені-філологи Петро Ткачук, Євгенія Сохацька, письменник Микола Федунець. А поговорити є про що.

Віталій МАЦЬКО,

• кандидат філологічних наук, голова обласного товариства «Просвіта», м. Хмельницький

БАНКОМАТИ ЗБУДЖУЮТЬ І не тільки зацікавленість мирян, а й підприємливість злочинців

Полишивши солідну тишу мурових холів у презентабельних фінансових установах, гроші вийшли на вулицю і нині позирають на перехожих очима своїх банкоматів. Дивимось й ми на цю електронізовану калитку при вході до універмагу "Україна" чи на людних перехрестях. Гроші — просто на вулиці! Це стимулює.

Чи не боїтеся? — запитав, зателефонувавши до кількох банків. Мало хто з моїх співрозмовників хотів розмовляти на цю тему. А от голова пресової служби "Правексбанку" Костянтин Ремизовський не залишив банкоматним злодіям жодних шансів: "Ми використовуємо оригінальну систему безпеки, розроблену фахівцями спецслужб нашого банку. Система має комплексну багаторівневу структуру захисту і повністю виключає можливість несанкціонованого доступу до грошей".

Чи у нас грабують ці вуличні комп'ютерні сейфи? Відповідальні правоохоронці наразі ухиляються од відповіді на це делікатне запитання. Хоч крадіжки грошей на електронному рівні починають набувати поширення, причому, не тільки за кордоном, а й у нас.

Минулого року Дніпровський районний суд м. Києва виніс вирок у справі панів Р. і К., котрі "провернули" операцію електронного вилучення грошей в системі НБУ на суму 80 млн. грн.

Для цього, крім високого рівня особистої комп'ютерної підготовки, злочинцям необхідно було також підглядіти пароль, під яким керівник підвідділу входив у програмний комплекс "Операційний день банку", скопіювати ключ електронного підпису,

вийти на внутрішній банківський рахунок "Емісійні банкноти" (читай: готівка) і сформувати кілька окремих пакетів фіктивних електронних платіжних документів для того, щоб забезпечити переведення внутрішніх банківських операцій у зовнішні — міжбанківські, а далі — на рахунки фірм, які погодилися "увійти в долю".

Після того, як гроші "уплили", слідчим знадобилося майже десять місяців, щоб зрозуміти технологію пограбування і "вирахувати" одного зі злодіїв, якому спочатку нічого не можна було довести...

Це — приклад, так би мовити, "кабінетного" електронного пограбування. Інша справа — вуличне електронне пограбування. Тут виявляється дещо інший "фах" і тип злочинців.

Троє молодиків протягом трьох місяців поцупили з банкоматів Вроцлава 300 тис. злотих (близько 76 тис. доларів США). Злодії сконструювали нехитрий пристрій, що на короткий час накладався поряд щілини для введення карток, зчитував магнітний запис із карток клієнтів і передавав по радіо до мікроавтобуса неподалік. Навпроти банкомату підвішували рекламу, або якийсь щит чи кронштейн, ніби для освітлення, на якому закріплювали мініатюрну телекамеру; через неї дізнавалися про індивідуальний пароль клієнта.

Виготовлення ідентичних карток-дублікатів, за допомогою яких вилучалися гроші, виконувалося безпосередньо в мікроавтобусі, обладнаному відповідним устаткуванням і апаратурою.

За підробку платіжних карток польське законодавство передбачає покарання до 25 років ув'язнення. Тобто рівно стільки ж, скільки й за фальшування грошей. Як правило, за цією статтею не роблять жодних

НЕ В ГРОШАХ ЩАСТЯ

пом'якшень. Для порівняння: вищезазначені пани Р. і К. отримали у нас по 4 роки. Та й чи відсидять вони повністю — це також питання.

Отже, вигідний "бізнес"? Я підійшов до банкомату, що стоїть збоку від турнікетів на станції метро "Площа ім. Л. Толстого". У скриньці поряд — очевидно нікому не потрібні — сертифікаційні квитанції по виконаних операціях клієнтів. Прочитав одну з них:

ПРОМІНВЕСТБАНК
УКРАЇНИ

ТЕЛ. + 380 44 229 5161

ДАТА : 06 — 02 — 02

ВРЕМЯ : 23 : 44 : 30

АТМ : АТМ00034

НОМЕР КАРТЫ: 4 . . 7443
(VISA Cards)

КОД АВТ : 081597 / 100685

СУММА : 50.00 UAH

ВСЕГО ХОРОШЕГО!

Ні, я не збираюся грабувати банкоматів "Промінвестбанку України". Ні, я не збираюся грабувати банкоматів "Промінвестбанку України". І тому всі ці цікаві реквізити мене

Фото О. Кутляхметова

абсолютно не цікавлять. Натомість мене дуже цікавить, чому це українське патріотичне керівництво цієї поважної фінансової установи України так зневажливо ставиться до української мови, що навіть святе слово "Україна" перепишує російською?

Звичайно, якийсь росіянин, приїхавши до Києва, радітиме цій "дрібниці". Почуватиметься так, неначе й державного кордону не перетинав.

Тому дуже сумніваюся, що від такого осучаснення грошових операцій буде "всього хорошого". Бо хоч "сумма" подається тут в "UAH", проте саме завдяки ось таким "дрібницям", поданим по-російськи, нашу гривню багато хто досі називає **рубльом**.

Тому не тільки цікавість викликають банкомати, а й зрозуміле обурення.

Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ

КАЛЕНДАРНА ЗАЛЕЖНІСТЬ В УМОВАХ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

НЕСПОДІВАНІЙ РАКУРС

Пропоную вам, шановні читачі, самим розставити лапки (або не розставляти) у заголовку цієї статті після її прочитання. Зараз зрозумієте, чому.

Чи знаєте, дорогі *homo sapiens*u, чому на світі існує глупота? Тому що люди, які її чинять, не знають, що саме це є глупота.

Ось вам питання зовсім не риторичне: яке сьогодні число? Не поспішайте вважати мене несповна розуму, а краще дайте відповідь. І не мені, а собі. Щоб вам легше було відповісти, запитайте про це у будь-кого, хто ближче до вас.

Отримавши відповідь, уточніть: "За яким стилем?" Не бійтеся, запитайте! Не гарантую вам відповіді на останнє запитання, але гарантую цікаві зміни виразу обличчя вашого співбесідника.

До речі, дорогий читачу, за яким стилем ви сьогодні зранку встали? За яким стилем вирядили дітей до школи? Зрештою, за яким стилем підете на пенсію, а хто вже пішов, то за яким стилем ви ту пенсію отримуєте? Відчуваєте різницю?

Бог створив людину як особу вільну. Можеш чинити розумне добро, а можеш злу глупоту. Твоє право. Звіт про виконану роботу складеш після того. Тобто після цього. На тому. Перед Христом.

А на цьому святкуватимеш Його Різдво. Народження Божого Сина, який прийшов на цей світ, щоб оголосити людям правду про той. Добру Новину про вічне

Фото О. Кутляхметова

життя. Євангеліє.

Це цікаве повідомлення поділило історію світу на дві ери: до Р. Х. і після Р. Х. Від 1 січня ми з вами живемо у 2002-му році після Р. Х. Чи не так?

Отже, фактом святкування 1 січня ви визнаєте не тільки факт настання чергового року (так само, як це було 1-го, 2-го і всіх 2002 років) після Різдва Христового, а й сам факт Різдва Христового, яке відбулося, відповідно, перед Новим роком. Бо саме після Різдва почався новий відлік часу.

Мабуть, дехто тут почуває собі потилицю. Спілкуюю. Бо легше чинити глупоту, ніж її визнати. Тим більше, що — "менше знаєш, краще спиши" — як казали не тільки древні. А кожна глупота

має властивість розмножуватися вегетативно. Тобто, якщо її не виправити, то вона, бісова, тягне за собою наступну.

А в нашому сумному випадку ви вже 1 січня хапаєтеся за голову і з криком: "Як же ж так, он сьогодні вже Новий рік настав після Р. Х., а ми ще не святкували Р. Х.!" — кидаєтеся виправляти становище.

І "виправляєте". Відпочивши після свята Нового року і дещо підготувавшись матеріально для застілля та походивши для гідності на роботу (якщо вона у вас є), сідаєте до столу через тиждень святкувати Р. Х. Щоб як у людей.

Але тут знову виникає колізія: виходить, що ви відсвяткували Новий рік 1 січня не після, а до

Р. Х.! То в якому році ви тоді живете?!

Проте ви не здаєтеся. "Не біда, — кажете, — святкуватиму старий новий рік!" І знову черговий раз сідаєте за стіл через черговий тиждень при напоях і закусоні. Щоб як у людей.

Між іншим, у людей по всьому світі святкують один раз Різдво і один раз Новий черговий рік після Р. Х. І живуть за одним календарем. І впевнені, що ніякими аргументами цього (і того також) світу не можна виправдати подвійний вимір часу, як не можна жити у 25-му дні грудня і 7-му дні січня водночас!

Спробуйте пояснити комусь на Заході, що це за поняття **таке** — старий новий рік. Я вже пробував. Довелося повторювати кілька разів, після чого слухачі вирішили: якщо це не жарт, то тут хтось у чомусь із глузду все-таки з'їхав.

Правда є завжди одна. Двох правд водночас не буває. Призначеність до двох правд, поступливість двокалендарному вимірові часу не є такою безневинною, як це здається на перший погляд. Бо за цією звичкою двовимірності, двологічності, логічно йде двоурідність, подвійна мораль, одне кажу — інше маю на думці, обіцяю — не виконую...

"Какая разница!" — кажуть деякі чорноризники з печерсько-лаврського форпосту московського православ'я. Але для нас різниця є. Різниця суттєва: або ми единаємося з Богом у європейському і всесвітньому вимірі часу, або залишаємося заложниками азійсько-російських інтересів

в Україні.

На жаль, ієрархи УПЦ Київського патріархату досі виявляють нерішучість, чогось вичікують, зберігають архаїчний юліанський календар, який не має ніякого відношення до догматів Церкви. А зберігаючи, фактично грають на руку реакційній московській Церкві, яка в такий спосіб відриває православ'я України від усього християнського світу.

Я, шановні громадяни, боюся іншого. Боюся, що цю очевидну календарну глупоту першими скасують не ієрархи УПЦ КП, а московська "братія". І зроблять вони це не стільки з метою усунути очевидну дурню двох календарів, скільки для того, щоб підставити Київський патріархат, який тоді просто вимушений буде... піти слідом за Москвою (бо тоді залишатися буде ще більшим глупством).

І цим засвідчити, наскільки незалежною (тобто наскільки залежною) є насправді Україна. Залежною не від Бога, а від Москви.

Час іде. І якщо ми залишимо все так, як зараз, то потім не тільки читачам цієї статті доведеться чухати потилицю. Бо календарна залежність України від Москви у цій делікатній сфері є не менш шкідливою за своїми наслідками, ніж залежність енергетична.

Євген ГОЛИБАРД

Р. S. Не забудьте розставити лапки у заголовку.

КУЛЬТ І БЕЗКУЛЬТУР'Я НА ТЛІ ВИБОРІВ

Історія, як наука, існує тільки тому, що майбутнім поколінням доводиться потім розплутувати те, що понаплутували покоління сьогоднішні. Інакше вона була б хронологією.

PR-ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ПОГЛЯД

Комерціалізація всіх складових суспільного життя створила в сфері ЗМІ потужну конкуренцію між **совістю і політикою**, між **мораллю і грошима**. Писати правду в Україні стало небезпечно; натомість брехня, котра спирається на грошовитий фундамент, отримала офіційне визнання, як PR-технологія, а отже, невідласто і його носії стали мало не на чолі інформаційного харчування громадян.

У цих умовах поняття плюралізму набуло значення плювалізму (від слова *плювати*), а пошук “смажених фактів” став обов’язком пишучої братії. Тому американську трагедію було сприйнято у багатьох ЗМІ, як знахідку, як чудовий інформаційний привід; такий собі “подарунок долі” для писак-невігласів, які радо почали “розкривати” подію і її наслідки, смакуючи деталі і не шкодуючи прикметників.

Через деякий час читач втомився від повторення цифр про чисельність загиблих, матеріальні втрати компанії і уповільнення темпів розвитку американської економіки. Звик. Проте дехто з газетярів вважав, що тему не вичерпано і її можна продовжувати “доїти” далі.

І тоді з’явилися публікації “аналітиків” з так званим **нетрадиційним поглядом**. В одній із них, розглядаючи причини готовності людей до самопожертви в ім’я ідеї (нехай навіть хибної і злої), автор, змішуючи грішне з праведним, дописався до того, що прівівняв християнство до політичної діяльності:

“Кожна релігійна конфесія... прагне до неподільного панування над душами вірників (так у автора — Є. Г.), над духовним світом якомога більшого числа людей. Сутність прагнень: панувати, керувати, верховодити, порядкувати, розпоряджатися, ватажувати... У цих своїх діях Церква застосовує “неіржавіючу зброю” — гасло про “благо народу”. За ширмою подібних гучних фраз, між тим, проглядається виразно і власний інтерес...”

І все це подається цілком серйозно, з прагненням переконати читача. А пише це, як читаємо поряд із прізвищем автора, заслужений працівник культури України (!). Не знаю, чим він прислужився українській культурі, але можна легко зрозуміти на кого, на чий антиукраїнський інтерес працює цей “нетрадиціоналіст”:

“Якщо партії, зазвичай, не приховують своїх мети, одверто і відкрито проголошують своє намагання прийти до влади, то пастирі релігійних конфесій реалізують своє жадання владарювати над душами людей тонко і потаємно... Не останнє місце посідає величне шикарне оформлення храмів, часто до цього залучаються високопрофесійні митці”.

Отже, завдяки заслуженому для української культури авторові, ми тепер знаємо, що всесвітньо відому перлину архітектури — базиліку св. Петра у Римі зведено не на подяку і хвалу Богу, а для того, щоб “верховодити, панувати і ватажувати”, а Святийший Отець Іван Павло II приїздив в Україну не для благословення нашої землі і її народу, а для “потаємного владарювання над душами.” (!)

НОРМАЛЬНЕ ІДОЛОПОКЛОНІННЯ БЕЗ НАРКОЗАЛЕЖНОСТІ

Коментуючи поведінку бабусі в тро-

А де Божа заповідь “Возлюби ближнього”?

лейбусі, яка перехрестилася, коли проїжджала повз храм, заслужений працівник культури пояснює: *“Вона не може інакше! Бо перебуває в психологічній залежності... Як наркоман, беручи в руку шприц, до якого при звичається...”*

І тут-таки, для підсилення своєї “наркотичної” аналогії, ностальгічно збивається на типовий совєцький жал: *“...призубута класична формула: “релігія — опіум для народу” — не така вже й хибна...”* (!)

Між іншим, “формула” ця ніяка не класична, а диявольсько-більшовицька, або, якщо більше подобається, — комуністична. І належить вона одіозній і, по своєму, нещасній особі, тіло якої, замість по-людськи поховати, досі використовують на Красній площі у Москві як один з імперіалістичних (а принагідно і комуністичних) символів російської величчя.

Водночас, до кам’яного ідола із зображенням цієї особи на Бессарабській площі в Києві цілком нормальні на перший погляд пані і панове, без видимих ознак наркотичної залежності, продовжують покладати живі квіти. Живі квіти до холодного кам’яного ідола, до “величного шикарного оформлення” якого було “залучено високопрофесійних митців”. Хоча чоловік, з якого цього ідола вирізбили і культ поклоніння якому “св’ято” зберігається досі комуністами та “прімкнувшіми к ним”, ніколи в Україні не був, а тільки тим і прославився, що був засновником найпотужнішої за всю історію людства системи державного тероризму, у порівнянні з якою акції Бен Ладена видаються дитячими забавками.

Але шедевром думки заслуженого культуролога, який намагається представити нам культ Бога-Творця як політичне явище, є таке його пояснення фундаментальних догматів християнства:

“... поняття Бог..., рай і тому подібні поняття — суть ідеї, слова, що символізують й уособлюють світлі людські прагнення, надії і сподівання на краще. Ці поняття є елементами внутрішнього світу особи й реально існують лише “там”: у мозку і почуттях. І ніде інде їх не було, немає, не буде і в принципі бути не може.” (!) Чи не правда — до болю знайома категоричність?

Отже, приїхали: “Крой, Ванька, — Бога нет!” Це вже ми чули в сумнозвісну епоху московського більшовизму-тероризму. Під гаслом “релігія — опіум для народу” вони спочатку покидали хрести з храмів, а душпастирів запроторили до ГУЛАГу, а потім безбожно заморили голодом та порозстрілювали десять мільйонів ні в чому не винних людей.

БОГА ВИЗНАЮТЬ ЛИШЕ ТІ, ХТО ХОЧЕ ЖИТИ ПО СОВІСТІ

Звичайно, пан культуролог має право бути атеїстом. Тим більше, що цитує ст.35 Конституції України про відокремленість Церкви від держави. “Бог існує лише у вашому мозку”, — намагається переконати нас заслужений діяч культури України, сподіваючись, можливо, на те, що ми, темні, не читали нашої Конституції.

Бо в Конституції України, одразу після її назви, у преамбулі, стверджується від нашого з вами імені, шановні громадяни, з усією чіткістю, офіційністю і урочистістю: *“... виражаючи суверенну волю народу, ... усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішніми і майбутніми поколіннями...”*

А яке усвідомлення, яку відповідальність і перед ким нам нав’язує цей “нетрадиціоналіст”? Шило з мішка вилазить наприкінці: *“...не можна побудувати досконалого суспільства на основі неправди, якою, по суті, були і є різноманітні релігійні міфи... людиною високої духовності може бути і атеїст. Наближаються вибори до Верховної Ради...”* (підкреслення моє — Є. Г.)

О! Нарешті стає зрозуміло, в чому справа. Адже наближаються вибори до українського парламенту, а серед кандидатів є віруючі. Залишимо на совісті “культуролога” його занадто своєрідне використання слова *права*. Головне, що він вважає, що “людиною високої духовності може бути й атеїст”.

А тут тобі Віктор Ющенко і Юлія Тимошенко, інші відомі в Україні і світі особи, що претендують на місце в парламенті, — якраз люди віруючі. Усвідомлюють відповідальність перед Богом. Але, виявляється, що Бог, як вважає заслужений культуролог, існує не на Небі, а лише у голові релігійних фанатів, а отже людей, м’яко кажучи, несповна розуму.

Між тим, об’єктивно існує Декалог — десять Заповідей Божих. У цих заповідях немає жодних конфесій і жодної політики. Вдумайтеся: вся юриспруденція (а вона всуціль атеїстична), з її кодексами, енциклопедіями і навчальними закладами, потужні правоохоронні системи, суди, прокуратура і в’язниці існують лише з однієї простої причини: люди не дотримуються Божих Заповідей.

Причому, не дотримуються не тільки ті, хто краде і вбиває, а й ті, хто їх ловить і судить. А тому частенько буває, що й не дуже ловлять, натомість нерідко переслідують невинних. За правом безбожників.

Охоронці права (правоохоронці!) пору-

шують право не тому, що погано вчилися у юридичних вузах, а тому, що Декалог не є для них Законом. Щоб абсолютний Закон Божий панував над недосконалими людськими кодексами, треба його вивчати ще в початковій школі. Бо це є справа моралі та особистих переконань, а не юриспруденції.

Свідомо не називаю прізвища заслуженого працівника культури України, який, зачепивши тему ісламських камікадзе на тлі американської трагедії, силувався викликати у читачів недовіру щодо віруючих кандидатів до ВР. Давайте дамо йому шанс подумати і — може, дасть Бог — дійти до **правди**, а не її облудного сурогату.

ХТО, КОГО І КУДИ “ПРОСУВАЄ”

Газету із зацитованою тут статтею було кинуто майже до кожної поштової скриньки нашого будинку. Тираж цього номера газети — у порушення Закону “Про засоби масової інформації (преси)” — не зазначено. Натомість зазначено першого засновника газети — секретаріат Кабінету міністрів України. А поруч — традиційне: “Точка зору авторів може не збігатися з позицією редакції.” Отака вона — відповідальність. І перед Богом, і професійна.

Тож нащадкам-історикам буде що розплутувати з нашої нинішньої плутанини. Особливо у царині культури, де набралось дуже багато заслужених, чії знання межують із тим самим невідластом, котре постійно удосконалюється.

Адже достовірно відомо, що 2002 рік цілком офіційно оголошено в Росії роком України. Активну участь у реалізації планів Кремля (а нині ці плани щодо України — так само, як і факти впродовж століть — що завжди мають односторонню і цілком незмінну спрямованість) беруть ... українські урядовці (!) Причому, з досить чітко виражених промосковських позицій.

Зокрема, державний секретар Кабміну України В. Яцуба у доповідній записці від 24.10.01 № 1537997/97 на ім’я прем’єр-міністра А. Кінаха пропонує “працювати над подальшим просуванням питання про автономію УПЦ” (тобто тієї російської Церкви в Україні, яка “сором’язливо” викреслила літери МП зі своєї скороченої назви, щоб пересічному українцеві не впадало в очі, що це п’ята колона московського патріархату).

Серед інших заходів, відповідальний урядовець В. Яцуба вважає за доцільне “ініціювати будівництво спільного українсько-російського храму”. Отак, крок за кроком, через “спільні” економічні простори, “спільні” військові навчання, “спільні” полігони на території України, “спільні” підприємства (не кажучи вже про російські полігони, російські підприємства і майно, російські збройні сили, російських “радників-іміджмейкерів”, російські ЗМІ, російських гастролерів тощо — все це на території України), за допомогою спільної — без лапок — діяльності наших урядовців, у всіх на очах відбувається ліквідація української державності.

У цьому контексті зацитована вище стаття заслуженого культуролога з’явилася на шпальтах урядового видання цілком закономірно. А тому питання про те, чи збігається точка зору автора з позицією газети (як і з позицією Кабміну) тут уже не стоїть. Так само, як тут не стоїть питання про дотримання ст.35 Конституції України про відокремленість Церкви від держави. Тим більше, коли ця Церква є московською. Не стоїть питання, бо вже є відповідь реальними справами.

Євген ҐОЛИБАРД

У сьогочасній літературі, за деяким винятком, постійних величин не буває. Але в літературному процесі вони існують, як точки відліку в системі творчих координат. Це — імена поетів. Одне з них — Ігор Римарук.

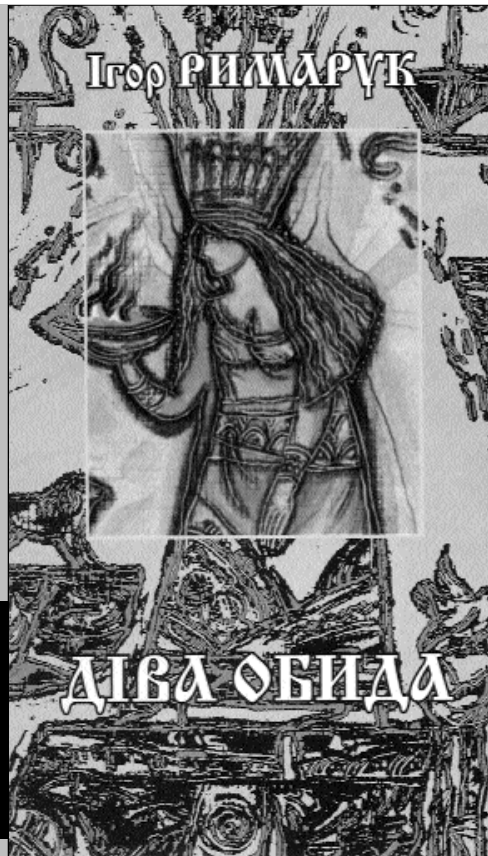
Мало знайдеться невідгласів, котрі б не визнавали, що творчість і постать Ігоря Римарука — знакові. Ідеться не про поетів — не лише за віком, а й за сповідуваними принципами об'єднаних його зусиллями у творчу спільність, підтверджену з'явою понад десятиріччя тому етапної антології поезії "Вісімдесятники" (упорядник — Ігор Римарук) чи ним же, здається, винайдений термін, означений у назві антології. Доречним, але не визначальним аргументом є те, що саме за його, Римарукової, участі в Україні утвердився журнал "Сучасність" — як школа нової української поезії, критики, соціології та політології. Залежить на тому — і це варто визнати! — що книга поезій Ігоря Римарука "Діва Обида", видана івано-франківським видавництвом "Лілея-НВ" і перевидана нині "Кальварією" у Львові, є тим містком, що

поєднує літературу минулого і нинішнього сторіч. Феноменальний збіг таланту, розуму, майстерності, засвідчені в книзі "Діва Обида", дають підстави говорити про Ігоря Римарука не просто як про гостросучасного поета. Це — деміург, творець образного віддзеркалення світу, що розсипався і відновлюється за нашого з вами життя. Ось звідки "видіння і відлуння" в жанровому визначенні книги поезій, яка є книгою буття покоління, що збагнуло: "Поезія — Медея, що вбиває дітей своїх".

Про Римарука ще буде написано кілометри літературознавчих статей, здатних викресати аргументи "про" і "контра", а "Діва Обида" залишиться в літературі поза часами, бо такі книги пишуться назавжди, так, як було написано Тарасом Шевченком "Кобзар". Не бійтеся аналогії з великими, не кричіть: "Святотатство". Бо "ви хто щедро платите на відомий мотив дань усім одноденкам а на кручу зіниці камінні котив — не кляніться Шевченком" (І. Римарук) — уже день вчорашній. День нинішній, день

Ігор РИМАРУК ПОСТСКРИПТУМ ДО «ДІВИ ОБИДИ»

У землю вогку і важку
лягали спати люди,
і місяць входив у ріку,
неначе ніж у груди,
і проростали, як трава,
жахи у сні жіночі,
і поїзди, немов червб,
точили тіло ночі,
і духи вулиць прирічних,
задмухавши вокзали,
на перехресті, як рушник,
цупкий туман в'язали.

Горіхами котився сміх —
нелущена спокуса,
як лист зі скриньки, випав сніг.
нагадував: пакуйся!
Рушник за північ перевис.
Гула ріка заклята.
А музика?.. — за перевіз
така тепер оплата...
Розправиш дзеркало криве,
забудеш гул і голод,
а та, що в дзеркалі живе,
обміє та поголить.

Ворушиться зелений мох
над черепом тверезим,
сосною опівнічний Бог
скрипить, немов протезом,
найтонший голос — місяць-ніж,
легка й тонка чумарка...
Ти під портретами стоїш,
як поминальна чарка,
а музика тікає пріч,
безладна і відлюдна...
Чи Божий день, чи глупа ніч, —
видіння і відлуння.

змовкла осінь
змахнувши кривавим крилом
зжовкли янголи
бо врятувати не вміли

як заснув — то сиджу
за родинним столом
а прокинувся —
тільки чотири могили

підкидає в дитинство цей сон
як батут
але сила тяжіння така неблаганна

я не сплю — я прокинувся

в осінь — я тут
де Галина й Микола
Ликера і Ганна
в когось янголи білі
як перші сніги
в когось чорні мобіли вищать
як дебіли

вже заснув — і вернувся
на свої на круги
наче дим —
на свої на чотири могили

і лягає осіння рука на плече
і якої ще треба від роду офіри

і дунай бистроводий —
тече то й тече
і співають фраїрочки —
штири то й штири

Коли під ранок ти відчуєш знову,
що речення тісні, мов комірці,
і розірвеш строфу восьмирядкову, —
вважай: це крутять блюдечко
мерці
і дух твій викликають на розмову...

Але потрібні їм слова не ці.
Мовчи. Мовчи. Того, що ждуть
спірити,

не велено живому говорити.

Прокопові КОЛІСНИКУ
В намулі душі золотисті біси
мовчать, як лини.
Озвучити — і зішкребти голоси
прийшли чаклуни.
Німує поріддя — не зла, а зела,

стиска п'ястуки:

"Ми знаєм Ісуса і знаєм Павла,
а ви хто такі?"

В ріці, де відбитки церковок і хат,
стаєньок і клунь,
у лунах проклять, молитов і коляд
рибалить чаклун.

Це ще не кінець — хоч забивсь
окунець
у сітці тонкій, —
бо є запитання, а з ним ріше-
нець:

"А ти хто такий?"
А відповідь — тиха, а лезо —
не зле:

здирає луску...
"Уволимо волю — не Божу, але
хоча б не людську".
І видихнуть втомлено,
аж спрокволб
горлянки вузькі:
"Ми знаєм Ісуса і знаєм Павла,
а ви хто такі?..."

І реставруєш літери зникомі,
й життя своє відчитуєш назад:
немов у велетенським паліндромі,
в абсурді віднаходиш певний
лад.

То віщий сон, то сніговий, то
розчерк,
то строфи, для світанку затісні...
Про музику й поезію торочиш,
розвішуєш картини на стіні.

О племена мелодій, барв і літер,
о марнославні маревні полки!
У ваші вежі божеств'яний вітер
скеровує віки, мов літаки.

Стилєт і стилос — повелось
іздавна.
Ба й нині очі в Музи — крем'яні.
Та що лункіш хода її державна,
то з кожним днем милішає мені
післяобідній відпочинок фавна...

О, ти б перевернувся у труні,
хоч раз почувши тирлище ревуче
страждальців за Вітчизну,
Маланюче!

ТОЛОКА (Фрагмент)

...Ти бував на таких толуках,
ти знаєш оцих людей:
у ніздрях їхніх порогів
кущується вовча трава,
від їхніх жінок народжуються
злоріки та велемовці,

слова в їхніх книгах
перевертаються, наче мерці,
обличчя ж їхні —
миготливі й синюшні,
немов ліхтарі
вздовж дороги в підземне
царство.

Щоразу їхні боги
перетворюються на демонів,
коли ще не прицвяховано
останньої крокви, —
й, лишаючи в підмурівку свій
камінь,

мов ящірка — хвіст,
ти ненавидиш це майбутнє
святотилице,
цей золотоверхий вулкан
гидомирних снів,
цю коронку благочестя
на гнилому зубі диявола!..

ПОШУКИ СНУ

хоч як завше безшумно
прочинилася хвіртка —
опівніч —
але той хто зветься *ще-не-ди-
тя-вже-дух*
не з'явився
бо знає що ти передбачив його
пришестя

отож перебираєшся —
навпомацки наосліп —
з канапи
до якої не дійшов поріздвяного
вечора батько
на ліжку
що в ньому перед великоднем
бабця заснула

згодом — косообокою драбиною
на піддашшя
та запах сіна
чомусь не викочує під ноги сухих
горіхів

не колише
острівці свічок у празниковому
передсвітанні

врешті знаходиш на ґанку старе
кріселко
дослухаєшся
до начебто незнайомих
снодійних звуків —
легкою гілкою
постукує в шибку зимове дерево
смерти

...А новорічна ніч, усім на подив,
переламалась легко, мов калач,
і Чорний Кінь із радіо виходив
маєстатично, ніби ранній Драч,
і "сію-вію" голосно виводив

ТВОРЧИСТЬ ПИСЬМЕННИКІВ ПОШИРЮЄТЬСЯ ХІБА ЩО НА ВУЗЬКЕ КОЛО

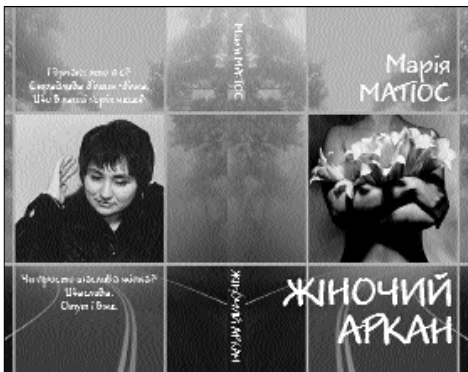
— **Маріє, читаючи Вашу книгу “Життя коротке”, я захоплювалась Вашим умінням “тримати професійну планку” — діалоги, сюжети, характери майже бездоганні. І, водночас, вловлюю багато недомовленого — адже Ви впритул займалися політичними, виборчими технологіями — Вам є що сказати про сучасну людину в нинішньому часі. Скажіть...**

— Ох, же ж і наступили Ви мені на мозолі, Любове Василівно, з першого ж запитання... Ох, і наступили... Але, з Вашого дозволу, про деякі технології, що не стосуються творчості, ми поговоримо пізніше. Поки що про літературу. Згода?

— **Добре.**

— Отже, між моєю (на тоді останньою) поетичною книгою “Десять дек морозної води” і прозовою “Життя коротке” — довгих п’ять років творчого мовчання, тобто безкнижжя. Але мені не жаль, що я не видавала книжок. Краще хай питають, чому їх нема, аніж чому словесний нестрим.

Знаєте, за ці роки, відколи я в Києві, життя мене саму так “бездоганно” шліфувало, що вистачить на кілька епопей. А що стосується книжки “Життя коротке”, то у ній немає жодних недомовок. Окрім повістей “Життя коротке”, щоб казати “ні” і “Не плачте за мною ніколи”, там усі старі речі, писані в 90-ті роки минулого (!) століття на Буковині. Вони всі друкувалися в журналах, періодиці. Але через якісь обставини, передусім, очевидно, мою тодішню віддаленість од столиці, критика майже обійшла їх мовчанкою.

Не мені Вам розказувати, що так само, як фінансово-економічні клани обслуговують політиків чи навпаки — політики обслуговують клани, наш млявий, а все ж існуючий критичний “цех” обслуговує свої клани, куди важко затесатися людині нібито з провінції, якщо ти, звичайно, не літературний клоун, не постмодерніст і не укладач матюкального словника, а український письменник з традиційною орієнтацією на літературу епічного і психологічного характеру. До речі, це стосується не мене одної. Письменники усіх 25 областей перебувають у таких своєрідних “духовних” гетто, коли їхня творчість поширюється хіба що на вузьке коло знайомих чи у кращому випадку — одну область, оскільки чудово відлагоджена колишня система книгорозповсюдження в Україні успішно зруйнована дощенту.

Через те мені тепер трохи смішно читати, що, мовляв, у прозі з’явилася Марія Матіос. Я не Афродіта, і я нізвідки не з’являлася. Я була, але про мене як про прозаїка мовчали. Тепер заговорили. Думаю, що проза, як вино, також потребує довшого часу, щоб мати добрий смак. Будемо вважати, що це саме той випадок. Я не маю звички переписувати свої речі. Отже, якщо я в 1992-ому написала “Юр’яну і Довгопола” чи в 96-ому — “Про-

щай мене”, про які кажуть, що це дуже добрі речі, то вони прийшли тепер до читача у первісному вигляді. Отже, про жодну кон’юнктуру чи якісь недомовки говорити не випадає. Інша річ, що у цьому справді сторотерзаному Києві і двістірозп’ятій мені накопичилося так багато спостережень і узагальнень, що в наступних книжках можна буде “копнути” глибше.

— **Ваша друга книжка прози називається “Нація”. Це — виклик чи пошук сучасного героя? Прагнення створити колективний портрет?**

— Так, до певної міри, це бунт, це моя людська незгода з тим, що зараз в Україні відбува-

Марія МАТІОС:

«ЖІНКА ЯК ЖІНКА. БАГАТОЛИКА, ФЕЄРИЧНА»

ється з титульною нацією. Це і своєрідний виклик тим, хто стверджує, що в Україні немає харизматичного лідера. А я кажу — є. Нація. Народ. Візьміть те краще, на що він спромігся впродовж століть, і користуйтеся. З розумом. І без зайжджх іміджмейкерів. На перший випадок візьміть собі в іміджмейкери мою бабцю Юстину із “**Не плачте за мною ніколи**”, вона вам зробить такий “рентген” і такий рейтинг, що ви відмовитеся від усіх понамарчуків, разом узятих.

не можна позбутися за жодних умов, — залежність від Слова і власної совісті. І єдина мода — правдиве, повне Слово. Все! Всі мої творчі наміри залежать виключно від Господа Бога, мене самої і мого здоров’я.

— **Жінка — сильна, красива, емоційна, глибинна, — словом, ніхто з колег чи критиків не може закинути Вам, що жіночий характер Ви знаєте поверхово чи намагається показати його одновимірно. Отож: українка — це...**

— ... жінка як жінка. Багатолика. Феєрична. У тому числі така, як персонажі моїх творів: розсудлива і мудра, як Юр’яна, винахідлива і безкомпромісна, як Корнелія, язичниця і християнка одночасно, як Марія і Юстина. Але ці жінки — з минулого часу. У мене ж тепер пручається перо від того, що я намагаюся дати визначення українській жінці з нашого часу. Жінці, затиснутій лещатами нестачі і реальним, не вигаданим, страхом за майбутнє своїх дітей. Жінці з репресованою свідомістю щодо того, яким має бути нормальне життя для нормальної жінки. Жінці, яку стандарти ни-

нішнього життя змушують ставати неплідною... Ох-ох-ох-х... А якщо одним словом, то українка — це витривалість, якою можуть похвалитися не всі чоловіки.

— **Ви родом з Карпат, по-**

витих легендами, утаємниченими сакральними знаннями. Письменниця, поетеса, карпатська жінка... Звичайно ж, маєте свого Бога і свого... арідника... В чому вони? Як проявляються в слові?

— Іноді мені дорікають, що своїми книжками я погрузла у свій Буковині, в Гуцульщині, що це, мовляв, не сучасно, не престижно і т. ін. Але там моя пуповина, те життя я знаю найкраще, а вигадувати інше — не маю совісті, щоб не брехати. В житті боюся єдиного — кари Божої... А мій арідник — той самий, що і в будь-якої жінки: моє серце, таке маленьке, таке болюче серце... Бог і арідник в мені, як і в кожній людині, час від часу змагаються між собою, часом поборюють одне одного, часом знаходять спільну мову. А як у слові? Слово має властивість матеріалізуватися. Це я знаю точно. Через те зі словом я намагаюся поводитися так, як з вогнепальною зброєю. Фахово.

— **Заздрість. Вона з’їла не одну творчу і нетворчу душу, дружбу, товариське коло. Чи відчували її на собі і в собі?**

— Чого-чого, а цієї проблеми я не маю. Не мала драм через заздрість, оскільки сама такою інфекцією не вражена. І друзів

через цю заразу поки що не втрачала. Сподіваюся, не втрачати. Нікому не є конкурентом і нікого не вважаю своїм конкурентом. Умію щиро порадіти за чийсь успіх, допомогти, якщо можу, хоча б у дрібницях.

Ніколи не цікавлюся, хто і що про мене говорить, особливо щодо нетворчого життя. Люди іноді заздять безпідставно, просто тому, що ти смієшся, що привітний, що не скиглиш. Так у кожного своєї туги вистачає, щоб до неї додавати іще мою. У мене дуже аскетичне життя. Живу за принципом “ніхто не знає про мене більше, ніж я сама” і “Бог мені суддя”. І страждаю від справжнього, а не вигаданого болю.

“ЖІНКА — ЦЕ І Є ЧОЛОВІЧА БАТЬКІВЩИНА”

— **Якщо захочете, скажіть: любов — це покара чи винагорода для творчої людини? Може видатися, що питання банальне, але що є банальнішим, ніж життя без любові, творчість без неї і т.д. Отож — чому так багато у наших житті фантомів любові?**

— ... Це перепустка у Космос. Або ти був там, або ні. Все. Це, може, найбільше випробування життя — Любви. Але творчості без неї нема. І життя без любові — велика драма. Я тут не оригінальна. А фантоми... Що ви хочете від любові у нашому житті, коли воно все якесь таке сурогатне, штучне... не дивно, що багато в кого просто не вистачає терпіння іще й на любов. А може, вона не до всіх приходить. Може, її зазнають вибрані... може, її взагалі нема, а лиш є те, що “до третіх півнів, моя мила, до третіх”... Не знаю. Запитаєте мене про це перед смертю.

— **Якби Ви могли дати три поради всій Україні, як би вони звучали у зверненні до: а) чоловіків; б) жінок; в) дітей?**

— Чоловікам я би порадила бути відважними. Такими відважними, якою буває відвага жінки у боротьбі за своїх дітей. Без шпакі, але з головою і від серця. Я не є феміністка. Але слухайте, така велика Україна, а в ній нема по-справжньому відважного Чоловіка. Нема! Чи він упав у летаргічний сон?

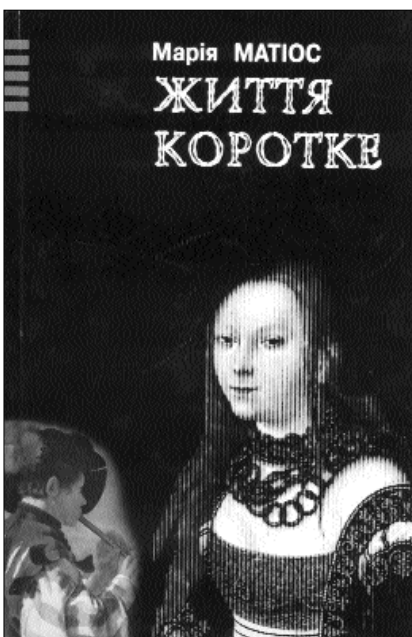
Жінкам порадила би стимулювати чоловічу відвагу. Жінка — це і є чоловіча батьківщина. І задля неї він може спинити навіть війну, якщо відважний.

Дітям не радила б, а бажала б мати справжнє дитинство і батьків.

— **Премія — не мета, але... (підтримка, визнання, етап...)**

— Знаєте, я уже ду-уже давно не ілюзіоністка. Тобто у мене внаслідок знань багато яких речей ні на що нема ілюзій. Отож, я не впаду в тугу, якщо я премію не одержу, але і не зомлію з радості, якщо станеться навпаки. Та для мене, як і для будь-якого іншого митця, це дуже престижно — бути в номінантах на найвищу національну премію. Мені ніколи не буде соромно за книжки, з якими я прийшла до читача. А премія — це щаслива лотерея. Більшість її не витягують.

Розмовляла
Любов ГОЛОТА

БОРотьба з наслідками — безрезультатна

Доводиться визнати: загальнолюдська трагедія, що сталася 11 вересня 2001 року, є характерним симптомом нинішнього етапу розвитку людства, який супроводжується злиднями, духовним спустошенням особистості, екологічними катастрофами, витонченою злочинністю, тероризмом і реальною загрозою виникнення термоядерного планетарного конфлікту. Знищено багато видів рослинного і тваринного світу материків та Світового Океану, порушений озоновий шар, активно забруднюється навколишній космічний простір. **Ми деградуємо, тобто реально переступили межу, за якою уже розпочався незворотний процес загибелі людини як біологічного виду!**

У процесі наукового дослідження причинно-наслідкового зв'язку цього незворотного процесу, встановлено, що проблема має глибоко комплексний характер. Розкриті закономірності первнів живої речовини дозволили встановити головний принцип її еволюції, тобто причину, що змусила безсмертні одноклітинні організми ступити на щаблі еволюції, організовуючись у багатоклітинні організми всіх рівнів, втрачаючи при цьому свободу і, отже, знаходячи смерть. На перший погляд, означена дія в еволюції живої речовини здається парадоксальною, але, як переконують наукові дослідження, напрямки цього еволюційного кроку був єдино правильним, тому що він спрямований до реалізації вищої і єдиної мети: через багатоклітинну організацію створити функцію Розуму.

Наукові дослідження закономірностей первнів живої речовини, її вищої організації як людини соціальної, уможливили визначення першопричини трагедії цивілізації. **Зроблено висновок, що всі вищезазначені загальнолюдські проблеми породжені однією загальною причиною — недосконалістю людини як біологічного виду з енергоречовинним обміні з навколишнім середовищем, що зумовлена винятково гетеротрофною (тваринною) формою харчування.** Серед цих проблем варто виділити основні:

— **соціально-політичні** (способи нагромадження й розподілу засобів існування, насамперед, їжі в суспільстві);

— **соціально-економічні** (способи видобутку засобів існування, насамперед, їжі в суспільстві);

— **медико-біологічні** (причина старіння організму, невиліковних хвороб і передчасної смерті);

— **біокосмічні** (неможливість виходу людини за межі Землі на тривалий термін, а також життєзабезпечення традиційною гетеротрофною їжею й утилізації біовідходів).

Важливо відзначити, що саме людина, недосконала в енергоречовинному обміні з навколишнім середовищем, є найбільш агресивною, найбільш хижою шлунковою істотою в Природі і, перебуваючи на Вер-

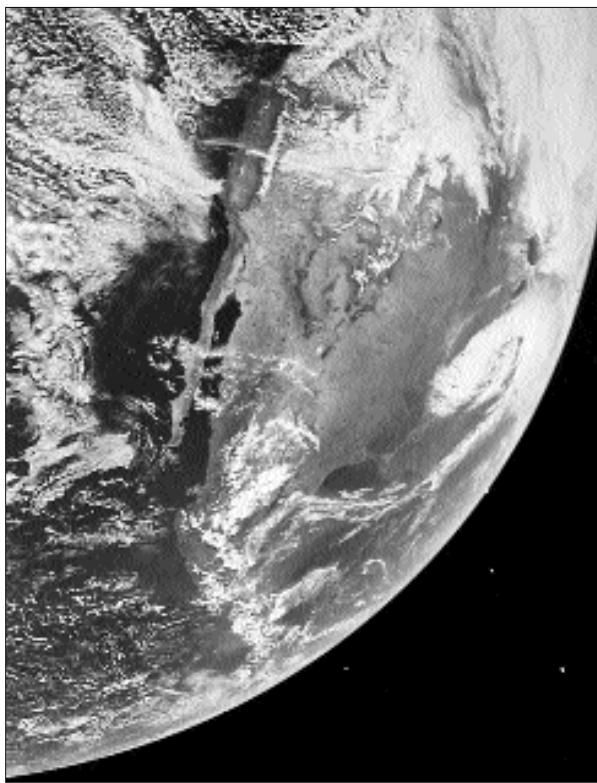
шині харчових ніш усього живого, практично вичерпала їх, чим і зумовила незворотний процес власної загибелі й загибелі всього живого.

Споконвічна боротьба людини з наслідками не розв'язує проблеми, а тільки посилює її з непоправною втратою вищих цінностей — людських життів і часу. Те саме — боротьба з тероризмом, джерела якого виходять, насамперед, із незгоди певних осіб, груп і прошарків суспільства чи цивілізації, з політикою владних структур, що реалізується через насильство. З іншого боку, об'єкт незгоди, тобто політика, є також формою насильства, за допомогою якого

ційними етапами, тобто між двома рівнями досконалості: *попереднім* — людини примітивної, але хитрої, що займає вищий ярус тваринного світу завдяки сформованій функції Розуму, та *наступним* — Людини Розумної, Людини Космічної. Тобто ми подолали тільки 2% свого висхідного еволюційного шляху між двома суміжними еволюційними етапами. Характерною ознакою цього шляху є *спадкоємність* у енергоречовинному обміні, що підтверджується як антропологічною (фізіологією організму), так і функціональною (розмноженням, харчуванням) *спорідненістю* між людиною і твариною.

II. Дія двох природних супе-

У ЛЮДСТВА Є ШАНС ВИЖИТИ! РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ ТЕРОРИЗМУ, КОНФЛІКТІВ І ВОЄН

владні структури нагромаджують та розподіляють засоби існування. При цьому головним інструментом політики є економіка, що полягає в насильницьких способах видобутку засобів існування, насамперед їжі, при цьому гроші є їх еквівалентом і мірою. Таким чином, йде постійна боротьба двох сил за засоби існування за принципом: з одного боку, агресивне, хиже бажання відняти їх за будь-яку ціну, з іншого боку — сила, не здатна віддати. У цій боротьбі завжди перемагає сильніший. Тому ця дія, як і сам принцип, характеризує низький — тваринний — рівень виживання людини як біологічного виду.

ПРИЧИНИ? Ось вони!

Протиприродне для людини застосування фізичної сили (насильства), як основного засобу в процесі життєзабезпечення на даному етапі її еволюції зумовлено такими причинами, як:

1. Дуже низький рівень розвитку сучасної людини як біологічного виду.

Недосконалість сучасної людини зумовлена, насамперед, її роздвоєністю між двома еволю-

речностей:

— *суперечність, спричинена дією антиентропійного принципу розвитку живої речовини.*

Відповідно до цього принципу жива речовина при життєзабезпеченні, що здійснюється винятково через процес постійного видобутку їжі, повинна мати мінімальні витрати своєї внутрішньої енергії. Внутрішня енергія живої речовини, її кожної біологічної системи має закономірно накопичуватися задля реалізації основної функції живого — розмноження. Ця суперечність спричиняє одну із наймерзенніших людських вад — лінощі, котрі є гальмом активного вдосконалення людини, що неминуче породжує ще й такі вади, як гордіня, гнів, нечесність, одним словом — зло;

— *суперечність між інстинктом розмноження (основної функції живого) і потребою в їжі та просторі, як фатальна й непримиренна суперечність між свободою і необхідністю.*

На цю закономірність вказував Томас Мальтус ще в 1798 році. Відповідно до об'єктивно існуючих законів кількість народонаселення збільшується в геометричній прогресії, а видобуток засобів існування, насамперед їжі, — в арифметичній. Усунення диспропорції здійснюється за до-

помогою законів Природи (голод, холод, хвороби, епідемії) і за рахунок соціальних дій (злидні, рабство, насильство, конфлікти, війни). **Фактично війна є закономірним процесом природного добору в межах єдиного, функціонально невідновлюваного, а тому недосконалого, біологічного виду — Homo Gastro Faber (людини — майстра шлунку) — за ознаками тваринного світу: агресивності і хижості. При цьому завжди передусім знищуються розумні індивіди.** Весь трагізм людської історії — на шляхах видобутку їжі, адже вона при цьому спрямовує свою діяльність лише на удосконалення знаряддя вбивства!

Концепції активної еволюції, є природним, еволюційним розв'язанням проблеми. **Прикладною роботою наукової Концепції активної еволюції є розроблений на біохімічному і генетичному рівнях науковий проект "Автотрофне природно-генетичне харчування — шлях порятунку цивілізації"**, відповідно до якого практично реалізується процес активної еволюції людини, тобто якісний еволюційний стрибок через якісну зміну її енергоречовинного обміну з навколишнім середовищем.

Важливо відзначити, що розроблений науковий проект "Автотрофне природно-генетичне харчування — шлях порятунку цивілізації" узгоджується з найбільш значимим відкриттям XX століття в галузі біології — відкриттям автотрофних тварин. Отож ланцюг еволюції живої речовини замкнувся. Природа сама подбала про збереження живих свідків — автотрофних тварин, як найбільш значимої ланки в єдиному ланцюзі еволюції живої речовини і, отже, дає нам підтвердження реальної можливості переходу людини як біологічного виду на автотрофне харчування — реальної можливості порятунку. Ясна річ, у парі з духовним розвитком: зміна енергоречовинного обміну людини як саморегулюючої і самовідновлюючої біосистеми закономірно і неминуче приведе її до еволюційного наслідку — функціонального вдосконалення й досягнення гармонії: внутрішньої (душі й тіла) і зовнішньої (з біосферою).

Людина зазнає також якісних змін на антропологічному рівні, а саме:

— значно збільшиться якість Розуму, сягнувши 100% його використання, що засвідчить перехід на активний — ноосферний етап розвитку;

— значно зменшиться кількісний показник фізіологічної можливості функції розмноження, що визначатиметься Розумом;

— значно збільшиться тривалість Життя.

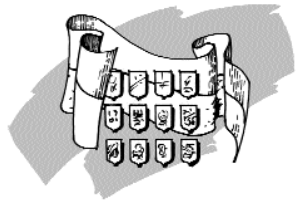
Автотрофне природно-генетичне харчування, що ґрунтується на забезпеченні харчової ніші організмами, котрі створюють необхідні для свого життя органічні речовини з неорганічних у процесі фотосинтезу, стане єдиним і надійним способом лікування хвороб століття, — завдяки усуненню причин їхнього утворення і розвитку. Людина стане досконалою космічною істотою, частково планетарною соціально-природною системою, з єдиною мовою — мовою того народу, що відкриє людству шлях спасіння і безсмертя, тобто шлях активної еволюції. **Іншого шляху порятунку людства та біосфери планети Земля — нашої спільної оселі в живому просторі Космосу — я не бачу!**

•

Віктор ЛУЦЮК,
академік Російської
академії Природничих наук,
автор наукового проекту
"Автотрофне природно-генетичне харчування — шлях

ЩОБ ВИЖИТИ, МУСИМО СТАТИ ДОСКОНАЛИМИ

Перемога Розуму Людини над смертю, тобто над своєю основною недосконалістю, передбачена ще М. Ф. Федоровим, розвинута до наукової і соціальної думки К. Е. Ціолковським, В. Ф. Купревичем і В. К. Винниченком, науково обґрунтована як закономірна еволюційна неминучість академіком В. І. Вернадським і розроблена нині на рівні

Тут ще стоїть Сагайдачний...

ХОТИНЯНИН ЗЛЕТІВ У КОСМОС, А ХОТИНСЬКИЙ ЛЕ- НІН — ІЗ ПОСТАМЕНТУ

Донедавна похмуро-занедбаний буковинський райцентр мав якусь подібність із Києвом. Подібність нарешті знесли — від пам'ятників Леніну в Хотині і в селі Клішківці (батьківщина першого українського космонавта Леоніда Каденюка) залишилися тільки постаменти.

Київ до ювілею обіцяв гроші — 8,6 мільйона гривень. Кажуть, спочатку сума обчислювалася 12-ма мільйонами, чому вона зменшилася, напевне, знають у Кабміні. Звідти грошей ще не дали. Місцева влада, тим часом, вже запланувала як ці кошти витратити: 1 млн. 800 тисяч — на реконструкцію хотинської фортеці, яка вже стала державним історично-архітектурним заповідником (ДІАЗ).

Минулого року Президент підписав відповідний указ. 320 тисяч — на буріння свердловин для переходу на підземні джерела водопостачання, бо з останнім у місті, звичайно, кепсько. На решту коштів чого тільки не зроблять — благоустрій міста, стадіон обладнають, будинок культури, новий пологовий будинок. Він, власне, вже є, але без вікон і дверей — довгобуд законсервували ще в 1995-му. Нові хотиняни народжуються в приміщенні біологічної лабораторії, пристосованій для, так би мовити, охорони материнства і дитинства.

Бажаючих стати матерями по-хотинськи — мало. Трапляються дні, коли не з'являється на світ жодного немовляти. Або, щойно воно з'явиться, мати втече — в січні з пологового будинку в Хотині зникла невідомо куди заїжджа 25-річна терноплянка, дитину "подарувала" державі.

— У нас переважно бідні народжують, — розповіла черговий акушер Олена Беженар. — Багатша публіка їде родити до Чернівців чи ще куди-інде.

Причина "жіночого туризму" відома — стафілокок. Лабораторія, знаєте... Мода на платні пологи сюди не докотилася, хоч без певної комерціалізації процесу не обходиться — майбутня породілля має принести з собою "джентльменський набір" медикаментів, а хтось із членів її родини здати донорську кров — для того, щоб медичний заклад виконав план із забезпечення нею.

Інші хотинські плани — наприклад, з виплати зарплатні, місцева влада каже, що виконує — заборгованостей нема. Середня зарплата у райцентрі — 190 гривень, комусь готівкою дадуть, а комусь і

цукром чи борошном перепеде. З нього тут випікають особливий виріб, про який цінник у крамниці повідомляє таке: "Хліб вищого ґатунку кірпіч — 0,95 грн." Хто не хоче смакувати лише "кірпічем", може завітати до ресторану. Їх тут декілька, всі — неопалювані і з незатишним інтер'єром, що компенсується якістю страв і сміховинними цінами — "недитячі" порції домашнього обіду в закладі з назвою "Дністер" коштували авторів цих рядків

... а тут був Ленін

якись 4 гривні.

На цьому туристичні принади Хотина (крім фортеці, звичайно), здається, закінчуються: архітектура містечка витримана у стилі класичного совдепу — переважно двоповерхові нецікаві будівлі з одноманітними сірими стінами вздовж вузьких вибоїстих вулиць. Знаючи люди кажуть, що дивуватися такій нетиповості західноукраїнської провінції не варто — все ж таки Хотин довгий час перебував під російським впливом, що не могло не накладати відбиток. Встояла перед ним хіба що фортеця. Але на те ж вона і твердиня.

ЗАХІД НЕ ДОПОМОЖЕ. А ТУРКИ?

У хотинській фортеці відзняли понад півсотню художніх фільмів — її мури переважно грали роль середньовічного замку. Після зйомок кіношники залишали гори сміття і ні копійки в місцевому бюджеті. До того ж, до історичної пам'ятки ставилися недбало — ефект диму великих баталій створювали за рахунок паленої просто на давньому камінні гуми. Сліди від такого "копчення" і досі чорніють на стінах. Тепер за зйомки доведеться платити — так говорить місцевий голова Михайло Паламар. Чергова кінопригода чекала фортецю минулого року — столичні митці задумали стрічку "Я, Зіновій-Богдан Хмельницький".

УСІ ШЛЯХИ ВЕДУТЬ У ХОТИН.

Хотину восени виповниться 1000 років. Хотиняни похмуро жартують, що лише раз на тисячоліття в місті лагодять дороги й фасади будинків, а тому кам'яний

гетьман Сагайдачний з розпуки збирається втопитися в Дністрі. Хоч це вже не жарти — пам'ятник Конашевичу справді поволі сповзає берегом ріки. Дочекається б свя-

В'їзд до хотинської фортеці

Для неї потрібна сотня коней, стільки ж підвід і 5000 солдатів для масовки — усі ці клопоти брала на себе міська рада. Гримуватися і переодягатися актори мали у хотинських спортзалах. Тільки чомусь, зітхає міський голова, не дують. Мабуть, і в них проблеми з фінансуванням.

Натомість побільшало туристів, надто, відколи фортеця стала заповідником. Перед тим із Хотина мали зиск всі, кому не ліньки. Скажімо, з Кам'янець-Подільського турбюро приїжджав автобус з екскурсантами, котрі безкоштовно насолоджувалися відвідами старовинних стін і розкішними дністровськими краєвидами. Жіночка, що збирала з відвідувачів при вході по 10 символічних копійок, сиділа там для годиться — хтось кине копійчину, а більшості байдуже. Віднедавна дикому туризмові покпали край, у майбутньому планується створити туристичний маршрут Київ — Почаїв — Хотин — Кам'янець-Подільський. І ще планують навести лад у самій фортеці.

Горіла вона не лише за турків, але й зовсім недавно — через чиюсь необережність. Пожежу швидко загасили. Поки що ремонтують дубовий підвісний міст. Періодично з'являються бажаючі допомогти в реконструкції — не за "дякую", звичайно, і навіть не за гроші, а за можливість пошукати у фортеці турецьке золото: переказів про сховані скарби не бракує, як і про тих, хто хотів би ними пожитися.

Кажуть, що варто копати на дні 65-метрового колодязя у природній кам'яній скелі. Турки, залишаючи фортецю, нібито відлили з усього золота, яке мали, великого коня і сховали в криниці. На сьогодні розчищено 57 метрів, — до скарбу небагато залишилось і сяйво від нього начебто добре помітне вночі.

Але:

— Все це — не більше, ніж легенда, — авторитетно заявляє Сергій Капустян, екскурсовод І категорії Хотинського ДІАЗу. — А історії, пов'язані з леген-

дою, виглядають більш правдоподібно. Наприклад, сестра колишнього мера Хотина Ткаченка під час румунської окупації мешкала в Кишиневі в одному будинку з турецьким послом. Від неї стало відомо, що посол звертався до тогочасного румунського уряду: дайте нам хотинську фортецю в оренду на два роки, а ми гарантуємо половину усіх знайдених скарбів. Румуни не погодилися.

Потім турецький уряд звернувся до Сталіна в 1945-му з тією ж умовою: нам — два роки, вам — половину золота, але і тоді прохачам відмовили.

Востаннє, зовсім недавно, турецька сторона турбувала вже український уряд: хочуть реставрувати мінарет на території фортеці. Сама вона — слов'янська твердиня, 30 га навколо забудували турки, вони володіли Хотином 125 років. У перші дні Другої світової мінарет підірвали, залишилися руїни. І ось тепер його хочуть відновити, про це вже цілком серйозно говорять. Хоч я, наприклад, проти цього.

— Чому?

— Бо саме під мінаретом, швидше за все, скарб і схований. Недарма турки нашою фортецею так цікавляться. І не потрібні нам їхні інвестиції, хіба власними силами ради не дамо? За часів їхнього панування тут було створено райо — тогочасну адміністративну одиницю, данину з селян збирали нещадно, тепер, виходить, знову все заберуть? Несправедливо це.

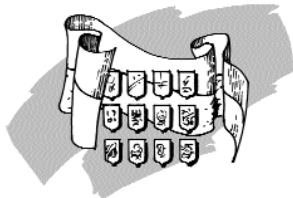
Інша легенда, не забарвлена фінансово, красивіша. Сергій Васильович охоче ділиться нею з усіма бажаючими послухати:

— Ось що розповідають про північну вежу, найнепрístupнішу. Коли турки тримали захисників фортеці в облозі, спантеличений воєначальник — легенда каже, що це був сам падишах, — побачив, що захистом керує прекрасна жінка. А воєвода фортеці поскакав по допомозі до козаків. Падишах же припинив бій і запропонував: якщо красуня здає фортецю, я беру її собі за дружину. Але нашої жінці, самі розумієте, на турка наплювати. Щоб виграти час, звеліла падишахові насипати за стінами земляні вали, а сама тим часом буде думати. Яничари насипали пагорб, падишах на нього піднявся, а з фортеці його привітали стрілами й кулями. Тоді було поновлено наступ, усіх вояків наказали знищити, тільки жінку залишити живою. Остання куля з її пістоля дісталася туркові, а сама вона з 65-метрової стіни кинулася в Дністер.

Туди ж має шанси сповзти, як уже мовилося, і пам'ятник гетьману Сагайдачному, встановлений неподалік від фортеці. Років 10 тому, помпезно святкуючи круглу дату Хотинської битви, вдячні нащадки

Пологовий будинок майбутнього по-хотинськи

КРІМ ЗАЛІЗНИЧНОГО

вшанували Сагайдачного і поставили його... на колишньому сміттєзвалищі. Мовляв, у жодному іншому місці він так вдало не вписуватиметься в краєвид. Через рік-другий кепсько змурований постамент почав сипатися, сьогодні замість нього подекуди стирчить залізна арматура каркасу. Щоб урятувати кам'яного Конашевича, його збираються перенести в інше місце, наразі, невідомо, коли і куди.

Крім історико-архітектурного, існує в Хотині ще один заповідник, неформальний, який тутешні оглядачі встигли охрестити російсько-комуністичним. Саме на Хотинщині чи не найбільша в Чернівецькій області громада прихильників православної церкви російського патріархату і саме цей район традиційно постачав парламенту "лівих" депутатів. Московський патріархат представлений у міській раді — отець Василій, керівник громади, є ще й депутатом. Сам він славиться не лише колоритною рудою бородою, а й індивідуальним виступом проти діючого Президента. Коли Леонід Кучма свого часу прибув до Хотина з офіційним візитом, батюшка, кажуть, власноручно жбурляв у броньоване авто гнилі овочі. І відтоді Леонід Данилович до Хотина не їздить.

Вірні українського патріархату лише недавно змогли побудувати свій храм. Їхня громада нечисленна.

З терміном "комуністичний заповідник" категорично не погоджувалися мої співрозмовники у районній та міській адміністраціях. І, здається, таки мали певну рацію з доволі цинічної причини — "лівий" електорат, переважно пенсіонери, до хотинських довгожителів не належить. Та й не може місто

з 11-тисячним населенням здивувати масовими червоними маніфестаціями.

Врешті, не комуністами єдиними животіє хотинська політика. В районі зареєстровано 42 партії, — серед них найбільш впливовими вважаються есдеки і аграрники. Хоч в районній адміністрації впевнені, що до Верховної Ради пройде тільки Леонід Каденюк. По-перше — перший і єдиний український космонавт, по-друге — фінанси для 1000-ліття у Кабміні саме він "вибивав", нарешті, газопровід в село Долиняни і нову лікарню в Клішківцях теж завдяки підтримці Каденюка спорудили. Неформально підтримує космонавта не будь-хто, а "За ЄдУ!". Втім, усе це справи зоряні.

Земні у Хотині виглядають невесело: показник безробіття — 3,4%, один з найвищих в області, з 8-ми підприємств працюють аж 2, промисловості у місті, на жаль, чи, на щастя, нема. Якщо тут щось і виробляється, то хіба що продукти харчування, цегла і тротуарна плитка.

Остання перед ювілеєм придасться — про хотинські дороги можна згадувати, але краще по них не ходити. Хіба що заміська траса на Київ вражає несподіваною впорядкованістю — мабуть, і тому, що це єдиний шлях, який сполучає Хотин із зовнішнім світом. (Залізничного вокзалу, як і залізниці, тут споконвіку не було і не передбачається). А на автовокзалі подорожного проведе оптимістична табличка у віконці каси: "Останнім часом почастишали випадки пропадання багажу і пасажирів, які користуються частним транспортом. Їдьте автобусами державних АТП!"

Твердиня над Дністром

ЧУТЛИВЕ СПІВІСНУВАННЯ З КАМЕНЕМ І РОСЛИНОЮ...

Песиміст завжди має на що нарікати: і те не так, і се не так... "Горобець — дурень, люди — падлюки, коні — зрадники". Оптимісти теж дратують. Безконечні "прожекти" та гістично-веселі брунькування слів, мовляв, і гори розоремо і дно моря засіємо, варто тільки захотіти... Прагнемо золотої середини, гармонії... Розуміючи, що летимо у провалля, мусимо знайти час для обсервування краєвидів. Може, тих, що про них писав Андрухович у своєму "Вступі до географії": "Європейську людину, — розмірковує письменник, — сотворили гори і ліси. Природа підказала, що буття мусить прагнути до дискретності, різноманітності й формальної довершеності. Гірсько-лісовий ландшафт був наочним утіленням усього переліченого. Він привчав до чутливого співіснування з Каменем і Рослиною... Коли довкола тебе — зелені схили й улоговини, починаєш вірувати у тривкість. З'являється усвідомлення дому. Він такий і тільки такий, він тут".

Мені імponує ця думка. Було б непогано саме з неї почати засідання еко-клубу в інформаційному прес-центрі IREX ПроМедіа. На жаль, метафоричний дім Каменю і Рослини знову під загрозою. У карпатському природничому парку, на Говерлі, кілька років тому почали будівництво траси гірськолижного спорту для тренування олімпійської збірної України... Ця територія охороняється ще з 1910 року і є одним із найстаріших українських заповідників, тому екологічні організації виступили проти забудови Говерли. Тричі подавали позови до суду, але безрезультатно. "Під теперішню пору, — йдеться у релізі

Незаконне будівництво на Говерлі

"Зеленого досьє", — вирубано 0,7 га заповідного лісу. І хоча глобальні плани зведення цілого комплексу розважальних заходів удалося призупинити, все ж ті, хто мав би відповісти за порушення природоохоронного законодавства, чекають весни, аби продовжити будівництво за програмою-мінімум".

По інший бік барикади — Державний комітет із питань фізкультури та спорту, власне замовник, який в особі Івано-Франківської держадміністрації знайшов ідеального спільника. Бюджетна кишеня області напівпорожня, безробіття тотальне, міграція та еміграція населення тяжіє до наростання. Тож у майбутньому хіба що старі, хворі люди та череватенькі урядовці милуватимуться краєвидами Карпат.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛАНДШАФТ

Тим не менше, чиновнички, поглажуючи м'які животики, дуже тішаться столичним "впливанням". Думаю, що не читали вони "Вступу до географії" класика-земляка. Та й ази ботаніки і краєзнавства навряд чи осилили. А там чорним по білому написано: "Схили Говерли є унікальними не тільки в Україні, а й у Європі, з великою кількістю зникаючих рослин, тварин, а також біогеоценозів. Майже всі ліси тут — середньовікові насадження смереки. Поодинокі зустрічається явір, бук... Збереження компонентів екосистеми, раціональне використання природних ресурсів без завдавання шкоди довкіллю є своєрідним мистецтвом"... Однак ідея будівництва канатно-крісельної дороги переважа-

ла, 1998 року голова Івано-Франківської облдержадміністрації М. Вишиванюк виступив із заподливою ініціативою будівництва. Два роки по тому Міністерство екології та природних ресурсів запропонувало патріотам "вивчити можливість подібного будівництва на схилах інших гірських масивів". Саме тоді екологічно-свідома громадськість "стривожилася" спорудженням трампліна для фрістайлу.

Позаторік, за результатами перевірки Головним державним інспектором України з охорони навколишнього середовища, було ухвалено рішення про тимчасову заборону будівництва. Не надовго, допоки експерти-природолюбці дадуть "добро". За ними, як водиться, "не заіржавіло". Державне управління екології та природних ресурсів Івано-Франківської області ухвалило рішення мінімізувати негативний вплив на стан довкілля. Тридцять тисяч чотириста десять гривень, на думку чиновників, є достатньою гарантією безпеки національного заповідника.

Звучить, як вирок. Український рагуль знову переміг. Матиме сметанку до обіду. Поригуючи з переситу, навряд чи думатиме він про чутливе співіснування Каменю та Рослини.

Уляна ГЛІБЧУК

ЩО ВАМ СНИТЬСЯ, НАШІ БЕРЕГИНІ?

НЕВІДОМЕ ПРО ВІДОМЕ

Закінчення. Початок у числі 5

Чи не найбільше інформації для нас про нас самих несуть сні, пов'язані з домом, будинком, помешканням, взагалі будівлями, забудовами, приміщеннями.

СНИ ПРО ЖИТЛО

Кімната уві сні — це внутрішнє життя особи. Коридори, кімнати, порядок і спокій чи розкидані речі в них — це відповідні почуття, які на тебе чекають у найближчому майбутньому. Шукати уві сні свого місця в будинку — прагнення нового життя, тривога, зміни.

Якщо будувеш будинок, купуєш житло, упорядковуєш його — добрі перспективи в житті, особливо для закоханих, підприємливих або не дуже везучих.

Руйнувати будинок чи продавати його — погане закінчення розпочатих справ.

Великий і гарний будинок — позитивні зміни в житті, прибуток; вбогий чи зруйнований — втрати.

Вийждати з дому — зміна життя. Якщо виїжджає хтось близький — розставання з ним або тяжка хвороба. Зміна уві сні дому або обмін квартири — зміни в житті.

Якщо насняться замкнені двері — постане якась перешкода на твоєму шляху. Якщо двері відкриті або їх немає зовсім, — небезпека, неприємна несподіванка. Виходити або вибігати з дому — втрата душевної рівноваги, "вийти з себе" через якусь суперечку, спір, мати неприємну розмову. Якщо входить до будинку — корисна зміна, цікава пропозиція.

Відкрите вікно — добрий знак, заґратоване — якесь обмеження, входить через вікно — невдала господарча операція, випадок нешляхетної поведінки. Розбиті шибки або випасти з вікна — клопоти і страждання. Дивитися на освітлені вікна — смуток і жаль. Балкон — хороші перспективи.

Дах, ходити по даху — успіх в інтелектуальних справах. Власти з даху — небезпека втрати, неприємні зміни в житті.

Підвал — підсвідомість, закутки душі. Брудний підвал або довго перебувати в ньому — багато переживань, хвороба. Світлий та упорядкований підвал — добробут.

Кухня — еротика, задоволення прагнень близьких осіб. Готувати в кухні або прибирати — підвищувати добробут.

Спальня — відпочинок. Піч відображає почуттєву сферу. Палити в печі — це на добро, тільки щоб не дуже розпалювати.

Якщо насниться подвір'я — дуже вірогідно стати об'єктом пліток.

СНИ ПРО ТВАРИН

Тварини у снах символізують людей з нашого оточення і відображають наше відношення до них. Одні свідчать про друзів (пес, корова, птахи), інші — про осіб, не вартих довіри (кіт, вовк, крокодил, кусючі й отруйні створіння). Комахи, черви, миші й пацюки — найчастіше — нещирі особи з близьких (домашніх).

Пес — доброзичлива, дружна або почуттєво близька до нас особа.

Коли сторожує біля дому — достаток і спокій. Коли чинить кривду — небезпека. Якщо насняться собаки, які поводять себе нахабно — мати справу з нахабами. Якщо гавкає — остерігає перед чимось. Якщо хворий, слабкий пес — можливі фінансові втрати.

Кіт. Якщо чужий, невідомий — можуть статися якісь підступні дії, зрада, обман.

Корова — добробут у домі. Якщо брудна, худа, занедбана — втрата добробуту.

Бугай — небезпечна людина; так само й свиня.

Птахи — творча праця, мислячі люди. Голуби — кохання і спокій. Чорні і хижі птахи — небезпечні події.

Лелека — дитина, добрий друг. Коли відлітає — зміна почуттів.

Курка — домашні неприємності. Пáva — якась дуже елегантна особа.

Бджоли — плідна праця, нагорода за працю, приємний прибуток; якщо кусають — втрати і неприємності, пов'язані з роботою.

Баран — лідер, керівник. Іздити на ньому — добра посада, успіх, благополуччя, підвищення, визнання. Вівці — багатство.

Павук — небезпечна особа; найгірше — власти в його павутиння.

Орел, лев — особи високого рівня, великих можливостей, "зірки".

Метелик — флірт, який швидко мине.

Мурахи — працюючі люди.

Але якщо багато на тілі — небезпека поганого товариства, багато дрібних клопотів.

КОЛЬОРОВІ СНИ

Згідно з проведеними опитуваннями, кожний п'ятий сон — кольоровий.

Білий — бездіяльність, монотонність, хворобливість. Білий палац, до якого входимо уві сні — віщує двостороннє запалення легенів. Білий сніг — майбутні тривоги. Кататися серед засніжених краєвидів, возити когось на санчатах — хворіти самому чи тому, кого возимо.

Чорний — віщує втручання темних сил. Темні постаті, чорні силуети без обличчя — особи з іншого світу, які приходять попередити або вимагати. Чорний колір символізує зло. Темрява уві сні —

невизначеність, незрозумілість, нез'ясованість.

Світлий сон, сонячний — обіцяє оптимістичні зміни, радість, чистоту і свято душі.

Сірий — бідність, страждання, змучення. Якщо насниться, що йдете сірим, безбарвним коридором — очікує сіре, безбарвне життя.

Червоний — любов. Добре отримувати уві сні червоні квіти в подарунок або їсти червоні яблука. Водночас червоний колір означає ненависть, обурення, дуже пов'язаний з прагненням надто гарячої пристрасті, запальності. Якщо присниться рудий чоловік, вірогідно, буде якась конфліктна розмова, суперечка, гаряча дискусія не без еротичного підтексту. Для хворих червоний колір віщує погіршення стану здоров'я.

Червоний вогонь, полум'я — все погане згорить на користь.

Помаранчевий і рожевий — теплі почуття, радість і добрі види (рожеві передчуття) на майбутнє.

Жовтий — інтуїція, передчуття, відкриті судження. Для декого — це колір брехні, фальшування, заздрості і зради. Жовте сонце — це символ принципово нового життя, поступу, ліпшого здоров'я, радості, визначеності.

Зелений — прихід весни в житті, надія на перемини, відродження.

Блакитний — спокій і лагідність, психічна рівновага, багатство духовного життя.

Фіолетовий — індивідуальні прагнення, заглиблення в себе, свій духовний світ.

Коричневий — марна надія, ілюзія, хвороби.

Слід пам'ятати, що колір — це лише тло, певний акцент і спрямованість характеру подій, дійових осіб, предметів і явищ, що їх ми спостерігаємо уві сні. Зібрати докупи все, що ми бачимо в цьому дивовижному кіно, дати йому правильну інтерпретацію з візією на майбутнє — це справжнє мистецтво. І хоча ми спимо всі, мало хто вміє правильно розуміти сні.

Тому краще спати без сновидінь і прокидатися з радісною усмішкою.

«... ВОНА ЗАВЖДИ НА МОЄМУ ОБЛИЧЧІ»

КОНКУРС УСМІШОК

Олена Миколаївна Гончарук, мати двох синів, директор музичної школи із с. Горностаївка Херсонської області, голова районної громадської організації, додала до своєї посмішки (на знімку) такі слова:

Доброго дня, одна з моїх улюблених газет — "Слово Просвіти"! Не можу не взяти участі в оголошеному вами конкурсі "Краща посмішка "Просвіти". Насамперед тому, що якою б не була моя посмішка (кращою чи ні), вона завжди на моєму обличчі.

Раджу всім людям — уставши зранку, підійдіть до дзеркала, обов'язково посміхніться, і ви побачите, як зміниться ваше обличчя, яким воно стане світлим, щасливим, гарним!

Посміхайтесь! Посмішка — надія, просвітить і зігріє!

Мила наша шанувальнице, шановна пані Олено! Гадаємо, що не тільки нам, у редакції, а й усім нашим читачам сподобається Ваш короткий, але такий чудовий, яскравий своєю відвертою радістю лист.

Щиро Вам дякуємо, Олено Миколаївно, і бажаємо Вам завжди зберігати іскрометний оптимізм, який так щедро випромінює Ваша посмішка. Помагай Вам Боже!

ПРИДУМАЙ СЛОВО!

СЛІД ДУМАТИ ДАЛІ

Вельмишановна редакціє "Слова Просвіти"!

У першому числі за цей рік Ви оголосили мовний конкурс на тему — придумай українське слово для назви піського (водного) годинника — клепсидри.

Клепсидра — це пристрій, що складається з двох конусоподібних посудин, поєднаних між собою вузьким каналом, що пропускає (образно висловлюючись — краде) з верхнього конуса певну кількість піску або води за певний час.

Я переглянув деяку довідкову літературу й дізнався, що назва цього приладу походить не від одного грецького слова, яке Ви, очевидно, мали на увазі (клепс — від грецького слова, яке латинськими буквами пишеться — kle'ptein, що українською значить — красти, ошукувати), але й друга частина слова -идра теж походить від грецького (знову напишу латиницею) hydr — hy'dor, вода — українською.

Малося на увазі — красти воду, тобто забирати (перекачувати) її з верхньої частини (перекинутого конуса) в нижню частину через

вузький канал.

Англійською цей пристрій ще називається — sand-glass, коли він містить пісок, water-glass, коли він містить воду, угорською — viziora (viz — вода, ora — годинник), польською — piasecznik albo zegar piaskowy, дослівно нашою мовою — пісочник або пісковий годинник.

Я думаю, що слово — пісочник (за аналогією з польською мовою) підійшло би чудово, правда, побоююсь, що це вже давно минулий час, слід придумувати українські слова-замінники для сучасної техніки, от, наприклад, поляки називають англійський браузер (browser для Інтернету Internet Explorer) przeglądarka — пшегльондарка, по нашому краще було би — переглядач(ка), словенці в Люблянці називають комп'ютер — рачунальний, (від слова — рачун — рахунок словенською), українською непогано звучить — рахувальник.

А клепсидра — це давно пройдений етап. Слід дивитися в майбутнє!

З повагою до Вашої газети Віктор Малосилко.

СЛОВО Просвіти

Засновник Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан, А. Погрібний, О. Пономарів, І. Юшук.
Комп'ютерна верстка:
Ірина Шевчук та Олег Бесський.

Адреса редакції: 01001, Київ-1, завулок Музейний, 8.
Тел./факс 228-01-30. E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
Передплатний індекс 30617.
Зам. № 3301206. Наклад 5000.
Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

9 ЛЮТОГО СТАРТУЄ ВИБОРЧА КАМПАНІЯ

Завтра можна буде офіційно робити те, що досі робили відверто, хоч і незаконно — йдеться про передвиборчу агітацію

Тобто — з 9 лютого почнеться ще більше "прання мізків" виборця засобами рекламних роликів по телебаченню (найскромніші розцінки на зйомки одного міні-фільму — 5000 доларів), біг-бордів і агіток на вулицях та "казасуки" в пресі.

Фарс з офіційним стартом черговий раз довів беззубість вітчизняного законодавства — ніхто, посилюючись на славнозвісний Закон про вибори, не позивав до суду численних порушників, чії гасла і картинки красувалися на екранах тощо. ЦВК теж цим клопотом не перейнялася, хоч їй сам Бог і закон велів. Добре, хоч повідомила про зареєстровані 36 партій.

Агітація давно відбувалася в Києві та в провінції з тими ж лідерами з вихвалання себе, коханих. Першість — за СДПУ(о), яка навіть правлячих в Англії лейбористів записала в соціал-демократи у відомих інтерв'євських кліпах про есдешній рай у Західній Європі. Не відставала від есдеків "За ЄДУ", офіційні візити її керівника Володимира Литвина, за сумісництвом — шефа президентської адміністрації

— в регіони чомусь дивовижно збігалися з його ж виступами перед громадськістю на виборчі теми і, зокрема, "адмінресурс — це не ми". Звучить так само переконливо як теза про траводіних вовків. Про те, скільки плівки витратили оператори та паперу — газетярі на висвітлення цих візитів та ще багато чого з життя Литвина і К°, говорити зайве. Поруч з цими монстрами агітації навіть всюдисущі "яблука" чи "зелені" виглядають такими собі скромниками.

Комітет "Рівності можливостей" підрахував кількість ефірного часу (в секундах) на загальнонаціональному та київському телебаченні, витраченого на партії і блоки. В нейтральній чи переважно позитивній тональності згадували СДПУ(о) — 14177, "За ЄДУ!" — 9523, "Єдність" — 9364, "БЮТ" — 8632, Команду Озимого Покоління — 8504. Зате найбільше негативу дісталось "Нашій Україні" — 5605, тим часом як комуністам — 1447, СДПУ(о) — 796.

Висновок комітету стосовно законслухняності ЗМІ категоричний — усі

Малюнок О. Євтушенка

вони не дотрималися мораторію на агітацію.

Втім, єдиний виняток, що такі не агітував "за" чи "проти", є — газета "Урядовий кур'єр". З 31-єї партії, заре-

єстрованої ЦВК станом на 2 лютого, 16 були представлені у виданні лише в нейтральній тональності. Але, якщо згадати про не такий уже й великий тираж "Урядового кур'єра", то читачам-

виборцям від його незаангажованості ні холодно, ні жарко.

Олександр Чекмишев, голова "Рівних можливостей", упевнений, що "найбільшого ефекту, спрямованого на те, щоб вибори були найменш брудними, досягнуть не законодавчі санкції, а максимальна публічність. Коли інформація про те, що та чи інша партія діє непрозоро, а такий-то засіб масової інформації діє брутально, буде широко доступною, значно менше вдасться досягти нечесністю і брутальністю. Наш комітет зробить усе, аби ця публічність була максимальною".

Влаштувати "нерівні можливості" учасники виборчих перегонів та підконтрольні їм мас-медіа теж уміють.

Уже 9 лютого нам це продемонструють, видовищем публіка насолоджуватиметься до кінця березня. У когось з учасників змагань "виграй мандат" старт виявиться низьким, у когось високим, і всі бігатимуть по замкненому колу — за виборцями.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

ОЗБРОЄНИМИ І БЕЗПЕЧНИМИ МОЖУТЬ СТАТИ ГРОМАДЯНИ ПІСЛЯ УХВАЛЕННЯ ВІДПОВІДНОГО ЗАКОНУ

Лариса Лосюк

На заключній сесії Верховної Ради, що вже розпочала роботу, буде поставлено на голосування в першому читанні проект Закону "Про зброю". Це нова редакція Закону, подана народними депутатами України Ю. Кармазіним, І. Біласом, О. Данильчуком та В. Мухимим.

Прокоментувати положення Закону ми попросили рад-

ника Голови Комітету Верховної Ради з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією Ларису Лосюк.

— Пані Ларисо, необхідність прийняття Закону "Про зброю" вже чимало років дискутується і у Верховній Раді, і в суспільстві. Точки зору полярні — від цілковитого схвалення до категоричного неприйняття. Який проект закону маємо сьогодні?

— Прийняття цього Закону надасть можливість систематизувати наявну вогнепальну та іншу зброю. Також буде обмежено обіг зброї, яка ввозиться сьогодні в державу як мисливська, спортивна тощо.

Проблеми, що виникають з розповсюдженням зброї, передусім пов'язані з невідповідністю в законодавчому порядку контролю за її обігом. В Україні ці питання регулюються в основному відомчими нормативно-правовими актами. Тому актуальність прийняття Закону України "Про зброю" очевидна.

Конституцією України проголошено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в нашій державі найвищою суспільною цінністю. Чи

можуть сьогодні правоохоронні органи цілком забезпечити ці конституційні права наших співвітчизників? Вочевидь, що ні. З різних, як об'єктивних, так і суб'єктивних причин. Головна, наскрізна думка проекту Закону "Про зброю" — надання кожному громадянину України права на самозахист, дозвіл продажу особистої вогнепальної зброї, в тому числі і так званої короткоствольної, тобто пістолетів і револьверів.

— І почнеться стрілянина?

— Світовий досвід свідчить однозначно: ні! Для прикладу, сьогодні у населення, скажімо, Естонії, чисельність якої складає 1,4 мільйона чоловік, є понад 100 тисяч одиниць вогнепальної зброї. І водночас рівень злочинності — один з найнижчих у Європі.

— Так то ж флегматичні естонці...

— Поглянемо в інший бік. У сусідній Республіці Молдова громадянам дозволено володіння пістолетами і револьверами. Право на придбання такої зброї мають громадяни, що досягли 18 років. І звіти поспіленої стрілянини не чути. До речі, проектом нашого закону передбачено продаж пістолетів громадянам, старшим 25 років. Крім того, механізм видачі дозволу і контролю за такою

зброєю продумано дуже серйозно і до рук психічно невідповідної або соціально небезпечної людини вона не потрапить. До того ж, майбутнім володарям короткоствольної зброї треба буде пройти спеціальні курси з володіння пістолетом чи револьвером, зареєструвати зброю в правоохоронних органах. І ще раз — світовий досвід: зареєстрована зброя надзвичайно рідко фігурує як знаряддя злочину. Слід також зазначити, що у статтях 6, 14, 44 є близько двох десятків пунктів, які обмежують право придбання зброї.

— А коли закон набере чинності?

— З моменту опублікування. Щоправда, в частині придбання короткоствольної зброї — через рік після прийняття Закону. Адже треба провести чималу підготовчу роботу.

— А як на проект Закону і перспективу його прийняття дивляться правоохоронні органи?

— На сьогодні їх думка є дещо консервативною. На їх погляд, слід обмежити коло суб'єктів, яким може бути надане право володіння короткоствольною вогнепальною зброєю. Це, насамперед, окремі посадові особи, які виконують державні функції (народні депутати, члени Кабінету Міністрів України,

глави адміністрацій, судді, працівники правоохоронних органів, пенсіонери правоохоронних органів, діяльність яких була пов'язана з ризиком на попередній роботі тощо.) Але Конституція нас усіх урівнює в правах і я вважаю, що привілеїв за посадовим становищем не повинно бути.

— Підсумовуючи сказане, як такий Закон вплине на криміногенну ситуацію?

— Гадаю, покращить її. Особливо, що стосується хуліганських нападів на вулиці, пограбувань, нападів на господарів у їхніх квартирах. Адже досі нападники переконані, що, крім усім відомого макогона, в переважній більшості оселі іншої зброї немає. Подумають і затуманені алкоголем чи наркотиками підлітки — нападати на запізнілого перехожого чи ні. А щодо випадків свідомого використання злочинцями вогнепальної зброї — то хіба ж її у них і тепер бракує? Проте можлива відсіч і їм стане пересторогою.

— Тобто, порятунок потопалючих...

— Справа рук правоохоронних органів і, з прийняттям Закону, самих громадян України.

Федір ТАРАСЕНКО

ЗА КИМ ТЮРМА ПЛАЧЕ?

стверджують, і готові доводити, що це не є монтаж, і що це все правда.

О. МОРОЗ: Скористаюся можливістю дати прилюдну відповідь голові тимчасової слідчої комісії.

Через рік після вбивства Гон'гадзе я ще раз був зробив заяву на сесії Верховної Ради, вона тільки підтвердила, що влада намагається будь-яким чином загальмувати розгляд цієї справи і ми на сьогодні, вже через півтора року після вбивства журналіста, не можемо одержати відповіді на запитання, тієї відповіді, суть якої знають усі в Україні: влада, журналісти, політики, депутати... І нам потрібна, по суті, тільки формально-правове оформлення цієї правди. Тому, якби у нас сьогодні відбулася зустріч з Литвином, я б поставив йому кілька запитань... Я розумію, він зайнята людина...

Він висловлював багато пропозицій з приводу того, що хоче зустрітися. Будь-де. Я згоден... Краще було б це робити на телебаченні. Я не відмовляюсь од будь-якої форми спілкування, бо, можливо, це допомогло б йому з'ясувати суть тих питань, у яких і він сам сумнівається. Ну, буває, що забувся щось... Тому я хотів би нагадати йому і дати змогу підготуватися до цієї зустрічі, поставивши кілька запитань. Зокрема, з публічних заяв Президента Кучми ми знаємо про доручення Потебенку провести нову експертизу тіла. Тарасанського тіла. Судячи з того, що від доручення до реагування Генпрокуратури минуло надто багато часу, то виникає запитання: чи це означає, що В. Литвин, як керівник адміністрації Президента, заблокував реалізацію розпорядження Президента? Чи може, це якась інша причина? Адже за будь-яким розпорядженням Президента відразу забезпечується контроль його виконання з боку відповідних органів влади.

Коли було порушено кримінальну справу про розголошення державної таємниці майором Мельниченком? Ми знаємо тільки про заяву Генпрокуратури з цього приводу, але офіційно нічого не відомо: її порушено чи не порушено? Це цікавить голову адміністрації Президента чи не цікавить? Ясно, що широкому загалові це корисно знати.

О. ЖИР: Мої запитання до пана Литвина пов'язані із записами, зробленими 3.07.2000. На моє переконання і на думку багатьох членів комісії — це є один із ключових моментів, який повинен бути досліджений і комісією, і взагалі слідством. Усі ці записи добре відомі, вони є в розпорядженні комісії і засобів масової інформації. Тому питання до Володимира Литвина стосувалися саме того дня...

Отримання незалежної експертизи плівок, яка зараз виконується за рішенням тимчасової слідчої комісії, повинно бути першим кроком... Якщо ці записи — фальсифікація, якщо це монтаж, якщо це підроблено для якихось політичних цілей, то мають відповідати Мельниченко і Мороз. Якщо немає монтажу, якщо це правда, то повинні відповідати особи, чії голоси лунають на запису.

ЗАПИТАННЯ ЖУРНАЛІСТА: Чи Ви прослухали всі плівки із записів майора Миколи Мельниченка?

О. МОРОЗ: По-перше, це фізично майже неможливо: занадто великий обсяг. По-друге, прослухавши протягом одного дня записи в кабінеті Президента, я наслухався такого, що у мене зникло бажання слухати будь-що...

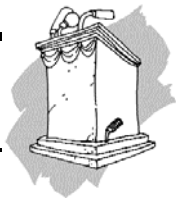
По-третє, я уважно прослухав те, що стосується розмов про Георгія Гон'гадзе; в тій частині, яку дав Микола Мельниченко... Аналіз, зроблений тимчасовою слідчою комісією, свідчить про

те, що найперший запис, зроблений Мельниченком, треба розглядати більш детально, бо там чітко прослідковується, хто ця невідома особа і чому Кучма говорить: "Володя радить так... в Чечню вивести і...". Гадаю, наступного тижня буде інформація за результатами незалежної експертизи.

Матеріал підготував Євген ГОЛИБАРД

Р. S. Редакція не коментує прес-конференцію двох народних депутатів і не вважає їхні висновки остаточними. Більше того: якщо це — політичні ігри, то варто дати їм належну оцінку, аби виборці знали, якими "технологіями" керуються нинішні пошуківці депутатської недоторканності.

До речі: Недавно суд північного округу штату Каліфорнія (США) постановив, що Микола Мельниченко повинен негайно передати американському міністерству юстиції усі плівки.

ЖОРСТОКА ПРАВДА ЖИТТЯ

ОЧИМА ПИСЬМЕННИЦІ Марії МАТІОС

Електорат. Саме цим терміном нарекли людей, які мають здійснити своє право вибору. Численні пошукувачі депутатських мандатів мало знають, а часто, — і знати не бажають про повсякденні справи своїх виборців, а якщо точніше — їхнє життя. Натомість виборців намагаються якщо не купити, то залякати. Письменниця Марія Матіос має свій погляд на це явище.

Я на Різдво була у своїх Розтоках. І знаєте, в якусь мить подумала, що побувала на місці сучасного апокаліпсиса. Ідемо з мамою селом. Питаю про новини. “Маріка? Поїхала в Іспанію. Петруня? Поїхала. Васюта? Уже сім’ю забрала в Португалію. А Іван на похоронах ні тата, ні мами не був. Якби був приїхав, уже не міг би вернутися на роботу. А сина вчити треба”. Милий Боже... коли таке було в Карпатах, щоб діти не прощалися з батьками після смерті?! Ідемо далі. Назустріч люди. Вітаються. Не впізнаю. Мама каже: “Та це ж Онуфрій з жінкою. Приїхали з Італії на Різдво”. З одного маленького села, де люди ніколи не були лінивими до роботи, за кордоном кілька десятків! Молоді жінки, дітородного віку. Не повійниці, не шукачі легкого хліба. Коли читаєш листи, писані звідти, хапаєш валідол. Телескожет з новин. Судять учительку, що поїхала на заробітки до Польщі і “рекламують”, як велику злочинницю, що її “прикрив” директор школи, у якій півроку не платили зарплати. Я хочу запитати цих розумників, які додумалися розкрити такий злочин: на кого працюєте? Та ви подякуйте, що вона не пішла з вилами на ваші палаци! Зустрічаю у Чернівцях секретарку сільради одного із сіл. Плаче: “Під час перепису з району наказали збільшити кількість жителів на 20 осіб. Людей у селі вмирає удвічі більше, ніж родиться, а я мушу писати на 20 більше, інакше позбудуся роботи. А в Італію їхати я вже застара. І свід-

чити не піду”. Людина паралізована страхом утратити роботу. І цей страх більший, ніж страх перед законом.

Скажіть мені, я маю хоч якесь право засуджувати цю жінку, виносити заявлені імперативи її страшній правді? То це доля моєї вітчизни чи це окремі людські долі? Ці люди — вони патріоти чи конформісти? У чому їхнє “его”? Чи можна їх судити якимись вищими патріотичними судами, коли ці люди пройшли післявоєнне пекло братовбивчої війни і тепер проходять перше коло пекла незалежного? І разом з тим ці люди кажуть: “Тільки за Ющенка. Бо він один не збрехав — вернув нам зарплату і пенсію”. Все! Аргументи вичерпні. Але більшість із них, наївних, не знають (бо 80 відсотків проводового радіо в Україні — єдиного носія хоч будь-якої інформації для сільського населення — не працює!), що на їхній найпереконливіший аргумент — уже чекають цілі склади технології брехні, ошуканства, фальсифікації, провокації, залякування, купа легальних мільйонерів — поручиків ржавських і т.д. Бачите, який багатий вибір?

Це прикро визнавати, але і в Західній Україні багато чого спотворено мало не содомськими методами. Найтонші, найтривкіші зв’язки через дурні умови життя безповоротно уриваються, моральні засади руйнуються. Велика депресія і суспільна деградація так і не відкрили очі нашим достойникам. І я не знаю, якими словами сучасному письменникові осмислити цей час?! Політичне життя останніх років дало такі зразки бридкого і потворного, що, мені здається, на довгий час жодний літературний твір не зможе перевершити дійсність. Я не знаю, чи слова дадуть полегшу, коли не проглядається реального виходу?! А вони за єдину Україну... За єдину у своєму пориві ненависті до такого життя?!! То вона вже є такою! Від старого — до малого у *не-сприйнятті такої їхньої* України.

Чи у своїй політичній свідомості Захід бере гору над Сходом? Гору нікому ні над ким брати не варто. Треба наближатися один до одного. Щоб розуміти мотиви поведінки, тре-

ба *знати*. Наближають людей лише знання і зусилля. І ось тут, на мою думку, альтернатив нема: без влади Схід до Заходу не наблизиться. І влада це добре розуміє.

Знаєте, емгебіст Довгопол з Великої України і сибірячка — фельдшерка Дуся із моєї повісті “Юр’яна і Довгопол” (до речі, персонажі справжні, навіть прізвища не змінені) в умовах братовбивчої війни 1949 року виявилися людянішими і благороднішими, ніж циніки з бойківсько-буковинського руху і ті, хто насправді стоїть за ними, намагаючись знову, і *саме для Західної України* розіграти карту розбрату. Чи їх мами не вчили, що осквернений прах мертвих має властивість мстити на дітях, внуках тих, хто гарцює на могилах?! Чи вони застраховані на вічне життя? Мені про це дуже боляче говорити... Бо то діється руками і моїх земляків...

А все чому? Лише з боязні перед можливим триумфальним приходом Ющенка? То я питаю: він що, цей Ющенко, — Піночет? Чикатило? Термінатор? Так уже нібито був один вітчизняний Піночет — Марчук. Ви пригадуєте телевізійні кліпи 99-го року: хлопці у шкіряних плащах шастають нічними містами і селами і забирають людей у чорні воронки? А Ющенко — нібито син Президента. Сам сказав. То ви проти батькового сина чи проти батька? Чи ви за роз’єднану, розшматовану Україну 1918 року? То так і назвіться і “не грайте вар’ята”. Люди все одно розуміють. І Бог допомагає: він подає *знаки* спинитися. Ви думаєте, оці автомобільні аварії наших політиків — це не знаки?! Та хто над цим замислюється у чаду...

Я не здивуюся, якщо за два-три тижні до виборів комусь знову спаде на думку демонструвати по Національному телебаченню документальні фільми з відрізуванням голови чи з демонстрацією найжахливіших тортур.

А знаєте, що найбільше вражає очевидців американської трагедії 11 вересня? Відсутність паніки, і нагінтання... спокою і оптимізму. Уся державна машина всіма існуючими засобами вселяла в людей віру. Ми ж уміємо у найскладніші часи (а для України це чомусь

конливою. Бодай тому, що жодних серйозніших доказів, крім того, що мерові не подобається висвітлення його діяльності студією, сама студія навести не може.

Натомість причетність до скандалу Вадима Рабиновича здається більш імовірною — не випадково майже одночасно з рішенням суду, більш, ніж дружна до олігарха газета “Столичные новости” присвятила йому першу полосу і цілий розворот. Звичайно, коментуючи ситуацію у тому дусі, що “1+1” таки отримали по заслугі. Попередні числа газети доволі часто писали про “дуже поганого Олександра Роднянського”.

Історія ще матиме продовження. Справу передано до апеляційного суду, який має винести остаточне рішення.

Л. П.

Олександр Роднянський

Київський Господарський суд виніс рішення про позбавлення студії “1+1” ліцензії та права мовлення. Рішення було прийнято майже два тижні тому, але розголосу набуло саме зараз. Серед гаданих замовників свіжої спроби переділу ефірного простору називають київського мера Олександра Омельченка і відомого бізнесмена Вадима Рабиновича. Обох не любить генеральний продюсер студії Олек-

ЗАКРИВАЮТЬ «1+1»?

СКАНДАЛ

сандр Роднянський. Нелюбов взаємна.

Представники Національної ради з питань телебачення та радіомовлення вже повідомили, що Нацрада буде оскаржувати рішення судді Анатолія Шкурата.

Історія почалася не вчора. Спочатку “плюси” позвали до суду незалежну телекомпанію “АІТІ” і виграли. Йшлося про те, що на Другому Національному вестиме мовлення тільки “1+1”. Що, врешті, й сталося. Відповідачі, почекавши три роки, позвали “плюсів”. І тепер вони виграли. Справедливість торжествує?

Виглядає на те, що у цій справі все зовсім не так, як у демонстрованих на “1+1” серіалах, тобто нема поганого і доброго героїв. І позивач, і відповідач однаково претендують на обидві ролі.

З одного боку, замовність телерозборок у суді очевидна — на носі вибори, і раптом такий сюрприз! Надто, коли країна чекає обіцяних на канал теледебатів, не згадуючи про улюблені серіали, шоу, (дарма, що переважно примітивні і “злизані” в американських чи російських колег) і щоденної ТСН. З іншого, дуже сумнівно, щоб могутні покровителі “плюсів” — СДПУ(о) і Демсоюз — дозволили запросто розіграти в Україні російський сценарій з НТВ. Не менш популярний канал, як відомо, таки закрили, не зважаючи на протести громадськості. Хоч українська громадськість навряд чи протестуватиме, а підозрювати “1+1” у неояльності до влади принаймні смішно.

Хто з її представників може настільки сильно не любити “плюсів”? Версія генпродюсера Роднянського, що це київський міський голова, виглядає не надто пере-

ДО НАС ПРИЇХАВ ПРЕМ’ЄР ПОЛЬЩІ

ПО-СУСІДСЬКИ

Основними темами розмов прем’єр-міністрів: України — Анатолія Кінаха і Польщі — Лешека Міллера були двостороння співпраця, передусім, у сфері господарчій, а також питання європейської інтеграції і міжнародної безпеки.

Польща, яка першою визнала незалежність України, послідовно захищає інтереси нашої держави в усіх міжнародних організаціях і в стосунках з іншими країнами. Зокрема, й цього разу польський прем’єр виразно підтвердив, що його країна зацікав-

лена в прокладанні нової гілки газопроводу з Росії в Західну Європу через територію України, а не в обхід.

Під час прес-конференції Л. Міллер зазначив, що позиція України в цьому питанні має для польського уряду істотне значення. А позиція ця дотепер не дуже виразна. Щоправда, прем’єр-міністр А. Кінах запевнив свого польського колегу, що Україна, захищаючи власні інтереси, домагатиметься від Росії збереження обсягів транзиту газу по своїй території.

Але, як пише газета “Rzeczpospolita” за правильними словами на високому рівні керівників обох держав і урядів про реалізацію спільних проектів не йдуть

конкретні дії виконавців місцевого рівня (варто хоча б нагадати про нафтопровід Одеса—Броди, який усе ще “будується”), що ризикує перетворити українсько-польське стратегічне партнерство в партнерство на папері.

Водночас, Л. Міллер ще раз підтвердив, що польське керівництво вважає своїм обов’язком надавати Україні всебічну підтримку в її прагненні набутти прав асоційованого члена Європейського Союзу.

Навіщо Варшаві братися за вирішення наших проблем? — питаєте. Відповідь проста: Польща добре знає незмінну мету, реалії і справжню ціну російської політики. А тому підтримує збереження та розвитку суверен-

Лешеке Міллер

ної і незалежної України, щоб кордон з Росією й надалі **проходив там, де він проходить зараз**.

завжди — лише вибори) всіма доступними методами зомбування і маніпулювання вселяти в людей тваринний страх. Наприклад, у нас не було війни. А чому вона у нас повинна була бути?! До березня придумують іще якесь чергове безглузда на забембану свідомість паралізованого страхом українця. Дивися, отого нещасного убивцю Солтиса зроблять далеким родичем як не Ющенко, то Омельченка.

Прости мені, Боже, але ті, хто в Україні системно лякає народ, — самі, мабуть, проходили вишкіл у Бен Ладена. І не шукайте інших терористів чи бандерівців. До народу це тавро не пристане. Але як ініціатори всього цього відповідатимуть перед судами історії? Як за це платитимуть їхні діти? Підійть у будь-котре село в Україні, і вам розкажуть силу-силенну прикладів, як гріхи предків наздоганяють нащадків. Це не містика. Не забобони. Це дуже жорстока і тривала у часі правда життя, яку ми намагаємося відкидати.

Марія МАТІОС

- (Інтерв’ю з письменницею читайте на стор. 9)

ХТО В УКРАЇНІ НАЙМИЛІШИЙ, ВИЗНАЧАЛИ ЖУРНАЛІСТИ

Кращими журналістами країни слід вважати Юлію Мостову, Миколу Вересня, В’ячеслава Піховшека. А також... Дмитра Понамарчука, героя “касетного скандалу-2”. Останній, щоправда, не увійшов до десятки зірок, але до списку 93-х відомих таки потрапив.

Фонд “Демократичні ініціативи” за підтримки фонду “Відродження” провів “Загальнонаціональний цеховий рейтинг журналістів — 2001/2002 рр.”, підсумки якого днями оприлюднив в УНІАН. Опитували самих же журналістів, не обмежуючись тільки столичною тусовкою, а залучаючи й регіональних працівників ЗМІ. При цьому використовували метод “снігової кулі” — кожен з експертів-учасників мав назвати імена 10 журналістів, яких у свою чергу опитували за тією ж схемою. Тобто арбітрами й учасниками виступили найавторитетніші українські журналісти. Кожному з них пропонували відповісти: “Якби Ви шукали відповіді на запитання про найліпший шлях розвитку України, то думці яких журналістів довіряли б?”.

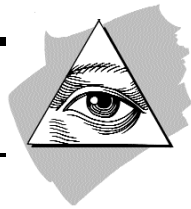
Так визначили десятку тих, на кого має рівнятися решта газетярів, радійників і телевізійників. Ось вони: Юлія Мостова, Сергій Рахманін, Володимир Скачко, Тетяна Коробова, Ірина Погорелова, Олександр Юрчук, Андрій Шевченко, Микола Вересень, Олександр Ткаченко, Ольга Герасим’юк, В’ячеслав Піховшек, Олена Притула.

Ці ж люди увійшли до списку 93-х відомих, більшість з яких широким загалу зовсім невідомі. Зате, кажуть організатори рейтингу, їх добре знають у їхніх регіонах. Після недавніх подій із оприлюдненням свіжих підслуханих розмов, добре знають і журналіста Дмитра Понамарчука — він теж у списку. Олександр Дишлевий, менеджер проектів “Демократичних ініціатив”, каже, що більшість респондентів висловилися за кандидатуру Понамарчука ще до того як його потягло на одкровення. А з рейтингу, як і з пісні, слів не викинеш.

Інші результати опитування такі: позитивними подіями минулого року названі ухвалення Земельного кодексу і ті, що пов’язані з виборчою кампанією. Найбільш негативними названі новини, пов’язані з блоком “За ЄдУ!”, НРУ Бойка і перекоси українсько-російських стосунків у бік Росії. Найважливішими політиками назвали Віктора Ющенка, Володимира Литвина, Леоніда Кучму, Юлію Тимошенко, Віктора Медведчука та Анатолія Кінаха. Серед невдах, виявляється, ті самі люди — Ющенко, Медведчук, Тимошенко, Кучма і Олександр Мороз.

Кого обрати “Людиною року”, журналісти не знають, найчастіше відповідаючи, що в Україні такої просто нема.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

«ЗА ЄДИНУ УКРАЇНУ» ЧИ ЗА «НАШУ УКРАЇНУ»?

Днями у мою поштову скриньку підкинули передвиборну анкету від блоку партій «За єдину Україну», у якій пропонується громадянам відповісти на дев'ять запитань. Їхній зміст зводиться до того, що треба зробити, щоб змінити наше життя на краще.

Лідери партій, що об'єдналися в названо-му блоці — Валерій Пустовойтенко — народно-демократична, Михайло Гладій — аграрна партія України, Сергій Тигіпко — «Трудова Україна» та Микола Азаров — Партія регіонів, проголошують: «Наша мета — сильна й квітуча держава, яку ми повинні збудувати разом». Далі вони пояснюють, що звертаються із запитаннями тому, що хочуть мати постійний діалог з громадянами, щоб обговорювати «важливі проблеми і державні рішення».

Чому так пізно, після десяти років руйнування держави, вони надумали її будувати та радитися з народом? Хто їм заважав раніше це робити, коли Пустовойтенко був прем'єр-міністром, Тигіпко — віце-прем'єром, а Гладій — міністром?

Пустовойтенко керував урядом довше від усіх його попередників. І чого він досяг?

За його урядування продовжувався катастрофічний спад виробництва, зростало безробіття, українські чорноземи заростали бур'янами, зерна збирали менше половини від рівня вісімдесятих років минулого століття, цукру виробляли одну третину від того ж рівня, зовнішній борг сягнув майже 13 мільярдів доларів, які невідомо куди поділися, пенсіонери місяцями не отримували пенсії, а працюючи — зарплату. Переважна більшість населення доведена до крайньої межі зuboжіння.

Таким чином Пустовойтенко і його уряд довели свою цілковиту нездатність вивести державу з кризи, а народ зі злиднів. Та незважаючи на такі невтішні «показники» своєї попередньої діяльності, ці діячі намагаються будь-що утриматися при владі, щоб і далі перебувати біля державної годівниці. Для цього вони утворили блок олігархічних партій, під патронатом Президента і спираючись на потужні фінансовий та адміністративний ресурси, сподіваються перемогти на виборах до Верховної Ради 21 березня ц. р.

Віктор Ющенко, за один рік роботи на посаді Прем'єр-міністра, зробив для України і народу більше, ніж усі його попередники разом узяті. Він перший зупинив падіння і добився деякого зростання виробництва. Уперше за роки незалежності його Уряд прийняв бездефіцитний бюджет і не взяв жодного цента іноземних кредитів, та ще й погасив зовнішній борг на суму 1,4 млрд. дол. Він разом з Юлією Тимошенко змусив олігархів платити податки, за рахунок чого повністю погасив багаторічну заборгованість по зарплаті та пенсіях і створив умови для поступового їх підвищення. Уряд Ющенка зробив перші кроки до подолання затяжної економічної кризи в Україні. У людей зажеврола надія на краще життя.

Це не сподобалося олігархічній більшості у Верховній Раді та «захисникам» трудового народу — комуністам, і вони спільними зусиллями відправили Ющенка у відставку.

Новий Прем'єр-міністр, лідер Партії промисловців і підприємців Анатолій Кінах, який теж приєднався до блоку «За єдину Україну», ніяких кардинальних змін в економічній політиці поки що не запропонував. Його уряд сформував державний бюджет на 2002 рік з великим дефіцитом, на покриття якого знову доведеться брати іноземні кредити.

На запитання авторів анкети, що потрібно зробити, щоб змінити життя нашого народу на краще, я відповідаю так.

По-перше, треба усунути від влади олігархів, які дбають не про державу і народ, а про свої бездонні кишені.

По-друге, покінчити з корупцією і організованою злочинністю, які за потурання нинішньої влади досягли таких масштабів, що загрожують існуванню нашої держави.

Олексій ВОЛОВИЧ,
м. Кіровоград

ЩО БЛИЖЧЕ 31 БЕРЕЗНЯ, ТО ЖАРКІШЕ...

КОЛОНКА ВІТАЛІЯ КАРПЕНКА

Україні фатально не щастить: починаючи з Чорнобиля, біда за бідою, прикрість за прикрістю — то військові вцілять ракетою в житловий будинок у Броварах під Києвом, то повинь на Закарпатті, то раз у раз аварії на шахтах Донбасу забирають десятки людських життів, то ті ж військові збивають пасажирський літак над Чорним морем і мільйонні відшкодування тягарем лягають на дірявий державний бюджет... За які ж гріхи кара небесна на українські голови?

Спробуймо задуматися над звичайними, на перший погляд, автокатастрофами.

Коли хронологічно вибудувати, з дозволу сказати, дорожні пригоди, що трапилися в Україні з відомими людьми, проаналізувати їх, то можна помітити певну типологію. По-перше, впадає у вічі те, що за останні роки в автокатастрофи потрапляли відомі політики. По-друге, що вони здебільшого належали до націонал-демократичного крила. По-третє, біда з ними траплялася якраз у період політичних збурень, до яких вони більшою чи меншою мірою були причетні.

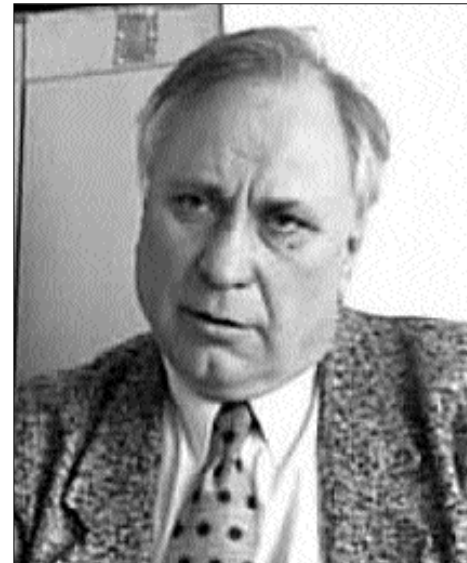
Тут варто нагадати деякі конкретні випадки.

Якраз на порозі президентських виборів 1999 року, легкове авто, в якому повертався до Києва з поїздки в регіоні лідер Народного Руху України В'ячеслав Чорновіл, на автостраді під Борисполем врізалося у вантажівку із зерном, яка раптом стала впоперек дороги. Чорновіл загинув. Тодішній міністр внутрішніх справ Кравченко, не дочекавшись ні проведення експертизи, ні завершення слідства, поспішив оголосити, що трагедія сталася внаслідок звичайної дорожньо-транспортної пригоди. Справу було закрито. Десятки тисяч людей прийшли на похорон відомого борця за незалежність України. Згодом указом Президента В'ячеславу Чорноволу було присвоєно звання Героя України — посмертно, хоч заслужив він його за життя. Ще тоді багато хто піддавав сумніву офіційну версію

У лютому 2000 року, вже після президентських перегонів, на обухівській трасі під Києвом потрапив в автокатастрофу сам Євген Марчук, недавній кандидат у Президенти, що був призначений секретарем Ради національної безпеки та оборони України (РНБОУ). Авто перекинулось на швидкості, вилетіло на узбіччя і вдарилось в дерево. Марчук з досить складними травмами потрапив до лікарні. Офіційна версія Центру громадських зв'язків Міністерства внутрішніх справ України про причину аварії, оприлюднена того ж дня: водій не справився з управлінням «форда».

Не ставлячи під сумнів офіційну версію, тим більше, що сам потерпілий промовчав, зазначимо, однак, що такі люди, як Марчук, вочевидь, у силу свого становища і діяльності, недавньої боротьби за президентство, могли мати недоброзичливців. До речі, для багатьох офіційна версія видається не зовсім переконливою: то є урядова дорога, яка постійно перебуває під посиленою увагою міліції, була вона розчищена, погода нормальна, водій досвідчений...

На початку 2001 року на автостраді під Дніпропетровськом трагічно загинув у катастрофі відомий громадський діяч, депутат Верховної Ради Олександр Ємець. Міліцейські чини пояснили трагічний випадок звично: дорожньо-транспортна пригода. Могло бути і так, бо стояла зима і погода тоді не була сприятливою для автоподорожей. Але правда і те, що Олександр Ємець належав до націонал-

потерпілих політиків — до націонал-патріотів його важко віднести. Можливо, це й справді просто випадок — зіткнулися два автомобілі, а в одному з них був відомий чиновник. Але ж у нашій державі при олігархічно-клановій владі всього можна чекати — адже не виключені у принципі й міжкланові розборки...

А от випадок з лідером опозиційної партії «Батьківщина» Юлією Тимошенко, яка очолила передвиборчий блок свого імені, не все так просто, як намагаються подати контрольовані засоби масової інформації. 29 січня у Києві внаслідок зіткнення її авто з іншим, вона отримала тяжкі травми і зараз перебуває в лікарні. Це трапилося в зовсім безвинній ситуації, на очах міліціонера-регулювальника та свідків. І саме після *тріумфальної поїздки Юлії Тимошенко до Західної України та після гучних радіодебатів у прямому ефірі радіостанції «Свобода» з лідером СДПУ(о) Віктором Медведчуком, які вона однозначно виграла*. Вона їхала до Апеляційного суду. Він мав розглянути (і розглянув у її відсутності) заяву прокуратури про скасування рішення Печерського районного суду. Він визнав неправочинним попереднє обмеження прокуратурою можливості пересування Юлії Тимошенко по країні.

Контрольована владою та олігархами преса подала суперечливу інформацію про випадок. Про що детально розповідалося у попередньому числі «Слова Просвіти». На водія автомобіля, в якому їхала Юлія Тимошенко, чиниться тиск, щоб він визнав свою провину. Такий же тиск чиниться і на міліціонера-регулювальника. Водій «жигулів», які врізалися на великій швидкості у правий борт автомобіля Тимошенко, виписався з лікарні, але додому не прийшов. Словом, страшенно заплутана справа, і, можливо, цілком свідомо.

Та мова не про те. Усім відомо, яка ненависна для нинішньої олігархічної влади і самих олігархів Юлія Тимошенко. Згадаймо бодай її звільнення з поста віце-прем'єра, арешт, в якому не було потреби, та порушення проти неї кримінальної справи за недоведені злочини, які нібито були скоєні 5-7 років тому. Очолити опозицію, Юлія Тимошенко стала небезпечною для своїх переслідувачів. Тим більше, що її популярність серед виборців зростає. І тут — рішення Апеляційного суду, яке, власне, забороняє їй виїздити за межі Києва. І тут — випадкова автоаварія, після якої вона фізично, за станом здоров'я не може нікуди виїхати. Хоча б хто що казав, а вийшов подвійний удар по ненависній опозиціонерці.

Не беруся робити категоричних висновків — хай на підставі наведених фактів їх зробить сам читач. Але одне самоочевидно: *щось негаразд діється у нашій державі*. Можливо справді названі автокатастрофи були випадковими, зрештою це — не вбивства незручних журналістів, де злочини видно неозброєним оком. Не хочу прогнозувати, але схоже, що з *наближенням парламентських виборів політична атмосфера стає все гарячішою*. І хто ще на цьому обпечеться, сьогодні важко сказати.

Віталій Карпенко

Малюнок О. Свтушенка

причини автокатастрофи, але правоохоронні органи на це не зважали. Зокрема, є свідки, які бачили відеозапис, що свідчив нібито про причетність до автокатастрофи міліцейських служб — відеокасета була передана Євгенові Марчукові, у час, коли він був одним з претендентів на крісло Президента, але він їй не надав значення, а згодом вона дивно зникла.

Тепер, напередодні нових парламентських виборів до цієї теми все частіше і частіше повертаються представники різних політичних сил (і з різних мотивів), але громадськість прислухається до голосу рідних покойного, зокрема сина Тараса, які вимагають повернутися до цієї справи і розглянути її пильніше і об'єктивніше. У їхній вимозі добитися правди звучить біль близьких, а не корпоративна кон'юнктура чи спекуляція, як у декотрих політиків.

демократичного табору, був послідовним патріотом своєї держави, свого часу чезав принципів незгоди вийшов з пропрезидентської Народно-демократичної партії України...

Справді є щось зловісне у тому, що в автокатастрофи потрапляють неординарні люди, визначні представники національної еліти. Як і в тому, що автокатастрофи частішають у часи політичного напруження. От і тепер, як тільки розгорнулися парламентські перегони, трапилося дві так звані дорожньо-транспортні пригоди, які привернули увагу широкої громадськості. Спершу на житомирській трасі отримав струс мозку Володимир Литвин — глава Адміністрації Президента, який перед цим саме очолював пропрезидентський передвиборний блок «За єдину Україну» (ЗаЄДУ). Постать цієї людини дещо впадає з типологічного ряду

Так, кожен. Тільки, поки що не у нас, а в Польщі. І практично будь-яку, крім службової документації спеціальних установ — безпеки, війська, вищих органів на мобілізаційний або особливий період тощо.

Від 1 січня 2002 року набрав сили прийнятий польським Сеймом Закон від 6 вересня 2001 року "Про доступ до публічної інформації", що поширюється не тільки на громадян Польщі, а й на будь-кого зацікавленого. Більше того, державний службовець, до якого звертаються по інформацію, не має права цікавитися, з якою метою і чому хтось хоче отримати ці відомості. Ст. 2 Закону визначає чітко: "Від особи, яка користується своїм правом на інформацію, не можна вимагати юридичних або фактичних підстав зацікавленості". Згідно із законом доступ до інформації — безкоштовний, хіба що відповідна інституція зазнала витрат, наприклад, пов'язаних зі способом переказування інформації (зокрема виготовлення фільмів, касет, дисків тощо). Для порівняння нагадаємо читачам, що в Україні в державному бюджеті на 2002 рік у частині "Надходження до бюджету" є спеціальна стаття (поз. 241210) — "Плата за послуги, що надаються бюджетними установами — 3,8 млрд. грн.". Тобто 8,5% всіх надходжень до бюджету держава прагне стягнути з громадян та організацій за їхню зацікавленість життям держави, в якій вони живуть. Причому стягнути на рахунок бюджетних установ, які вже й так існують коштом громадян і організацій. Цей абсурд може зматися хіба що з абсурдом нашої податкової системи, зокрема з її одіозним ПДВ (податком на додану вартість).

Оце вам різниця між відкритим і закритим суспільством. Відкрите суспільство — це держава, службові особи якої служать громадянам, а закрите — де службові особи вважають, що громадяни повинні їм платити за відкривання інформації, призначеної для всіх. Цікаво, що вказана стаття прибутку бюджету України — "плата за послуги, що надаються бюджетними установами" — у півтора раза перевищує такі бюджетні надходження, як "відрахування від сплати за транзит газу через територію України" (поз. 24061 бюджету). Не кажучи вже про те, що будь-яку інформацію чиновник в Україні може просто не дати,

собі їхню власність, їхнє реальне майно. А майно — це вже не папірці. Його ціна, як мінімум, на порядок вища.

Натомість у Польщі громадяни нині чітко розуміють різницю між державною, особистою чи комерційною таємницею і публічною інформацією. Охороняється таємниця кореспонденції, таємниця даних про психічне здоров'я, банківська і лікарська таємниця, таємниця сповіді і бюлетені для таємного голосування. Тут усе чітко: якщо службовець виконує публічні функції, він зобов'язаний дати інформацію про ці функції. Тому кожний має право доступу до урядових документів і

ПРАВО І ЛІВО

Причому будь-яка державна інституція зобов'язана надавати інформацію про свій правовий статус і функції, предмет діяльності і компетенцію, принципи діяльності, які вона веде, реєстри й архіви, а також способи й умови надання інформації про них. Не таємними вважаються також: тексти виступів і оцінки, які дають посадовці, інформації про стан держави, місцевого самоврядування, їх організаційних і структурних одиниць, майна, правові і майнові аспекти інституцій, організацій і їх функціонерів, розмір державного боргу і місцевих органів урядування тощо.

Щоб не було підстав для усунення од відповідальності за невиконання цього Закону, в ньому подано перелік типів, видів, інституцій, які зобов'язані безумовно відповідати на запити громадян, починаючи від Сейму і уряду до керівництва та функціонерів профспілок і політичних партій.

Для оприлюднення всього об'єму несекретної інформації в Інтернетовому "Бюлетені публічної інформації" створюється спеціальний "Урядовий телеінформаційний публікатор".

Відповідь на запит громадянина кожна інституція чи установа має надати не пізніше двох тижнів з дня подання. Увесь цей цікавий Закон видано в газетах, а також в Інтернеті (www.rzeczpospolita.pl/gazeta/wydanie-011217/prawo/prawo...)

На мій погляд, цей закон сьогодні потрібен Україні як повітря. Бо він учить громадян шанувати себе, а службових осіб — насправді служити людям. А поки що він дає нам можливість зрозуміти, яка прірва відділяє нашу країну од цивілізованих держав.

Свєн ҐОЛИБАРД

ІНФОРМАЦІЮ ОТРИМАЄ КОЖЕН!

навіть якщо вона не являє собою жодної таємниці. Я ладен припустити, що й згідно з офіційним запитом — і за гроші! — він може крутити носом. А от "неофіційно" продати інформацію (про гроші ми, наразі, промовчимо) — це вже викликає зацікавленість. Тут вже є певний паритет: вашу зацікавленість еквівалентно міняємо на нашу зацікавленість. І тут, як кажуть, усе таємне стає явним. От як, наприклад, списки акціонерів АТ "Славутич" — з домашніми адресами, номерами телефонів і кількістю акцій на рахунках.

Не будемо зараз розглядати питання — як ці списки потрапили до рук "інвесторів"-перекупників. Головне, що завдяки саме цим спискам деяким метким хлопцям удалося викупити у бідних акціонерів кілька великих пакетів за безцінь, тобто фактично забрати

засідань колегіальних органів влади, обраної на загальних виборах.

Отже, згідно з польським Законом, громадянин має право доступу до документів, які вміщують:

- наміри законодавчої і виконавчої влади;
- проекти юридичних актів і норм;
- програми виконання громадських (суспільних, державних) завдань, способи їх реалізації і наслідки;
- зміст адміністративних ухвал і інших рішень, стосовно проведення і підсумків діяльності контролюючих органів, а також тексти виступів, обговорень і висновків;
- точки зору посадових осіб з питань, які мають громадський, публічний інтерес, відношення, наслідки.

У ТІНІ НЕДОВИКОНАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ

ТОЧКА ЗОРУ

Зокрема, до таких слід віднести недовиконання плану надходжень від податку на додану вартість (89 % виконання плану, 1,27 млрд. грн. недонадходжень) та податку на додану вартість з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) - 82,4 % виконання плану, 1,38 млрд. грн. недонадходжень. Якщо врахувати акцизний збір з вироблених в Україні товарів (90,5 % виконання), в тому числі: нафтопродуктів (42,1 % виконання), то постає логічне запитання: чому торішнє економічне зростання, яке спостерігалось в Україні, не позначилося на доходах бюджету? Адже навіть показник виконання доходів від податку на прибуток підприємств склав за таких успішних економічних умов лише 95,2 % плану.

Воістину, реальне життя і бюджетний процес часто нагадують дві паралельні прямі, що, як відомо, не перетинаються.

Недонадходження по згаданих та інших статтях доходів загального фонду державного бюджету мали б скласти в 2001 році суму, що значно перевищує 4,8 млрд. грн. Але чимало статей бюджетних доходів були пере-

виконані, що дозволило скоротити відставання виконання доходів від плану. Зростання окремих статей доходів можна було б пояснити поліпшенням господарчо-фінансового клімату та сподіваннями на податкову реформу, яки не факт нагромадження й мобілізації коштів перед виборами до парламенту.

Саме тому рішення уряду про віднесення надходжень від приватизації до джерел фінансування дефіциту бюджету можна розглядати як позитивний крок. Зрештою,

бюджетний дефіцит є звичайним інструментом фіскальної політики, який, окрім іншого, стимулює джерела його покриття.

Скорочення надходжень до бюджету відбулося на фінансуванні культури, мистецтва, ЗМІ. Виконання видатків держбюджету по цих статтях у 2001 році (загальний і спеціальний фонди), згідно оперативних даних на 1 січня 2002 року, склало, відповідно, 64 і 79 відсотків. Тенденція недофінансування зазначених статей на державному рівні, на жаль, набула сталого характеру впродовж

останніх років. Становище певною мірою рятують місцеві бюджети, які традиційно перевиконують планові обсяги фінансування видатків на культуру та ЗМІ. Такий перерозподіл навантаження - 2001 року, скажімо, частка місцевих видатків у зведених видатках загального фонду бюджету була запланована на рівні 60,5 відсотка, а фактично сягнула 83 відсотків - цілком справедливий, враховуючи, що держава делегує місцевим бюджетам значну частину повноважень у сфері культури. Але й на місцевому рівні фінансування культури не є пріоритетним напрямком використання коштів і складає мізерну частку загальних видатків, що видно з наведеної таблиці.

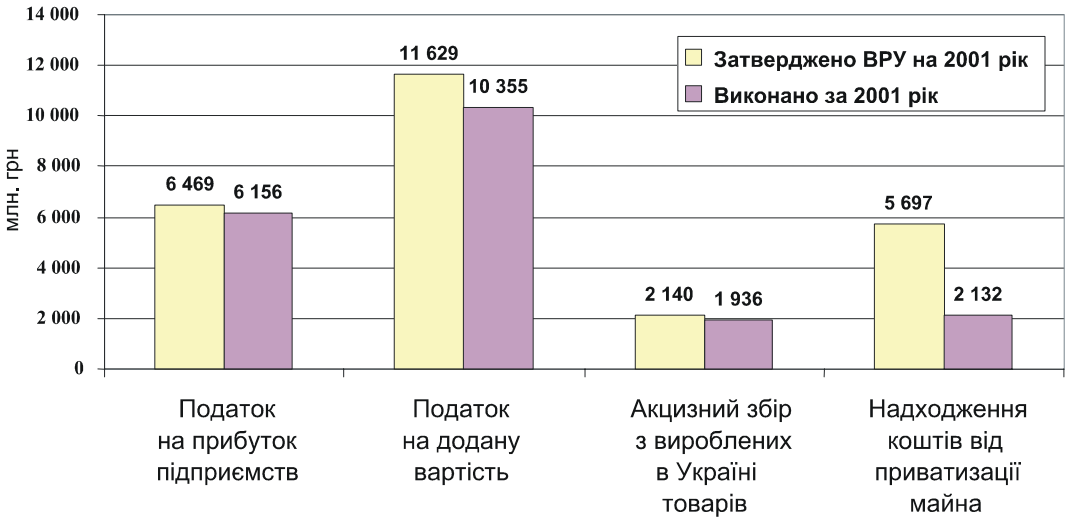
Переважаюча частина навіть цих обмежених видатків спрямовується на виплату надзвичайно низької заробітної плати та оплату комунальних послуг, а отже, зрозуміла та скрута, в якій перебувають практично всі культосвітні установи не тільки на сільському чи районному рівнях, а й у великих містах. Скажімо, львівська газета "Поступ" у числі за 29-30 грудня 2001 року вмістила статтю "Із наступного року українських книжок не буде", в якій навела інформацію, поширену на прес-конференції директором львівського видавництва Ларисою Федорів, про критичний брак грошей в обласному бюджеті на 2002 рік для потреб української книжки.

Олександр БУЦЕНКО

Динаміка видатків місцевих бюджетів України по функції культура і мистецтво у 2000 – 2002 роках

Виконання у 2000 році		Очікуване виконання у 2001 році		У проекті бюджету на 2002 рік			
				абсолютно		порівняно з 2001 роками	
млн. грн.	частка у видатках	млн. грн.	частка у видатках	млн. грн.	частка у видатках	млн. грн.	частка у видатках
422,7	4 %	546,5	4 %	322,5	2 %	– 224,0	– 41 %

Виконання основних доходних джерел загального фонду державного бюджету в 2001 році

КОЗАКИ-СУЧАСНИКИ

Згідно з довідкою, наданою Міністерством юстиції України на запит "Слова Просвіти", в нашій колись козацькій державі діють шість громадських організацій козацького спрямування, що зареєстровані Мін'юстом. А саме:

1. Українське козацтво, м. Київ, керівник гетьман І. Г. Білас.
 2. Спілка козацьких організацій України, м. Донецьк, керівник В. О. Дубограй.
 3. Спілка козаків України "Військо Запорізьке", м. Запоріжжя, керівник П. І. Заболотний.
 4. Всеукраїнська громадська організація "Козацьке військо запорозьке України", м. Київ, керівник Д. І. Сагайдак.
 5. Міжнародна оборонно-патріотична організація "Козацтво України", м. Київ, керівник А. В. Попович.
 6. Всеукраїнська громадська організація "Козацькі війська України", м. Київ, керівник В. А. Осипенко.
- Шість організацій, як Ви зрозуміли, абсолютно незалежні одна від іншої за статутом. Між тим кожна з них претендує на роль "про-

довжувача козацьких традицій", як і на всеукраїнський статус. Окремішність, передусім, визначає лідер того чи іншого "козацького війська", хоча це і видається дивним.

Раз по раз "виявляються" політичні інтереси якогось лідера, доводиться чути і про формальність усього. Є певні люди, котрі вбачають причину "гри у козаків" лише фінансове зацікавлення. Постає логічне запитання: хто ж вони насправді, ті сьогоднішні козаки?

Цією рубрикою хочемо відповісти на поставлене запитання. Об'єктивність вимагає різних поглядів, і кожен зацікавлений може висловити свою думку.

Перший наш крок — анкета, надіслана до кожного з існуючих в Україні козацьких об'єднань. Аби пришвидшити процес доцільного обговорення й висвітлення сучасної козащини, залучити читачів — публікуємо нашу анкету.

Отож, шановні козацькі керівники, пани І. Г. Білас, А. В. Попович, П. І. Заболотний, Д. І. Сагайдак, В. А. Осипенко та В. О. Дубограй! Сподіваємося, що відповісте на такі за-

питання:

1. У чому полягає особливість Вашої організації з-поміж шести зареєстрованих Мін'юстом "козацьких організацій"?
2. Наскільки розбудована Ваша структура (кількісно й регіонально)?
3. Чи маєте стабільну систему діяльності та яка її спрямованість? (Займаєтеся науковим аспектом козащини, фізично-виховним, пропагандистським, іншим?) Назвіть найбільш іменитих козаків із Вашого коша (низової організації)?
4. Чому не увійшли до якоїсь уже існуючої козацької організації, а працюєте самос-

тійно? Чи співпрацюєте з партіями, церквами, громадськими організаціями? Як виховуєте молоду зміну?

5. Чи не вважаєте, що настав час об'єднатися усім козацьким організаціям?
6. Чи маєте якісь стосунки із закордонними організаціями? У чому вони полягають (спільні заходи, традиції)?

Прагнемо розуміння всіх козацьких структур та зацікавлених читачів. Наперед вдячні за співпрацю.

Характер і воля січовиків — то найколеритніше явище в козацькій духовності. Уже сам по собі національний характер і воля українця є унікальними серед менталітетів планетарних етносів. У козаків ментальний лад зблиснув новими гранями психіки свого народу. Надлюдська напруга розуму й волі в пошуках виходу зі смертельного кола вигартували в запорожців могутні характери. Залізні нерви, гострий, кмітливий розум, блискавична реакція, фантастична інтуїція, чаклунство (оте саме знамените запорозьке характерництво), мужність до безглуздя... Мало не казковий герой, чи не так?

У турецькій столиці у шкіряних мішках і досі лежать нерозібрані архіви того часу. На тих пергаментках — факти з життя тих козаків, фіксовані (зауважте) їхніми ворогами. Ось якийсь візир доносить султанові:

Коли козаки підступили до міста з моря, ми реготалися. Бо їх було дві-три тисячі, а нас — понад тридцять тисяч, і ми сиділи за високими мурами, і в нас кипіли котли зі смолою. Та коли ці шайтани здерлися на мур, нас охопив жах. Бо це були не люди, а дияволи. Один змагався з кількома і перемагав. Одного запорожця облили палаючою смолою. Він спалахнув, як смолоскип. Кинувся рятуватися? Аяке! Він зареотався сатанинським сміхом і продовжував з веселими гуками крушити наших своєю воєнненою шаблею! Другому козакові відрубали праву руку. Він підхопив шаблю лівою рукою і встигнув ще зарубати трьох яничар.

У народі теж залишалася згадка про запорожців як про істот надприродних, обдарованих "нелюдською" силою і чаклунством. А скільки важливих (інколи — трохи прикрашених) деталей у художній літературі, в народній поезії, в козацьких легендах та переказах! Пригадуєте, який богатир у Миколи Гоголя Тарас Бульба? Десятки ляхів насядають, а він крутне кремезними плечима — і ті, мов груші, розсипаються ву-сїбіч. Фантастика? А запорожець у вірші Яра Славутича "Паливода"?

У нього шия — хоч обіддя гни,
На ньому шкіра —
не проходять кулі.
Коли, підпавши, він іде на гулі,
З ним жартувати —
Боже борони.

...
Жартун гуляє,
зівши заволоків,
З досади гасить кулями свічки
На півторах
від мушкетів кроків.

Такими ж "космічними істотами" постають запорожці у народних переказах:

"...У нього, у того запорожця, сім пудів голова!.. А вуса у нього такі, що, як візьме, було, він їх у руки та як розправе одного туди, а другого сюди, то і в двері не влізе, хоч би ті двері були такі, що через них і трійка коней з повозкою просочила".

"А сила яка у них була? Хоч у старого, хоч у малого. Іде раз кошовий, аж дивиться, дитина сім год загляда на дзвіницю.

— Чого ти, мале, заглядаєш на дзвіницю?

— А я туди зніс ломову пушку.

— Ти?

— Я.

— А піди назад знеси!

Воно пішло та й знесло. От такі тоді люди були! Тепер хоч десятеро коней запряжи, то не знесуть. А про старих запорожців то вже й ка-

зати нічого. Воно оце було як говіють, то піп і приказує їм:

— Пани молодці, котрі із вас мають велику силу, то втягуйте в себе.

А то як дихне, то піп з причастієм упаде.

ЧАКЛУВАННЯ ХАРАКТЕРНИКІВ

Сила страшенна була!"

Особливо славився "казковою" силою козак Васюринський: "Васюринський, знаєте, той був такий сильний, що як причащається, то чотири чоловіки держать попа, щоб не впав од духу. Такий був лицар, що тільки дхне, то от самого духу не встоїш на ногах. Як прийшли москалі Січ жакувати, то він просив, щоб тільки дозволено йому стать на башті: "Ми, — ка-

єдності з усією біоенергетикою організму — як внутрішньою, так і того біополя (точніше, психобіополя), що огортає наше тіло, мов аура, і світиться різноколірним, невидимим для більшості з нас, але добре видимим "екстрасенсам" полум'ям. І коли козак-характерник, пройшовши вишкіл за системами козацьких єдиноборств ("господар ночі" та ін.), міг іти з голими руками на ворога і вже на відстані валити його з ніг і навіть вбити, то тільки як метафора звучить знешкодження одним "дихом". Насправді то супротивника паралізував потужний, концентрований пучок психоенергетики (біоенергетики). Між іншим, секрет успіху таких систем бойових єдиноборств, як китайська система цигун, японське єдиноборство кіко, також полягає у "роботі з внутрішньою енергією через дихальні вправи".

Є серйозні підстави вважати, що на всіх етапах історії нашого народу, починаючи з первіснообщинного, існував елітний таємний орден відунів езотеричного, втаємниченого, адресованого лише обраним, знання, яке в своїх чільних прикметах залишилося незмінним до наших днів. В епоху Трипілья й Київської Русі це були жерці-волхви, за доби Козаччини вони називалися характерниками, "знаюками", а потім — знахарями, чаклунами, мольфарами тощо, а тепер — екстрасенсами, астрологами, психотерапевтами і таке інше.

До речі, назвавши своїх волхвів **характерниками**, запорожці правильно підкреслили чільну роль у генезі цього мистецтва видатного характеру й волі. Попереду вже говорилося (у турецьких фактах) про здатність козаків переносити муки, що знаходяться за межею людського розуміння. На основі історичних свідчень та переказів поети створили багато творів про цю витримку запорожців. В одній з оповідок Степана Руданського козак просить не дуже високо його саджати на палю, а коли мучителі нашорошили вуха, він пояснив їм:

Буде краще вам мене

В с... цілувати!

В іншій співомовці "Турецька кара" таке:

Взяли турки козака,

На смерть засудили,

Межі ноги йому кіп

Довгий заложили,

Та й довбнею і женуть,

А той тільки каже:

Далі буде

Наукові матеріали
люб'язно надав редакції
Олексій ГУБКО

Зачіска "Характерника" і "Волхва"

же, — станемо з кулаками, то ні спис, ні куля не візьме".

Казки, звичайно, — одне, а наука — інше. Але у світлі новітніх наукових даних ці легенди видаються не такими вже й фантастичними. У популярних нині східних системах єдиноборства тренування дихальної системи як важливого складника бойового мистецтва займає величезне місце. До речі, ці єдиноборства, які повертаються до нас як велика новинка, насправді запозичені від козацьких єдиноборств, а ті, в свою чергу, розвивали традиції психофізичних вправ, що тягнуться ще від трипільських волхвів. Звісно, тут виявляються феномени дихання не самі по собі, а в суголосній

"Ти бий рівно, коли б'єш,

Не милися, враже!"

У Яра Славутича січовик сідає на палю, попикуючи люлькою:

Він, січовик, зриває

з пліч кошульку,

І, щоб не зникло козаків знаття,

Сіда на палю,

запаливши люльку.

У таких випадках виявлялася не тільки зневага запорожця до фізичних мук, але й часто його психофізична здатність "відключати" цей біль, не відчувати його. Як відомо, цією дивовижною здатністю володіють і сучасні йоги. Козаки-характерники ж справіку віддали секрети "мистецтва йогоїв", зокрема й хист знебоління. Очевидно, саме цей ефект настав у козацького сотника Івана Гонти, коли він терпів нелюдські катування (здерли з голови шкіру з волоссям, здерли шкіру з тулуба до пояса, а потім ще й посипали сіллю), вигукнувши в кінці: "Казали, що болітиме, а воно ж не болить!" Варто зачитувати уривок цієї сцени в "Думі про Гонту" Олександра Шведа:

Сотник Гонта вийшов гордо,

Перед катом не гнув спину,

Вийшов смілий і веселий,

Мов до кума на хрестини...

Вороги гаками люто

Шкіру з тіла його рвали

Та пекучі тії рани

Піском, сіллю посипали...

Засміявся Гонта гучно:

— Не болить же! Чуєш, люде!

А казали і лякали,

Що боліти дуже буде...

Не болить же! Чуєш, люде!

Не болить козацьке тіло

І боліть воно не буде,

Хай би пекло тут горіло!

НАШ ЧЕМПІОН СВІТУ З ШАХІВ — НАЙМОЛОДШИЙ

По закритті світового шахового турніру, офіційних та неофіційних церемоній у нашому посольстві, 26 січня Руслан Пономарьов повернувся на Батьківщину з Москви. Його вітав Донецьк та рідний Краматорськ, після чого Руслан узяв розважально-відпочинковий тайм-аут. 15 лютого нашого чемпіона урочисто й офіційно у Палаці "Україна" вітатиме Київ. Очікується, що нагороджувати Руслана Пономарьова, Василя Іванчука та інших юних шахових геніїв буде наш Президент Леонід Кучма. Цікавими є обставини шахового фіналу українців.

Вісімнадцятирічний українець із Краматорська достроково і поза прогнозами спеціалістів виборов звання чемпіона ФІДЕ з шахів. Подія справді вагома. Серйозні українські шахові школи Львова і Краматорська нарешті вдовольнили свої "амбіції". Показово те, що в перемозі інтелектуалів з України не виникало сумнівів. Два наші співвітчизники вийшли у фінал шахової корони. Інша справа, що всі спеціалісти, як і Гаррі Каспаров, віддавали заздалегідь корону досвідченішому львів'янину Василю Іванчуку. Недооцінка ж останнім суперника — Пономарьова дещо розслабила гросмейстера, у підсумку — швидка, на грані шоку, поразка за 23 ходи (Іванчук грав чорними) першого ж поєдинку.

Інтрига фіналу полягала у чудовій обізнаності супротивників один з одним. До речі, слово "супротивники" до ключової пари шахістів збірної України, котрі пройшли разом не один турнір, додавало іншу інтригу. Стояло питання — хто ж психологічно виявиться сильнішим? Незважаючи на те, що за світовим рейтингом Руслан — на сходінку вище від Василя, перемогти всі віддавали останньому. Мабуть, львівський гросмейстер не зміг налаштуватися на поєдинок із земляком. До того ж асистували юному шахісту авторитетний болгарин Веселин Топалов та ще одна нова краматорська зірка — дванадцятирічний (чемпіон світу у своєму віці) Сергій Карякін.

Після шокувальної поразки Іванчука у першій партії, Руслан зміг три наступні звести, хоча й дуже важко, до нічиїх. П'ята партія, по суті, вирішувала все, і львів'янин, перемагаючи на старті, програв. Руслану залишалося зробити ще одне "перемір'я", що він і зробив у сьомій партії.

Нагадаємо: з короною наш Руслан Пономарьов одержав півмільйона доларів, Василя Іванчука мають втішити 250 тисяч. 20 % плюс податки з нагороди наші шахісти віддають ФІДЕ та у наш бюджет, відповідно. А наш Президент Леонід Кучма нагородив Пономарьова орденом Ярослава Мудрого V ступеня, львів'янина Іванчука — орденом "За заслуги" II ступеня.

ПРИСТРАСТІ І РОЗУМ

Напередодні нового 2002-го року відбувалися події, котрі, окрім як "скандальні" та "незрозумілі", не були ідентифіковані. Йдеться про установчу конференцію Всеукраїнської молодіжної громадської організації "Молода Просвіта". Під мирною і далекою назвою, виявилось, "заритий собака" задоволено і поки що нерозгаданої проблеми.

"Молода Просвіта" при Всеукраїнському товаристві "Просвіта" імені Тараса Шевченка почала творитися з 1995 року. З того часу пошуки лідера і достатніх фінансових впливів стали невід'ємними елементами становлення організації. "Розумний і патріотичний" Довгалюк став першим її керівником. Але "заангажованість" перспективного хлопця в Івано-Франківському університеті й фінансова неспроможність "організувати" його як центр "Молодої Просвіти" у Києві звели діяльність структури на місцевий рівень, а далі — загальмували взагалі. Нарешті — можливість. Тоді до "Просвіти" наполегливо прибиваються надто "прогресивні" молоді люди. Статус організації використовується не тільки задля приросту політичного капіталу. Достатньо відомий тепер "терорист" Олександр Башук тоді прославився акцією в "Просвіті". Одержавши гроші за рекламу "Кока-Колі" на українській вечірці, пан Олександр зник у підпіллі... Наприкінці 90-х з'явився і представився як уже готовий лідер "Молодої Просвіти" Павло

Караченцев. Достатнє фінансування "Просвіти" дозволило "засвітитися" у місцевій владі, серед молодіжного політичного активу, ввійти у світову павутину. На імідж центру і його лідера працювали регіональні осередки, найбільше — Львів, що має дієву організаційну мережу, видає популярний молодіжний журнал "Торба". На жаль, всеукраїнської молодіжної організації так і не постало,

— Галино Андріївню, Ви відповідаєте за організацію установчої конференції всеукраїнської "Молодої Просвіти". Чому виник конфлікт?

— Ми планували конференцію ще влітку. Я розмовляла з певними регіональними керівниками "Молодої Просвіти", щоб підготуватися і все нормально оформити, як і Статут. Не раз "виходила" на Ярини Ясиневиці зі Львова. Вона мені обіцяла надати попередній Статут всеукраїнської організації, але через різні причини я його не отримала. Виявилось, що його одноосібно має колишній лідер столичної "Молодої Просвіти" Павло Караченцев. Працювати над новим не виявляв бажання ніхто, окрім сьогоднішньої київської крайової "Молодої Просвіти". А ми уже довго працюємо, керівництво "Просвіти" вимагає "результати". Мали терміново це все робити, та й фінансів достатніх на "розкрутку" немає. Підготували з юристом Статут і дали його на розгляд регіонів на конференції. На жаль, п'ять обласних організацій, що були під впливом колишнього лідера Караченцева, досить непристойно почали вимагати перенести конференцію. Виникла гостра суперечка. Мене навіть виве-

«АМБІЦІЇ РЕГІОНАЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ»

ли з рівноваги. Як можна переносити конференцію через якісь дрібні зауваження до Статуту? Це ж — гроші, зобов'язання перед "Просвітою"... Складалося враження, що певні люди хочуть просто "відтягнути" створення Всеукраїнської молодіжної громадської організації "Молода Просвіта". Ми їм так і сказали. Мало до бійки не доходило. Молоді хлопці, особливо львів'яни, були дуже агресивні. Наче зібралися дві ворогуючі структури. Нам не вдалося усе мирно вирішити, змушені були діяти швидко. І більшість присутніх погодилися з нами.

Таким чином ми прийняли Статут Всеукраїнської молодіжної громадської організації "Молода Просвіта" і подали на реєстрацію в Мін'юст. Сподіваємося, що скоро нас зареєструють, тоді почнемо нормально працювати. А те, що п'ять тих регіональних структур подали протест, не

визнали конференцію і вийшли із зали — їхня справа. Якщо вони не хочуть з нами працювати, а ближчі до "Батьківщини", ми впораємося самі. Організовуємо постійно якісь творчі заходи, хлопці їздять по Україні, є певні проекти. Керівництво "Просвіти" нас розуміє... До того ж обрали в Правління деяких представників обласних організацій, вони теж не обділені, не треба говорити про тоталітаризм.

— Ви відхилили попередні пропозиції (того ж Голови Івано-Франківської обласної "Просвіти" Володимира Ференца) про юридичне підпорядкування "Молодої Просвіти" так званій "дорослій". Чи не боїтеся наступних розколів і відходів?

— Ну, я так не вважаю. Усе залежить від особистості, а не від Статуту. Якщо люди хочуть працювати на українську справу — вони будуть це

робити. Контролювати їх не треба. До того ж, молоді цього не люблять. Ми написали, що продовжуємо справу "Просвіти", цього достатньо. Треба вірити цим хлопцям і дівчатам, не боїтися вкладати в них гроші...

— Як у Павла Караченцева...

— Просто він виявився непорядним. Сьогодні керуватиме всеукраїнською "Молодою Просвітою" Віталій Мороз, перспективний і хороший

«ІНТЕРЕСИ ОСЕРЕДКІВ НЕХТУЮТЬСЯ»

— Пані Ярино, які підсумки і рішення установчої конференції Всеукраїнської "Молодої Просвіти"? Відомо, що львівська обласна організація стала опозиційною силою...

— Мали багато застережень щодо підготовки конференції, але слово "опозиція" тут недоречне. Має бути зрозумілим, що "Молода Просвіта" не твориться на нулі. Є багато регіональних організацій, частина — із обласною структурою, буквально до сіл. У такій мережі, очевидно, надвелика оперативність неможлива. А нас повідомили у середу ввечері про конференцію на п'ятницю. Нехай колишнє керівництво не довели справу до кінця, нехай треба його змінити, можна внести якісь статутні зміни, але це за день-два не робиться. Новий Статут попередньо ми не бачили. А мали б з ним ознайомитись усі наші осередки, до сіл, обговорити і узгодити, надіславши пропозиції разом із списком делегатів у центр. Немає коштів? На конференцію ж витрачені тисячі...

Зрозуміло, що до Статуту відразу виникло безліч питань. Перша редакція виглядала взагалі непристойно. Як у першій, так і в останній редакції розмите питання членства. Фігурує лише член всеукраїнської "Молодої Просвіти", що приймається за заявою на Голову всеукраїнської ор-

ганізації. Розвести людей, які пишуть навіть з одного населеного пункту заяву, один — на Голову первинного осередку, другий — на всеукраїнського Голову, — неможливо. З боку п'ятих областей (Львівська, Волинська, Херсонська, Черкаська, Кіровоградська) пропонується нормальне, потрібне положення: членом всеукраїнського товариства є кожна людина, яка написала заяву у первинний осередок. Бо справжня організація — осередки, решта є надбудовою. Цього не прийнято. Наступним недопустимим положенням є те, що колективні та індивідуальні члени всеукраїнської організації мають рівні права й обов'язки. Обласним організаціям, уже зареєстрованим, запропоновано вступити туди колективним членом і змінити назву. Але ж фінансування на перереєстрацію, зміну печаток, рахунків тощо не передбачається — теж проблема. До того ж ми, із великою кількістю членів, маємо таке ж право, як і одна окрема людина, член всеукраїнської "Молодої Просвіти". Так само без будь-яких проблем і перешкод можна було залишити за обласними структурами назву, просто ми б внесли до свого Статуту пункт, що стаємо осередком всеукраїнської "Молодої Просвіти". І тоді без зайвої бюрократії і витрат підпорядковувалися б центру... Ще одне питання —

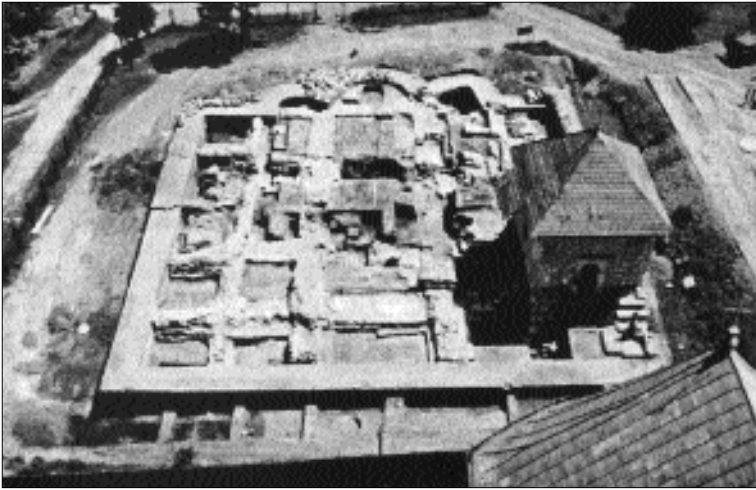
повноваження керівних органів. У першій редакції зазначалося, що Ревізійна Комісія — керівний орган. Чимало попередніх домовленостей про правління на другий день конференції безслідно зникли. Так, керівні органи мають повноваження на 5 років. Не дуже демократично, як на мене, до молодіжної організації. Тут і обмеження у віці, і велика плинність кадрів. Наша пропозиція — три. Нехай уже п'ять, як хоче більшість, але те, що усувається з органів правління Велика Рада — неприпустимо. П'ять людей ефективно не можуть керувати, тим паче який довгий час, усією регіональною мережею. Нехай один чи два Голови областей потрапили до правління, але що робити, коли за місяць-другий ця обласна ланка змінить Голову? Він же залишатиметься у загальному правлінні, хоча може уже не бути навіть членом місцевої структури. Коли б увести Велику раду з керівників регіональних організацій (за посадою, не за особистістю), збирати її раз на квартал для коригування діяльності всеукраїнської "Молодої Просвіти" — була б інша ситуація...

У мене таке відчуття, що люди, котрі робили Статут, не бачили загальної мережі організації. Як же можна тоді керувати, нормально працювати? Логічно, що без розколів і непорозумінь не обійтись і п'ять орга-

нізацій про це заявили. Але на нашу позицію і зауваження ніхто не хотів і не хоче зважати. Що пропонуємо сьогодні? У декларативній, галопній реєстрації всеукраїнської "Молодої Просвіти" немає потреби. Можна почекаати місяць. За той час обласні організації обговорять і приймуть на своїх конференціях Статут і, знову зібравшись на з'їзд, приймають аргументовано усі питання. Інакше, коли затвердиться Статут і зареєструють організацію, потрібні зміни внесуть тільки через 5 років, а цей час фактично організація не буде діяти. Позачерговий з'їзд — марево — треба мати 2/3 підписів членства, коли ustalена практика — вимога третини регіональних організацій, Голови, Ревізійної Комісії чи Великої ради.

Ми надіслали заяву пану Мовчану, голові ВУТ "Просвіта" імені Тараса Шевченка, іншим — зі своїми пропозиціями. Аж ніяк не хочемо відмежовуватися од всеукраїнської "Молодої Просвіти", як запевняють певні люди. Але інтереси первинних осередків мають бути хоч трохи враховані. Усі витрати, які потрібні для повторного приїзду наших делегатів, ми готові взяти на себе. Так можуть зробити й інші регіональні структури.

● Сторінку підготував Олександр СОЛОНЕЦЬ

Повторні розкопки Успенського собору. 1988 р.
Археолог Ю. Лукомський

Влітку 1914 року, стверджує дослідник життєпису Я. Пастернака відомий львівський археолог В. Петегрич, Я. Пастернак як випускник Львівського університету брав участь у роботі археологічної експедиції під керівництвом Я. Чекановського, що досліджувала пам'ятки трипільської культури в печері "Вертеба" (с. Більче Золоте на Тернопільщині). Ці розкопки стали початком його наукової кар'єри. Під час польової практики з археології він проводив також цікаві антропологічні дослідження, наслідком яких стала вартісна наукова праця "Антропометричні дослідження українського населення південної Жовківщини", що вийшла у світ аж у 1919 році.

На здібного студента звертає увагу В. Гнатюк, який дає йому рекомендацію на роботу до національного музею у Львові, де тоді директором працював відомий мистецтвознавець І. Свенцицький. За дорученням митрополита Андрія Шептицького молодий дослідник вивчає українську церковну старовину та збирає для музею цінні експонати. Але Перша світова війна і наступні події закинули Я. Пастернака в складі австрійської армії на Італійський фронт, де він дослужився до звання поручника. Після Листопадового зриву 1918 року переходить у ряди VII бригади Української Галицької Армії, а в складі Херсонської дивізії побував на Наддніпрянщині...

1 жовтня 1922 року він переїжджає до золотого Праги, щоб продовжити навчання в славетному Карловому університеті. Стрімке входження Я. Пастернака в когорту провідних археологів того часу, на думку дослідника "празького періоду" його життя, сучасного вченого зі Львова Т. Романюка, сталося завдяки дружній підтримці найавторитетнішого в тодішній Європі знавця історії та культури слов'янських народів, професора археології Любора Нідерле (1865—1944 рр.) Слухачами семінару з археології у всесвітньо відомого славіста разом із Пастернаком були такі знані пізніше вчені, як академіки Я. Філін, Я. Бем, Я. Хрбіч. Оцінивши здібного науковця з України як "пильного, совісного й амбітного робітника", Любор Нідерле рекомендував його спочатку на посаду асистента археологічного відділу чеського Народного музею у Празі, а потім — асистентом Державного Археологічного Інституту. На підставі наукових досліджень в українських Карпатах Я. Пастернак публікує в 1925 р. працю "Прикарпатська Русь в молодшій кам'яній добі", а згодом захищає дисертацію "Українські Карпати в археології" і 26 березня 1926 року отримує звання доктора філософії. Із гордістю за свою націю вчений пізніше напише у своїй автобіографії: "Я був першим українцем, який одержав доктора як археолог".

Повернення Пастернака до Львова у 1928 році ознаменувалося появою однієї з однією кількох фундаментальних праць: "Гальштатська культура Закарпаття в його природ-

них межах" (1930 р.), "Нововідкриті римські пам'ятки в Галичині і Волині" (1931 р.), "Перша бронзова доба в Галичині в світлі нових розкопок" (1933 р.). А кожне нове число релігійного журналу "Богословія" за 1932 рік відкривалося розділами "Короткої археології західноукраїнських земель" (згодом вийшла окремою монографією). Усе це засвідчило, що історична наука України має першорядного майстра синтетичних студій. Більше того, наукові праці Я. Пастернака, створені в час наближення голодомору на Східній Україні і сумнозвісної "паціфікації" в окупованій поляками Галичині, задекларували рівноцінність українського історичного процесу із сусідніми народами від палеолітичної епохи до княжої доби, а в окремих ділянках господарського і культурного життя — навіть віковічні пріоритети українства.

Пастернак не займався політикою, та його жертвність українській археології прислужилася національній суспільній справі. Прості за викладом і дохідливі за логікою статті вченого в народних часописах "Новий час", "Діло", "Наша Батьківщина", "Літопис Бойківщини", "Життя і знання" будили в народі почуття любові до своєї минувшини та її історичних героїв. Його праця в музеї Українського мистецтва (1928—1929 рр.), керівництво музеєм Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка (1929—1939 рр.) збагатили скарбниці національних старожитностей.

Немалі заслуги дослідника і в царині педагогіки. За викладацьку роботу Я. Пастернак отримав у 1935 році звання доцента Українського Вільного університету у Празі, а в 1936 р. — професора археології Львівської Богословської Академії. Тоді ж для студентів-богословів учений написав посібник із біблійної археології — "Святе Письмо в світлі археологічних джерел". У 1929 році його обирають дійсним членом НТШ, що, по суті, сповістило світ про народження нового українського академіка.

Протягом свого життя невтомний дослідник здійснив розкопки у понад 60 місцевостях Галичини, Волині, Закарпаття і Чехословаччини. Та навіть у цій спеціальній діяльності пріоритетною проблемою для себе і всієї тогочасної української археології Я. Пастернак визначив княжий Галич.

Чому саме таке завдання поставив перед наукою вчений, адже археологи торували дорогу до старого Галича вже близько 100 років перед ним? По-перше, розшукуючи місцезнаходження княжої столиці, ніхто із Пастернакових попередників не відповів конкретно на запитання: де ж розташовувалось втрачене місто? А по-друге, в історичній літературі нагромадилося так багато гіпотез щодо проблеми локалізації літописного Галича, що вони тільки заперечували одна одну. Тож Пастернак першим зрозумів, який грандіозний археологічний матеріал дасть відкриття міста і повноцінно

ВІН ЗНАЙШОВ КЛЮЧ ДО НАШОЇ ІСТОРІЇ

Видатний, хоч і призабутий, український археолог Ярослав Пастернак народився 2 січня 1892 року у містечку Хирові, що на Самбірщині, в родині греко-католицького священика. Його батько цікавився архітектурою, мистецтвом, добре малював і грав на скрипці. Саме він прищепив синові любов до рідної землі та її неоціненних історичних скарбів.

"Вступивши до Львівського університе-

ту, — пише Я. Пастернак у своїй автобіографії, — студіював археологію в професора Кароля Гадачека і антропологію у професора Яна Чекановського. Починаючи з 1912 року проводив фольклорні дослідження Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка". Великий вплив на формування особистості майбутнього вченого мали лекції видатного українського історика Михайла Грушевського.

розкриє його історію там, де "літопис задвірками обійшов".

Феномен археологічного відкриття Я. Пастернака, здавалося б, випливає із геніальної наукової інтуїції вченого. Справді, захопившись метою відкрити княжий Галич і маючи матеріальну підтримку з боку митрополита А. Шептицького, він у 1934 році вже мав обґрунтовану концепцію: "Старий собор мусив стояти в найближчому сусідстві сьогоденної церкви". Все ж не стільки інтуїція, скільки ретельне вивчення найрізноманітніших історичних джерел привело Я. Пастернака до успіху. Як дослідник із високою європейською науковою культурою, він не просто простежив історію творчих злетів і невдач кожного із своїх попередників, а й віддав належне їхньому поступові в розв'язанні "проблеми номер один" української археології. Таким чином, уперше до систематизації і конкретного аналізу була залучена вся археологічна база з теренів княжого Галича, особливо в огляді історії досліджень архітектурних пам'яток. У літописних джерелах давньоруського часу Я. Пастернак знайшов "акцент" своєї концепції: і Успенський собор, і літописне місто треба шукати тільки на Крилоській горі. А залучення архівних середньовічних матеріалів, що стосувалися історії Галицької митрополії і Крилоса, впритул наблизили вченого до його наукової мети.

Про те, як джерелознавство допомагало Я. Пастернакові робити сенсаційні археологічні відкриття, свідчать, зокрема, дослідження, проведені ним улітку 1935 року в південно-західній околиці крилоського лісу "Діброва". Археолог знав про угорську хроніку анонімного писаря короля Бели, яка містить першу писемну згадку про Галич. Топоніми двох курганних поховань у лісі (Мадярські могили) спонукали перевірити версію іноземного писемного джерела. До того ж, окрім названих, Я. Пастернак послуговувався ще одним історичним джерелом, яке залишалося поза увагою дослідників княжого Галича. Якраз напередодні його приїзду в Крилос завершили свою роботу Лев Чачковський і Ярослав Хмельський, які систематично вивчали терени колишньої столиці й уклали детальну карту (із супровідним текстом) усіх укріплень та церков, що збереглися на терені сіл Крилоса, Підгороддя й Залукви. Саме тому відкриття Успенського собору 25 липня 1936 р. остаточно завершило багаторічну дискусію, де стояв Галич — одна із столиць княжої України-Русі. Велетенські розміри плану фундаментів (32,4х37,5), конструктивні особливості храму (великий чотиристовпний триапсидний храм, з трьох боків охоплений галереями), багатство кам'яного декору і розкіш внутрішнього інтер'єру переконали науковий світ: у Крилосі відкрито рештки однієї з найвеличніших церков середньовічної Європи.

Наступною сенсацією продовжених у 1937 році Я. Пастернаком у Крилосі археологічних розкопок

стало відкриття тлінних останків фундатора галицького кафедрального собору князя Ярослава Осмомисла. Цікаво, що роком раніше вчений передбачив майбутній науковий триумф, пишучи в одному із львівських часописів: "...і якщо саме в 750-річницю смерті Ярослава Осмомисла пощастило б знайти рівночасно й тлінні останки його, так це буде небувала щаслива подія не лиш для української археології, зокрема церковної, а й для цілого українського народу, і створиться святиня народної традиції, якої у нас досі не було".

Я. Пастернак не довів дослідження собору до завершення, він лише окреслив на сторінках "Старого Галича" контури сенсаційної знахідки XX століття. Його талант археолога довершив також реставрацію картини історії галицької архітектурної школи. Адже, окрім Успенського собору, вченому належить відкриття фундаментів церкви Бориса і Гліба (XIII ст.) в селі Побережжя й дослідження Воскресенської ротонди (XIII ст.). Зрештою, всі розділи монографії мають настільки універсальний характер, що вона стала енциклопедією з археології княжого Галича. "Крило став місцем відвідин, студій, прогулянок і прощ, — згадає учасник розкопок Дмитро Герчанівський. — Бували тут тепер вчені німці, поляки, українці..., а за рік на свято Успіння Пр. Богородиці біля церкви було близько 14—15 тисяч людей!"

Вінцем наукової діяльності Я.

Найкоштовніша знахідка з розкопок на "Золотому току" — золотий емальований колт

Пастернака стало капітальне дослідження "Археологія України", видрукуване в Торонто у 1961 році. "Свою працю "Археологія України" передаю молодим археологам і любителям української старовини з побажанням добитися все нових і кращих успіхів у виявленні правди про ролю українського народу в Східній Європі, його повну національну і культурну окремішність уже з праісторичних часів і тим підтвердити його право на вільне, самостійне життя у своїй батьківщині", — звертався в передмові автор до своїх читачів.

Продовжувач справи Пастерна-

ка, відомий фахівець у ділянці слов'янської і давньоруської археології Вітольд Ауліх, який, починаючи з 1969 року, продовжив стаціонарні розкопки на Крилоській горі, ні на хвилину не розлучався з монографією "Старий Галич". Не боячись переслідувань, з повагою говорив про наукове подвижництво славетного археолога і професора української історії Львівського університету Ярослав Кісь. Книга Я. Пастернака все життя була дороговказом і для доктора мистецтвознавства, професора Прикарпатського університету Михайла Фіголя.

Символічно, що саме в рік, коли Україна повернула собі державницьку самостійність, почалося повернення на Батьківщину Ярослава Пастернака. Восени 1991 року глава УГКЦ кардинал М. Любачівський звернувся до НТШ у Львові з проханням провести у крипті собору святого Юра археологічні розкопки. Дослідницьку групу очолили досвідчені фахівці М. Бандрівський, Ю. Лукомський і Р. Сулик, і 14 листопада вони зробили сенсаційне відкриття. Поряд із численними похованнями у південній частині крипти дослідники натрапили на диктовий ящик із тлінними останками. Супровідний документ повідомляв:

"Заява.

Отримавши під словом честі науковця, що приложені до цього письма кости — комплексний скелет старшого чоловіка — є ті самі, які я найшов у кам'яній саркофагу серед фундаментів княжої галицької катедрі в Крилосі. Це є тлінні останки основника згаданої катедрі, галицького князя Ярослава Осмомисла, що помер 1187 р., бо, як виказують основні історичні дослідження, тільки він один з усіх галицьких князів міг бути похований у катедрі княжого Галича...

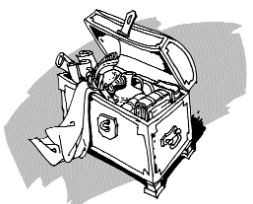
Доц. Д-р Ярослав Пастернак, директор музею НТШ, дослідник Крилоса".

Очевидно, що, відчувачи наближення війни, археолог попросив у митрополита А. Шептицького дозволу захопити найціннішу у його житті знахідку у святому і найбільш безпечному місці — крипті собору св. Юра у Львові.

А 27 вересня 1997 року львівська газета "За вільну Україну" розповіла про долю двох найцінніших набутків із розкопок Я. Пастернака: золотого колта, знайденого на "Золотому Току" в Галичі, і кістяної пластини з окладу ікони, на якій зображено бояра-лицаря із Пліснеська, що тривалий час вважалися втраченими для науки. Вирушаючи в еміграцію, вчений вивіз із собою деякі шедеври національної культури, та перед смертю через дружину заповів учениці Лілі Палій передати реліквії історії в Україну, коли та стане незалежною державою.

Повернення книги "Старий Галич" — теж перший крок до сповнення заповіту славетного вченого.

Ігор КОВАЛЬ

ОДА КАЛІГРАФІЇ

Присвячую
Петру Чобітьку

Хронос, що поглинає своїх дітей. Ця алегорична скульптура із Санкт-Петербурзького Літнього саду колись затримала погляд тоді ще молодого Тараса Шевченка. Понад 150 років по тому зупинився на ній і мій погляд. Не маю права порівнювати себе з великою людиною, але порух душі від споглядання цієї скульптури в обох випадках, гадаю, був подібним.

Усе на світі поглинає ріка часу. Безліч речей, понять, держав, народів, звичаїв, цивілізацій знайшли безповоротно свій кінець у її каламутних водах. Але стоять ще в ній і будуть стояти нерушимими кам'яними брилами вічні загальнолюдські цінності, які існуватимуть, допоки буде живою бодай одна людина.

фарби, виходив пенал. Яка ж це була на ті часи дійсно гонорова річ! Букове його тіло було вагомим і твердим, як камінь, але таким гладким і теплим, що хотілося знов і знов притискати його до щок. А тугий хід його кришки свідчив про те, що сховане під нею має справді особливу вартість. Та й сама вона перетворювалась в мої уяві то на міст, то на частину військової машини, то на стартову смугу для космічних кораблів. Фрагмент гуцульського орнаменту, вирізьблений на ній, здавався мені тоді напрочуд функціональним, тільки я ще не міг збагнути, що будь-який орнамент має функцію оберегу; розуміння цього прийшло через десятки років.

У нетрях цього букового дива було відділення для олівців, для ручок, але особливою повагою користувалося відділення для пер, найменше. Не зупиняючись на тому, що знали пера для ручок в іграх першокласників, мушу зізнатися, що магнетичний бронзовий відок нового, незайманого пера і насолода від його спостереження були одним з головних акцентів моєї містерії чистописання...

Нарешті всі приготування позаду. Всі очі зараз на вчительчиній руці з крейдою, під якою на дошці з'являється вірець. Так, там усе вправно, легко, це не її рука, це крило птаха, рухи якого незбагненні, недосяжно вивчені, божественні. А що тут, у зошиті? Моє витончене, моє ласкаве, моє веселкове перо стає в моїх руках справжньою потворою. Його сталевий блиск вже нікого не введе в оману. З його подвійного жала капає й бризкає, воно верещить, несамовито опираючись кожному моєму рухові. На поверхні аркуша, наче під потужним оком мікроскопа, виростають гори, що постають просто на шляху мого пера, витягаючи з нього одчайдушний зойк розпачу й болю. Чи ніколи мої крила не підіймуть перо, чи буду колись вільним, таким, як учителька, як усі дорослі люди?

Іноді під час цього титанічного напруження невидимий режисер дійства робив невеличке інтермецо: у когось з учнів закінчувалося чорнило, і тоді всі тридцять шість маківок флюгером поверталися до вікна, де височіла чорна пузата склянка. Граючи всіма веселковими барвами свіжих чорниль-

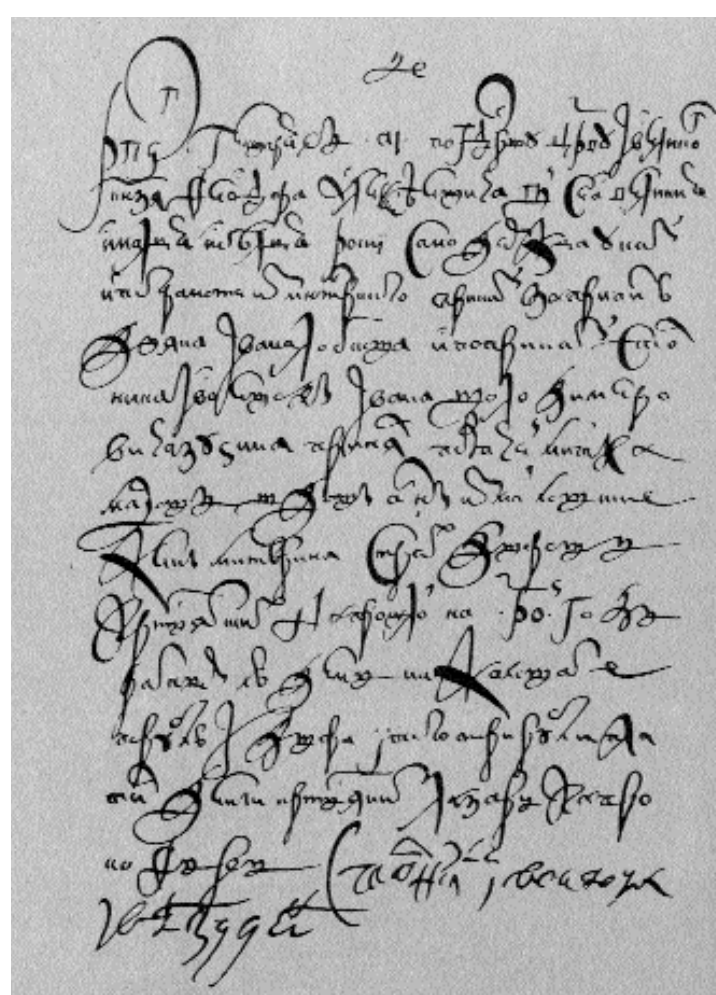
них натіків, щедро облита сонячним промінням, вона вабила своєю забороненою красою, головним чином тому, що вчителька не дозволяла до неї торкатися.

І в цю мить, коли вона наповнювала чинюсь чорнильницю, її руки були моїми руками, її очі були моїми очима, її пальцями я відчував, як нагрілася із сонячного боку пляшка, який рельєф мають застигли напливи, що кольором нагадували мушине черво. Усі мої чуття клубочились в просторі навколо жаданої посудини, крім одного. Випробування чорнила на смак я провів ще в дошкільному віці...

Минув час. Ще на мої шкільні роки припала велика кулькова революція. Сіла за парти нова генерація учнів, які не відтирали щоденно сині пальці сірниковими голівками, яким невідомі були такі речі, як чорнильниця, торбинка для неї, розчинні у воді чорнильні таблетки, перочистка. Їм невідомі були правила, які штрихи вести догори, які вниз, де робити натиск, а де перо мусить ледве торкатися паперу, як і коли тримати руку, щоб воно не дряпало папір, не бризало, як підкладати промокашку, щоб вона не заважала рухові руки. Виконання всіх цих та багатьох інших не згаданих мною тут правил формувало в людині певну дисципліну рухів, шляхетність пластики долоні і, насмілюся запевнити, вибагливість і охайність її духовного світу.

Мені можуть закинути: скільки невирушних зразків світової літератури написано друкарською машинкою, а скільки юдиних доносів та наклепів вийшло з-під класичного гусячого пера?

Але на мій погляд, ці полярні поодинокі випадки зумовлено іншими чинниками, не про них зараз мова. Я про ту невидиму і, думаю, небагатьом людям відчутну прірву між тими, хто бруднив чорнилом руки, виводячи свої перші палички і кружальця, і тими, хто приносив вчителю на оцінку майже стерильні зошити, вимережені стандартної товщини буквочками.

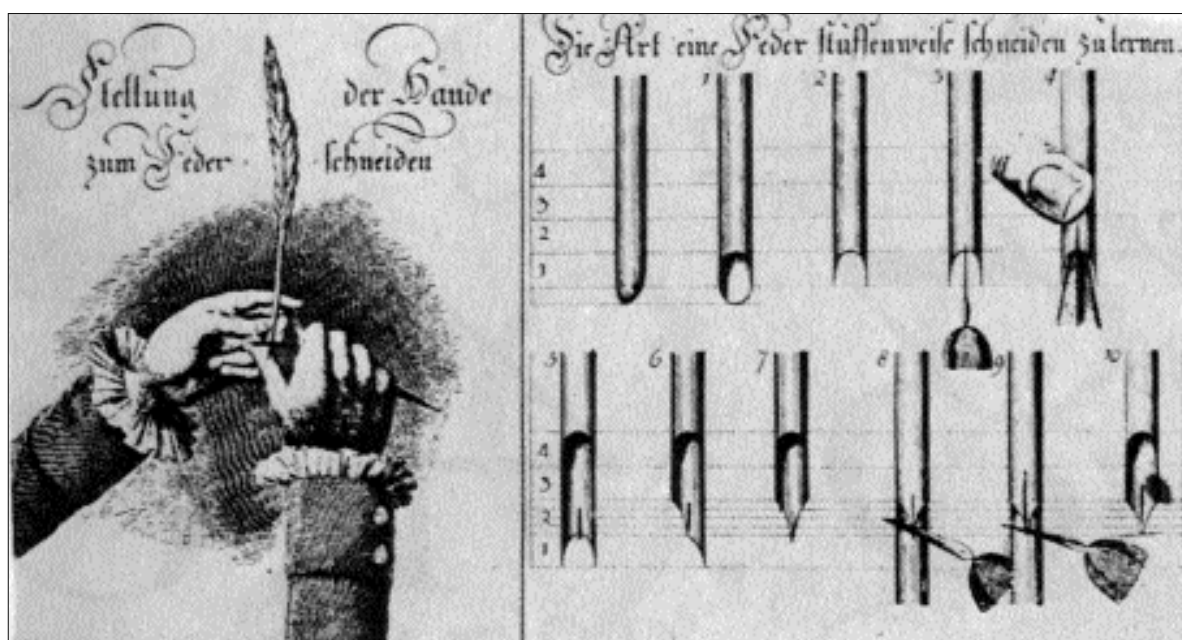
Кулькова самописка створила нову людину з її особливим лексиконом, стереотипами поведінки, естетичними уподобаннями і певними змінами моральних настанов. Можливо, це перебільшення, зважене на амбарних вагах, недоречне в такій делікатній царині, як духовність. Але не вибачаюся, бо дуже боляче. Болить не за те, до чого дійшли, а за те, до чого можемо не дійти, якщо не розкриємо очі собі, а особливо нашим дітям. Адже в найніжнішому віці в свідомість маленької людини закладається стільки ж інформації, скільки вона потім добирає з навколишнього світу впродовж усього свого життя. Хочу зупинитися на розгляді того, як формується у дитини мовний апарат і мовні навички.

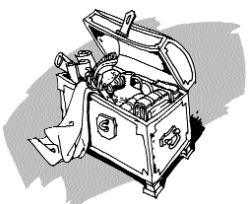
Немовля, що донедавна плавало в теплих первісних водах материнної утробы, не потребувало мовного вислову задоволення тим комфортом. І тільки перехід у світ людей змусив його засвідчити своє відношення до цього криком. Деякий час ця вправа залишалася чи не єдиною доступною мовною формою спілкування його з навколишнім світом. І тому я вважаю семантично хибним називати його немовлям. Цю спрощену мову супроводжували й такі ж примітивні рухи кінцівок, і я сказав би, що та каліграфія рухів цілком відповідала змісту "написаних", таким чином текстів. Із плином часу ці рефлексорні рухи ускладнювалися, і відповідно збагачувалася гамма звуків. Фахівець-логопед краще за мене, мабуть, розповість про зв'язок гнучкості долоні з мовною свободою. Я мав щастя двічі спостерігати це на досвіді моїх дітей. Пройшло майже два десятиріччя, і тільки тепер я усвідомлюю значення вибору іграшок для ді-

Чорнилка. Каламар. Каламос. Стилос... Зрештою, палець первісної людини, що позначила ним на вогкому глинищі межу своїх володінь. Скільки винаходів письмового приладдя зроблено людством за всі часи! Багато з них можна побачити тільки в музеях. Про деякі втрачено навіть згадку. В якому музеї стояти рідна сестра моєї біленької, з білою синьою смугою порцелянкової чорнильниці-нерозливайки, яку ще учнем розчерепив об стіну трансформаторної будки?

Моє перше спіткання з красним письмом, яке тоді мало просту й буденну назву — чистописання, відбулося в першому класі школи. Мої "екзерції" в цьому предметі мало нагадували його назву. Але атрибути цієї нової, невідомої ще в моєму житті справи, викликали в моїй дитячій свідомості відчуття втаємниченості в якесь сакральне дійство, що існувало тільки для мене і аж ніяк не для тих тридцяти п'яти, що сиділи поруч мене. Починалося це дійство тим, що розкривалася стягнена шнурком брунатна торбинка, з якої виходила на світ Божий закутана в синю бавовняну ганчірочку моя красуня. Не знаю, чому мені весь час діставалося місце саме за тими партами, де виїмка під чорнильницю була менша від самої чорнильниці. Це мене не засмучувало, але дратувало. Та не надовго, бо головне було потім.

Другим номером на зелену парту, що виписувала кільканадцятим шаром олійної

тей, того, як потрібно дитині мати можливість деякі з них зламати й розібрати на бісерного розміру частинки. Гадаю, що в педагогічній літературі можна знайти відповідні вправи для дітей різного віку. Але я впевнений зараз у тому, що найдосконаліші фізичні вправи, найсучасніші методики і тренажери не зможуть перевершити значення занять каліграфією.

Це є своєрідний синтез розвитку розумового і фізичного, духовності та гігієни, виховання волі, самоповаги і чіткості висловлення думок.

Другий раз у своєму житті я зіткнувся з каліграфією під час навчання в технікумі. Це була пора, коли я прагматично накопичував інформацію для своєї професійної діяльності. Я дивувався, гортаючи альбоми зразків старовинної книжкової графіки. Віртуозні вензели доби бароко, щедро орнаментовані готичні ініціали, витончена впевненість класицизму. Тоді ж мені стали відомі імена світових корифеїв каліграфії і мистецтва шрифту: такі як Капр, Екскофон, "наш" естонський Віллу Тоотс та інші. Уважно роздивляючись неперевершені аркуші їхніх каліграфічних композицій, я розумів, що це красиво, це вишукано, це віртуозно, але для чого все це зроблено і як я можу його використати, було для мене загадкою. Я перебував у великому захваті від робіт студентів Талліннської Академії мистецтв, учнів великого Тоотса, що були опубліковані в одному з мистецьких часописів, але на жаль, не було поруч людини, вчителя, що пояснив би мені істинну вартість і таємний зміст тих примхливих вправ, які, на мій тодішній погляд, були справою інтимною і непридатною для практичного вжитку. Під час студіювання доводилося робити копії кращих зразків. Це була дуже марудна, але корисна робота. Якось, виконуючи чергове завдання, я задумався над змістом тексту, що саме списував. Йшлося про імпровізацію в межах стилю і про те, що саме в ній виявляється індивідуальність майстра. Цей випадок і став тим поштовхом для глибшого проникнення в мистецтво шрифту.

Але найбільш яскравою і найпліднішою була моя третя зустріч, що відбулася за кілька

років після другої, вже під час навчання в інституті. Мені пощастило, бо викладав мені мистецтво шрифту саме випускник Талліннської Академії, саме учень славноговісного Тоотса П. Чобітько. На першому ж занятті він звернувся до нас, студентів, із проханням написати йому листа в довільній формі. Прочитавши наші послання, він з кожним мав приватну бесіду. Під час цієї розмови я зрозумів, що переді мною незвичайна людина. Він тримав мого листа і, дивлячись на нього, говорив мені про непевність мого життєвого вибору, про значення інтуїції, що була в мене не досить розвиненою... Мене шокувала ця бесіда. Людина, що бачить мене вперше, каже мені такі речі, які я не наважувався виносити на обговорення майже ні з ким. Це нагадувало мені тоді парковий атракціон з ілюзіоністом-графологом. Але з часом я зрозумів, що він мав на це право і мав рацію. Його цікава манера — ніби мимохідь кинути фразу, яка в ту певну мить здавалася недоречною або надто загальною, але згодом дуже актуальною, — викликала тоді моє справжнє захоплення. Через нього мені відкрилося багато нового. У ті часи якісну професійну інформа-

цію треба було збирати по крихтах, з різних джерел. Про закордонні подорожі мало хто мріяв — їх треба було "заслужити". Тому розповіді нашого викладача про його творчі контакти з відомими майстрами були нам справжнім вікном у світ. Після його лекцій здавалося, що отримав одкровення, що неможливе стає можливим. А чого були варті тільки теми заданих ним клаузур? Графічне відтворення музики, життя знаку, різноманітні трансформації, визначення межі читабельності — усе це не тільки з цікавістю виконувалося, але ще й підносило самооцінку.

Саме тоді я відкрив красу українського скоропису і його місце в світовій культурі. З розповідей Петра Чобітька особливо закарбувались у мій пам'яті його спогади про подорож до Японії.

Візит до майстерні найвидатнішого графіка-дизайнера Шігео Фукуди, творчими винаходами якого тоді марила краща частина студентства, інші епізоди оповідання не так запам'ятались, як той експеримент, що був проведений просто на вулиці японського міста. Мій учитель стояв на розі вулиць з планшетом, на якому були пір'я, пензлі, туш і стос паперу. До пересічних перехожих він вітався і просив через перекладача будь-що написати йому на аркуші. В дев'яносто відсотків людей виникло бажання скласти вірші з приводу цієї зустрічі, що й було виконано просто на місці в бездоганній каліграфічній формі. Багато аркушів мали таку довершену композицію, що, вставлені в рамку, вони стали б прикрасою будь-якого інтер'єру.

Після кожного такого вояжу відбувалася незапланована лекція з показом слайдів, на яку сходилися навіть студенти інших факультетів, саме з них і формувалися найфанатичніші

шанувальники японської каліграфії. Багато чудесних, навіть фантастичних відомостей надходило з далекого Сходу про розквіт високих технологій, науки, економіки, але мені це було не в дивовижу: В КРАЇНІ, ДЕ МАЙЖЕ ВСІ ЛЮДИ З БУДЬ-ЯКОГО ПРИВОДУ СКЛАДАЮТЬ ВІРШІ І МИМОХІДЬ МАЛЮЮТЬ КАРТИНИ, НЕ МОЖЕ БУТИ ІНАКШЕ. Я не знаю напевно, чи справді середньостатистичний японський школяр може відтворити 700 відтінків будь-якого кольору, але на уроках красного письма він користується не кульковою ручкою, а пензлем, що є набагато гнучкішим і примхливішим приладом, ніж перо або тростинка для письма. А яким досконалим має бути тіло людини, що пише ієрогліф! Адже всі рухи при цьому регламентовані каноном. Ту саму лінію можна провести в різних напрямках і з різним натиском, і від цього залежатиме зміст написаного; окрім цього, існує безліч стилів, канонів та цілих шкіл каліграфії. Дивовижна річ для європейця, але змагання каліграфів збирають цілі стадіони глядачів — спробуй пробігти з відром фарби і щіткою по "аркушу" розміром з футбольне поле і написати на ньому літеру, яка б задовольнила вибагливі смаки знавців, що оцінюють твій виступ. Саме собою проситися порівняння: рухи метелика так нагадують фігури вищого пілотажу, виконані літаком, як японське письмо схоже на латинську каліграфію.

Ніколи не забуду вислів учителя: іноді пошепки можна зробити більше, ніж криком.

Гадаю, він є концептуальним для східного мистецтва взагалі. Тільки після того, як я почув це, я став усюди помічати підтвердження тих слів і в усьому знаходив красу і величезну силу нюансу.

Я відкрив для себе цілий новий всесвіт, знаходячи красу і особливий зміст в тих речах, які вважав до того безликими і невиразними. Велика подорож починається з першого кроку. І вже зроблено їх чимало. Іноді мені здається, що якби навіть я опинився відірваним од людства, в дуже обмеженому просторі, я б не сумував і знайшов собі за будь-яких обставин цікаве і захоплююче заняття.

Де ти зараз, мій учителю? Ходили чутки, що бачили тебе на Алтаю в колонії, заснованій твоїми однодумцями. Інші стверджують, що ти подався до Тибету на пошуки Шамбали. Де б ти не був зараз, але те, що ти посіяв, повертається зараз до тебе в субстанції, могутнішій за камінь — у вдячній пам'яті.

Хто зараз, крім фахівців, бере до рук перо і туш? Можливо, скоро це питання стосуватиметься тих, хто сьогодні ще користується кульковими, гелевими або капілярними самописками, незважаючи, що їхню кишеню вже давно гріє портативний ноутбук, а в кейсі є сучасний комп, яким через стільниковий телефон можна увійти до світової "павутини". І питання це поставлять ті, хто вчиться писати простим натисканням на клавіатуру. Можливо, нащадкам цих останніх досить буде по одному пальцю на кожній руці, а пришити гудзика чи посолити борщ буде справою натискання на кнопку певної програми. Хай Бог боронить, я жартую. Я не закликаю викидати або ламати комп'ютер, до речі, цей твір я писав саме за його допомогою, але:

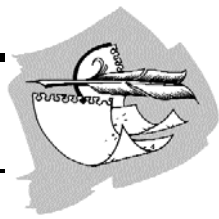
- коли вам набридла щоденна одноманітність життя,
- коли вас вже мало що може звеселити,
- коли вам потрібно сконцентрувати свої думки,
- коли вам хочеться швидко розслабитись,
- коли ви бажаєте втнути щось незвичне,
- коли ви не можете визначити, як жити далі,
- коли у вас затерпли пальці,
- коли вам весело,

- коли вам набридло нічого не робити,
- коли вас ошукали непорядні партнери,
- коли ви зненацька отримали велику спадщину,
- коли вам страшно показати ваш щоденник батькам,
- коли ви не знаєте, чим зацікавити ваших онуків,
- коли вас покинула кохана жінка,
- коли від вас вимагають завтра прийняття важливого рішення,
- коли ви покладаєте на стіл стареньку учнівську ручку, аркуш паперу, бажано крейдяного, відкрийте пляшечку туші або чорнил і поставте крапку в середині аркуша. А потім відпустіть свою руку, а разом з нею зайві думки. Хай ваше перо погуляє по білому полю вільно, без опору, і я впевнений, з часом ви повернете, що втратили, і знайдете, що шукали.

Олександр СКРИННИК

ОСТАННЯ СЛЮЗА ГОЛУБКИ

Бувальщина

Тієї осінньої ночі 1946-го, коли її первістці, Славині, виповнювалося сім місяців, Юльці Косів наснилося щось надто страшне й нестерпно болюче: йде вона кладкою через Лімницю, вода реве, переїщить злива, немовля на руках заходиться плачем, а берега, де чекають друзі, нема... Розбудила сестра Павлина: Михайла Косіва, районного УПА, взято на світанку, вдома. Що будемо робити?! Це ж кінець нашої боївці!

Двадцятип'ятирічній жінці потрібно було відповідати не тільки за значно молодшу сестру-подругу, немовлятко, — за життя десятків патріотів, яких знали тільки вона, зв'язкова боївки Голубка, панотець та районний. Але на жодні самовільні дії зваяжитися не могла, бо й не мала такого права. Знала одне: зламається районний — ніщо вже їм не допоможе. Надто завзято працювало бандерівське підпілля, якщо судити навіть із чекістських зведень... Але й вони знали далеко не все!

Від Дубшарського перевалу до Осмолоди — з осені 1941-го не один путівець відміряла Юльця Косів, у неповних двадцять ставши однією з найнадійніших зв'язкових УПА. Була й медсестрою, і розвідницею — кожна повстанська рана досі болить. Але ж не вагалася й мити! Сягла їй, вела кризь морок Україна. Вільна, суверенна держава.

...Нав'язавши Волині й Прикарпаттю стан жорстокої громадянської війни, як анексованим теренам, Москва, радянське та військове командування вскочили в пекельну халепу, бо, без належного цивілізованого контакту з місцевим самоврядуванням, усе глибше поринали в кривавицю терору. На щастя (чи на жаль?) ніхто з українців і гадки не мав, що існує секретний державний план заглади цілого краю, — депортації народу в "Сибір неісходиму". Нарком Берія та маршал Жуков, як виявилось тепер, не бачили іншого "історичного" виходу.

А що ж було діяти їм, звичайним патріотам, українським хлопцям і дівчатам, які не мислили рідного краю без усвідомленого культурного розвою? Досить пригадати, що тільки на Прикарпатті,

в лавах УПА, змагалися в роки Другої світової війни з фашизмом сотні представників росіян та європейських націй; перелічити тодішні відозви, статуту, політичні документи, — суспільство було готове не тільки до свідомого й ефективного національно-політичного життя, а й на істинні подвиги в ім'я вселюдських ідеалів. Кризь кров і страждання проростали трепетні паростки любові до Батьківщини, вірності заповідям Спасителя. І подібні взірці варто б запам'ятати прийдешнім поколінням. Адже чин Героїв — та реальність, що рухала, рухає і рухатиме життя. Разючі приклади й патріотичної самовідданості: батька народного вчителя Ярослава Січевлюка, голову сільради на Радехівщині, спалили. Чи то бандерівці, чи провокатори? Не завжди й по гарячих слідах вдавалося з'ясувати, як сталося лихо. Та ніщо не могло похитнути переконань сина — свободи без жертв не буває... Так виснував собі, так жив і творив народний учитель.

...Районного катували кілька діб, на допити приїздили чекістські чини зі Львова й Станіслава, та Михайло Косів, хоч і понівечений фізично, вийшов із того двою справжнім героєм — зберіг підпілля. Мабуть, не мали такі чекісти жодного доказу проти районного, випадково взяли? Але якби так само — випадково! — після Михайла взяли й її Никольця, Голубка не певна, що не видала б тоді чекістам усю боївку, виручаючи батька своєї коханої донечки. Миттєве вагання коштувало подеколи надто багато на крутозламах історії. Відчайдушний чоловік міг стати й зрадником...

Багато, дуже багато людей постраждало в роки боротьби з тоталітаризмом. Не вберегла Юльця й сестру Павлину, — заарештували під час облави, знайшовши в неї прокламацію. Цілі села вивозили... Ось і Небилів було вивезено повністю, але в 60-ті почали повертатися небилівці — відродили село! Сусіднє Рісняте "визволителі" буквально зрівняли з землею — тракторами заорали й слід по ґаздівствах. А погляньте нині? Одне з кращих сіл на Рожнятівщині. Так і Україна

відродиться, — встане з руїни — трудами синів і дочок своїх, які не захочуть довіку старцювати в інших заможних націй, гиніти в політичних наймах. Руками й ногами, як заповідано у Святому Письмі, мусимо допомагати собі та землі своїй очиститися від екологічного та духовного бруду. Працюю возвеличитись!

Молитва — то єдина зброя й підмога Юлії Василівни Атаманчук (Косів). Адже півроку без пенсії, хоч і при худібці, таки важкувато, бо ліків без грошей не надбаєш... А держава, яку Голубка з побратимами виборювала, зовсім байдужа до неї. Багато таких! Обом їм із Миколою Федоровичем Атаманчуком 2001 року виповнилося б по 80. Нівроку! Та ось позаторік, перед Різдом, зліг Никольцьо і вже не встав. Ще кілька літ тому домашнім ковальством підробляв, — сам і кузню зліпив, і причандалля ковальське. Золоті руки в чоловіка — хвалили сусіди. Недарма ж цінували його на Перегінській меблевій фабриці, що й на пенсію ледве відпустили. Та не так праця, як моральний занепад катує людину — старався, старався, а тепер кому хата дістанеться? Хоч і не багате, та все ж ґаздівство...

Трохи тої вітхи, що на літо онуки приїздить. Авжеж, допомагають — і сіно робити, і в стайні прибирати чи бульбу впорати. Онуки — Славинині діти. А Василькові... Як поїхав на підробітки, коли ні з чого було вижити, 20 літ тому, то й застряг у тих Сибірах. Добровільно! Така, мабуть, доля судилася? Завжди чуже ми, українці, вміли доглянути ліпше, ніж своє.

...Так ось і доживають рештки бандерівського підпілля у Вровах (Вільхівка). Сьогодні Голубка, мо'б, і рада "видати" боївку — на виживання — лиш прохолов уже слід по тих славних дівчатах і хлопцях, повимирали. І навіть пам'ятника районному УПА Михайлові Косіву в селі нема. То що вже казати про невідомих героїв, які не рахувалися з життям, маючи про Неньку?! Могили стрілецьку, щоправда, відновили... І збираються біля неї, як колись... І навіть "Ще не вмерла..." співають. Але — вже без самопосягати, віддаючи данину героям, яких

НА СКРИЖАЛЯХ СТОМЛЕНИХ ЕПОХ

ДО 100-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ МИКОЛИ ЧИРСЬКОГО

Його ім'я за тоталітаризму старанно замовчувалося, бо не вписувався в ідеологічні рамки... А було в подільського священика Антона Чирського четверо синів: Роман, Володимир, Олександр, Микола. Під час громадянського протистояння Сашко і Микола воювали на боці армії УНР, Володимир — офіцер білогвардійської армії, загинув від рук більшовиків 1919 року в Гайсині, а Роман редагував Кам'янецьку газету "Більшовик", підписував публікації псевдонімом Сер Ольд, — усе як у старого Половця з роману Ю. Яновського.

Народився Микола Чирський 5 лютого 1902 року в м. Кам'янці-Подільському. Два роки навчався в міській гімназії (1911—1913). Закінчити встиг лише п'ять класів Балтської гімназії, бо далі — захурделилося... Зовсім юним прилучається до національно-визвольної боротьби, вступивши до повстанського загону Заболотно-го. Потім через важкі обставини воєнної доби уже з денікінськими частинами пробивається

на рідне Поділля, де поповнює лави Української регулярної армії (стрілецька бригада полковника Василя Мазуренка).

Довелося пережити і поразки, і перемоги. У листопаді 1920-го з частинами армії УНР переходить Збруч. Був інтернований у Каліші, де зібралася прогресивно-мисляча молодь, серед них: Степан Скрипник, Євген Маланюк, Максим Загривний, Юрій Дараган, Галина Орлівна, Осип Турянський... Зорганізували таборовий гурток літературно-мистецьких сил, назвавши "Веселка". Тут з травня 1922 року й виходив однойменний журнал, в якому друкувався Микола Чирський.

Він писав не тільки ліричні вірші, а й дружні шаржі, епіграми. Був "душею" редакції. Наприкінці 1923 року нелегально перетинає чеський кордон, аби продовжувати навчання. Вступає до рільничої школи, трохи підучив чеську і німецьку мови, історію літератури, етику. І не полишав пера, друкуючись в журналах "Наша

зоря", "Веселка", "Рідний край", "Наше життя", газеті "Свобода", у бюлетені академічної громади при УГА — "Наша громада". Дружить з колегами Ю. Дараганом та М. Загривним, які допомогли йому перебраться в Подєбради. Оселившись тут, 27 серпня 1924 року Микола подає заяву на ім'я директора педінституту імені М. Драгоманова (посаду директора тоді обіймав літературознавець Леонід Білецький, однокурсник Івана Огієнка) з проханням зарахувати студентом літературного відділу. Але початкова освіта стала на заваді і 31 жовтня 1924 р. йому довелося відкликати свої документи. Вчився самотужки.

Туберкульоз легенів тоді став поширеною хворобою. Не минула вона і молодого подолянина... Разом з Іриною Наріжною, Галиною Мазуренко, Оксаною Лятуринською, Степаном Риндиком, Юрієм Дараганом відвідували у Празі Олександра Олеса, брали у нього уроки віршування. А ще ж заробляв на хліб насущ-

ний, працював комедійним актором у театрах Мукачеве, Ужгорода, Тячева. І творив драматичні шедеври! Його п'єси ставилися на кону, з друку одна за одною виходять п'єси "Отаман Пісня" (1937), "П'ятий рейд" (1938), "Лев з Абіссинії" (1939). І лише під час війни у Празі виходить збірка поезій "Емаль" (1941).

На початку Другої світової війни важко хворий поет, якому у 1937 році в Тячівській лікарні видалили одну легеню, пробивається в Україну, до рідного міста. Дорогою зупинився у Львові, зустрівся з колективом місцевого театру, залишив режисерові Володимирі Блавацькому Трачу свою улюблену п'єсу "Отаман Пісня". А в Кам'янці-Подільському замешкав у тітці. Тут налагодив зв'язок із місцевим театром, у газеті "Подільнянин" друкує рецензії та вірші під псевдонімом: М. Собачкін, М. Подоляк, М. Бурлака, Ларіон Ліра, М. Юрич. Сили покидали, поет танув, як свічка...

Але ж "на скрижалях стомлених епох" дрижити, не завмирає щире його слово. Годилося б і видати щось, бо нині поет цілковито забутий.

Віталій МАЦЬКО,
м. Хмельницький

СПРАГА ВЗАЄМНОСТІ
ТВОРИТЬ ЙОГО ОТОЧЕННЯ

Слово з нагоди 60-річчя

Анатолія Качана

(Національна Спілка письменників
України, 17 січня 2002 р.)

Так уже сталося, що до ювілеїв Качана я пишу або одноактні п'єски, або невеличкі трактати. Не став винятком і теперішній ювілей Качана.

Кожен відомий письменник має своє оточення. Вивчають твори письменника, але вивчають і його оточення. Бо воно багато про що свідчить. Мати певне оточення і належати до певного оточення — важливий факт і фактор літературного життя. Я радий, що Анатолій Качан зустрів своє 60-річчя в такому прекрасному, високоповажному, високоавторитетному оточенні друзів, старших побратимів. Справді-бо, подумаймо про оточення Качана — і в цій, без перебільшення, історичній залі, і поза нею.

Оточення Качана — це Дмитро Білоус, Олександр Сизоненко, Леонід Вишеславський, Володимир Яворівський, Іван Дзюба, Любов Голота, Володимир Бровченко, Микола Вінграновський, Анатолій Погрібний, Петро Осадчук, Віталій Карпенко, Микола Сом, Леонід Талалай, Володимир Базилевський, Григорій Ключек, Дмитро Буханенко, Віктор Мороз. На жаль, усіх достойних людей з Качанової орбіти не перелічити. Належати до оточення Качана престижно і відповідально. Цілком можливо, що в літературних енциклопедіях наступного або й цього століття буде така довідка: Петро Осадчук — відомий поет з оточення Анатолія Качана.

Я теж належу до оточення Качана і пишаюся цим. Вочевидь, не в першій шерензі стою, але за часом перебування в оточенні, мабуть, один з найдавніших. Адже познайомився з Качаном у далекому 60-му році минулого століття, в Одеському університеті, тобто понад сорок років тому. Уявляєте, як давно це сталося? На світі ще не було ні Івана Малковича, ні Оксани Забужко, ні Павла Вольвича, а на університетському літературному вечорі з уст одного початківця пролунав рядок: "Може, із цього Качана й виросте капуста".

Як бачимо, слова виявилися пророчими.

До речі, подекуять, що в прізвиську людини закодовані визначальні риси людської долі, характеру. Узагальнено і філософськи кажучи, слово "Качан" означає осереддя, серцевину, стрижень, який нарощує на собі "щось".

Анатолій Качан нарощує оточення, друзів.

Є письменники — самітники, анахорети. Качан — ні. Він шукає людей, друзів, спілкування. Друзі шукають його.

Качан завжди перебуває на людському перехресті. Його київська квартира — це унікальний благодійний гуманітарний готель для земляків з Одеси та Миколаєва. Молоді пари з Одеси, як правило, свій медовий місяць проводять на квартирі Качана. Визнані і невизнані генії з причорноморських степів, доктори і кандидати існуючих і неіснуючих наук, літературні напівбомжі і напівкладики, лицарі духу, скажімо, з Бородинки або Кіровограда —

усі знаходять доброзичливий притулок в апартаментах Качана.

Спрага людської взаємності у Качана безмежна. Він цікавий, дотепний, часом передбачуваний співрозмовник. Постійно розробляє якусь оригінальну концепцію, озвучує її, апробує в товаристві.

Певний час він досліджував народні прикмети — тоді ми його називали "поет — прикметник". Потім вивчав доленосний вплив сонця на усе живе на землі. Пригадую, як Качан своїми великими руками показував, як сонце формує нас, наше життя. Потім була його концепція про буденну свідомість, його оригінальні конфесійні розвідки.

Качан — ходяча цибата лабораторія несподіваних, парадоксальних, кутастих, шпичастих суджень, міркувань, спостережень. Очевидно, в цьому невтомному щоденному спілкуванні і народжуються вірші Качана, в яких є ота невловима, незбагнена речовина, що зветься Поезією, ота енергетика, яку відчуває кожен, хто читає його щемливі, вигадливі, веселі й печальні водночас твори.

До оточення Качана належить уся моя родина — присутні тут дружина Надія, дочка Світлана та онучка Катя. Далекої зимової ночі 1969 року у Кривому Озері на Миколаївщині, коли ще не народилася, але вже збиралася народжуватися моя дочка, хтось постукав до нас у двері. Відчиняю — на порозі стоїть увесь у снігу Качан. Звідки він узявся, як знайшов мене посеред хуртовини у глухому селищі — й досі є для мене загадкою. Цілу ніч Качан читав вірші. Назавжди запам'ятався рядок — "Квадратні очі виноградників". А вранці Качан несподівано щез, як і з'явився.

Через рік ми зустрілися в Києві. І ось уже понад 30 років наші екзистенції на київських пагорбах доторкуються одна одної, віддаляються, щоб потім знову наблизилися.

Ми кажемо: Качан — степовик. І це правда. Але не забуваймо, що він більше киянин, ніж некиянин.

Київська міська влада високо цінує внесок Качана у нарощування духовності столиці, роботу з підготовки літературної зміни, його самобутню поетичну творчість. За дорученням керівництва Київської міської державної адміністрації дозволяють вручити Анатолію Леонтьовичу Качану Подяку Київського міського голови Олександра Олександровича Омельченка та цінний подарунок — іменний годинник.

Але це ще не все. Поезію Качана шанує моя онука дорoga — Катя. А це, мабуть, найвища оцінка.

Володимир ЧУЙКО

«РЕПЕРТУАР —
ЦЕ ІДЕОЛОГІЯ
ТВОРЧОГО
КОЛЕКТИВУ»

— 5 грудня в Національній опері України, на сцені № 1, відбувся ювілейний концерт хору "Почайна" Національного університету "Києво-Могилянська Академія". Концерт мав назву "Духовна музика Європи XI – XXI століть". Незмінний маестро — хор Олександр Жигун — про своє дітище, яке святкувало 15-річчя творчої діяльності, розповідає так:

— Ми мали намір показати антологію духовної музики. І дуже приємно, що багато людей зрозуміли цей намір. Того ж вечора зі сцени театру пан Юхновський сказав, що багато віків тому Україна вже мала високий рівень хорової культури. У порівнянні із західною музикою, наша не була гіршою. Ми справді хотіли показати, що Україна була й буде органічною часткою Європи, до чого ми прагнули.

Звичайно, виступ в Опері з оркестром, — це неординарна подія для будь-якого колективу. Концерт був у двох частинах. Перша — акапельна, друга — з оркестром. На велику аудиторію звучали два відділи концерту, який тривав близько трьох годин.

Я не поділяю публіку на професіоналів і дилетантів. Гадаю, якщо глядачеві подобається, і це відчуває зал, — мети досягнуто. А така атмосфера була. Вона нагадала мені виступи в Польщі. Ми чули, як зал замирав, співпереживав, розчинявся в музиці.

Відкрию таємницю: деякі твори, зокрема альтифони Козаренка, ми освоїли за півтора-два місяці, а "Боже, великий, єдиний" з оркестром звучав після двох репетицій. Це я веду до того, що в хор прийшло 30 новачків, студентів, які заспівали раніше й освоїли програму двох відділів. І ви бачили, що в хорі не було людей, які не співали. Тому, якщо аналізувати творчий аспект, ми спрацювали добре, якщо організаційний, — ми залучили до співу нових людей. Тому, незважаючи на величезні організаційні проблеми, концерт пройшов адекватно нашому баченню святкування 10-річчя відродження Національного університету "Києво-Могилянська Академія".

Звичайно, є проблеми, все записано, все підлягає аналізу. Хор сьогодні є, а завтра хтось не прийшов чи захворів... і все. Це не картина. Це — міраж, він є і немає. Я й сам іноді дивуюся і не можу пояснити, як таке унікальне яви-

ще, як наш хор, тримається.

— Кажуть, що потрапити до нього дуже непросто.

— Неправда. Потрапити в хор дуже легко.

— Маючи талант...

— Не обов'язково. Якщо людина має хоч якісь вокальні, слухові дані. Але якщо приходять і кажуть, що потрібне "відпрацювання" в університеті, тоді я прослуховую ретельніше. Практично нікому я не відмовив, не сказав: не ходіть. Кожному кажу: приходьте, розвивайтеся. Ну, якщо зовсім ніяких даних немає, пропоную зайнятися драматичним мистецтвом. Отож — нікому не відмовити — це моє перше правило. А потім працює природний відбір. Він проходить таким чином. Доводиться опановувати великий обсяг матеріалу, репетиції, і настає такий час, коли претендент бачить, що це не його справа. Але більшість студентства швидко входить у матеріал і отримує свій допіл.

— А як Ви прийшли до "Почайни"?

— Дуже просто. Все почалося із дитинства, з оркестру, в інституті був старостою хор. Я співав у самодіяльній капелі Київського політехнічного інституту, але спочатку грав ув оркестрі. В хор мене "затягли" випадково, в інституті було обов'язкове прослуховування. Суспільство, яке перекреслило церкву, хори, перекреслило і великі знання. На генетичному рівні вони є. Тому людей треба поновому переорієнтувати і показувати, що таке мистецтво є. І я не відмовляюся од свого задуму зробити в академії обов'язкове прослуховування. Багато хто прийшов і співає, а багато хто й не прийшов. І я міг би не прийти на хор, якби мене не привели за руку. І за це я вдячний моїм учителям Лідії Олександрівні Падалці, Віктору Івановичу Іконнику, Віталію Романовичу Лисенку. Треба тільки раз спробувати заспівати, і потім від цього важко відмовитися.

— А за яким принципом формується репертуар "Почайни", адже від цього залежить успіх?

— Репертуар — це стрижень, це основа існування всіх колективів. Це ідеологія. Але треба зіставляти можливості й ідеї. Можна ж надумати репертуар будь-який, але все впирається в "хочу" й "можу". Поступово приходило розуміння, що хори, хорова музика вийшли з церкви. І такий акапельний хор, як наш, повинен мати більшу частину програми акапель-

ЮВІЛЕЇ

но-духовну. Тому ми почали з творів Березовського, Веделя... Знадобилися безцінні архіви з бібліотеки Могилянки. З нотного відділу Конгрегаційної зали я "не вилазив" днями. За п'ять років передивився всі партитури і поголосники, які співали в колишній "Києво-Могилянській академії". В бібліотеці збережено автографи Кошиця, Стеценка. Ось так поступово ми підійшли до творчості флагманів хорового співу. Ішла пошукова робота, до речі, треба її продовжити. Знайдено будинок Веделя, на якому потрібно поставити меморіальну дошку.

— Читавам буде цікаво знати, де цей будинок?

— На Подолі, на розі Братської й Андріївської. Сьогодні це будинок моделей взуття. Ми зробили графологічну експертизу автографів. Я готував усі документи. Вертаємось до репертуару. Найперше, українська національна, класична західна музика. Без Моцарта, Гайдна, Вівальді я, наприклад, не мислю свого репертуару. Йде обов'язково творчість Стеценка, творчість якого перевершує все зроблене до нього. Ми плануємо робити компакт-диск його творів. Усе, що є в українській духовній музиці, близьке нам, але я розумію і потреби сучасності. І в нас вона є. Це і твори Степурка, Козаренка... Наприклад, ораторія "Страсті Ісуса Христа", фрагмент якої ми виконуємо. Отже, репертуар — це ідеологія. Може, комусь хочеться, щоб ми танцювали, підстрибували. Якщо й беруться якісь жарти-твіри, то це переважно українські народні пісні.

— Сподіваюсь, що в "Почайни" та її керівника багато планів на рік, що починається.

— Планів вистачає. Щойно Степурко заніс догмати, які він переклав для оркестру й хору. У квітні має бути прем'єра. Продовжуємо працювати над літургією Стеценка, іншими його творами, плануємо компакт-диск його творів. У нас вийшли компакт-диски "Духовна музика XIII століття", записали Реквієм Моцарта. Це дуже велика робота. Комусь розказати, не повірять. Плани намагаємось реалізовувати. Може, про них не варто й говорити наперед? Але й без перспектив не можна. Я б хотів започаткувати у Володимирському соборі не концертний, а літургійний варіант циклу духовної музики. Думаю, що наш задум підтримає патріарх Філарет. Є бажання проїхати по Україні й показати студентам в регіонах що музику, підтримуючи імідж Києво-Могилянської академії, ідею створення єдиної церкви на Україні.

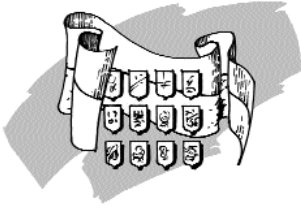
— І грошей?

— Якщо є хороша ідея, то гроші знайти можна. І в цьому контексті хочу сказати, що нам обов'язково треба видати повне зібрання творів Артемія Веделя. Я вже казав: терміново відкрити меморіальну дошку. Під егідою Могилянки доречно було б створити асоціацію студентських хорів України. Оцю хвилю, бажання зробити музику часткою душі людської треба пропагувати і шукати різні методи для цього. Бо душі людей заповнює зовсім інше. Ми повинні підтримати існуючі колективи, допомогти створити нові, спрямувати в репертуарному плані. Думаю, що в Могилянці приживуться театралізовані музичні вечори, які звучали в минулі віки. І все це хочеться зробити до 10-річчя відродження Академії.

Хор як організаційний колектив повинен мати певну кількість людей. Прагнення відійти од цього можна пояснити фінансовими, транспортними проблемами. І тому, крім масштабних хорів "Думка" та "Трембіта", важко назвати ще когось. Тенденція камеризації не властива українській музичній культурі, але ця тенденція є. В "Почайні" співає 140 осіб. І тому цей колектив унікальний з погляду масштабності, звуку, сприйняття й діапазону звучання. Це можуть визнати навіть професіонали.

— Побажаємо Вам ці й інші задуми реалізувати в Новому 2002-му році.

● — Дякую.

Це відомі слова Лесі Українки. Отже, стосуються вони й Вінниччини. Не раз мандрувала її шляхами — і щоразу душа тішилася від рідкісної краси цієї землі.

Цього разу дорога прослалася від Тульчина на південний захід — і то були нові враження, від яких замирало серце. Та все по порядку. Отже, Тульчин, перші згадки про який — від 1607 року. Цікаво, що в документі Львівського магістрату 1648 р. містечко згадується під назвою Нестервар. Історики досі не можуть дійти спільної думки про такі незвичну тодішню назву, яка згодом змінилася на Тульчин — теж загадкового походження.

У війні 1648–54 рр. Тульчин було визволено від шляхетського війська повстанцями під керівництвом М. Кривоноса та І. Ганжі. Та врешті за Андрусівським договором місто залишилося під Річчю Посполитою, а невдовзі його загарбала Туреччина — до 1699 року. З другої половини XVIII ст. Тульчин належав польським магнатам Потоцьким. Про це нагадує яскрава пам'ятка, що нині є власністю нашого народу: величний палац, поруч якого був розкішний парк "Хороше" з водогроями, альтанками, ставками, мармуровими і бронзовими статуями. Саме місце його розташу-

лася ліпнина та мармурове облицювання стін. У палаці Антополя — психоневрологічна лікарня (між іншим, до людей з особливими потребами тут ставляться з усією відповідальністю). Що нині в палаці Комаргорода — до речі, досить нетипова споруда — не зрозуміло. І там, і там — здичавілі парки, за якими ніхто не доглядає: звичне явище у наших широтах. Саме там уперше побачила величезні ясени, котрі могутньою, ще зеленою, кроною підкреслювали глибину неба. І хоч які красиви на неповторному рельєфі Вінниччини відкривалися очам — наприклад, у Бронниці, понад Дністром, на високій горі — але попереду було справ-

«КРАСА УКРАЇНИ — ПОДІЛЯ...»

вання та масштаби вражають і тепер, хоча споруда, якщо й не втрачена остаточно, то заслуговує на куди кращу долю. Звісно, всі ці зайшли експлуататори добряче визискували наш народ, але нині те, що він створив, може стати предметом його власної гордості, чи не так?

Історія Тульчина багата на яскраві факти, пов'язані з постатями інших культур. Цілий рік тут жив російський полководець Суворов, тут написав свою "Науку перемагати". З 1806 по 1807 рік перебував І. Котляревський. Тульчин посідав значне місце в історії декабристського руху. Бував тут і Ю. Словацький, і О. Пушкін, і наш художник І. Сошенко. Гонти й Залізняка саме в Тульчині провели трагічні останні дні, чекаючи на страту...

Про визначного композитора М. Леонтовича (хто не знає бодай його обробок народних пісень, зокрема "Щедрика" й "Дударика"?), нагадує пам'ятник. Родом він — із цих країв, а загинув за таємничих обставин у домі своїх батьків.

Є в Тульчині красназнавчий музей, є й ентузіаст-красназнавці, як-от В. Святелик, котрий вибирав по архівах матеріали й, по суті, власними силами спробував видати брошури з історії міста. Гарно написав він в одній із них: "Як у краплі води відбивається увесь світ, так в історії Тульчина віддзеркалюється історія всієї Європи". Хоч як крути, а все це завдяки магнатам Потоцьким...

Зізнаюся: нічого не знала про уцілілі садиби та палаци у Антополі й Комаргороді. Власниками двох перших сіл були польські графи — відповідно Четвертинський і Комар. Коли шляхтянка Косаківська, що володіла маєтком у Мурованих Курилівцях, відмовилася присягнути на вірність Катерині II, її власність було конфісковано й передано тому-таки Комарові (й такі сюжети траплялися серед польської знаті). Нині в пам'ятці архітектури XVIII ст. у Мурованих Курилівцях — школа-інтернат. Палац, звісно, перебудований, але розпочато роботи з відновлення інтер'єру в окремих приміщеннях, де зберег-

жне диво. І воно відкрилося знову-таки на горі, і знову над Дністром — побіля скельного монастиря с. Лядова.

Співав вітер, "горовий і п'яний" (М. Зеров), ще буйне різнотрав'я горнулося до ніг, а перед зором величний Дністер вигинався могутнім луком, грав плесом проти сонця. Внизу, по той бік, — уже Молдова, і там, і тут, куди сягне зір, — поважні, величні гори із білими вапняковими складками, які нагадують про колишнє праозеро. Подумалося: земля творить мовчазну молитву до неба, й собі праглося помовчати, вслухаючись у вічність. Гори поросли кизилом, що якраз дозрів і обсипався на землю, скумпією з яскравим листям, бруслиною: їм тут привільно й затишно. І скрізь — шматочки кремнію, який так чудово очищає воду.

А що ж сам скельний монастир? Заснований він, за окремими свідченнями, Антонієм Печерським, існує донині. У 1939 році храм, відовбаний у скелі, було зруйновано совітами. Зараз є невелика скельна церква, будуватиметься нова. Дістатися туди на прощу — справа непростя. Але дорога до храму не зростає.

Інший, сказати б, прахрам, абсолютно таємниче свідчення людського генія, не дає спокою своєю загадковістю. Маю на увазі спокійне в знаменитій Буші на Ямпільщині. Так, це місце переважно асоціюється з яскравою сторінкою в історії визвольної боротьби українського народу проти польських поневолювачів. Саме тут, у місті-фортеці Брацлавського полку, героїчно тримали оборону проти польської шляхти. У лютому та березні 1654 р. вороги намагалися оволодіти Бушею, але це їм не вдалося. У листопаді цього-таки року 60-тисячне військо знову оточило фортецю. Козаки та місцеве населення мужньо оборонялися. Коли більшість захисників загинули, дружина сотника Завісного Мар'яна, щоб не потрапити в полон, висадила в повітря порохомий льох. М. Старицький увічнив ці героїчні події в драмі "Оборона Буші"

раму, точніше, до Буй-1884 р. відкрив ук-Антонович. Отже, на мена-вапняку, вирізь-ень, люди-авколішки, у, оленя з і стоїть за на рамка з На архео-

логічному з'їзді в Одесі того-таки 1884 р. цей рельєф класифікували як рідкісну пам'ятку монументальної скульптури часів язичництва слов'ян. Щодо часу його створення, то думки істориків розійшлися майже на півтори тисячі років — від початку нової ери й аж до XVI століття! Мистецтвознавець Д. Степовик у книзі "Скарби України" наголошує: цей рельєф — унікальний, подібного немає ніде, його ні з чим порівняти. Упродовж XX ст. про нього згадують у всіх дослідженнях з історії культури східних слов'ян. Чітке зображення оленя, півня й дерева прочитується як символи, що прикрашали язичницький храм. Храм мав наземну та підземні частини, які сполучалися печерами.

Д. Степовик нагадує: 1961 р. український археолог В. Даниленко, який очолював експедицію, що розкопувала територію поблизу рельєфу, спробував розшифрувати текст у рамці. "Аз есмь Миробог жрец Ольгов" — такий був напис глаголицею. Експедиція виявила і прочитала на рештках кам'яних стін інші написи. Там зустрічаються імена язичницьких ідолів Перуна і Хорса, князів Олега та Ігоря. Отже, часові рамки створення рельєфу — період князювання Олега (882—912)? Скульптурний Миробог — найдавніший відомий нам портрет у східнослов'янському мистецтві? Хоч як є, вібруюча аура таємничості оповиває це зображення просто неба. Добре, що місце доглянуте, є частиною Бушанського заповідника. Уявляється: деінде цей рельєф став би місцем паломництва туристів, які з усього світу намагалися б потрапити до унікального місця. Та — не в нас... Воно має особливо охоронятися — від руйнівних сил стихії та й від рук сучасних варварів, які скрізь люблять фіксувати: "Тут був я"...

Південно-західна частина Вінниччини понад Дністром — місце поселень ще з часів палеоліту. Саме біля сіл Лядови, Нагорян, Озаринців існували стоянки первісних мисливців за пізнього палеоліту — 40–13 тисяч років тому. Отже, благословенна земля обжита з давніх-давен.

Людмила ТАРАН

РОДОСЛОВ

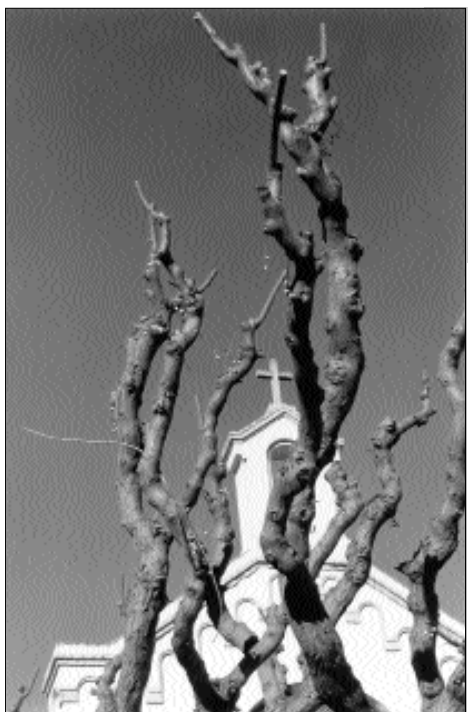
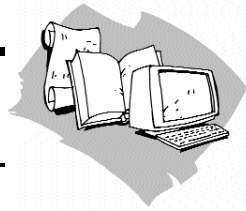
ШЛЯХ ЛЕМКІВСЬКИХ ЦЕРКОВ

Лінія Керзона розділила нас, лемків, каже історик Андрій Шляхтовський, у двадцять років умовно на польських і словацьких. Операція "Вісла" — депортувала нас у Крим, Запорізьку область. Але кліматичні умови, навколишнє середовище не дали змоги більшості з нас адаптуватися там, і другою батьківщиною нам стала Галичина. Тут виросли наші діти, внуки, збереглась наша культура, звичаї. Кожні два роки охочі їдуть до столиці Лемківщини — містечка Криниця. В лісі (недалеко від містечка) маємо культурний центр, де проводимо фестивали, "лемківські ватри", відвідуємо села наших дідів-батьків, записуємо фольклор, бо небагато тут лемків, їх більше в Словащині та Україні.

Цього року в середині літа на зафрахтованому автобусі ми здійснили давню омріяну екскурсію "Відвідини лемківських церков". Майже в лісах, у невеличких містечках стоять дерев'яні старовинні церкви, дуже гармонійні у цьому гірському пейзажі. Більшість давно вже стали костьолами, однак зберегли, на наше відчуття, душу українського храму. Через півстоліття після операції "Вісла" ці храми ремонтуються, реставруються, кілька з них повернули греко-католикам. В Криниці недавно у співпраці з українським архітектором-лемком Григорієм Лібовичем з Тернополя збудовано православну церкву за кошти, які виділяє Європейський союз. Україна не вклала туди ні копійки, хоча щорічно на рівні прем'єр-міністрів Польщі і України в цьому курортному містечку проходять економічні форуми і, звісно, гостей знайомлять з дуже маленькою лемківською громадою, яка доживає віку і з великими потугами утримує музей "Лемківщина" та кілька українських шкіл. Адже це ж не Богом забута земля, а географічне місце великої гілки українського роду, якого знає цивілізований світ Європи. Погляньмо, каже п. Андрій, поляки лише на теренах Галичини відремонтували понад сотню костьолів, недільних шкіл, своїм коштом в Івано-Франківському університеті ім. В. Стефаника відкрили на факультеті "українська філологія" польську філологію, а також польські класи в школі № 14. Зараз поляки старанно відбудовують костьоли в центральній (Лівобережній) Україні, впевнено просуваючись на схід. Є села в Галичині, де проживає 15—20, іноді змішаних, родин, і це дає підставу полякам відреставрувати костьоли, на Лемківщині приблизно така ж ситуація з українцями, але ніхто з держави Україна їм не допомагає. Варто усвідомити, що реставрація і відновлення церков Лемківщини не менш важлива задача, ніж реставрація їх в Галичині чи Києві. Це також наші корені, частка української цивілізації. І дуже важливо, як вона демонструватиме Європі нашу культуру, зрештою, це імідж України. Саме в цьому місці існує Польща української культури. Тим більше потрібна допомога ентузіастам — лемкам і свідомим інтелектуалам Польщі, щоб зберегти і повернути сюди таку оригінальну і єдину Лемківщину. На етнічному фестивалі в нашому місті очікується делегація лемків з Криниці, де вони радо зустрінуться зі своїми братами, а хор "Лемківщина" готує розширену програму, аби разом з гостями показати свою Лемківщину минулого і сьогоdnішнього дня. Успіхів вам, дорогі лемки.

Степан БОЙКО

P. S. У містечку Шаргороді на Вінниччині в 1999 році на реставрацію польської костелу св. Магдалини витрачено 500 тис. злотих, і стільки ж на костюл в м. Вінниця. В обох костюлах є органи, бібліотеки, а служби ведуться польською і українською мовами.

Погляньмо правді у вічі: в Україні за роки тоталітаризму було проведено масове перейменування населених пунктів. Особливо не поталанило тим, назви яких утворено з етнонімів: ляхи, волохи, вірмени, татари, ізраїльтяни, прусси, шведи, цигани. Замінено й назви тюркського, румунського, турецького і, що теж траплялося, старослов'янського походження. Не уникло гіркої долі й село Туркенівка, яке з часу заснування (перша половина XVIII століття) і до 1945-го року так називалося. Саме тоді, по війні, його за вказівкою "згори" перехрестили. І стала Туркенівка Южним, що за 27 кілометрів від міста Ічні, на Чернігівщині. Це найвіддаленіше село від райцентру. Якось відомий український письменник, до речі, уродженець Ічні Анатолій Дрофань зізнався мені, що у розмові з першим секретарем райкому компартії торкнувся питання щодо перейменування Туркенівки.

— І який це дурень назвав мальовниче українське село Южне?
— Та оцей дурень перед вами й сидить, — той у відповідь.
— А чому Южне?
— Оно ж южнеє Ічні.

Що й казати, влучно відповів партократ Анатолію Дрофаню. Справді, скільки було таких дурнів, наділених необмеженою компартійною владою. Не злічити!

Як відомо, топоніміка вивчає походження, структуру, функціонування, розвиток і поширення власних географічних назв. Топоніми — як дзеркала історії, як вікна у минуле. Скільки цікавого вони можуть розповісти! Ось хоча б наведу приклади, взяті лише з рідної моєї Чернігівщини. А Придесення я, до речі, схилю до пішки — від Новгород-Сіверська до Прилук, від Остра до Коропа...

Отже, вчитуюсь у їх сьогодині назви, згадуючи попередні, тобто дореволюційні, до 1917-го року. Так от: село Соколівка Бобровицького району — Дідово, Петрівка Борзнянського — Махнівка, Олексіївщина Козе-

РЕАНІМОВАНА ТОПОНІМІКА

лецького — Розуми, Підлісне — Церковище, Червоне — Билка і так далі. А сіл Жовтнєве аж п'ять на карті області. Чимало таких назв, як Першотравнєве, Первомайське, Червоне і Красне в різних словосполученнях — Червоноармійське, Комсомольське, Піонерське... Такі приклади можна наводити і наводити.

І все ж будемо оптимістами. До цього закликає заслужений працівник культури України, письменник Станіслав Маринчик. Фільми Станіслава Маринчика — лауреати і дипломанти багатьох міжнародних і Всеукраїнських конкурсів і фестивалів народної творчості. Мій шкільний товариш — один із фундаторів аматорського кіно в Україні.

— Вже 11-й рік пішов відтоді, як ми започаткували будівництво нового дому, який має горду назву — Україна, — говорить Станіслав Гаврилович. — Із здобуттям незалежності відбуваються значні зміни не лише в суспільній сфері, а й у свідомості людей.

— Від радянських часів Україні дісталася гірка спадщина, пане Станіславе...

— Саме так. Отож і роботи — непочатий край. Взяти, скажімо, рух за повернення знищених найменувань населених пунктів. Адже скільки їх — стільки й переказів, легенд, припущень щодо їх походження. Географічні назви передаються з покоління в покоління й становлять неабияку цінність для істориків, філологів, фольклористів, краєзнавців. Тому-то ми повинні охороняти їх як історичні пам'ятки.

— Пригадую, свого часу ти очолював Ічнянську районну організацію Українського товариства охорони пам'яток історії й культури. Хоч це було за радянської доби, але все ж таки тобі чимало вдалося зробити?..

— Доводилося, правда, неодноразово оббивати пороги чиновницьких кабінетів і в Чернігові, і в Києві, аби унеможливити знищення тієї чи тієї сторінки нашої минувшини. Скажімо, скільки було труднощів, пов'язаних з відкриттям у Ічні пам'ятника нашому видатному земляку — скульптору Івану Мартосу. Він — автор пам'ятників Мініну і Пожарському в Москві на Красній площі, М. Ломоносову — в Архангельську, Е. Рішельє — в Одесі, інших видатних творів, які займають почесне місце в історії світової культури.

Гордість української літератури, наші земляки, письменники Степан Васильченко, Анатолій Дрофань, поет Василь Чумак. За нашим клопотанням споруджені їм пам'ятники, їхніми іменами названо вулиці. А оце Ічня широко відзначила 80-річчя від дня народження славного сина України, поета Григорія Ковалю. 20 вересня, у день його свята, сесія міської ради прийняла ухвалу про перейменування вулиці Жовтневої, на якій жив поет, де зробив перші неспівні кроки у велику літературу, на вулицю імені Григорія Ко-

валя. Це ім'я відтепер присвоєно і школі № 4 міста.

— Пане Станіславе, я ось хочу наголосити на тому, що топоніміка має кілька, так би мовити, розгалужень. Антропоніміка вивчає географічні назви, що походять від людських імен. Наприклад, Миколаїв, Іванівка, Петрівка. Етніміка досліджує назви, що виникли від різних народів і племен — Молдаванка, Печеніги... Гідроніміка вивчає назви всіх водоймищ — від океанів, морів, великих рік і озер до маленьких струмків, боліт, навіть криниць.

— А є ще мікротопоніміка, що опікується топонімами місцевого характеру: назви вулиць, провулків, ярів, горбків, хуторів, перелісків, навіть стежок, окремих угідь, кладовищ... І ось приємна новина — нині в Ічні працює робоча група, створена райдержадміністрацією, з відновлення історичних назв вулиць міста. Й вона дійшла висновку, що необхідно перейменувати 37 вулиць. Їх назви мають увічнити наших видатних земляків-ічнянців.

— Безумовно, це дуже клопітка справа, пане Станіславе. Адже все треба скрупульозно зважити, взяти до уваги думку людей, особливо старожилів міста...

— Безумовно. Тільки так. З'являється в Ічні вулиці місцевого художника і скульптора Василя Швидченка, — людини надзвичайно великого таланту й щирої душі. Вулиця династії Стороженків. Олександра Стороженко походив із правдавнього козацько-старшинського роду, український письменник. Микола Стороженко — історик літератури, автор праць про життя і творчість нашого духовного батька Тараса Шевченка. Нинішня вулиця Орджонікідзе отримує назву Івана Кмети-Іченського. Що ми знаємо про нього? Зовсім мало. Ще у 1929 році йому вдалося якимось чином виїхати з родиною до канадського міста Вінніпег, а звідти до Сполучених Штатів Америки. Там пан Іван Кмета-Іченський отримав ступінь доктора богослов'я, написав збірки поезій "Хвилі з блакиті", "Крила над морем", "Чаша золота". Поетична творчість, релігійна, наукова та громадська діяльність принесли нашому землякові заслужену шану й визнання на далекому зарубіжжі.

— Славний син України вірно і самовіддано майже століття служив своєму народові, хоча й був одірваний від нього. В Ічні також народився і провів дитячі роки Сергій Маслов. Вулиця Воровського відтепер носитиме його ім'я. Наукові праці вченого — це і літературознавство, й історія древніх слов'янських літератур, і давньоукраїнська мова, це вивчення книговидавництва, бібліотечної справи, палеографії, археографії. Він

фольклористики, і, освіти в Україні його відродження

...років з 30 тому я вивчав українців, які рідомом, талановитого півної кераміки Миколу Богу, що вже зникне на півного міста вулиця Сверлово, а буде імені Миколи Піщенка.

— Ічня відома з XVIII століття як художній осередок керамічного виробництва. Тут виготовляли розписний і своєрідний за формою посуд, кахлі, іграшки. І вулиця у нас була — Гончарівка. Ічнянську керамічну школу гідно репрезентував на багатьох міжнародних виставках Микола Піщенко. Принагідно скажу, що наша самодіяльна студія "Сівач" створила в 1971 році фільм про народного умільця.

— А яку нову назву отримає Червоний куток?

— Є в нашому районі село Власівка, яке ти добре знаєш. Це — батьківщина чотирьох братів, прославлених льотчиків: Героя Радянського Союзу Михайла, орденоносців Миколи, Павла і Віктора Гарамів. У дні минулої війни вони мужньо воювали, знищивши 40 фашистських літаків. Смертю хоробрих загинули Михайло, Микола і Павло. В селі зберігається будиночок, у якому народилися і провели дитинство брати. Так от Червоний куток, пане Анатолію, носитиме відтепер славне ім'я Михайла Гарамів.

— Вже не буде й вулиці П'ятирічки?..

— Натомість імені Василя Штернберга, який був одним з найближчих друзів Тараса Шевченка. Він неодноразово бував у наших краях, тут робив замальовки, писав картини. У 1840 році він створив фронтиспис до першого видання "Кобзаря" Тараса і кілька його портретів. Тарас Шевченко присвятив Василю Штернбергу поему "Іван Підкова", вірша "На незабуду Штернбергові", відтворив його образ у повістях "Художник" і "Музикант".

— На карті Ічні з'являється ще цілий ряд цікавих назв вулиць. Колишні були надто заплітовані...

— Так. Це, зокрема такі: Солдатської слави, Героїв Крут, Івана Мазепи, Козацька, Київська, Івана Богуна, Волі, Злагоди, Якимі Сомка, Лесі Українки, Богдана Хмельницького, Свято-Миколаївська, Журавлина, Солов'їна.

Керівництво Ічнянської міськради чинить спротив перейменуванню вулиць. Мовляв, для цього потрібні величезні кошти. Райдержадміністрація займає іншу позицію — вулиці потрібно перейменувати. Її голова пан Анатолій Шкребло на зустрічі з головами політичних партій і депутатами міськради заявив: "Сором, що вулиці Ічні досі носять імена діячів, які принесли тільки лихо українському народу". Такої ж думки дотримується і заступник голови райдержадміністрації Віктор Кичай. Вірю в те, що перемаже все-таки здоровий глузд депутатів і вулицям буде надано нові історичні назви.

Анатолій ТУРКЕНЯ
Фото Оксани ЦЕАЦУРИ

ПРОФІЛАКТИКА... МООВОЮ ОРИГІНАЛУ

"Рекламуючи" послуги ТОВ "Інститут профілактичної медицини "Прем'єр", тижневик міг би на цьому заробити, навіть не маючи ніякого відношення до профілактичних робіт взагалі, та медицини зокрема. Проте друкується цей матеріал з іншою, хоч і профілактичною метою, яка полягає, насамперед, у нагадуванні громадянам України і тим, хто здійснює свій бізнес у нашій державі, про існування основного закону держави — Конституції України, в ст. 10 якої затверджено, що "державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує її всебічний розвиток і функціонування в усіх сферах суспільного життя на всій території України". А закони держави потрібно і поважати і дотримуватись у своїй діяльності.

Тож поява цієї публікації є адекватною реакцією на поширення в різних регіонах України рекламних проспектів, які інститут "Прем'єр"

розсилає разом із бланками договору з усіма реквізитами і, відразу ж, актом виконаних робіт. Як кажуть: "Фірма гарантує". А йдеться про те, що українське підприємство "ТОВ "Інститут профілактичної медицини "Прем'єр" в особі директора Щербіної Л. О., діючого на підставі Статуту, з однієї сторони, та..." (коментуємо), порушуючи закони України, зокрема ст. 10 Конституції України, запрошує, сподіваємось, громадян України "прийняти участь у роботі інформаційно-консультативного семінару" (прошу вибачення у читачів за дослівний переказ, далі вже без перекладу) "Тендерные процедуры закупок товаров, работ и услуг за бюджетные средства..." (вже не сподіваємось, а напевне ж, саме України і українських громадян — платників податків). Ось лише плутаємось у здогадках і здивуванню нашому немає меж: як далеко зайшла профілактична медицина, про-

пагуючи поряд із медичними знаннями "...особенности проведения тендеров на строительные работы. Нарушения. Конфликты. Проверки", взагалі і... російську мову зокрема.

Учасникам семінару необхідно перерахувати українські 584 грн. "Получателю — ООО "Институт "Премьер" і... знати мову сусідньої держави. Бо мова рідної згадується лише на фірмовому бланку у назві трьох поважних державних інституцій. В оригіналі рекламного проспекту це звучить так: "Министерство экономики Украины. Вищий арбітражний суд України. Державна контрольно-ревізійна служба України", а далі вже мовою іншої держави: "Приглашаем..."

Не будемо завдавати собі клопотів, викладаючи читачеві зміст згаданого проспекту рідною мовою, бо це справа невдячна, та й зробити це можемо не так, як того хотілось "профілактичній медицині". А тому по до-

даткову інформацію просимо звертатись до інституту "Прем'єр" (ЛПД).

Від себе хочу лише додати, що мова — це не тільки засіб порозуміння ділових людей, це душа самого спілкування, база морально-етичних цінностей, без яких неможливо розвивати цивілізовану економічну систему. Україна, як будь-яка інша країна світу, може претендувати на авторитет у світовому співтоваристві, маючи високорозвинену економіку. Тож чи не є поширення подібних рекламних проспектів прямою шкодою цьому авторитетові?

Як не прикро, наведений приклад не є поодиноким, що красномовно свідчить про рівень "діловитості" наших ділових людей, які так напористо використовують потенціал наших українських громадян для "напращування" приватного капіталу і так безсоромно зневажають нашу мову. Брак розуміння мовних обов'язків і невиконання їх у своїй ді-

РЕПЛИКА

яльності не додає честі діловій людині.

При наявності такої великої, як на сьогоднішній день, кількості подібних порушень маємо ризик жити у країні "дельцов", саме так мовою оригіналу можна передбачити власну перспективу. Та чи погодимось?

А. ТРЕБЕНКО,
зав. відділом секретаріату
ВУТ "Просвіта".
За матеріалами оригіналу
рекламного проспекту,
надісланого головою
Коломийської "Просвіти"
Василем Глаголюком

У церкві, розписаній у Катеринославі 1911 року “українським Чурльонісом” — Юхимом Михайловим, — й досі спортзал... Кілька виступів преси у цій справі не мали жодного ефекту.

Про уродженця Таврії українського художника Юхима Михайлова (1885—1935) вже розповідалося на сторінках преси. Та все ж нас турбує доля творинь “українського Чурльоніса” — саме так назвав свою статтю про нього 1986 року в “Літературній Україні” палкий пропагандист спадщини художника Юрій Васильович П’ядик із Києва. Торік влітку мені пощастило ознайомитися з роботами Михайлова у приватній колекції Юрія Васильовича. Вразило, що роботи в цій колекції зовсім маленькі. Але ж не розмірами визначається мистецька вартість твору...

Основну спадщину митця його дружина, рятуючи картини, вивезла за кордон — спершу до Німеччини, а потім до США. Там відбувалися виставки його робіт 1989—1990 років. Кореспондент Асошіейтед Прес, інші американські мистецтвознавці вітали сонячний український талант (власник колекції, зять художника Юрій Чапленко надіслав мені ксерокопії статей). Той же Юрій Чапленко разом із дружиною, донькою художника Тетяною підготував і видав 1988 року у США розкішний альбом, присвячений життю і творчості Юхима Михайлова. Талант, який зродився в таврійських Олешках, але був засланий у непривітний північний Котлас (ось вам антитеза: південь-північ, сонце-хмари...), відкрився світові!

До речі, порівнюють його з литовським художником Чурльонісом неспроста: у творчості обох дивовижно поєдналися живопис і музика, а завдяки метафоричності їх вважали символістами. Окрім того, обидва спиралися на традиції національного фольклору.

Ось що згадувала вдова митця Ганна Олексіївна Михайлова (1890—1979), корінна москвичка,

яка всім серцем полюбила Україну і її народ. За спогадами Ганни Олексіївни, того року чоловіка poslali в касарні (казарми) Катеринослава. “Полкове начальство, дізнавшись, що має художника, взяло його до бригади, що розмалювала полкову церкву. Нелегко було це робити, бо стелю треба було малювати, лежачи на спині, на дошках. Спина терпла, фарба крапала на обличчя. Але це вже було справді тримісячне свято: без догляду начальників, улюблена робота за фахом!...” (цитую за збірником: “Юхим Михайлів. Його життя і творчість”, виданим 1988 року

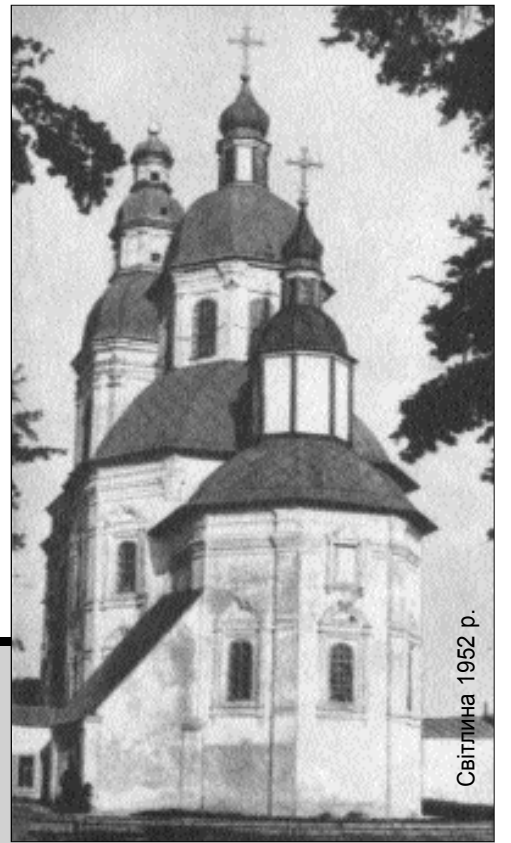
про цю приметну споруду майбутні архітектори і будівельники? Навряд...

Колишній храм страшенно стиснутий зусібіч різними господарськими будівлями, ангарами, гаражами тощо. Його навіть сфотографувати до ладу важко! Це — зовні, а всередині? Стеля і стіни храму забілені в ті часи, коли нас оберігали від релігійного опіуму. Юні гімнасти охоче позують під бадьорим плакатом “Привет участникам соревнований!” Директор спорткомплексу повідомив, що вже були тут представники церкви (чи церковної громади) і порушували питання про повернення храму віруючим...

Колись, на початку століття, ця церква стояла на просторій Абрамівській площі. 1930 року, у розпал індустріалізації, площу віддали під будівництво нинішньої Придніп-

валася церква 228 піхотного запасного полку, яка збереглася дотепер всередині подвір’я будівельного інституту (зараз у ній спортивний зал). У цій церкві в 1918 р. мене хрестили, а всередині церковної огорожі була похована моя бабуся — Марія Костянтинівна (померла десь в 1923—1925 рр.)

Я докладно цитую різні доступні джерела, щоб переконати і себе, і читачів, що йдеться саме про церкву, яку розписував Юхим Михайлів. На старих фотографіях збереглося зображення цієї Хрестовоздвиженської військової (ще казали —

Світлина 1952 р.

ЗА КОГО Ж ТИ РОЗІП’ЯВСЯ, ХРИСТЕ, СИНЕ БОЖИЙ?!

в США).

Де ж та церква? Чи збереглася вона? Чи не втрачена у руйнівних хвилях войовничого більшовицького безвірництва? Такі питання виринали, коли ми з краєзнавцем Валентином Старостіним у грудні 1997 року вирушили на пошуки цього храму. На нас чекала невеличка сенсація, якою хочеться поділитися із зацікавленими читачами — церква частково вціліла. Стоїть вона, щоправда, без куполів-бань і використовується зовсім не як культова споруда. В ній нині спортзал Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. Подумалося: чи знають

ровської академії будівництва та архітектури (якийсь час цей заклад називався Інженерно-будівельним інститутом і лише віднедавна дістав нинішню назву). Мій знайомий, нині покійний, викладач Дніпровського гірничого інституту Віктор Максимович у рукописній праці “Моє місто” (1984) згадує, що до революції його дід мешкав саме навпроти, у цьому куточку старого Катеринослава:

“У той час місце перед його будинком являло собою майже порожню т. зв. Абрамівську площу (вона зараз уся зайнята будівлями інженерно-будівельного інституту). Якраз навпроти будинку розташу-

офіцерської, а директор спорткомплексу каже — гусарської) церкви, збудованої в характерному і досить типовому для того часу неоросійському стилі. Її спорудження завершилося 1911 року, що збігається з появою в місті Юхима Михайлова. Отже, практично немає сумніву в тому, що він розписував саме цю, а не якусь іншу церкву. Є також відомості, що куратором або консультантом при будівництві був відомий у місті фахівець, любитель церковної старовини, дослідник архітектури Володимир Машук, який під час Першої світової війни фотографував у Галичині

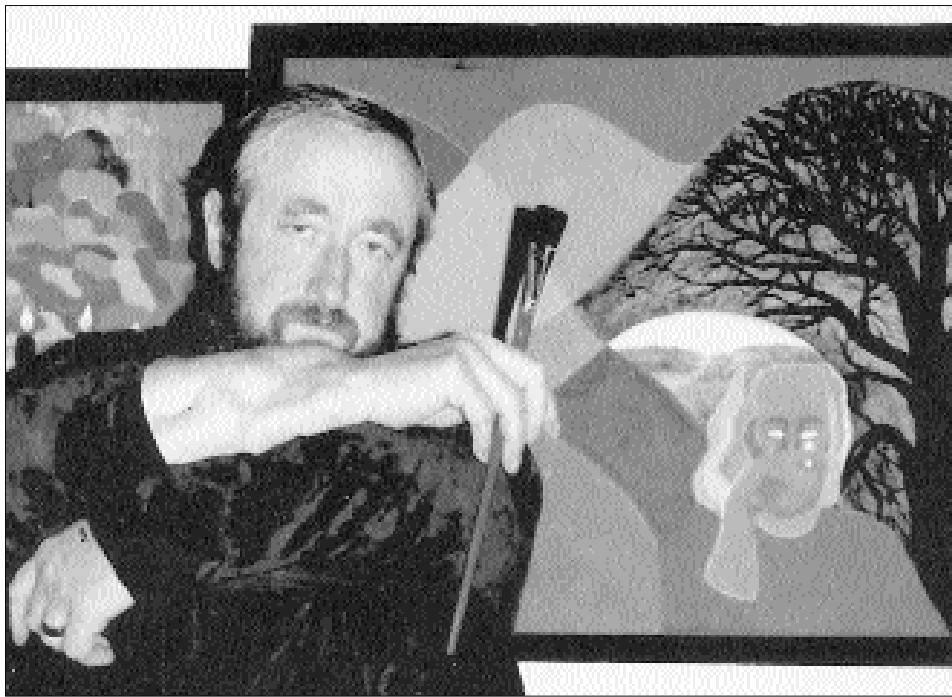
тамтешні церкви. Цікаво й те, що з Катеринослава Михайлова перевели служити у Крим — до Севастополя... Та це — окрема й малодосліджена сторінка його біографії.

Підсумок: храм, розписаний Михайловим, стоїть давнім символом агресивного безбожництва. Несамовіть згадується ще один улюблений символ художника Михайлова, символ Українці-чайки: “Ой горе тій чайці, чаєчці-небозі, що вивела чаєняток при битій дорозі”. Скільки ж можна залишатися нам при битій дорозі Історії?

●

Микола ЧАБАН,

БАРВА І ХАРАКТЕР — НЕРОЗРИВНІ

Стефан-Арпад Мадяр

З нагоди 385-ї річниці друкарні Києво-Печерської лаври, в приміщенні якої нині розташований Музей книги і друкарства України, фонд останнього поповнився торік унікальними експонатами. Серед них і лаврське видання “Тріоді пісної” 1640 р., що побачило світ у той час, коли на чолі книговидавничої справи тут стояв визначний релігійний і культурно-освітній діяч, засновник Києво-Могилянської

академії митрополит Петро Могила. Видання “Тріоді” цікаве саме вміщеними у ній “синаксарами” — короткими оповідями про життя святих, переклад яких із грецької на українську мову зробив Тарасій Земка. Цінність великоформатної книги доповнюється ще й майстерним художнім оформленням, багатим на барокові гравюри.

Музейну колекцію поповнили книжки, ви-

дані XVIII ст. у Києві та Чернігові, а також мініатюрний “Псалтир” 1-ї половини XIX ст. До зібрання книг XX ст. належить рідкісне видання “Прикрас рукописів Галицької України”, що здійснене 1922 р. у Жовкві (Львівська обл.). Усі ці книги — щедрий дар талановитого київського художника, відомого видавця й мецената Стефана-Арпада Мадяра, що багато років підтримує тісні зв’язки з Музеєм книги і друкарства України.

Визначальна риса характеру С.-А. Мадяра — залюбленість у рідний край, його своєрідне мистецтво. Народився Стефан-Арпад на мальовничій землі Закарпаття у небагатій родині угорця Йосипа та словачки Марії. Як найдорожчу реліквію сім’я зберігала картину відомого закарпатського художника першої половини минулого століття Адальберта Ерделі, — зображений ним літній сад став першим художнім досвідом хлопчини, який ще в дитячі роки захопився малюванням, особливо берегів Латориці. А здобувши фахову освіту на графічному факультеті Українського поліграфічного інституту імені Івана Федорова, став неабияким живописцем та графіком, що засвідчили його виставки “Варіанти безконечності”, “Колір енергії, енергія кольору”, котрі з великим успіхом експонувалися в Австрії, Німеччині, Угорщині, Швейцарії.

Отож Стефан-Арпад Мадяр по праву вважається одним із провідних фахівців України в галузі історії мистецтва, іконографії. А ще в його доробку — робота у видавництвах як художника-графіка, ілюстратора книг, причому багато з них на престижних книжкових вернісажах були удостоєні найвищих нагород. Він також один із тих, хто відроджував сучасне книгодрукування релігійної літератури в Україні.

Багато діячів культури, співробітників музеїв, мистецьких установ із вдячністю говорять про спонсорську діяльність митця — активного члена благодійної міжнародної організації “Тріумф серця”. Окрасою зібрання Музею стали придбані за його допомогою і такі книги, як “Євангелія” (1733 р.) з ілюстраціями Аверкія Козачківського, знаменитий “Києво-Печерський патерик”, виданий лаврською друкарнею у 1859 році, “История графа Рымникого князя Итальяского Суворова” (1853 р.) з багатьма чудовими ілюстраціями Тараса Шевченка, широко знані Гоголівські “Вечера на хуторі близ Диканьки” (видання 1874—1876 рр.) з літографіями видатних художників Костянтина Трутовського, Івана Крамського, Іллі Рєпіна.

Плідна діяльність С.-А. Мадяра — художника і вченого у теоретичній та практичній дослідницькій роботі в галузі кольорознавства, впливу кольору на сприйняття людини. Він творець унікальної теорії, яка обґрунтовує зв’язок внутрішнього кольорового біорезонансу людини з навколишнім середовищем. До речі, ця теорія дедалі більше знаходить різнобічне практичне застосування.

Отож ця мудра і щедра на добро людина робить усе, що може, для піднесення духовності і культури в Україні. Мистецтво його посправжньому служить красі — спільному нашому благу.

Микола ГЛАМАЗДА,
мистецтвознавець

●

ВИСОКИЙ СМІХ — ЕНЕРГІЯ ЖИТТЯ

Ці нотатки — про творчість Євгена Дударя. Власне, про дві його найновіші книжки: про висунуту на Високу Премію імені Т. Шевченка “Українці мої, українці...” (це своєрідне Вибране далі називатимемо “Українці”) та про скромненько так названу “Спогади про себе” (далі — “Спогади”), що справді поглиблює наше знайомство з давно й добре знайомим письменником, із його розумінням життя та й природи творчості. І водночас ніби спалахами освітлює окремі епізоди його (заодно і всіх нас — громадян колишньої “супердержави”), не такою вже й давнього, життя.

Мудрість народу, який, хвалити Бога, **пережив** найстрашніше, чується мені у переконанні письменника:

“Деякі творці гордяться тим, що творили у “шухляду”, заковували свої вірші “до кращих часів”. Скажіть, а хто і що мали наближувати ті “кращі часи”? Закопана зброя — не стріляє. Та ще й іржавіє. Заховане слово — уже не слово. Це мовчання.

Якщо ти хотів, щоб твоє слово служило комусь, ти мусив його нести до когось. Виважувати усі можливості, усі ймовірні перешкоди. Ти вибирав форму стосовно часу, умов, яка найменше викликала б спротиву. Бо лише дурень дме проти вітру. І тішиться тим, що він також дме. Отже, я не дув. Ні “за вітром”, ні “проти вітру”.

Я — ДУДАР. І дув у свою персональну дудку” (Спогади).

Кожен із наших людей старшого віку може пригадати безліч випадків і ситуацій “того” часу, в яких виявляється абсурдизм дійсності. Помноженість його на фанатичну віру в “ідеал”, що підступно подавався у привабливих обгортках, творила щось до такої міри потворне, що воно переростало у трагічну маску. Вона “приклеювалася” до обличчя, пускала коріння-метастази у мозок... Чимало з наших співвітчизників і досі не можуть того позбутися. І тут єдино доцільною хірургією може бути сміх. Та не будь-який. Тут необхідно — у ретельно виважених дозах — усього: спостережливості й узагальнень, документалізму і творчої фантазії, гостроти й делікатності, злості й ніжності... словом — і перцю, й мармеладу. Тобто, всього того, чим так щедро наділений Євген Дудар. Про деякі речі він лише нагадує не коментуючи — зі своєю неповторною інтонацією — і допомагає нам сміючись, як казав класик, прощатися з минулим.

А скільки всілякого перемішано у нашому житті, у нашій свідомості!!! Перманентними голодоморами й війнами (не забуваймо, що арешти людей — то є також війна), дефіцитом найелементарнішого привчили людей передусім і щохвилини дбати про їжу й одяг — це ж трагедія. Бо тут уже і мораль, і культура (не тільки та, що мистецтво), і ставлення людей один до одного, і Господь... — опиняються десь на другорядних позиціях чи й зовсім під заборону. Однак, якщо у зв'язку з цією трагедією лише плакатимемо й нарікатимемо, — ризикуємо ніколи не звільнитися. Тому в Є. Дударя бачимо найширший діапазон прийомів. Від уїдливого насміху, глузування (“Ще вчора у кукурудзу бігав. Зорі лічив.

Сьогодні, язяка висолопивши, бігас, голубий унітаз шукає... Аристократи! Колишній аристократ виділявся головою. Сучасний — унітазом...” — “Пошесть”). До тривожного діагностування пандемії, яка може стати загрозою для національної безпеки, адже вірусом уражені й “трудящі” (“Совісті також “не хвата”. Цілий день “крутить баранку” до свого двору... А скільки таких “віртуозів” в Україні? А скільки в них у руках “баранок”? У звичайних автомобільних і державних керівних? Де те “горуче” набереться? Воно з неба не падає. Навіщо їм приватизація? Навіщо їм незалежність? Та вони за отакий ось злодійсько-соціалістичний лад від Зачепилівки до Кремля на черевах проповзуть... Воно й не дивно. Стільки років вбивали людям у голову, що рай — це “соціалізм плюс електрифікація”. І, як каже Вітя Царапкін, вийшло “короткое замыкание”. Закоротило. Мозок на кишку...” — “Ми є такі?...”

Є в письменника свої “дійові особи” — вони часто висловлюють надзвичайно цікаві, навіть інтригуючі судження. “Громадськість хутора “Мозамбік” своєї національної гордості ніколи ні втрачала, ні забувала. То нам набагато легше. Але розуміємо, як Вам там, у верхах, з

тією гордістю тяжко”, — мовиться у “панегірику, витвореному громадою хутора...” (“Як хто вмів, так і піс...”). Стиль їх може бути й надто серйозний — наприклад, у “політичних нотатках Вані Молдавана” йдеться про спроби певних сил “енергійно приватизувати і нас з вами, і наше право бути нацією, бути народом, господарем у своїй хаті. Ці сили дуже бояться нашої національної самосвідомості, нашої людської гідності. Бо самосвідомість і власна гідність — це духовний імунітет людини, нації, народу. Це самозахист від політичної тифозної кузьки, яка обсідає тіло народу, п’є його кров і розносить смертельну заразу розбрату й руйнації” (“Україно, моя Україно...”). Загальні ж висновки про “духовну

НА ЗДОБУТТЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРЕМІЇ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

цію... Бо українофобство в Україні несе у собі не меншу загрозу між-національної ворожнечі, ніж будь-яка ксенофобія” (“Зона відчуження”). І ще стисліший — сам діагноз: “Наша держава зараз у дуже важкому економічному стані. Кажуть: “Економічна криза породжує духовну”. А може, навпаки? Може, духовна криза поглиблює економічну?” — І нехай нікого не збивають з пантелику ані знаки запитання, ані інтонації припущень: сатирик сумнівів не має, він просто змушує читача **думати**.

Місію сатирика Є. Дудар визначає влучніше за всіх теоретиків: “Сатирик не присягає. А зброю має сильнішу, ніж лікар і воїн, разом узяті. Сатирик сам мусить бути присягою. Присягою, яку віками складав його народ. Людина, яка безвідповідально грається колючими фразами, яка, наче ота шавка, дзявкотить на все, що біжить повз неї, або використовує свої дотепи для “приватних інтересів”, — це не сатирик... Низькопробні, безтурботні “хохмочки” потрібні задебіленому обивателю. Справжня людина потребує справжнього сатиричного слова: гострого, чесного, життєствердного” (Спогади, с. 144).

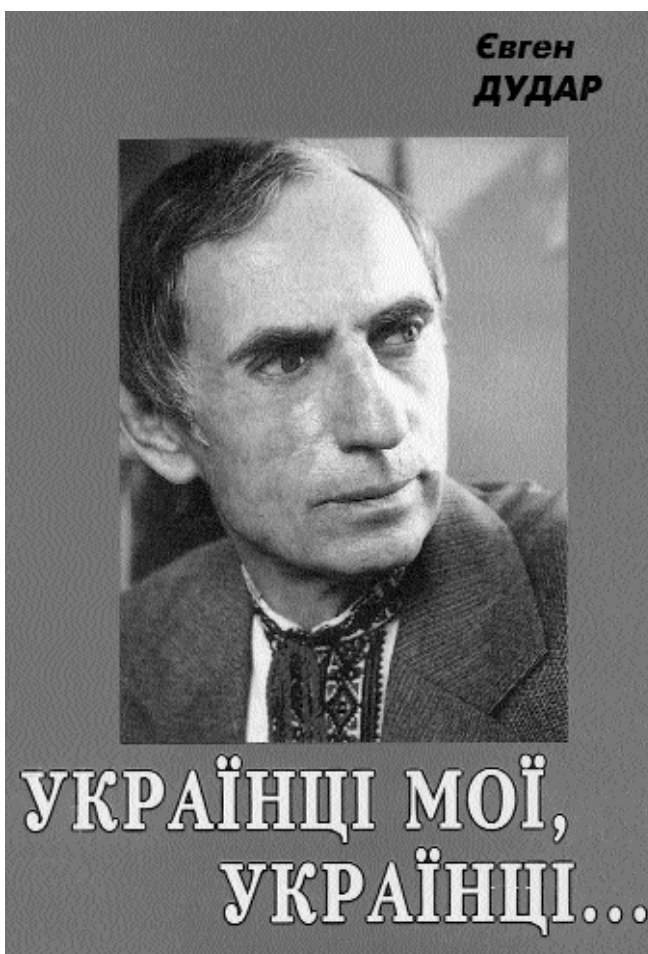
Склася своєрідна чи то традиція, чи скоріш інерція класифікувати сміхові жанри як низькі — і то пішло навіть не з класицизму, а іще з античності, коли Аристофан дозволив собі висміяти сильних світу сього. Природа ж сміху насправді є не так низькою, як “низовою”, тобто демократичною: сміх ніби урівнює у правах представників різних соціальних станів. Про високий сміх в історії культури мовилося не надто часто — тоді, коли йшлося про утвердження високих ідеалів і коли для “замаху” на владоможців сміхотворець мусив бути наділений не лише громадянською мужністю, а й мудрою далекоглядністю, обґрунтованою впевненістю в тому ідеалі,

задля хисту й утвердження якого береться за перо. Тож маємо всі підстави вести мову про високий сміх Євгена Дударя. Він виростає з традицій козацьких пересмішників — і не лише у Листах до сучасних яничарів, а також “султанів”, “ханів”, “хаників” тощо. У таких творах, щоправда, більше гніву, аніж сміху, тут гримлять саркастичні громи й палахкотять іронічні блискавиці. А у Листах до “русскаязичника” Івана Ціпов’язя, “що став Цеповязовим”, та до “зоологічно вченої мадам, яка категорично заявила, що українська мова для науки не годиться”, — як і в багатьох інших творах, вихлюпується грайлива енергія дотепника, що буквально з кожного слова здатний створити каламбур, кожну дурість людську висміяти “на винищення”. Нагадує таким персонажем: “В голові твоїй — великі приховані резерви. Тихі. І вони ще проб’ються крізь твердь твого могутнього лоба”. Та й загалом — “не ти — перший, не ти — останній. Он сусідка моя була Козинець. Від козички тобто. А стала Казинець. Ніби сказала. І на кожне слово реагує, як скажена. Така у неї алергія на українську мову”.

А в мені ці рядки пробудили знову те, про що давно думалося: скрізь уперто-безграмотно пишуть “казна держави” — то, може, тому й не можемо видряпатися зі злиднів, що **скарбниця** наша ще й досі казна-чия, тобто належить казнакому?..

Весела відчайдушність переплітається у творах Є. Дударя з інтонаціями патетичними, я сказала б, трагічно-застережними, до такої міри органічно, що й справді важко інакше визначити їхню жанрову природу, як виразом **високий сміх**. Письменника можна б назвати трагічним оптимістом. Він добре бачить, у якій безодні ми вже майже опинилися. Має мужність зазирнути у ту безодню — адже тому вона так зветься, що не має дна. Він знає причини такого нашого стану — і знає способи порятунку. Мусимо розплющити замружені з переляку очі — й докласти всіх сил, хто скільки може. А кому бракуватиме — додасть енергії гнівно-веселий чоловік Євген Дудар.

● **Лариса МОРОЗ**, доктор філології, провідний науковий співробітник Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ

радіацію” Є. Дудар формулює від власного імені — і дуже стисло: “Наш Президент, перебуваючи в Ізраїлі, пообіцяв присікати прояви антисемітизму в Україні. І я подумав. Чому б нам, українцям, не звернутися до президента та уряду Ізраїлю, щоб допомогли нам у нашій незалежній державі боротися з українофобством? Яким, на жаль, прогнали душі не лише багатьох іноплеменців, а й деяких україн-

кою, як “низовою”, тобто демократичною: сміх ніби урівнює у правах представників різних соціальних станів. Про високий сміх в історії культури мовилося не надто часто — тоді, коли йшлося про утвердження високих ідеалів і коли для “замаху” на владоможців сміхотворець мусив бути наділений не лише громадянською мужністю, а й мудрою далекоглядністю, обґрунтованою впевненістю в тому ідеалі,

перфілантропи!..

Боже! Боже! Боже! Мати-Україно! Прости мені! Я гордий з того, що є маленьким сином Твого великого народу. Але інколи мені так важко! Інколи так хочеться стати великим сином маленького чеченського народу!..

Прости мені, Господи! Я тішуся, що ти створив єси мене християнином. Але інколи так хочеться стати мусульманином. Не для того, щоб “око за око і зуб за зуб”. А для того, щоб гідно і достойно дати по зубах будь-якому зайді, що своїм хамством у моїй хаті нагло і безкарно топтує мою душу...

Євген ДУДАР

●

УКРАЇНЦІ МОЇ, УКРАЇНЦІ...

Боже! Боже! Боже! Які ми демократи! Які ми гуманісти! Які ми людолоби! Які ми філантропи!..

Це ж який інший народ зміг би, тікаючи з палаючої тюрми, винести на своїй покатованій спині тих, хто його в цю тюрму заганяв, тих, хто його у цій тюрмі неволив, тих, хто його у цій тюрмі катував. Лише ми, українці, здатні на таку суперфілантропію.

І ми не лише винесли. Ми занесли усіх цих шубравців до своєї хати. Впустили їх у найкращі світлиці. Виділили їм найкращі місця. Годуємо. Поїмо. Розважаємо. Шануємо їхні “подви́ги”. Глаголимо з ними

лише на “общепонятном”, бо, не дай, Боже, не так “поймут”. І в головах наших демократичних лише одна думка, і в душах наших гуманних лише один трепет — хоча б не образити.

Ну, плюне нам по-хамськи у вічі — обітремося. Че й же не вдарив. Ну, вліпить знічев’я по шиї — почухаємося. Че й же не вбив.

Ну, придушуть одного-двох у куточку — поспівуємо. Че й же не всіх.

Ну, виповзуть кровавими колонами на вулиці, сплюнявими пиками на екрани телевізорів, брудними опусами на шпальти бульварних

листіків. Оплюють нашу історію, наші святині, нас із вами. Знову ж поспівуємо: че й же хворі... Та й не будемо ми їх розстрілювати, як вони нас. Не дикуни ж ми, щоб зуба за зуба, око за око. У центрі Європи живемо. Християнську мудрість сповідуємо: “Коли хтось у тебе каменем, ти в нього — хлібом...” І уступаємося помаленьку зі світлиці у сина. Щоби п’яним шубравцям очі не муляти... Своєю мовою їх не дражнити...

Сидимо у синах. Тішимося, що на волі. Що маємо власну хату. Що жили у тій хаті наші славні предки, а ми їх достойні нащадки. І тримаємо на-

поготові відра з водою. Бо зі світлиці пахне смаленим. П’яні шубравці із вогнем граються. На всі заставки репетують, що з нами їм наша хата не подобається. Що ми “бандіти” і нас “нада под суд”. Що ми, вічно катовані і визискувані ними, ще маємо перед ними за щось там вибачитися... Та будь-який інший народ показав би таким поганцям на двері. І виставив би далеко-далеко...

Але ми не такі. Ми, якщо треба, то й сина їм уступимо. Самі ж переберемося у сарайчик, або ж під повітку. Усе ж таки на своєму рідному подвір’ї, під рідним небом... Бо ми демократи... Ми гуманісти... Ми су-

СПІВУЧА РОДИНА «КОЗАЦЬКІ ЗАБАВИ»

“Козацькі забави” — фольк-шоу гурт не лише на сцені. З’ясувалося, що це — своєрідна співдружність співучих родин. Професійних і дуже талановитих. Не так просто професійним артистам зберегти сім’ю. Гастрольні поїздки, популярність часто спричиняються до руйнування родин. Саме тому цікавим є біографічний фактор супер-популярних артистів, що підкорили півсвіту і спромоглися зберегти свої сімейні багаття палаючими. Думаю, не останньою з причин є співучість цих родин. Співають батьки, дружини й ді-

Любов Шиш — дружина Сергія

ти. А коли доводиться сідати за один стіл та ще й з друзями, як не крути — одним столом не обмежитись, виходить козацьке коло.

Пересвідчитись у цьому мали змогу всі, хто напередодні Водохреща завітав на свято родинного співу до київського Будинку вчителя. Цього вечора клуб “Співуча родина”, що збирає на свої вечори не байдужих до пісенної творчості людей, репрезентував нових членів, тобто колек-

Фольк-шоу гурт “Козацькі забави”. Солісти Володимир Кияниця та Віктор Тетеря. Юрій Іванов, Сергій Ігнатенко та Сергій Шиш. Кого не вистачає на фото?

тив “Козацькі забави” та його родини. Концертна програма мала назву “Різдвяне хрещення “Козацьких забав”, бо у цей вечір відбулося родинне хрещення колективу. Виступ його прикрасили своєю участю дружини артистів — Любов Іванова, Наталка Ігнатенко, Любов Шиш, які можуть скласти прекрасне професійне тріо. З Любою Івановою співає її рідна сестра Світлана, а на роялі та баяні грає старший син і робить перші спроби молодший Іванов. Але цього вечора їм довелося вперше заспівати разом, — прекрасні голоси берігів козацьких родин стали відкриттям для багатьох присутніх.

А поза відкриттям цього вечора залишилися ще дві дружини, за участю яких міг би прозвучати жіночий квінтет “Козацькі забави”. Солісткою хору Держтелерадіо була колись дружина Ігоря Ратушного — Оксана. Популярну пісню “Короноване вінчання”, яку співає Олег Мар-

Наталія Ігнатенко

цинківський, задушевно відтворила Оксана Ратушна, — вона ж була об-

рана з-поміж багатьох як бек-вокалістка Павла Дворського. (Зараз ця співачка є автором, режисером і ведучою Християнської програми, що виходить на ГРТ). А ще Оксана — мати шістьох дітей. От такі ж веселу натуру треба мати, щоб витримати всі негаразди, що час від часу звалюються на голову щасливий багатодітній родині Ігоря Ратушного. У вечір хрещення “Козацьких забав” вона була, за словами свого чоловіка і ведучого програми, “у відрядженні”.

Галина Верес, дружина художнього керівника ансамблю Андрія Вереса, співала разом із глядачами в залі, але співучу родину Вересів зайвий раз представити варто. Співає і грає на багатьох музичних інструментах батько — Андрій Верес, співає і грає хормейстер за освітою Галина. Знаменитим ще в дитинстві став їхній син Максим — колишній соліст дитячого хору Держтелерадіо “Дзвіночок”,

а зараз уже випускник Київського державного університету лінгвістики.

Не обійшлося й без чергового гумористичного вибрику “Козацьких забав”. У пісні “Про новітні економічні стосунки двох держав” прозвучав музичний інструмент, який знавці етнології та побуту знають як рубель (допоміжний засіб для прасування білизни). На ньому натхненно вигравав Сергій Шиш.

Отакі вони, співучі та заповзятливі “Козацькі забави” — фольк-шоу гурт чи ансамбль МВС, який знають і люблять не тільки у найвіддалені-

Золотий голос — Любов Іванова

ших куточках України, а й у багатьох країнах світу, де колектив неодноразово ставав лауреатом фестивалів та конкурсів. Десять років козацького, гастрольного життя не спроможні зруйнувати родини, серцевину яких є любов до народної пісні та просто любов і віра у краще майбутнє України.

● **Лесьа САМІЙЛЕНКО**
Фото **Віктора ПОПОВА**

Поминають померлих мовчки, горілкою чи скупою гіркою сльозою кроплячи землю, яка має стати пухом. Поминають пісню, що була близькою чи улюбленою. Себто будь-яка згадка про померлих, а чи тих, хто загинув як герої, може стати приводом для дискусії серед живих. Вечір пам’яті героїв Крут, що вже протягом п’яти років відбувається завдяки мистецькій агенції “АРТ-ВЕЛЕС”, Управлінню у справах сім’ї та молоді та за сприяння Київської міської ради, стає популярним серед молоді патріотичним заходом. Цього разу Київський театр оперети пережив “навалу” молоді героїчно. Уявіть, що яблуку не було де впасти у цьому залі, але молоді люди, переважно студентського віку, не почувалися перетвореними на політизованість програми. Зал реагував на всі події, що відбувалися на сцені, беручи участь у дійстві. Виступи артистів, що зголосилися співати на досить тенденційній акції, у середовищі молодих українських патріотів мають певну оцінку — супер!

Шанувальників груп “Кому вниз”, “Вій”, “Крихітка Цахес”, “Плач Єремії”, сестер Тельнюк та Марії Бурмаки у цьому залі було більшість. Частина з присутніх завітали в театр оперети саме для того, щоб почути й побачити цих виконавців. І мимоволі стали учасни-

ками культурологічно-політичного дійства, що привернуло увагу музичних фанів до сторінки історії визвольних змагань, хоч акції мітингового характеру далекі сучасній молоді.

Допомогли дорослі, зібравши на вечір пам’яті героїв Крут таку кількість “толерантно-агресивної молоді” (за словами одного з учасників телемосту, що став, за режисерським задумом, механізмом, який поєднав думки старшого та молодого покоління). Крім виступів артистів, молодь почула палке слово Ярослави Стецько та Володимира Бондаренка (народних депутатів України), лідера молодіжного руху Олеса Донія та письменника В’ячеслава Медвідя. Тобто зал, поминаючи, жив якось невимушено щиро, незвично. Без патріотичних вигуків та траурних маршів. Здавалося, душі ангелів спустилися на землю у цей вечір і присіли, перетворившись на міцні молодецькі плечі, замилювавшись світлим головами організаторів і присутніх в залі юнаками та дівчатами, більшість з яких були студентами Києво-Могилянської академії.

На “Концерті для ангелів” серед молоді побували **Лесьа САМІЙЛЕНКО** та **Оксана ЦЕАЦУРА**

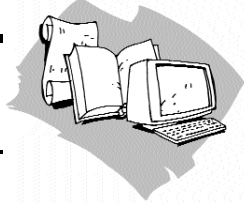
«КУЛЬТУРНІ ГЕРОЇ», ЩО З’ЯВЛЯЮТЬСЯ НА ПІДТРИМКУ... ТА НАПЕРЕДОДНІ

“Культурні герої” — це назва новоявленого фестивалю, журі якого очолює Олександр Зінченко — президент телеканалу “Інтер”, народний депутат України і член партії... (якої — до дев’ятого лютого не можна було називати.) Після названої дати партія вже матиме всі шанси на оприлюднення своїх героїв та реальні наслідки своєї діяльності. Стосовно діяльності, до речі, можна буде згадати факт просвітницького характеру. Вдумливий та здатний до аналітики глядач телеканалу “Інтер”, мабуть, зрозумів, що лише ідеї соціал-демократії можуть зробити нас і заможнішими, і добрішими, і щасливішими. Як приклад, наводиться одна з постмонархічних держав світу — Великобританія та соціал-демократична Франція і далі — по всій Європі — із суто рекламними ідейними вершками. Ролики з так званою прихованою рекламою протягом останніх тижнів розповіли про всі переваги вищезгаданої ідеї.

З восьмого лютого і до сімнадцятого березня містами України (Харків, Одеса, Львів, Івано-Франківськ, Дніпропетровськ, Донецьк, Київ) проїдуться “культурні герої” безпартійного мистецтва, тобто леґіон транснаціональних місіонерів, покликаних напередодні виборів прояснити стан справ у царині регіонального мистецтва. Єдине радує — народ починає просто любити вибори. Саме під час боротьби за владу про нього, народ, згадують, піклуються, переймаються його проблемами і уважно приглядаються до цих проблем. Вибори перетворюються в експертну оцінку чи переоцінку надбань попереднього і в суцільні обіцянки допомогти в результаті обрання наступного. Мистецтво стає рушієм суспільно-політичних процесів. А самі митці були, є і будуть кріпаками влади та її партійних кольорів.

Увага — стартують соціал-демократи! А на службі у них уже сьогодні найкращі та найвідоміші трансполітичні митці, яким, здається, байдуже, хто прийде до влади.

Л. С.

ЧИТАЧ РОЗМІРКОВУЄ

ЧИ МОЖЕ СЬОГОДНІ ВЧИТЕЛЬ ПРАЦЮВАТИ ВЧИТЕЛЕМ?

З цього “крику душі” нашого читача з Одеси ми вибрали лише кілька фрагментів. Але й цього достатньо, щоб побачити проблему: вчитель не має достатніх можливостей для того, щоб бути Вчителем.

Друкуючи цей матеріал, ми дуже сподіваємося, що читачі-просвітяни відгукнуться на тему публікації пана М. Перегінчука. Ці листи й допоможуть подати узагальнений нарис про стан освіти і вчителя в Україні.

Здається, всім відомо, що сьогоднішні рекетири, вбивці, мафіозі, круті, урядові олігархічні злочинці — продукт советського виховання, бо виросли всі вони не за часів незалежної України, як брешуть комуно-московські маріонетки, а за часів “развітого” соціалізму. Бо й вся теперішня освітня система перенасичена бездарними чиновниками, бюрократами, котрі заважають і освіті, і вчителям нормально працювати, виховувати молодь у душі патріотизму, чесності і вірності своїй Україні, ідеалам Григорія Ващенка. То про яке виховання може йти мова?

ВЧИТЕЛЮ, ВИЗНАЧСЯ САМ!

Хто ти? Чи ти навчаєш дітей з якогось предмета: з фізики, хімії, літератури (але якщо ми говоримо про серйозне і глибоке вивчення предмета, а не поверхове), чи ти як організатор і класний керівник займаєшся обліком відвідування, веденням журналу, роботою з батьками, невстигаючими і правопорушниками? Я вже не кажу про те, що виховна робота — це великий пласт безмежної праці: різноманітні конкурси, відвідування театрів і музеїв, бібліотек, різні туристичні поїздки і т. п. Це зустрічі з ветеранами й письменниками, із цікавими людьми. Тож і виходить, що вчитель просто фізично не встигає. Отже — напіввихователь і напів-учитель?

Над головою вчителя стоять із обухом як мінімум три чиновники: директор школи, заступник директора з навчальної частини і заступник директора з виховної частини. Але це ще не все (така система в школі за розпорядженням директора) — вчителя контролює заступник директора із господарчої частини, секретар директора, бібліотекар, різні інспектори міського і районного відділу освіти, всякі кур’єри із методкабінетів й Інституту вдосконалення вчителів, всякі КРУ і т.п. А ще вчитель мусить чергувати в школі на перервах, роздавати дітям книжки із бібліотеки (і відповідати за них), займатися ремонтом класу і дивитися щоденно за чистотою в класі, відповідати за свій клас, за дітей, щоб вони не запізнювалися на уроки, щоб вони щоденно відвідували школу та дотримувалися шкільної форми тощо. Форм впливу на батьків у нього немає жодних, оскаржувати адміністрацію немає сенсу, бо тебе звинуватять як поганого керівника класу. Ось і виходить, що вчитель завжди в чомусь винен.

Але й це ще не повна картина навантаження напів-вчителя, напіввихователя. Вчителів дають три-п’ять кварталів, аби він одвідав усі квартири й переписав дітей, віком від дитячого садка і закінчуючи віком 11 класу. І це все — за старою кадебістською системою. Прізвище, ім’я та по батькові не тільки кожної дитини, а й батьків цієї дитини, з’ясувати, де ця учениця чи учень вчиться, чи то в школі, чи то в училищі, чи в технікумі... З чим тут нещасний вчитель тільки не зустрічається! Які пригоди з ним тільки не трапляються! Адже вчителям не видають жодних посвідчень. Всі ці ходіння — після уроків. А готуватися до уроку практично ніколи.

Нерідко від учителя вимагають ще й агітувати за певного кандидата в депутати. Іноді доходить до смішного. Заступник директора з навчальної частини вимагає раніше дзвінка не покидати клас, а заступник директора з виховної частини вимагає, щоб ти разом із дзвінком, а то й раніше вже чергував у коридорі чи їдальні.

Я переконаний: якщо вчитель перестає вчитися, то він перестає бути вчителем. Адже він повинен і до уроку підготуватись, і щось нове прочитати — чи то в методичній літературі, чи в газеті або журналі, а щоб принести якісь новинки дітям, то необхідно й телебачення подивитися чи послухати радіо. А ще вкрай необхідно відвідувати бібліотеку, театр і кінозали, і не забуваймо, що вчитель як людина також хоче по-людському відпочити...

Чого ж навчить наших дітей вчитель, приречений більше дбати про виживання, ніж про власний інтелектуальний рівень, зацькований адміністрацією та безліччю дріб’язкових обов’язків? У такому принизливому — рабському! — становищі вчитель спроможний виховати лишень собі подібних. Ось на таке майбутнє і маємо сподіватися.

Михайло ПЕРЕГІНЧУК,
вчитель, м. Одеса

З ПЕРШИХ УСТ

Василь Герасименко — людина відома. Просвітянин і освітянин. Педагог і патріот. Творчий шлях цілком збігається зі службовою кар’єрою — від вчителя, директора школи до заступника начальника Головного Управління освіти столиці.

— **Василію Михайловичу, як вважаєте, чи мають якісь підстави чутки про те, що останнім часом столицю чимдалі більше наповнює російський і російськомовний люд, який починає створювати певний тиск у мовному питанні на рівні київських шкіл?**

— Одразу хочу спростувати ці чутки: підстав для побоювань немає. Днями, під час покладення вінків до пам’ятника Т. Г. Шевченка, голова товариства “Просвіта” Павло Мовчан дуже добре сказав: “Бачите, люди добрі, ми вже трохи навчили тих високих начальників, які раніше не поважали наших святинь і пророків. Навчили їх приходити на державні свята і покладати квіти. Дасть Бог, невдовзі їхні, як не діти, то внуки робитимуть це свідомо.”

Отже, навіряд чи ми сповна переробимо на патріотичний лад усіх політиків і господарників, котрі виросли з минулої тоталітарної епохи. Інша справа — молодь...

— **Роблячи ставку на молодь, сподіваюся, маєте не лише емоційний інструментарій...**

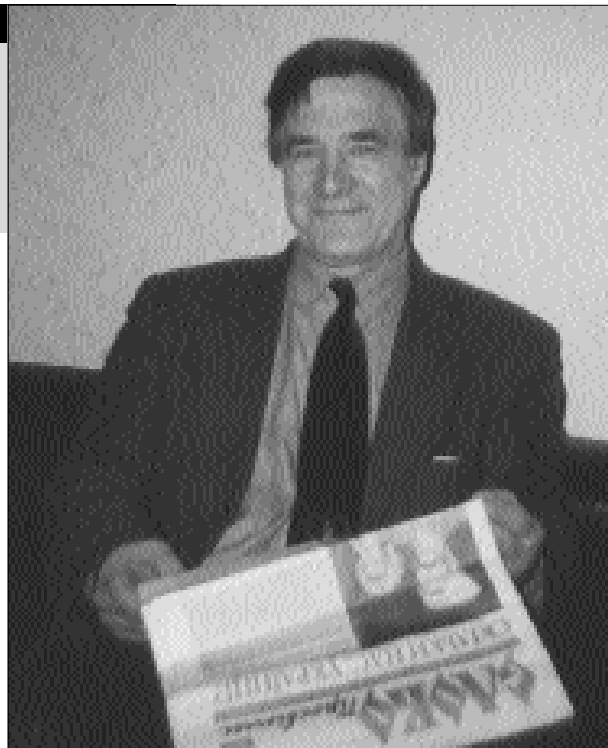
— Ясна річ. Усе вирішує технологія позитивних перетворень. Тут добрим

патріотичної еліти, а вже потім “взяти” Київ.

— **Отже, якою була стартова ситуація в столичному шкільництві 1990 року?**

— На той момент у Києві навчалось українською мовою лише 21 % школярів. Як тоді казали: діти письменників і двірників. Ситуація почала різко змінюватися в перші роки незалежності. За рішенням Київського виконкому спочатку до 50 % шкіл, а потім, з поступовим нарощуванням, без жодного насилля, природно і свідомо ми вийшли до 1998 року на 90 % шкіл з українською мовою навчання. Повторюю: тоді це було за статусом шкіл, а не кількістю учнів.

Ясно, що першокласники, котрі сіли за парти шкіл, що перейшли на українську мову навчання, наприклад, в 1993 році, вони в наступному 2003-му стануть

му числі 16 загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання.

— **Щось не зовсім зрозуміло: українські школи... російською мовою?**

— Як я вже сказав, процес — у розвитку. На тлі правила бачимо й винятки, які це правило лише підкреслюють. В окремих школах, із різних причин (чи не найголовніша з них — це позиція директора школи), процес відновлення національно-патріотичної свідомості педагогічного колективу відбувається надто повільно.

Крім того, Ви ж розумієте, якщо певна група осіб в українському парламенті виступає за відновлення СССР, то вони відповідно виховують і своїх дітей, і “опікуються” певними школами, вчителями, підтримують відповідні зв’язки в структурах, які не хочуть визнавати незалежної України.

— **Перепрошую, але це якийсь абсурд. Адже цілком очевидно, що російськомовним випусникам шкіл буде багато важче потім і вчитися, і працювати без досконалого володіння українською. Я вже не кажу про зрозумілу недовіру до російськомовної молоді, яка виросла в умовах незалежної України. Вважаю, що в цьому випадку батьки явно ускладнюють життя своїм дітям...**

— Це тільки підтверджує, що лєнінсько-більшовицькі догми для них важливіші, ніж здоровий глузд. Вони не вірять, що часи тоталітаризму пропали в минулому.

— **Дякую Вам за бесіду.**

Резюме. За усім цим постають три резонні запитання до нашого уряду й керівників освіти:

1. Для якої держави готують випусників шкіл з виключно російською мовою навчання в Україні?

2. Чи не є це формою підтримки і розвитку антиукраїнських вимог надання російській мові в Україні статусу офіційної?

3. Чи варто фінансувати діяльність таких сумнівно українських шкіл за рахунок державного бюджету України і чи не справедливніше це робити за рахунок батьків, які бажають собі російського винятку (“Там, где я, там Расія”) із загальнонаціонального правила, обов’язкового для всіх громадян України?

Наша довідка. У столиці України залишилося 6 шкіл з виключно російською мовою навчання; в тому числі 4 школи — в Шевченківському (!) районі. Тут варто назвати номери цих шкіл: 85, гімназія 178, 25, 57, 135, гімназія 153. В інших десяти школах з російською мовою навчання відкрито класи з українською мовою навчання.

Фото Володимира Шербины

словом слід згадати Державну Програму “Україна XXI століття”, яку було складено ще за часів міністра освіти Петра Таланчука. В цій Програмі є чітко виписаний розділ “Національне виховання”, де відродження патріотизму, виховання національної самосвідомості і висока етика міжнаціональних стосунків є головною метою освітньої роботи.

Пам’ятаймо й значний внесок мовної комісії Київради на чолі зі Світланною Лі, корейкою...

— **Столиця у будь-якій державі завжди відігравала провідну роль. Казали: хто “візьме” столицю, той матиме всю країну. Ця теза відома впродовж тисячоліть...**

— Не треба далеко ходити. Кремлівські більшовики мусили спочатку перевести столицю України в пролетарський Харків, щоб потім “зачистити” Київ від української інтелігенції і національно-

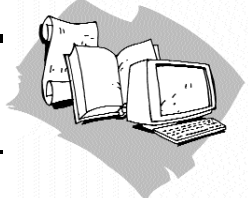
випусниками, несучи у своїх серцях і свідомості завершений освітньо-виховний мінімум майбутніх громадян національної держави. Десять років тому ми могли лише мріяти про таке, як зараз, коли в столиці України 92 % школярів навчаються українською мовою (у тому числі: в перших класах — 97 %).

— **Тобто Ви вважаєте, Василю Михайловичу, що процес національного відродження в мовному питанні набрав незворотного характеру?**

— Саме так. І тут я ще раз погоджуюсь з Павлом Мовчаном у тому, що діти, внуки і правнуки нинішніх батьків уже будуть патріотами Української Держави.

— **Скільки російських шкіл залишилося в Києві?**

— Мушу Вас поправити: російських шкіл у Києві немає. Російські — в Росії. Натомість у столиці України — близько 460 українських шкільних закладів, у то-

Закінчення.

Початок у числі 5 за 2002 р.

Прогнозувати можна, на наш погляд, щонайменше п'ять варіантів розвитку мовної ситуації в Україні. Спробуймо оцінити, наскільки ймовірний кожний. Ми виходимо з того, що живучість мови насамперед визначається чисельністю її носіїв і тим, що вона успішно витісняє конкурентів з життєво важливих сфер, а вже потім — наявністю затвердженої норми (правопису, граматики, словників) і широтою джерельної бази.

Перший варіант. Переможе українська літературна мова. Залежно від того, що ми вкладаємо в саме це поняття, кількість осіб, які сьогодні говорять, може коливатися в 50 тисяч *грамотних* фахівців (писменників, журналістів, акторів, дикторів, учителів, філологів тощо) до 50 тисяч, але навряд чи є більшою. Людина, яка промовляє чистою українською мовою, у нас велика рідкість. Мовна норма не має загальнонародного авторитету і належно не підтримується покликаними для цього особами й установами. Якщо таким стан триватиме, відбудеться просто підміна поняття з міркувань показного престижу. Втішатимемося тим, що від мови залишилася назва.

Другий варіант. Переможе російська літературна мова. Таке може статися хіба що за умови повної втрати Україною державної (а з нею і культурної та інформаційної) незалежності. Варіант малоімовірний ще й тому, що всяка мова, приходячи на нові терени внаслідок політичного насилля і суспільних катаклізмів, неминуче консервується й коستنє у своїй первісній формі, міліючи, як безлике есперанто; при цьому протилежний процес видозміни визначається місцевими умовами; неминуче проростає кризь нове нашарування, як трава кризь асфальт, і корінний субстрат. Так сталося з усіма мовами колишніх колонізаторів — англійською, французькою, іспанською, португальською. Французи насилу розуміють франкофонів Канади. Саме з огляду на те, що у себе на батьківщині в Європі романські мови розвивалися швидше й по-своєму, португальськомовним бразильцям тепер чи не легше порозумітися з іспанськомовними латиноамериканцями, ніж із португальцями. У самій Іспанії, крім кастильської, визнано інші романські ("іспанські") мови. Територіальні варіанти англійської давно узаконені, нікого вже не дивують книги М. Герлаха під назвою "Englishes" і "More Englishes" — "Англійські мови". До речі, в Україні російську мову з багатьох сфер витісняє саме англійська: тут уже діє потужна англломовна видавнича база, а на одне оголошення про навчання української або російської мови газети подають десят-

ки оголошень репетиторів, шкіл чи курсів про підготовку з мови англійської. І насамперед — розмовної, розкладеної передовою методикою на кілька шаблів для поступового опанування. Словом, яка б гірка доля не спіткала Україну, другий варіант мислимий тільки за тієї самої умови підміни поняття.

Третій варіант. Переможе (тобто олітературиться) суржик. Або коли термін "суржик" для когось надто дратівний, скажімо так: мовна норма внаслідок взаємодії двох чи трьох інших оновиться значно, десть на чверть або третину лексики. Ми не випадково згадуємо третю мову, якою, до речі, послуговується велика частина української діаспори:

суспільства, — наслідки його у далекій перспективі важко передбачити, вони можуть спростувати всі наші уявлення про те, як функціонує багатомова мова Землі. Підстави ж для ближчих прогнозів знаходимо в історії. Скажімо, всі романські мови постали з просторіччя народної латини й олітературилися, пізніше чимало так званих піджинів (місцевих побутових мішаних говірок, що склалися внаслідок європейської колонізації) усталилося й перейшло в розряд креольських мов. Тож третій варіант у не вельми далекому майбутньому може досить тривалий час визрівати, поступаючись двом наступним, що балансуватимуть як основні суперники.

російська мова тепер змінює напрям свого розвитку незалежно від українського чинника, що тривалий час цю мову живив: часи Ф. Прокоповича, М. Гоголя і М. Булгакова відійшли безповоротно.

П'ятий варіант. Переможе російська українська мова. А ще й англійзована. Сукупно — на тих самих 10–15 % і не через три-пять століть, а значно (либонь, удвічі) швидше. Власне, вона вже перемагає, витісняючи правильну — і правильну (насамперед слововжитку) — з життєво важливих сфер. Штучно, дико й незрозуміло для українця звучать "какаве" й "загос" чи "спецзаг", зате "кавеен" і "спецназ" на льоту схоплюємо як реалії: *клуб*

дуючий" — наступний, "працюючий" — робітник (працівник), "відкрити (закрити) двері" — відчинити (зачинити) двері, "по селам носяться слухи" — по селах (селами) йдуть (ширяться) чутки, "півтора тижні" — півтора тижня, "нічого не поробиш" — нічого не вдієш, "згідно повідомлення" — згідно з повідомленням, "добре (хорошо) відноситься" — добре (гарно) ставиться, "вірна відповідь" — правильна відповідь, "приймати міри" — вживати заходів, "призупинити" — припинити (зупинити), "приналежність" — належність (похідне від "належати", дієслова "приналежати" в українській мові нема), "завідувач (завідуючий) кафедрою" — завідувач кафедри (не кажуть бо

ЯК РОЗМОВЛЯТИМЕ УКРАЇНА?

англійські слова і звороти останнім часом активніше поповнюють наш лексикон, ніж російські; наша вимова, морфологія й синтаксис зазнають з боку англійської мови чималого впливу. Причини цього очевидні: комп'ютеризація, потяг до міжнародних стандартів ділового партнерства, до науки й освіти Заходу, передове товаровиробництво в англійських країнах, лідерство англійської мови як міжнародної тощо. Проте чимало англіцизмів попросту витісняють з обігу питомі українські слова, а це вже мовна агресія. Шкода від неї не лише Україні — людство втрачає унікальні знаряддя пізнання світу. Знову-таки, коли "лиха слава завконтори" перекладається "низьким рейтингом менеджера офісу", маємо приклад зміни не лише мови, а й свідомості. Ось ще вправа для перекладу українською: *ексклюзив, консенсус, саміт, брифінг, шейпінг, тренінг, роумінг, шоу, кілер, хіт, кліп, ді-джей, трілер, сервіс, міксер, плеєр, тостер, маркетинг, шоп, ділер, провайдер, спонсор, грант, апікант, спікер, еріль, драйв-ін, чіпси, хот-дог, фіш-мак, чізбургер, таймер, вікенд, імідж, нонсенс, генерація, фундатор, електорат, істеблішмент, інваєн(г)урація, імплімент, імплементація, супермаркет, прайс-лист, плей-мейкер, бізнес-леді, топ-модель, овер-тайм, паблік рілейшенз, мас-медіа, прес-реліз, джек-пот, толерувати, ксерити, перманентно, драстичний, релевантний* і т.д. — вистачить на окремий словник чи й правопис.

Такий варіант розвитку української лінгвосфери реальний. І вже сьогодні, в добу інформаційного

Четвертий варіант. Переможе український територіальний варіант російської мови. Хай навіть тимчасово і не цілком. Олітературення колоніального відгалуження, що його лексика від щирої російської вже зараз в усному мовленні й на письмі відбігає інколи відсотків на 10–15, почалося ще до Т. Шевченка, який і сам писав вірші та прозу російською, вів нею щоденник, а своїм російським лексиконом (23 тисячі слів) перевершив творця цієї мови О. Пушкіна (у якого 21 тисяча). 1991 рік посилив відцентрові тенденції норми і створив для її поділу "за акцентами" нові передумови. Шляхи російської мови природно розходяться, попри хворобливе й відчайдушне намагання колишньої метрополії і далі насаджувати свою мову на теренах СНД і Балтії, зокрема шляхом інформаційно-культурної експансії, "формування єдиного освітнього простору" 1. Проте на російську мову в Україні впливає не лише українська мова, а й саме українське життя з його потребами, самобутніми реаліями, особливостями природи, побуту, національної вдачі тощо, тоді як у себе на батьківщині

кмітливих веселунів і загін особливого призначення. Високі посадовці, артисти, газетарі, вчителство, кандидати й доктори наук, академіки кажуть "вуз" на позначення вищого навчального закладу, "шестидесяти" замість *шістдесяти*, "прийшло в голову" замість *стало на думку*, "прийняв участь" замість *узав участь*, "кидається у вічі" замість *впадає в око*. Потрібен ще один словник для **перекладу**: "співставлення" — зіставлення, "на протязі" — протягом (упродовж), "підписка" — передплата, "переписка" — листування, "жилий" — житловий, "слі-

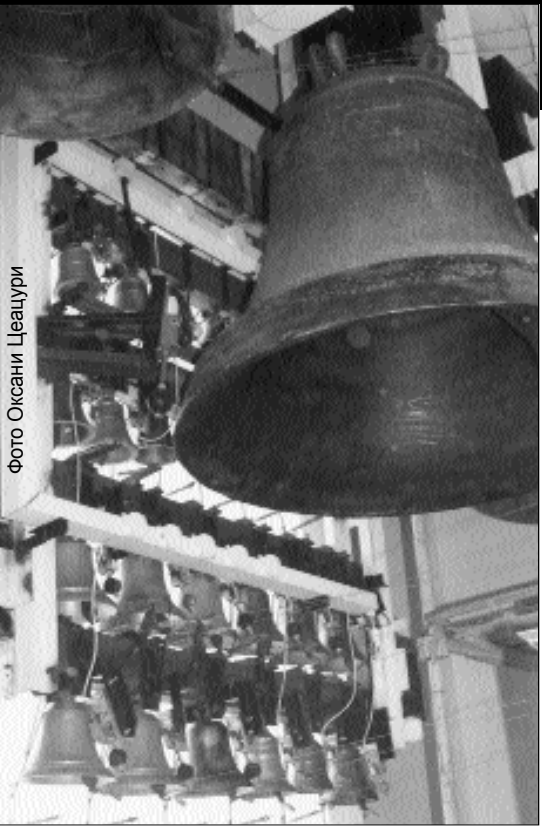

Фото Оксани Цезарі

адміністраціями, де й *відділи* йменовано на департаменти. Зусилля оборонців грамотності ристів виявляються заслабкими, нездатна гідно протистояти за-сміченню мови й школа, середня і вища. Рідко хто з людей *освічених* годе розібратися з проривним "г", кличним відмінком, здрібнювально-пестливими суфіксами й віддати належне пошанній мовжині. Але мова не може бути орудом без правил, масове недотримання правил неминуче веде до появи нових правил — спочатку неписаних, а потім і затверджених для школи. Доля українського правопису нам відома. Як у радянський час припасовувалися до чужомовної норми українські словники й підручники — теж знаємо. Звичайно, можна написати нові, але сама наявність їх потоптану й призабуту мову в побуті й деінде не відроджує, бо склалася, запанувала й усталилася інша мовна традиція. Хто ще не осягнув жорстокого закону звички, хай послухає галас київських школярів, що вибігають на перерву після уроку з "укрмови". А все ж саме ця глибоко закорінена "укрмова", котрою Україна накопичила свої найбільші інтелектуальні й духовні багатства і котра як пам'ять і знаряддя належить не лише українцям, а всьому світові, насамперед — усім громадянам нашої країни з потреби спільно й плідно трудитися, доходити ладу і гуртуватися в народ, — саме вона і є для нас найціннішою серед тих п'ятьох, що про них тут ішлося. Тому вона повинна мати на своїй землі особливі, **виключні права**, а турботливою плекати її зобов'язані **всі** члени спільноти.

1 Див. "Федеральну цільову програму "Російська мова" — "Российская газета", 8. 9. 1996 р.

Віталій РАДЧУК

ЧОМУ НЕ ДАЄТЬСЯ СПОРТСМЕНАМ КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ?

Згадаймо, як ще в стародавньому Римі гладіатори перед змаганнями в Колізеї, коли кожен із них мів стати або переможцем або небіжчиком, викукували до імператора: "Ave, Caesar, morituri te salutant!" (Йдучи на смерть, ми вітаємо тебе, Цезарю!). Трибуни Колізею, заповнені містнами, тамували подих або вибухали пристрастями, а великий палець, спрямований римлянином долу, означав, що пораненого гладіатора треба добити. Іноді глядачі вимагали надати волю гладіаторові, що відзначився (було й таке). Відоме гасло "Panem et circenses!" ("Хліба й видовищ!") зародилося саме в ті часи. Накладало воно свій карб на суспільне життя і в стародавні часи, і в епоху тоталітаризму, керуємося ми ним і сьогодні.

Можна з цілковито впевненістю сказати, що в Союзі велика увага приділялася спортові не тільки задля притаманної комуністам хвальковитості перед закордоном, — наче в приказці "розступіться, люди, бо в мене спідничка лопотить", а й для відволікання уваги суспільства од насущних проблем. Так би мовити, для випускання пари з казана.

Для сьогоднішньої України, на жаль, спорт якщо і став політичним чинником, то з від'ємним значенням. Себо не так як в СРСР, а навпаки. Замість набутків ми маємо збитки, як мовиться в

приказці: мав би в торбі три лини, та два втекло. І ось чому. Як суціль владоможці, так і значна частина суспільства (уболівальники) вбачають у спорті тільки досягнуті МЕТРИ, СЕКУНДИ, КІЛОГРАМИ, виграні ШАХОВІ ПАРТІЇ, забиті ГОЛИ. Що спорт став сьогодні двосічним мечем, націленим у груди нашого суспільства — цього чомусь не бачать. Щоб у читача не склалося враження, що автор цих рядків драматизує, скажу — і з цим погодиться кожний свідомий українець, — що поле битви сьогодні — українська мова. Це ж аксіома: не буде в Україні нашої мови, то не буде й української держави.

Ось як це відбувається. Державники верхніх ешелонів влади, як і спортивні уболівальники, помилково вважають, що досягнення, а надто в міжнародному вимірі, покривають усе. А що імідж держави, спортивні зірки котрої користуються виключно мовою сусідньої, зазнає непоправної шкоди в очах світової громадськості, схоже, не думає ніхто. Та чи потрібні нам "круті" перемоги, здобуті такою ціною?!

Очевидна істина, що спорт став додатковим, але надпотужним засобом русифікації. Особливий вплив мають спортивні кумири на вразливу молодь. Ми ж знаємо, як молода людина прагне когось наслідувати, брати приклад із відомих і чимось прославлених людей, копіює

іноді навіть зачіску, одяг, звички, особливості поведінки. А надто якщо це спортивна зірка, та ще й світової величини. Можна не сумніватися, що уболівальники футбольного кумира Андрія Шевченка чи боксерів братів Клічко (так вони себе називають) теж розмовлятимуть російською мовою, наслідуючи своїх ідолів. Ще б пак! Молодий, сучасний, заможний, всесвітньо відомий, має закохану в нього американську фото-модель, а що ведучий телевізійного шоу "Моя професія" чарівний Оксани Марченко нахабно відповідає на "великом і могучем" і теледія стає фарсом?! Адже щось не чути, щоб ще більш відомі і славні Пеле, Дієго Марадона, Алі Мухамед (Касіус Клей) гребували рідною мовою. А колишній футболіст Хуліо Іглесіас за свою виконавську майстерність у співі став окрасою іспаномовного світу. Вже понад два десятиліття світ насолоджується співом цього іспанського соловейка.

Щоб з'ясувати, чому наші спортивні "герої" саме такі, не будемо порпатися у складнощах їхнього світогляду й духовного стану — там, на жаль, нічого цікавого нема. А якщо і є щось, то це "кепсько закритий респект плебея перед "вищою расою". (Дм. Донцов).

Розумна й освічена людина, патріот, яки в побуті і послуговувався російською мовою, то,

ЧИТАЧ ПРОДОВЖУЄ ТЕМУ

даючи інтерв'ю, спромігся би вимовити українською бодай декілька речень. Цього вимагає культура спілкування! Проте наші "звитязці" стадіонів гребують мовою своєї Батьківщини й не вважають за потрібне поступитися своєю байдужістю й на півмізниця.

До парсуни наших "землячків" додалася ще така деталь. Уже закінчуючи пропоновані спостереження, почув з повідомлень засобів масової інформації, що Олег Блохін на вибори до Верховної Ради України йде за списком комуністичної партії. Мені закинуть, що це — категоричність суджень, але ж хіба теперішні компартійці вболівали за нього тоді?!

Якщо спортсмен зраджує своїх фанів, йому не щаститиме ні в житті, ні в спорті. А якщо він зраджує свій народ?! Зневажає його історію, культуру? Чого він вартий тоді?!

Леонід ВОЛОШИН,
м. Ялта

Отож, якби йотування і справді далося нашій мові чогось позитивного, то, маючи достатні підстави на його застосування, необхідно було б розв'язувати цю проблему в загальномовному масштабі, а не виділяти якийсь острівце **ія**. Однак не обов'язково бути академіком і навіть простим фахівцем з української мови, щоб відчутти і зрозуміти шкідливість упровадження як уживання звука **и** на початку слів, так і йотування голосних у запозичених словах. Ухвалення таких рішення, не підкріпленого фонетичними дослідженнями, — це ганьба для провідних українських філологів. Увійти собі почуття жінок і дівчат, коли їх замість Інна, Іра тощо називають Інна, Іра?! Це ж ніби достоєнне кривляння з метою познущатися з української мови і її носіїв!

Закінчення буде

● **Василь МАРТИНЕНКО,**
член ВУТ “Просвіта”
ім. Т. Г. Шевченка,
м. Переяслав-Хмельницький

На мою думку, зусилля українських учених-філологів мають бути спрямовані не **на закріплення досягнень імпер-шовіністів** у нищенні нашої мови, а **на її удосконалення**. Кожна зміна в правописі й термінології має бути попередньо досліджена і добре обґрунтована для того, щоб сприяти підвищенню, а не зниженню функціональних та естетичних якостей мови. Мені не вдалося ознайомитися з останнім проектом українського правопису, але про деякі його "родзинки" дізнався з газети "Українське слово". Вкрай обурило намагання авторів проекту **зайкати** й **зайотувати** нашу мову, переступити закордон милозвучності. Твердження, що нібито по всій Україні жвивається звук **и** на початку слів — явно безпід-

ставне. Переважна частина мого життя минула в українському середовищі, але в живій мові я ніколи не натрапляв на такі слова, як "иржати", "иржати", "индик", "иний", "инший" тощо. Лише раз почув од старої жінки, що лялася: "Идол проклятий!" (тут **и** розташоване перед **д**). Та якщо той гідотний "идол" якось гармоніював із гнівом бабусі, то якими почуттями керуються шановні творці нового правопису? Позитивною властивістю цього звуку є хіба те, що на відміну від **і**, він не пом'якшує приголосних. Це при тому, що навіть росіяни, мова яких найбільше насичена м'якими звуками, за ознакою "гарний — погарний" вищу оцінку дають твердим звукам, окрім **л і р**.

У процесі історичного розвитку зміни в бік отвердіння приголосних звуків відбулися в багатьох слов'янських мовах. Згідно з теперішнім правописом у порівняно недавно запозичених з інших мов словах, замість звука *и* вживається *и* лише між приголосними і переважно після приголосних звуків, які перед *и* в українській мові звичайно зазнають нехарактерного для мови-донора значного пом'якшення. А навіщо ж замінювати *и* на *и* на початку слова? Наукові джерела вказують на можливе вживання лише близького до *и* звука на початку слів типу *інший, іноді, інколи*, кількість яких мізерна. Але ж вимова чіткого *и* в такому положенні у практичному мовленні не зустрічається. І якраз для росіян характерна вимова

тихного **Ы** замість **и** на початку слова, коли попереднє слово закінчується твердим звуком, наприклад: "без интереса", "с иронией". Така вимова фіксується і на письмі, коли перед відповідним і з'являється префікс, який закінчується на твердий приголосний: безынтересный, отыскать тощо. Українці ж у цьому разі вимовляють звичайно і, а пом'якшення попереднього приголосного, якщо й трапляється, то під впливом написання. В живій українській мові ще зустрічається також тверда вимова приголосних звуків перед і, що походить із давнього о, наприклад: стіл, садів, сніг, голів. То, мабуть, правомірніше було б підтримати саме цей напрям в українській фонетиці, а не розвивати ікняня?

Тепер щодо заміни буквосполучення **іа** на **яя**. Справді, у коренях споконвічно українських слів таких поєднань звуків, як **іа, іо, іу, еа, ео, еу** та деяких інших, немає. Вони досить поширені, наприклад, у латинській та грецькій мовах, за рахунок яких значно поповнилася і наша термінологія. В українській мові такі звукосполучення утворюються як випадкові — на стиках значущих частин та окремих слів, наприклад: **неабиякий, неук, переорати, “Хай тобі абищо!”**, **“Карі очі”**, **“свідомі українці”** і т. ін. Але як не є, а зазначені поєднання звуків сприймаються нами цілком природньо. І навпаки — спотворено звучать слова з **ія** (замість **іа**) в діяспорних текстах. То навіщо ж витратити зусилля на переучування мільйонів людей, погіршуючи якість нашої мови в той час, коли російські імпер-шовіністи у багатьох хохлів уже виховали зневагу до рідної мови? Просте посилання на правопис 1928 р. і на те, що він діє в діаспорі — не аргумент.

Як я зрозумів, основною підставою для заміни **ia** на **я** ініціатори вважають наявність слів із звукосполученням **ia** в середині слів, які походять від іменників, що в називному відмінку на місці **ia** в кінці мають **я**, а при відмінюванні завжди залишається звук **я**. Наприклад: матеріальний (від матерія, род. в. — матерії, ор. в. — матерією); артеріальний (від артерія, род. в. — артерії, ор. в. — артерією). Але, по-перше, далеко не всі слова з **ia** утво-

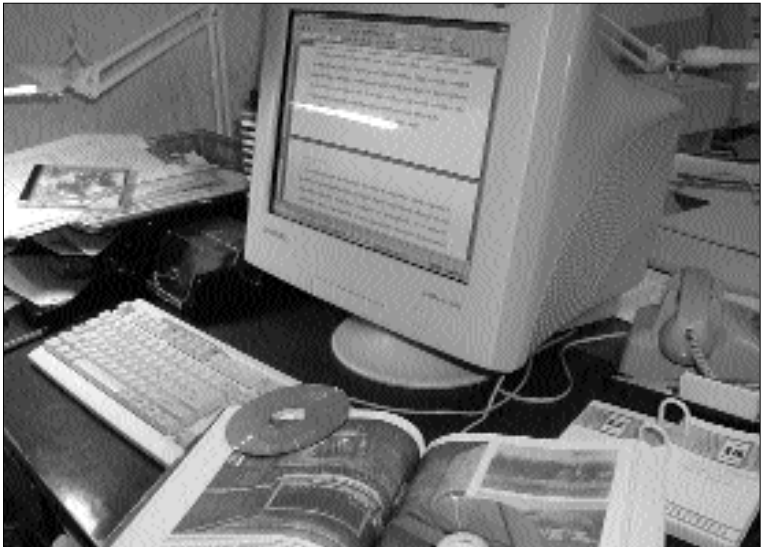
До електронної мережі у нас мають доступ від 320 до 370 тисяч осіб, близько 300 тисяч користується Інтернетом час від часу. За даними Державного комітету зв'язку та інформатизації, в Україні налічується близько 260 тис. постійних і 140 тис. нерегулярних користувачів електронною мережею. За іншими оцінками, кількість користувачів Інтернет становить близько 1% всього населення України.

Станом на жовень 2000 р., в Україні функціонувало близько 32 тис. інтернет-хостів, у зоні .ua було зареєстровано до 11 тис. доменів, інформаційні ресурси розміщувалися більш ніж на 6000 web-серверах, а кількість web-сайтів на них перевищила 1 млн.

Кожний новий, справді український інтернет-ресурс викликає увагу відвідувачів, адже, за даними Державного комітету інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України, майже 90% ресурсів українського сегмента Інтернет є російськомовними, бо значну частину вітчизняних сайтів, розміщених у зоні .ua, складають «дзеркала» (ко-

широкому загалу твори української літератури, книжки-переможці літературних конкурсів, погляди письменників на сучасні події у суспільстві (рубрика "Текучі проблеми"). Окремо представлені поетичні і прозові твори. Відвідувачі мають змогу подивитись обкладинки всіх видань, прочитати уривки творів. Для ознайомлення вітчизняного читача з надбаннями і новинками світової літератури іноземні твори подані у перекладі українською мовою. Рубрика "Літературна спадщина" присвячена творам класиків української літератури, новим виданням їхніх творів. На сторінках "Синописису" розміщений також письменницький довідник.

Завдяки англійській версії "Синопсису" за кілька місяців свого існування інтернет-видання здобуло визнання як в Україні, так і за кордоном. Перекладені англійською, твори наших вітчизняних письменників гідно представляють сучасну українську літературу. Кількість відвідувачів "Синопсису" постійно зростає, представляючи широку аудиторію в Україні, США, Канаді, Європі. Тим більше, що рівень інформатизації європейського

суспільства досить високий. Так, наприклад, значний рівень розвитку всесвітньої мережі в країнах Скандинавії, високі показники мають США, Канада, Японія. За останніми даними, Інтернетом користуються 429 млн. осіб у світі, включаючи й тих, хто не має доступу до мережі з власних комп'ютерів, а користується послугами інтернет-кав'ярень.

Є думка про те, що у недалекому майбутньому Інтернет витіснить книгу як продукт поліграфічного виробництва. Ці припущення схожі на чуті ще в часи розквіту кінематографа,

мовляв, театр припинить своє існування. Нині Інтернет не тільки не заважає існуванню книги, а й допомагає їй виходити на світові інформаційні обрії, зацікавлювати видавців і читачів усього світу, сприяючи тим самим неабиякій популяризації української культури.

Олена РЕШЕТОВА